

בפר

72

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

אנדרה ודמבן דיל למכור זקוקים בזה הזמן.

ביתם המבולגה השייכה לפרך (החוט), חלת זה

הוצאת אמונה — 388*8812

אור צדיקים

תיבת המבורך אומר אני יהי שם ה' מבורך וכו'. כשמסיים לומר המבורך אני אומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ושמעתי בשם הרב הגדול מהר"ן שפירא ז"ל שלא להפוך פניו ממזרח עד סיום לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, וסימן מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי, וכתב רש"ל אותן הנהגות לומר כשהחזן אומר תיבת את אומרים את ה' אלהיך תירא, הוא שטות ואינו לא מיסודי הקבלת ולא מעיקר החכמה. ע"כ ראוי שלא לומר:

(כט) **כשמתפלל יחידי** כבר כתבתי בחיבורי לומר ברייתות במקום ברכו כדאיתא ברוקח ובטור ובספר מטה משה, ומרוב אריכות דברייתות שם חושש אני להפסקה, ע"כ בחרתי בברייתא אחת לבד, מס' היכלות לומר במקום ברכו כשמתפלל ביחיד והיא זאת, אמר ר' עקיבא בכל יום בשחרית מלאך אחד פותח פיו ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד עד שמגיע לברכו חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחוקק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונים אחריי ואומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד:

עניני משפטי התורה

דלשיי זיך שרייבט אין חוקש אין אנהייב סדרה
בראשית פאר וואס שטייט בראשית ברא
אלהים, אונד עס שטייט נישט ברא ה', נוייל ווען
הקביה פירט דיא וועלט מיט רחמנות הייבט ער
ה', אונד ווען ער פירט די וועלט מיט דין הייבט
ער אלהים, אונד ווען הקביה האט בשאפן דיא
וועלט האט ער גיטאלט פירען דיא וועלט מיט
דין, דריקער שטייט אין פסוק בראשית ברא
אלהים, אין אנהייב ווען הקביה האט בשאפן
די וועלט האט ער נישט בשאפן מיט דעם גאנצן
אלהים, ער נאל פירען דיא וועלט מיט דין,
גאנצעס האט הקביה גיטען דיא וועלט וועט
נישט קענען בעשטיין אז קען וועט נישט פירען מיט
דין, האט ער צו גיטען רחמנות צום דין,
דריקער שטייט אין דיא אנדערע פרשה ביום
עשות ה' אלהים ארץ ושמם, הקביה האט
געמאכט דיא ערד אונד דיא היקעל מיט ביינע
געקען, ה' אונד אלהים, מיט רחמנות אונד מיט
דין, אונד דיא רחמנות איז פריער וויא דער דין,
דער דין נאל באל ווערין אין דעם רחמנות, אזוי
וויא איינער האט שטארקע משקה, שטארקע

שפיריטעס, אונד ער וויל די שפיריטעס שוואכער
מאכין, אויב ער גיט דיא וואסער אין דיא
שפיריטעס, ווערער ביסל וואסער ווערט
שפיריטעס, ביז דיא וואסער ווערט קער וויא
דיא שפיריטעס, אבער אז קען גיט שפיריטעס
אין וואסער פון ווערער ביסל שפיריטעס ווערט
וואסער ביז דיא שפיריטעס ווערט קער וויא
וואסער, דאס וועלכע איז ביי דין מיט רחמים,
אז דיא רחמנות וועט קוקען אויף דין, וועט דער
דין מבטל זיין דעם רחמנות, אבער אז דער דין
קוקט אויף די רחמנות, איז דיא רחמנות מבטל
דעם דין, דריקער האט הקביה צו גיטען
רחמנות צום דין אונד דער רחמנות נאל ווי
פריער, דער רחמנות נאל מבטל זיין דעם דין,
גאר מיר דארפן וויסען פאר וואס וואלט דיא
וועלט נישט קענען בעשטיין ווען עס נאל געפירט
ווערין מיט דין אליין און רחמנות, פארקערט איז
עס וואלט בעסער גיטען ווען הקביה נאל פירען
דיא וועלט מיט דין אליין און רחמנות, וואלט
קענען שוין נישט ווינען, ווייל קען וואלט מורא
האבן הקביה וועט באלד שטראפן, ווארום נוייל
הקב"ה

הקביה האם רחוקות או ששקראתם גיט באלר, דריבער וינדיקט מען, אבער אז דער מענטש וואלט נישטקראפט ווערן באלר ווי ער האט די גבירה נישטאק, וואלט ער מורא געהאט צו טאקן א גבירה, און ווען הקביה זאל געבן שטר פאר מצות באלר ווי מען מוהט די מצוה, וואלטין אלע מענטשין נישטאקן מצות, וואלטין אלע מענטשין גינען צדיקים און גיט רשעים, און דאס וויל דאך הקביה, דער תירוץ איז וואס א מענטש מוהט פאר גיט קען מען גיט לויפן און מען קען גיט שטערן, דהיינו מען זאל גייטן א מענטש ער זאל מחלל שבת זיין, קען מען גיט רופן דעם מענטש ער איז א מחלל שבת, ווייל ער האט גיט גיטאלם מחלל שבת זיין, גאר מען האט אים גענייט, אדער מען האט איינעם גענייט ער זאל געבן צדקה, קען מען אים גיט רופן אבער צדקה, ווייל ער האט גיט גיטאלם געבן צדקה, גאר מען האט אים גענייט, אבער אז א מענטש איז מחלל שבת מיט זיין אייגענעם ווילען, דעם מענטש קען מען רופן א מחלל שבת, אדער איינער גיט צדקה מיט זיין אייגענעם ווילען אויף דעם מענטש קען מען זאגן ער איז אבער צדקה, דאס זעלביגע וואלט גינען ווען הקביה זאל פאר גבירות באלר שטראפן און פאר מצות געבן באלר שטר, וואלטין אלע מענטשין גינען גענייט צו טאקן מצות מען זאל זיין געבן באלד שטר, און אלע מענטשין וואלטין גינען גענייט זיין זאלין קיין גבירות טאקן ווייז זי וואלטין מורא געהאט קען ווען זי שוין שטראפן, וואלטין זי דאך גיט געדינט הקביה ווייז הקביה צו דינען, זי וואלטין גאר נישטאקן מצות פאר שטר אזוי ווי איינער מוהט איין אנדער ארבעט פאר שטר, און זי וואלטין קיין גבירות נישטאקן, אזוי ווי א מענטש האט מורא צו טאקן וואס זיין הערר האט אים גיבאטן ער זאל גיט טאקן, ווייל ער וועט אים באלד שטראפן, גיט אזוי ווייז הקביה, ער וויל דער מענטש זאל טאקן מצות גיט וועלענדיג שטר פאר דיא מצות, גאר ווייז ער האט ליב הקביה דריבער מוהט ער וואס הקביה הייסט אים

טאקן, און ווייל הקביה הייסט גיט די זאך טאקן דריבער וואס ער די זאך גיט טאקן אפילו ווען הקביה וועט גאר גיט שטראפן אז מען וועט די זאך טאקן, ווייל ער זאל אויף גיט טאקן ווייל הקביה האט די זאך פיינט, דריבער האט הקביה געמאכט א אויסקעמישטע וועלט דין מיט רחמים, עס איז דא צדיקים וואס זיין איז שולעכט און עס איז דא צדיקים וואס זיין איז גוט, עס זענען דא רשעים וואס זיין איז גוט, און עס זענען דא רשעים וואס זיין איז שולעכט, אויב דער מענטש וועט וועלן זיין א צדיק עס זאל אים גוט זיין וועט ער זעהן עס זענען דא צדיקים וואס זיין איז שולעכט און ער וועט גיט וועלן זיין ארשע טאקער וועט אים שולעכט זיין, וועט ער זעהן עס זענען דא רשעים וואס זיין איז גוט, גאר קען זאל גוט מיט שולעכט וואס זיין איז גוט, און גיט טראכטן, מען זאל גאר דינען הקביה ווייז מען דאך מורא האבן פאר זיין גרויסקייט און פאר זיין הייליגקייט, וואס ער האט בשאפן אזוי א מענטש, ווי דוד המלך ע"ה האט גיטאט פאר איהם שטייה, אז אויף זעה דינע הימלען, וואס דינע פיינער האבן געמאכט, אז אויף זעה די לבנה מיט די שטערן וואס דו האסט בשאפן, פירעג איהם מה אנוש, וואס איז ווערט דער מענטש דו וואלט אים געדיינקען, דאס איז אבער גאר אין תורה און מצות וואס גיהערי צו הקביה, אבער די זאכן וואס גיהערי צווישען מענטשין, אויף דעם האט הקביה קיין רחוקות, גאר אז איין מענטש מוהט אשארין זיין חבר כח ער באלד נישטקראפט ווערן פון בית דין ער זאל דעם שארין בצדקה, אויף דעם האט די תורה גיטאט וואס זאלה המשפטים אשר תשים לפניהם, דאס זענען די דינים וואס דו וואלט טאקן פאר די יורין, די גמרא זאגט ווען רב הונא האט זיך גינעט משפטין דין תורה האט ער געהייסן קען זאל אים געבן אשכעקין און אקאנטשוק און אשופר, טאקער וועט איינער גיט פאלגן דעם דין תורה זאל מען אים שלאגן אדער סתרים זיין מיט אשופר ער זאל סתון פאלגן דעם דין תורה:

לחמשיך מתיח דלא יהיה נפש י יה יהו יהודה. רוח יוד הא וא הא, נשמה יהוה חיה יחידה ו' רמילוי יוד אר
שם ב"ן שבעשליה בניקוד חולם :

א ואלין דינא די תסדר כא א ואלה המשפטים אשר תשים

תרמא ואלה המשפטים. עינין נד גיטין פח קידושין לה כנא קמא טו סנהדרין :

בעל המורים

(א) ואלה. נוטריקון וחייב אדם לחקור הדיו. המשפטים
נוטריקון הדיון מזה שיעשה פשרה ערס יעשה
משפט. אשר נוטריקון אס שניהם רוצין. תשים נוטריקון תשמע
סניהם יחד מדברים. למיניהם נוטריקון לא פני נדיב יהדר
התנכר מזה: סמן משפטים ללא תעלה במעלות לומר הו
מתונים כדון כלומר לא יעלו חלא ילכו במתון. מעלות בנימטריא
מתונים. וסמן משפטים לאלהי כסף לומר שלא ימנה דיון כשכיל
רש"י

(ה) ואלה המשפטים. (ש"ר) כל מקום שנאמר
א אלה פסל את הראשונים ואלה מוכיף
על הראשונים מה הראשונים מסיני חף חלו מסיני. ולמה
נכסמה ב פרשת דינין לפרשת מוכח לומר לך שתשים
סנהדרין חלל המקדש (ס"א המזבח): **אשר תשים**

וא"כ להם חשב אוחס פעם שנית חלל לפסול וכו' חלל בכל אלה דלעיל לא חשב כלום משה' חין לפרש שהוא פסל את הראשונים
וכן בפרשת חלל הדברים ל"ל דפסל את הראשונים דהא חלל הדברים משנה תורה חלל: ב' הכנה יס להקשות חלל דה"ל
להקשות קושיא ז מיעקב ערס שפי' כ"מ כו'. וע"ק שחל כסדר הזה נאמרו לו. וע"ק כרס' כהר פירש' כפשיטות שכל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ואלה המשפטים. פרש"י כל מקום שנאמר אלה פסל
את הראשונים וגו' משמע בתוך פירושו שאילו כ' כאן
אלה משמע שהיה פוסל הראשונים והייתי או' שלא נאמרו
בסיני. וחיסה שהיה כתיב למעלה וירד ה' על הר סיני לך
ב' פסל משלש פסל לך כמעשה הנפסל ונפסל מחבירו וה"ל
אילו היה כתוב אלה הייתי אוסר שהאחרונים חלוקים
ונפסרים מן הראשונים והייתי אוסר שהאחרונים לא נאמרו
בסיני לך נאמר ואלה מוכיף על ענין ראשון ואת הוא כמו
מן כמו כצאתי את העיר. וכן אלה דברי הברית דסוף פ'
כי תבא נפסל וחלוק מחבירו שהראשונים דברי תוכחה
וקבלה והאחרונים ברכה. תחלת ספר משנה תורה דכתיב
אלה הדברים לא שייך שם לומר פסל אלה מפני שהוא תחלת
הספר כתיב אלה תולדות השמים והארץ דבראשית פסל

בתורתנו הקדושה ואלק המשפטים נושא. הוא חומרי על קניי האדם ועד שם ועד שמונה כסף או כלים בעד ואמה
ועליהם אמר הכותב יצור ולא ידע מי חלוסם ואף הכל יהמין. ח"כ מדרגתם שפלה מזה. ע"כ תמיה גדולה ח"כ יס
המשפטים כמו ראש לשארי הלמודים. כי מיד אחר עשרת הדברות בעורו כהר התחיל במשפטים ודינים חלו ועיין רש"י
ז"ל. וכו' תוכן דברי העקדה בקיזור. והנלון מוהר"ק תירץ כי כלל האדם לריד לעלות ממדרגה למדרגה עד כי יהי נבון
ונשא מזה. ואם תקרב האדם לאלהים ויש כיור גזל וחמס יאמר עליו חלל ידיוס דמים מלאו. ובטובל ושרץ מדו. ועוד
כאשר יתטף אדם בעבירות שבינו לבין המקום. יעשה תשובה וימחול לו. חלל אס יעוהו משפט ויחייב את הוכחי וזקק ממונו
ממון שלא כדיון מי ימחול לו. דור המבול לא נחתם גזר דיוס חלל על החמס כי שהיחו חכרת חטוי. וחומר והיו כי יעק
חלי ושמעתי כי חנון אני. שיש שני מדי' עונשים. ח' מזה הנקמה. ח' מהלכס ליסור כאשר ייסר איש את בנו. כחטא
שכין אדם למקום חינו עונש נקמה. שחם בעשה' הוא להטיבו וליסרו או שאחרים יקחו מוסר. ואם בעשה' הוא לזרמו מחלאת

פירוש לתורת אלהים

(א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניך. נאמר האם
גי'אנאם צו משה דאם יעקען דיא דינים
נאם דו ואלקם טאהן פאר דיא יודין. רש"י
קרענט פאר נאם שטייט קשים. דו ואלקם
טאהן. אונ עם שטייט נים תדבר. דו ואלקם
ריידין. אדער תאמר. דו ואלקם זאגין. אדער
תקדום. דו ואלקם מיט ניי קערנען. דער תירוצ
איז אז הקביה וואלט זאגין צו משה איינע פון
דיא רבייא ווערשער ותדבר. תאמר. תקדמו
וואלט משה קיינען ער דארף גאר זאגין דיא
דינים צו דיא יודין. נייא זאגין גאר וויסען דעם
דין. אדער דעם טעם פון יעדער דין דארף ער
זייא גיט זאגין. דריבער האט הקביה גי'אנאם צו
משה דעם נוארם קשים. דו ואלקם טאהן. די

מיט

לפניהם: ב כי תקנה עבד עברי

תורא כי פקס. עקידה שער סו ס' הוהר פ' דבר סיני :

(ב) כי תקנה עבד עברי. בספרותו ב"ר הכותב מרבר כהכתיב ואם אין לו ונמכר בגנותו אבל לך שכל הדן דין אמת לאמתו כאלו קיים ה' חומשי שפתי חכמים

התורה כולה באמרה מסיני. וע"ק דהול"ל וא"י מוסיף על ענין ראשון. וע"ק דה"ל לפרש זה גבי ואלה תולדות השמים והארץ לא גבי ואלה תולדות נח (ועמ"ס בסמוך). י"ל דה"פ דכ"מ שג' אלה מיושט הוא וכלומר אלה הם טובים והשונים כמעלה אבל לפניהם אין כל כך השונים כמעלות וכשרות כלומר שפסל את הראשונים וכן אלה תולדות השמים מפרש פב"ר נמי כן וכן אלה תולדות נח וא"כ ה"ל אי הוה כתיב אלה ה"א שפסל וכו' אבל עשה שכתוב ואלה לאו מיושט הוא אלא מוסיף וכו' שניתנו כמעמד כל ישראל ונקולות וברקים כמו שניתנו י"ד הדברות לאשקוף שאר מלות ניתנו למשה לבדו בבר סיני כאותן מ' יום שהיה בבר וא"כ תקשי לך למה כמעמד כו' הוול"ל ומוסיף על עשרת הדברות דלעיל מניה למה הפסיק בפרשת מונח (רא"ס) והאריך שם: ב משום דרוב מלות כתיב גביהו דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם דבר ואמרת משמע לכל הפחות ב"ס וא"כ למ"ל להקב"ה לומר שחשים לפניהם אע"כ להבינם עממי התורה רח"ס: ד ר"ל לפניהם קאי אשכנשי וקנים הנזכרים לעיל כפרשת עניני חקים מצורת ומשפטים

והמת תאותו כהחוק כסף. אבל כחמת וכדומה שכן אדם לרעו. גם מדת הרמזים וההינה יסכים אל העונש. פ"ר מדת החמלה וההינה לרעו העונש עליו הוא יעשה עונש נקמה להחומם והעונש. וז"ש ומועתי כי חנון אני. ואלו יגדל העונש מאלו. וכן להיטות אס עשה דקדק וחמד עם דל ואכילין יעשה לזון וזלזול וגם יחזיק דל מדחקו ושכרו ככל. כי כלתו נדבכים לו ית' לזה כי עולם חסדו יסובכנו והטור לו יתחמד עם קונו ועם רעהו. והוא העולה על כללה. וכן הוא דבר המשפט אס נשים עיונה לכא' אל עומק הדין עבד כי המשפט לאלהים הוא שיהא נלכ בעקת אל והוא לזה ונעשה רעו. להחזיק האלהים והאחרים בין ללות האנשים אשר לתכרת אנשי יתחברו. אז המדרגה גדולה מאלו וזה שאמר הכתוב מניד דבריו ליעקב תקי ומושפטיו לישראל. הודיע הקב"ה לישראל שהחקים והמשפטים שניהם הם עשות רצונו ית' כי כח כמשפט שניהם לעשות רצון קונו הם. כי לא כעלול יעשה המשפט רק כח הוא לו לעשות המשפט כאשר לזה ה' ית'. לא עשה כן כלל גוי לעשות המשפט כח. כי לבני נח לזה על הדיון לשטון ע"פ שכלם. אבל משפטים כל יועשו להיות המשפט לאלהים כמונו. רק משפט אדם להם. וז"ש כפרתם כעלם שם שם לו חק ומשפט. החק והמשפט שם לו כמדברגה אחת. שהמשפט יעשה כח רק עבור אלהים לזכות בהם את ישראל ככלל החורם והמולד. והפסע עוד אס יעשה המשפט. כי משפט אדם השופט רואה רק את החוק הראשון לפניו מאדם כמונו. ולא ישתדל ככל עוז להפסע משפט דק. כי אדם עלול לטעות. אבל אס המשפט הוא מאלהים ואלו מאלו אולי משנה הוא ואולי דין מרומה הוא וישנם וישלש את החק לבדו וללכנו עד יאל כעונג דק וכת"ש רבא כלליתו לדון כלנו נפשו לקטלא נפיק. כן היה תורת השלמים דבר המשפט שדק דק יפסד לדון דין אמת לאמתו. וכאשר נבחר המשפט הוא לאלהים הוא מחלק המעלה הגדולה דבריו החוקר. ח"ס ואלה המשפטים אשר חשים לפניהם ר"ל אשר חשים לפני כל המלות. ולא תחשוב שמעלתם פחותה [כשאלת העקדה ה"ל] רק מעלתם גדולה הן מחמת שזה השער אשר לדיוקים יבואו בו וולת המשפטים והדק שכן אדם להכיר לא יוכל להדק כלל אל הולך ית' כי מלך משפט יעמיד ארץ ועוד כי המשפט לאלהים הוא ואינו על זה ועל שלום. רק אלהים דבר המשפט וכח ישימו למו. והן מחמת שאלת חשים לפניהם על הדינים את המשפטים שלא מלך שכלם ידונו רק מלך גורת אדון כל ית"ש:

(ג) כי תקנה עבד עברי וגו'. כוונה תורה להחזיק על כל המשפט

פירוש לתורת אלהים

מיט ויין שקל פאר נאם ער דארף דאס געלט

געבין צו ניין סכר. וועט ער גיט געבין: (ב) כי

ער איז איור, די תורה שמועקט אויב איור האט

מצות השם

תקנה עבד עברי שם שנים יעבד וכעניינת ילא לחשני חס: איין יוד ווען איין ב"ר דין פארקויפט איין יוד מיט געוואלד

דמינו דער יוד האט איין גגכה גיטאדן אונ האט גישט צו

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

צאלין

שנין יפלה ובשביעתא שש שנים יעבד ובשביעת יצא

ת"א שש שנים קידושין י' יג ערין י' נדס פח : ובשביעות קידושין י' ערין י' :

רש"ם

מוכר עצמו בעניונו כתוב ב' בהר סיני כי ימוך אחיך ומכר לך וגו' וכתב בו עד שנת היובל יעבד עמך. ובכאן הוצ' אומר שש שנים יעבד במכרוהו רש"י

שפתי חכמים

דמנהדרין והתוספות פירשו דלפניהם קאי אשלמטה אלהים דכתיב כסמוך עד האלהים יבוא דבר שניהם וסוף דבר בין לפי רש"י ובין לפי התוספות קאי דוקא אנומחין ולא אהדיוקות. וא"ת דלמא לפניהם ולא לפני הדיוקות וכו' לפני עיאל. וי"ל דרש"י עלמו מחזק הקושיו' זו כמה שפי' ואפי' ידעת כי ר"ל הקרא ממעט אוחו לגמרי אפי' ידעת כדון בו. אבל כהדיוקות אס ידעת שידעין כדון אחד כנומחין רשאי לכל לפניהם : דה וזו יסיו פי' כי תקנה מהעברי שמכרו לך ולא מהכ"ד שמכרוהו כגניבתו לכן הקדים הרב פירושו של עבד עברי קודם לפי' כי תקנה שלא על סמך שבויה וחוויי שמכרוהו כ"ד הכתוב מדבר : ו ורשיעת האון תהיה לפי' בזה הכתוב לא מטעם און שמעט כהר סיני לא תגנוב ופי' כי בני ישראל עבדים : ו ה"פ דליפין עבדי עברי לג"ס לאמר כלן עברי ואלמר להלן אחיך העברי עבדי

עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני שלקחתו מישראל ה ועליו הוא אומר שש שנים יעבד ומה אני מקיים (ויקרא כה) והתגלחת אותם בלקיח מן הנכרי אבל בלקוח מישראל ו יאל בשת"ל (דברים טו) כי ימכר לך אחיך העברי לא אמרתי ו אלא באחיד : כי תקנה. מיד כ"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנאמר (שמות כב) אם אין לו ומכר בגנבתו או אינו אלא במוכר עלמו מפני דוחקו אבל מכרוהו כ"ד לא יאל בשש כשהוא אומר (ויקרא כה) וכי ימך אחיך עמך ומכר לך הרי מוכר עלמו מפני דחקו אמור ומה אני מקיים כי תקנה

דעת זקנים מבועלי התוספות

אלא במוכר עצמו מחמת דחקו אבל מכרוהו כ"ד אינו יוצא בשש. וחזימה דהאין מצי למימר דמכרוהו כ"ד אינו יוצא בשש והרי כתיב בפשט ראה כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים וכי ימכר ע"י אחרים משמע ונב רש"י פירשו במכירת כ"ד דכך י"ל דפירש"י מדרש על פי המכילתא כי תקנה משמע שיעבד את הבן או האח שאם ימות האדון בתוך שש שיעבד את הבן במקומו ואם אין לו בן יעבד את האח הירש במקומו ובמכרוהו כ"ד אתה א"י במכרוהו כ"ד או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו בזה אמרין שיעבד את הבן או האח אבל במכרוהו כ"ד אינו עובד לא את הבן ולא את האח כדכתיב כי ימכר לך וגו' דמשמע דמכרוהו כ"ד וכתיב ועבדך שש שנים דמשמע מייעוט ועבדך ולא יורש כשהוא אומר כי ימוך אחיך ומכר לך הרי מוכר עצמו אמור ושם כתיב עד שנת היובל יעבד עמך תקנה במכרוהו כ"ד ואי לא כתיב אלא האי קרא דמכרוהו

פירוש לתורת אלהים

נעננתך און ער האט גיט צו בצאהלין פאר דיא גנבה, און בית דין פארקויפט אים פאר אקנעקט, און דאס געלט גיט מען דעם בעל הבית וואס דער קנעקט האט ביא אים געגננתך שש שנים יעבד, נאל ער נאר דינען זעקס יאהר, דהיינו אויב ראובן האט געגננתך ביא שמעון הונדערט רובל און אז בית דין פארקויפט ראובן פאר אקנעקט אויף זעקס יאהר נעמט מען פאר זיינע שכירות הונדערט רובל, גיט מען דיא הונדערט רובל צו שמעון, און אויב ראובן האט געגננתך ווייניגער נוי זיינע זעקס יאהר שכירות, דהיינו אויף ווייניגער נויא זעקס יאהר נאר אויף און נאל זיין מיט די שכירות צו בצאהלין דיא גנבה, און אויב דיא גנבה איז מער נוי זעקס יאהר שכירות, פאר מען אים גיט פארקויפט אויף ליינגער נויא זעקס יאהר נאר יבשביעית יצא חפשי באלד אנהייב ויכעטער יאהר

מצות השם

ער דינט גיט ער פריי ארויס, און אז ער יירשער קנעקט נואם ער האט געקויפט געלט און וויל זיך אויפלייזן כעכונט ער זיך אפ מיט דעם האר נוי פיל ער האט געדינט און נוי פיל עס קוקט אים פאר דיא יאהרין וואס ער וויל גישט דינען און דער קנעקט גיט אים דאס געלט און ער גייט פריי ארויס און דער קנעקט מוז געבן דעם האר געלט אדער אזא און נאך וואס עס איז ווערט געלט און אז דער האר אז

צאלין וואס ער האט געגננתך האט אים דאס בית דין פארקויפט פאר די גנבה דאך דער קנעקט צו דינען דעם האר זעקס יאהר פון דעם טאג וואס מען האט אים פארקויפט און אנהייב פון דעם ויכעטין יאהר גיט ער פריי ארויס, נוען איינער פארקויפט זיך ווייל ער האט גישט צו אסון קען ער זיך פארקויפט אפילו אויף צוואנציג יאהר און אזוי באלד עס קוקט אים יובל אפילו נאך דעם ערשטין יאהר וואס

לְחַפְּשֵׁי חֲנָם : ג אִם--בְּגָפוֹ יָבֵא
בְּגָפוֹ יֵצֵא אִם--בְּעַל אִשָּׁה הוּא
תֵּרָא אִם בְּגָפוֹ יֵבֵא . קִדּוּשִׁין כ : ח ט כעל אִשָּׁה . ט כ :

רשבים

לשמטה : יצא לחפשי . פועלה . שאלו היה לשון אדם שהוא חפשי . היה לו לינקר בחטף לחפשי : (ג) אם בגפו יבא . בגפו יצא . כולל ואח"כ מפרש אם בגפו לברו שיכנס בבית אדוניו שאין לו אשה עדיין שחבנס עמו . או אפי' אדוניו יתן לו אשה כ"מ יצא בגפו שהאשה שנתן לו אדוניו תחיה לאדוניה . ועתה אפשר כיצד שאם בעל אשה הוא אולא יצא בגפו אלא תצא אשתו עמו . אבל אם אדוניו יתן לו אשה וגו' כמו שנב' בגפו כן יצא בגפו . ובשפחה כנענית שמסר לו אדוניו מדבר :

רש"י

שפתי חכמים

שאלו ח"ל הסכרי שכבר נאמר אחרי אלף לג"ש מה להלן אחרי חף לאל אחרי . הרמ"ס : ח כי חכמים כ"פ גפא : ש לפי שפירש בגפו ככ"פ כגדו ואין זה מורה על היחידות שיתחייב מזה שלא היה נשוי לכ"ס שכ"פ כגדו הוא במקום לכ"סו כאלו אמר שלא בא אלף כחוד לכ"סו שמנה לומר על היחיד אין לו אלף לכ"סו : י דל"כ אלף כפסיעה דקרא דבגפו כהר"ג פירשו כאלו אשה ישראלית כמו בגפו קמ"ל כן יצא מבע"ל אע"כ בגפו כהר"ג כנענית מדבר ואינו דומה לראשון שמדבר כשראליה לכך נקט לשון מגיד וכו' משום דמדיוקא דקרא נפיק ולא מפשטא : ב מדכתיב אחריו ויאלה אשתו עמו ואי מייירי כנענית הא כתיב האשה וילדיה תחיה לאדוניה . והרמ"ס סי' ע"פ המכילתא חס עניני חקים מצות ומשפטים

(ג) אם בעל אשה הוא יוצאה אשתו עמו . הורה לנו התורה כי האיש והאשה הוא גוף שלם ואחד וכלתו לה לעד חף שאינה נמכרת עמו וא"כ אינה זריכה להיות כעבדות מ"מ הוולד והם כגוף אחד ולר לה על העבדות שלו הרי הוא כאלו הייתה כעבדות כמותו ולכן כלתו ויאלה אשתו עמו כי עד עתה העבדות היה נוגע לה כמו לו [ח"] :

וא"כ מאי קאמר כי ימוך אחרי ובמכר דך הרי מוכר עצמו שיוצא בשש דאלו מהאי קרא דוכי ימוך לא שמעי' אלא שיוצא ביוכל כדכתיב ער שנת הויכל יעבור עטף וי"ל דשם מוכר עצמו אינו יוצא בשש וידיף זה מנ"ש דשכיר שכיב לטאן דאית ליה במוכר עצמו כתיב כשכיר כחוש ובמכרוהו כ"ד כתיב כי משנה שכר שכיר :

לקושים על התורה

גייט ער שוין ארויס פרייא פון דער וועלט , אם בגפו יבא . אויב ער איז אין דיא זעכציג יאהר אלליין געקומען אן תורה אונ אן מצות , בגפו יצא . נועט ער ארויס גיין פון דער וועלט אויף אלליין , אן תורה אונ אן מצות , ואם בעל אשה הוא . אויב ער איז גינען אין די זעכציג יאהר אקאן פון אנויב , דאס מיינט מען ער האט גילערונט תורה , נועט ער נישט ארויס גיין אלליין פון דער וועלט , נארום אלע תורה אונ מצות וועלן מיט אים גיין געלייטן אים אין גן עדן , ואם אדוניו יתן לו אשה וגו' , אויב תקדוש ברוך הוא האט דעם מענטש מזה גינען ער נאך האבין פרנסה נויב , אויב דער בעל הבית וויל נישט ער נאל תתנה האבין , מאר ער נישט תתנה האבין ביז נאך זעקס יאהר , דער בעל הבית קען נאגין אזוי וויא דו ביזט גינען ווען איה האב דיה געקויפט אזוי מונטו ביי מיר ויין די נאנצע זעקס יאהר . קאמער נועט דין נויב דיה שפערין פון ארבעטין דורך איר נעקטו וייניגער ארבעטין אס בעל אשה הוא אויב ווען דער בעל הבית האט אים געקויפט האט ער געהאט אנויב , מוז דער בעל הבית געבין עסין ויין נויב אויך , אונ אויב ער האט קינדער אויך , מוז דער בעל הבית געבין עסין דא קינדער אויך , נארום ווער דען נועט וייא געבין עסין , אונ ווען ער האט אפגעדינט דא זעקס יאהר אונ ער גייט ארויס פרייא פון בעל

מצות השם

איז מוהל' דעם געקעט אויף דעם געלט נואם ער פרארף צו געקען ביי אים איז די מחילה נישט קיין מחילה ביי דער האר שרייבט אים איין שטר או ער לאזט אים פרייא אונ דאמאהל'ס גייט ער ערשט פריי , אז דער האר שטארבט בארף דער געקעט צו דינען ביי דעם ווען ביי זעקס יאהר

יורשים

וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: ד אִם-אֲדָנִי
יִתֵּן-לִי אִשָּׁה וְיִלְדֶּה-לִּי בָנִים
אוּ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶּיהָ תִּהְיֶה
לְאֲדָנִיָּה וְהוּא יֵצֵא בְגִפוֹ: ה וְאִם-
אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-

אֶתְתִּיהָ עִמֶּיהָ: ד אִם
רְפוּגִיהָ יִתֵּן לָהּ אֶתְתָּא
וְתִלֵּיד לָהּ בְּנִין אוּ
בָנָן אֶתְתָּא וּבְנָהָא תִּהְיִי
לְרַבּוּנָהּ וְהוּא יִפּוֹק
בְּחֻדוֹדֵיהּ: ה וְאִם מִימֵר
יִימֵר עֲבָדָא רְחִימָנָא יֵת
תּוֹרָא אִם אֲדוֹנִיָּה עִם טוֹ: הֵאֱשָׁה וְלִילִיָּהּ
יִמְנוֹת כֹּכ כָּג עַתָּה קִדּוּשִׁין סח טט
פְּסוּלִים כֹּה: וְאִם-אָמַר: קִדּוּשִׁין כו יז כז:
הֵבֵנִי אִתָּךְ: קִדּוּשִׁין כח כ"ג:

רש"י

שפתי חכמים

אֲכַנְסוּ יֵלֶךְ דְּמִסְדִּין לִיָּה דְּמִיָּרִי כְּכַנְעִית וְעַ"ש וְדוּ"ק: ל (הִרָא"ס)
אֲשֶׁר דְּמַסְכָּה לֹא נִפְקָא אֲלֵא אֲשֶׁתוּ מִלֵּךְ קִרָא אֲחֵרִינָא כְּתִיב
(וַיִּקְרָא כה) וַיֵּלֶךְ מִעֶמְקֵי הָאָרֶץ וּבְנִי וְגו' וְנִקְטְבִּיהוּ הֵכָּא אֲבָל
מִוִּזְנוֹת אֲשֶׁתוּ וּבְמִוִּזְנוֹת כְּנִיִּי הִקְטַעְתָּ מִיָּרִי וּבְנִסְכָּת קִדּוּשִׁין
מִתַּחַן לְמַעַן נִלְמַדוּ תְּרוּוּיָּתוֹ: ז א וְאִתְּ דִּלְמָא אֲסוּר לֹא כְּסֻפָּה
כְּכַנְעִית מִשּׁוּם לֹא יִהְיֶה קֶדֶשׁ בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל וְהָאֵל דְּכָתִיב אִם אֲדוֹנִי
יִתֵּן לִי אִשָּׁה הִיטָּו יִשְׂרָאֵלִית גְּדוּלָּה מִסְכָּח עֲלֵהָ: וִי"ל דְּס"ל
דְּלִין אֲשֶׁר מוֹכֶרֶת אֶת עַלְמָה דְּהָא כְּתִיב כִּי יוֹמֵךְ אֲחִיךָ וְנִמְכַּר
לְךָ דְּמִשְׁמַע אֲחִיךָ וְלֹא אֲחוּךְ: ז וְאִתְּ הֵלֵל לְרִיךְ לְעֵדֶה לֹא לְכַנְי
דַּעַת וְקִנִּים מִבְּעֵלִי הַחוּסָתוֹ

וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכִי מִי הִכְנִיסָה שְׂתָלָא אֲלֵא
מִגִּיד הַכְּתוּב שֶׁקִּנְיָה עֶבֶד עֲבָרִי חִיִּיב כְּמוֹתֵיהּ
אֲשֶׁתוֹ ל וְכִנְי (קִדּוּשִׁין כג): (ד) אִם אֲדָנִיָּה יִתֵּן
לָהּ אִשָּׁה. מִכָּל שְׂהֻסָּת בִּיד רַבּוֹ לְמַסּוֹר לֹא שְׂפָחָה
כְּכַנְעִית מִלְּהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים אוּ אִינוּ אֲלֵא יִשְׂרָאֵלִית
נ ת"ל הָאִשָּׁה וְלִילִיָּהּ תִּהְיֶה לְאֲדוֹנִיָּה הָאֵל אִינוּ מְדַבֵּר אֲלֵא
לְךָ דְּמִשְׁמַע אֲחִיךָ וְלֹא אֲחוּךְ: ז וְאִתְּ הֵלֵל לְרִיךְ לְעֵדֶה לֹא לְכַנְי

כְּכַנְעִית לְהוֹלִיד מִסְכָּח כְּשֶׁהוּא נָשִׁי יִשְׂרָאֵלִית מְקוּרָה יִכֵּן
אֲבָל כְּשֶׁאִינוּ נָשִׁי אִינוּ יִכֵּל לְכַוֵּן וּלְמַסּוֹר לֹא שְׂנֵאֲבֵר אִם
בְּנָפּוּ יִבָּא בְּנָפּוּ יִבָּא. וְהַמַּעַם הוּא כְּשֶׁהוּא נָשִׁי יִשְׂרָאֵלִית
אִינוּ נִשְׁכָּךְ אֲחֵרִי הַשְּׂפָחָה אֲבָל כְּשֶׁאִינוּ נָשִׁי יִהְיֶה
נִשְׁכָּךְ אֲחֵרִי:

(ג) וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. פִּרְשִׁי וְכִי מִי הִכְנִיסָה וְגו'. וְצָרִיךְ
לְדַקֵּק אֲשֶׁתוּ מִכִּינּוּ בְּנִי מִנִּין. וִי"ל נָבִי מִיכָר עֲצָמוֹ
כְּתִיב וַיֵּצֵא הוּא וּבְנִי עִמּוֹ וּבְמִכְרָהוּ בִּיד יִשְׁמִי לִי בְּגִישׁ דְּשִׁכְרִי
שִׁכְרִי וּמִן דְּלִית לָהּ הָךְ גִּישׁ גִּלְוִי מִלְּתָא בְּעִלְמָא הוּא:
(ד) אִם אֲדָנִיָּה. מְגִיד שְׂהֻסָּת בִּיד רַבּוֹ לְמַסּוֹר לֹא שְׂפָחָה
פִּירוּשׁ לְתוֹרַת אֱלֹהִים

לְקוּשִׁים עַל הַתּוֹרָה
בְּרִינָא אֲנִי עַד וְאִי לְעִנְיָנָא תּוֹרָה, וְיִלְדָה לִי בָנִים אוּ בָנוֹת.
אֲנִי דִּיא תּוֹרָה הָאֵת אִם גִּבְרָאִין מִלְּאָבִים וְנָאֵם וְיִי וְעִרְיָן
גְּעִרְוִין יִינָע קִינְדֵּר, הָאִשָּׁה וְלִילִיָּהּ תִּהְיֶה לְאֲדָנִיָּה.
דִּיא תּוֹרָה וְנָאֵם עַד הָאֵת גִּלְעָרֻנְט אֲנִי דִּיא מְלֻזָּת וְנָאֵם עַד
הָאֵת גִּבְרָאִין (וְנָאֵם וְעִנְיָנָא גִּבְרָאִין גִּיטָרִין פֻּן דִּי תּוֹרָה).
וְעִלִּין גִּבְרָאִין פֻּן גִּבְרָאִין וְעִנְיָן, זִיא וְעִלִּין אֲרִיזִין גִּיט
גִּלְיָהּ צו גִּבְרָאִין, עִם וְעִם זִיא קִינְדֵּר גִּיט פִּאָרְהֵאֲרִיטִין אִין
וְעִם, וְאִם אֲבָרִי יֹאמֵר הָעֶבֶד, אֲוִיב דְּעַר קִנְדֵּר וְנָאֵם דִּינֵט
צו גִּבְרָאִין וְעִם וְנָאֵם, אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדָנִי. אִיךְ הָאֵב יִיב
מִיין הָעֶבֶד, דָּאֵם אִין תְּקַדֵּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְנָאֵם אֶשְׁתִּי. אֲנִי

הַכִּתּוּב וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ גִּיט דָּאֵם וְנָיִיב מִיט אִם
פִּרְשִׁי פֻן בְּעַל הַכִּתּוּב: (ד) אִם אֲדָנִיָּה יִתֵּן לָהּ אִשָּׁה אוֹיִב
דְּעַר בְּעַל הַכִּתּוּב וְעִם אִם גְּעִבִּין אֲוִיִּיב וְנָיִיב
אֲדִינִקְט אֲפִגְנִינִי וְיִלְדָה לִי בָנִים אוּ בָנוֹת אֲנִי דִּיא
בְּכַנְעִית וְעִם גִּבְרָאִין פֻּן דְּעַם קִנְדֵּר וְנָאֵם
אֲדִינִקְט מִקְעֻבְרָא, וְעִם דְּעַר קִנְדֵּר הָאֵת אִם
גְּעִרִינִי דִּיא וְעִם יֹאמֵר, אֲנִי עַד גִּיט אֲרִיזִים
פִּרְשִׁי הָאִשָּׁה וְלִילִיָּהּ תִּהְיֶה לְאֲדָנִיָּה דָּאֵם וְנָיִיב דִּיא
בְּכַנְעִית וְאִל גִּלְיָהּ וְנָיִיב וְנָיִיב בִּיא דְּעַם בְּעַל

הַכִּתּוּב מִיט אִינֵר קִינְדֵּר וְהוּא יֵצֵא בְּנָפּוּ אֲנִי דְּעַר קִנְדֵּר גִּיט אֲרִיזִים פִּרְשִׁי אֲנִי אֲנִי אֲנִי
אֲנִי אֲנִי דִּי קִינְדֵּר וְנָאֵם וְיִי הָאֵת צו אִם גִּבְרָאִין, וְרִשִׁי שְׂרִיִּיבִיב אוֹיִב דְּעַר קִנְדֵּר הָאֵת אֲוִיִּישֵׁע
וְנָיִיב מִעַן דְּעַר בְּעַל הַכִּתּוּב אִם גְּעִבִּין אֲפִגְנִינִישֵׁע דִּינִקְט עַד נָאֵר מִיט אִיר הָאֲבִין קִינְדֵּר, אֲבָרֵר
אוּ דְּעַר קִנְדֵּר הָאֵת גִּיט אֲוִיִּישֵׁע וְנָיִיב, קִינְדֵּר גִּיט דְּעַר בְּעַל הַכִּתּוּב אִם גְּעִבִּין אֲפִגְנִינִישֵׁע
דִּינִקְט, דְּעַר מִעַם אִין, אוֹיִב דְּעַר קִנְדֵּר הָאֵת אֲוִיִּישֵׁע וְנָיִיב וְעִם זִיא אִם גִּיט לִאֲוִין עַד נָאֵר
וְיִי פִּאָרְלִיבִין אִין דִּי בְּכַנְעִית, אֲנִי אֲוִי וְיִי עַד וְעִם אֲפִרְיָנָא דִּיא וְעִם יֹאמֵר וְעִם זִיא אִם
גִּיטִין עַד נָאֵר אֲרִיזִים גִּיט פִּרְשִׁי, אֲבָרֵר אוּ עַד הָאֵת קִינְדֵּר יִיִישֵׁע וְנָיִיב וְעִם עַד זִיא פִּאָרְלִיבִין
אִין דִּי בְּכַנְעִית, זִיא קִנְדֵּר אִם אֲפִרְיָנָא צו עֲבָרִת פּוֹכְבִּים דִּינֵעַן, אֲנִי נָאֵר וְעִם יֹאמֵר וְעִם עַד
גִּיט וְעִלִּין אֲרִיזִים גִּיט פִּרְשִׁי: (ה) וְאִם אֲמֹר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֲנִי אוֹיִב דְּעַר קִנְדֵּר, וְעִם וְנָאֵם אֶהְבֵּתִי אֶת

מצות השם

יִרְשִׁים אוּ קִנְיָנִים פִּאָרְקִיט אִין יִיד צו אִין גִּבְרָאִין דְּעַר גִּבְרָאִין
אִין גִּיט צו גִּיט צו גִּיט וְנָאֵר עַד גִּיט פִּרְשִׁי
אֲרִיזִים וְעִדִּין יִירִישֵׁע קִנְדֵּר אִין וְיִין הָאֵת קִינְדֵּר צו גְּעִבִּין
צו גְּעִבִּין וְיִין וְנָיִיב וְנָאֵם עַד הָאֵת מִיט אִיר תְּתוּבָה גְּעִהֵאֵם
אֲיִינֵדֵר מִעַן הָאֵת אִם פִּאָרְקִיט אֲנִי מִי עַד הָאֵת גְּעִנְקִינֵעַן
אִין וְנָיִיב דְּעַר גִּיט וְעִם מִעַן הָאֵת אִם שׁוֹן פִּאָרְקִיט מִוּ
דְּעַר הָאֵת אֲלֵךְ גְּעִבִּין וְיִין צו גְּעִבִּין, אֲנִי קִנְדֵּר וְנָאֵם דָּאֵם
בֵּית דִּין הָאֵת אִם פִּאָרְקִיט קִנְדֵּר אִם דְּעַר הָאֵת גְּעִבִּין

אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בְּנִי לֹא
אֵצֶא חֲפָזִי: וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל־
הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל־הַדֹּלֶת אוֹ
אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־

רְבוּנִי יַת אֶתְתִּי יַת בְּנִי
לֹא אֶפּוֹק לְכַר חוּרִין:
וְיִקְרְבֵנִי רְבוּנִי
לְקִדְשׁ בְּנִי וְיִקְרְבֵנִי
לְיָת דִּשָּׁא אוֹ לְיָת מְזוּזָא
וְיִרְצַע רְבוּנִי יַת
תְּוִיָּא לֹא אֶפּוֹק לְכַר חוּרִין:
וְיִקְרְבֵנִי רְבוּנִי לְקִדְשׁ בְּנִי וְיִקְרְבֵנִי
לְיָת דִּשָּׁא אוֹ לְיָת מְזוּזָא

רשבים

(ו) אל האלהים, דיינים, הדלת או אל המזוזה, לעין כל

שפתי חכמים

ולא כחורת ואם דכתיב לא ימסול למכרה וגו' אלא
למוריה קאי ולא אחרון: ד זכר חור וסב אמה דקאמר שהרי
העבריה אף היא יולאה בשם: ע"כ בפסחה קמריי שיטארה אל
לדוניו ואז יסיה אהבת הארון ואהבת אשתו ובניו שיום שאין
רואה להפטר מהם משא"כ בחששו הישראלית שאז יל שאלו רואה
ללאת כדי שיהיה הארון חייב כמוותותיו וא"כ אין טעם להכנת
שם: פ ואפילו למ"ד מ"ר עזמו אף הוא נרצע אפי"ס קרא
דוהגשו וגו' במכורו כ"ד קמריי דלא קרא כדי תקנה לנ"ע

ולא במזוזה הא מה ת"ל או אל המזוזה הקים דלת למזוזה

עניני חקים מצות ומשפטים

(ו) והגישו אל הדלת או אל המזוזה, עיני רש"י ו"ל ויתכן
לסיות סביתם הרצויה כאן סמוך לדלת מפני כיות שם
המזוזה שם כה פסחת שמוע והיה אם שמוע השמוע אל מצותי
ומחמת שם כהר לסיות עבד מפני חלואו [כי בשם שנים
הראשונים הם כמעט מוכרח לסיות עבד או מחמת שמכורו
כ"ד או מחמת דקאו כלל משם ואיך הוא מוכר עזמו מחמת
הסבתו לארצו או לאשתו הכנענית] וסוף מילך מעליו עול המלות
לכך היתה הרצויה כאן שאינה שומעת אל המזוזה המזהרת
על השמיעה, והכב בעל סה"כ כתב לדברי רש"י המונח כרש"י
ו"ל קשה למה חלס החטא כאן דוקא הלא הלא והרצון חטאו.
האון והדלת המה שני פערים, האון הוא השער הרוחני אשר דרך בו
כיון אדם בשלם שכלו יקרא כל התורה וכל החכמות, רק מוכרח לשמוע
הלומד מכל אדם, ודרך אותו השער הוא האון נכנסו דברים אשר
הדלת שדרך בו נכנסים כל דברים בשמים, והעבד הזה רואה להחליף
נכנס כלל, ע"כ ויקרא את חזו אל הדלת לרצו אותו:

לקומים על התורה

איה האב ל"ב מין ווייב, דאם איז די נשקפה, ואת בני.
אז איה האב ל"ב מין קינדער, דאם זענען דיא גייט
נשכות וואס ווערן גענויט פון דיא מצות אז מ'שש
טובים וואס, ער טוהט אלע טאג, לא אצא חפשי, איה
ווייל נישט ארויס גיין פרייא פון די תורה אז מצות, והגישו
אדוני אל האלהים, וועט גאט אים געגענען צו ויך,
והגישו אל הדלת או אל המזוזה, וועט גאט אים געגענען
צו דיא מיר פון גן עדן אדער צו דיא מזוזה פון גן עדן,
וירצע אדוני את אונז במרצע, אז תקדוש ברוך הוא וועט
שפעקין גיין אויער, ער נאל ווייטער הערין דיא תורה פון
גאט אין דיא ושיבת וואס אין הימער, געברו דעזעם.
אז ער וועט אייביג דינען גאט אין הימער:

דעם קנעקט צו דיא מיר וואס איינקט אויף דיא וואונערסעם געבין די מזוזה ומוזה ווערט גערופין
די צוויי ווייטע ווענטליך וואס דיא מיר ווערט פארמאכט אויף זיין וירצע אדוני את אונז במרצע
דער בעל הבית נאל שפעקין דעם אויער פון דעם קנעקט מיט אנראבע קאדיר, דער קנעקטש
וואס האט געהאט אנשטאטענעם אויער האט מען געוואקסט אז ער איז אקנעקט, איז דאס
גינען די שאנדע וואס בית דין האבין געהייסן מאהן דעם קנעקט, אז ער וועט גיין אין גאס

מצות השם

קידער פון איד, קיין עבד עבדי דאס היינט אין יודישער
קנעקט אז קיין יודישער דינקט גייט נישט ארויס פריי מיט
ראשי אקרים, דאס היינט אז קען האקט אים אויס אין
צאן

האר וועט שטארבן אז אז דער האר איז גישטארבן דינט
ער נישט דעם ווען אז דעם עבד בויערט מען גישט דאס
אויסער סידין אז ער האט איין שפטה פאר איין ווייב אז

בעל הטורים

(ו) אל הדלת, לומר ששומר בית לדוניו: מרצל, עולה כמין ת'

רש"י

בכנעניות שהרי העבריה אף היא יולאה בשם ואפילו לפני
שם אם הביאה סימנין ויולאה שנאמר (דברים עו) אם אחיך
העברי או העבריה מלמד שאף העבריה יולאה בשם:
(ה) את אשתי, ע הפסחה: (ו) אל האדרהים,
(מכילתא) לנ"ד לריך שומלך במכורו פ שמכורו לו:
אל הדלת או אל המזוזה, יכול שתהא המזוזה כשירה
לרצו עליה ת"ל (דברים עו) ונתתה בלזנו וכללת כללת
מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קידושין כב): ורצע

דעת וקנים מבעלי התוספות

(ו) ורצע אדוניו, ולמה ברצע לפי שמרצע"ב בגימ' ארבע
מאות אסר הקב"ה אני הוצאתי אתכם משעבוד ארבע
מאות שנה ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה
אדוני לעצמו לפיכך יקנה במרצע: ועברו לעולם, עד עולמו
של לוי רהיבו יוכל חמשים שנה וכתוב בני שמואל שהיה
לוי וישב שם עד עולם ושמואל היה נ"ב שנה ובן שתי
שנים היה כשהביאו אותו בית ח' אם כן ושיבת עולמו
חמשים שנה:

כי עיקר הפסל תלויה כלל, וגם למה כללת דוקא, והנראה כי
מאות אסר הקב"ה אני הוצאתי אתכם משעבוד ארבע
מאות שנה ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה
אדוני לעצמו לפיכך יקנה במרצע: ועברו לעולם, עד עולמו
של לוי רהיבו יוכל חמשים שנה וכתוב בני שמואל שהיה
לוי וישב שם עד עולם ושמואל היה נ"ב שנה ובן שתי
שנים היה כשהביאו אותו בית ח' אם כן ושיבת עולמו
חמשים שנה:

פירוש לתורת אלהים

אדני את אשתי ואת בני איה האב ל"ב מין העקר
אז האב ל"ב מין ווייב, דיא קנעקט מיט מיינע
קינדער וואס זיא האט מיר גיקארין, און ווייב
זיא מיט מיינע קינדער וועלדן נישט ארויס גיין
פרייא, דריבער זיא אצא חפשי ווייל איה אויך נישט
ארויס גיין פרייא: (ו) והגישו אדוני אל האלהים ואל
דער בעל הבית פריינגען דעם קנעקט צו בית
דין און נאל זאגין פאר בית דין פאר וואס דער
קנעקט ווייל נישט ארויס גיין פריי פון אים והגישו
אל הדלת או אל המזוזה און דער בעל הבית פירט
דעם קנעקט צו דיא מיר וואס איינקט אויף דיא וואונערסעם געבין די מזוזה ומוזה ווערט גערופין
די צוויי ווייטע ווענטליך וואס דיא מיר ווערט פארמאכט אויף זיין וירצע אדוני את אונז במרצע
דער בעל הבית נאל שפעקין דעם אויער פון דעם קנעקט מיט אנראבע קאדיר, דער קנעקטש
וואס האט געהאט אנשטאטענעם אויער האט מען געוואקסט אז ער איז אקנעקט, איז דאס
גינען די שאנדע וואס בית דין האבין געהייסן מאהן דעם קנעקט, אז ער וועט גיין אין גאס

אודניה במרצע ויהי אונזו במרצע ועבדו לעולם : היה עבד פלח לעולם :

תרא אה אונזו . ימנזו קד קידושין סו : כמלז . קידושין סא : זכנדו לעולם : קידושין סו :

רשבים

רועע אונזו לסמן עבדות . ומוזוה אפילו בבית אבנים של
 עץ הם יוכלו לרצוע באונזו וברלת : לעולם . לפי חפשת
 כל ימי חייו כמו שנאמר בשמואל וישב שם עד עולם :

שפתי חכמים

כמכורו ביד קמיירי וסמוכר עזמו שרלע ולסין גג"ש דשכיר
 שיר ועסס הרליעה בחון גבי מוכר עזמו משוס כי לי בני ישראל
 וגו' . הרל"ס : צ מדלל כחכ ועבדו עולם דלז הי' משמע שיהא
 עבדו לי שנס אכל השחא שמוכר לעולם משמע עד היובל :

מכל שלר הימנית אף כאל הימנית . ומה ראה און להרצע
 ואס מוכר עזמו און ששמה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים
 מקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר רכור מבוסס שולין כלאר לתכשית) מה נשתנו דלת ומוזוה מכל כלים שכתב
 אחר הקב"ה דלת ומוזוה שהי עדים כמלרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי (ויקרא כה) כי
 לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעזמו ירצע בפניהם : ועבדו לעולם .
 עד היובל או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו . ת"ל (ויקרא כה) ואני אל משפחתו תשובו מגיד
 שמשנים שנה קרויס עולם ולא שיהא עובדו כל חמשנים שנה אלא עובדו עד היובל צ כין סמוך כין מוסלג

רשיי

אדניו את אונזו במרצע . הימנית או אינו אלא של
 שמאל ת"ל און און לגזירה שיה נאמר כאל ורצע אדוניו
 את אונזו ונאמר במזרע (ויקרא יד) תגד אונזו הימנית
 מה להלן הימנית אף כאל הימנית . ומה ראה און להרצע
 מכל שלר אכרים שגוף (מכילתא) ח"ר יוחנן בן זכאי
 ואס מוכר עזמו און ששמה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים
 מקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר רכור מבוסס שולין כלאר לתכשית) מה נשתנו דלת ומוזוה מכל כלים שכתב
 אחר הקב"ה דלת ומוזוה שהי עדים כמלרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי (ויקרא כה) כי
 לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעזמו ירצע בפניהם : ועבדו לעולם .
 עד היובל או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו . ת"ל (ויקרא כה) ואני אל משפחתו תשובו מגיד
 שמשנים שנה קרויס עולם ולא שיהא עובדו כל חמשנים שנה אלא עובדו עד היובל צ כין סמוך כין מוסלג

פירוש לתורת אלהים

גיווען אין מפרים און הקב"ה האט געהרג'ת דיא
 פבורים פון מפרים און די יודין האבין געשאכטן
 דעם קרבן פסח וואס דאס איז גיווען דער גאט
 פון דיא מפרים . און דיא קרוב פון דעם קרבן
 פסח האבין די יודין געשמיט אויף דיא צוויי
 מזוזות און איבער דיא טיר צו וויינין אז וויא
 ווערין שוין קער נים דיןען צו קיינעם נאר צו
 הקב"ה . אויף דעם ווערן ערות דיא טיר און די
 מזוזות און איצט האט דער קענטש ויה פאר
 קויפט צו אקענטש ער נאל אים דיןען . און קער
 וויא וועקס יאהר . דריבער נאל קען אים שטעכין
 דעם אויער נעבין די ערות נעבין די טיר און די
 מזוזות נעבן דעם און ער נאל דיןען ביי ניין בעל
 הבית אייביג . דאס איז ביו יובל . סיי עס איז
 טייט צו יובל און סיי עס איז נאנט צו יובל .
 דיןט ער נאר ביו יובל . נים דיינגער ואונ אויב
 יובל איז גיווען פאר וועקס יאהר . מוז ער
 אויף ארויס גיין פריי פון בעל הבית צו יובל .
 און אויב דער בעל הבית שטארבט אין דיא
 וועקס יאהר . גייט ער אויף ארויס פרייא :

השם

האר מיט געלט און מיט איין שטר . איין אשה קער
 גישט קויפט קיין קענקט נארויס קען קען ויא נאך חושר
 ויין אז ויא איז קונה מיט אים :

מצות

צאן אבער איין אויג נאר קען מוז אים צאלין געלט פאר
 דעם און אנדער פאר איין אנדער אבר וואס ער האט אים
 שאדין גיטאון . איין יודישער קענקט ווערט קונה צום

נביאים ירמיה לר

תרגום

לחמשך מ"ח ז"א צבאות . נפש צ צב צבא . גבאו צבאות רוח יהוה . גשמה דנצח אדני גשמה דחור : יהוה וחי
 יחידה דנצח יהוה יחידה דחור אל שם ב"ן שבעשית :

א פתגם נבואה דיהוה צ"א א תיבר אשר יהיה אל ירמיהו מאת יהוה אתרי
 ירמיהו סן . קדם יי קתר פרת המלך צדקיהו ברית את פל-העם
 אשר

וְגֵזֶר מִלְכָּא צִדְקִיָּה קָיָם עִם
כֹּה עָמָא דְבִירוּשְׁלָם לְמַקְרִי
לְהוֹן מִירוֹ: בִּי לְשִׁלְחָא זָבֵר
יְתַּ עֲבָדִיָּה וְזָבֵר יְתַּ אֲמַתִּיָּה
כֹּר יִשְׂרָאֵל וְכַת יִשְׂרָאֵל כְּנִי
חֹרִין דְּרִיל דְּלֵא וּפְלָחוֹן בְּרוֹן
זָבֵר בְּאֻחוּדִי יְהוּדָאָה:
גִּי וּשְׁמַעוּ כֹּה דְבַרְכֵנָּא וְכֹה
עָמָא דְעֵלֹו בְּקִיָּמָא לְשִׁלְחָא
וְזָבֵר יְתַּ עֲבָדִיָּה וְזָבֵר יְתַּ
אֲמַתִּיָּה כְּנִי חֹרִין דְּרִיל דְּלֵא
וּפְלָחוֹן בְּרוֹן עוֹד וְנִקְבִּילוּ
וּשְׁלָחוּ: דִּי וְתַבּוּ כְּתֹר בֶּן
וְצִאֲתִיבּוּ יְתַּ עֲבָדִין וְיְתַּ אֲמַתִּהֶן
לְעִקְרוּ כְּנִי חֹרִין וּפְלָחוֹן
דְּבִירוּשְׁלָם: הִי וְהִנֵּה
פְּתִילָתָם נְבוּאָה מִן קִדְּםִי עִם
זָבִירִית קָיָם עִם אֲבִהֶתְכֹון
עֲבָדוּתָא לְמִיָּסָר:

סויכב'שום קרי

[illegible]

מצודת דוד

(א) לקראו דהם דרור. ר"ל לקרא לעבדים ולשפחות דרור ונאמר דרורם המקום שאחרינו: (ב) לשלח. עכשיו ירשו לנו יהיה בפרט מהו הוא ואחר לשלח כל איש את עבדו וכן תפסיקו ולתפסות ביורא המר לבתי עבדכם כבידור אחיהו איש אשר עבדו שם שנים ומתפסקת הקורה: (ג) וירשמו עני' ר' יקבלו על עמלן לשלוח וכן שלחו וליט ואחריהם הדברים כהם שלח אחרז' ותחזקו והתחזרו את העבדים וכו' ותפסקו דברים בנאם שלח תחתיהם הענין הדבר אשר יא' וכו' ולפי שאחריהם הדברים חזרו לנו דעם פירוש עבדי בייחש בענינים שאלו כרת

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען ביא דער הפסוקה פון דער וואך

כתובים מושלי מז

לחמשיך מיסוד ומלכות ד"א שוין דלת יוד נפש שוין שוין דלת שוין דלת יוד דות יאהרונה נשמה דיסוד א א
ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יי הו וו הו חיה יתירה דיסוד י'הנה חיה יתירה
דמלכות אל שם ב"י שבעשיה

אָל אַל־יְהוָה מַעֲשֵׂיהָ וְיִפְנוּ מִחֻשְׁבֹּתֶיהָ : כַּל פֶּעַל יְהוָה
לְמַעַנְתּוֹ וְגַם־רָשָׁע לְיוֹם הָרָעָה : ג תַּעֲשֶׂת יְהוָה כְּלִי־גִבּוֹר

מצודת דוד

(ה) גור. סבב מעשיך חל' ה' להיות מצא לעבודתו אד' ויבנו ויבנו. ויתקיים: (ב) כל ברה' ה' למען קלוסו למענהו בשביל קלוסו: ונם רשע. להניחו ליום רעה:

(א) גל א' מַשְׁפָּה דיינע אלע מַשְׁשִׁים וְאַלְקִטו
מֵאָה פון וועגן הקב"ה, דיינ עסין אונ
אונ אַנְדֶּרֶען אונ דיינע אלע מַשְׁשִׁים
וְאֵל אֶלְךָ זיין צו דיינע מיט וְיֵאָה הקב"ה וְיֵאָה
מִשְׁחִיבִיד וועלן אַנְטֶעפֿרייט ווערין דיינע
טראַכטונג דהיינו אויב דער מַעֲנֵשׁ עֲמָט אונ
טראַכט ער עֲמָט ער וְאֵל הַאֲבִין פֿאָ צו דיינען
הקב"ה, וועגן זיין טראַכטונג ווערמ דאס עסין
אונ אזוי איז בייא אַלע זאכין וואס ער
אמאָנה, אָ ער טראַכט דאס צו טאהן וועגן
אמאָנה, ווערין זיינע אלע פֿראַקטע אַבִין

בענין

זיה ורשיעא ליוקא בישא : לב יד ליד לא יקנה : י בחסד ואמת יכפר עון וביראת
ג מרחמיה ראלקא קל דרם : יתנה סוד מרע : ה ברצות יהוה דרכי-איש גס-אויביו
בלביה מן בישתא לא נרבי : ישלם אתו : י טוב מעט בצדקה מרב תבואות בלא משפט :
י במיכונא וקושטא מהכפר
סדרתא ורחמיה ראלקא מסטין מן בישתא : ה פר אתרעי אלקא באורחיה דגבא
ואף לבצלי דבוי נשלים זיה : י טב קליר בצדקתא מן סניעא רעלקא קלא בריןא :
רשיי

מצורת דור
למענהו : (ג) יד ליד . מידו של מקום יבא הנמול ליד המחויב
ולא יקנה ממנה כי לא תשוב ריקס : (ד) בחסד . בעבור החסד
והאמת אשר יעשה האדם ויפטר העון ויכלה כשיהי סר מרע
בעבור יראת ה' לא מיראת הכניות : (ה) ברצות . כלומר
יראה ה' דרכי האדם כהיוס יסרים או גס אויביו ויפלו עמו
ונכס'ם שלא יתעוררו עליו אויבים חדשים : (ו) טוב . יותר
עוב הון מעט הכל בלדק וכושר מהרבה תבואות : האשפים בלא משפט כלל כגול וכעשק :

פירוש ע"ט
נענין הקב"ה . איו ער פארמיאוקה ביא הקב"ה
ז' יד יא יקנה הקב"ה אליו נועט אים שפראפין .
דאם הייטס פון האנט אין האנט , ריא שפראפ
נועט קוקען פון הקב"ה גלייך צו אים . ער נאל
גים קענען נאגין אז דאס איז גיווען אפערעפונג ,
אונ ער נועט גים זיין אונקעשטראפט : (ד) בחסד
האמת וכושר עין דער קענעטש וואס מוהט גבולות
הקדים אונ לערונט הורה וואס זי נוערט גערופין
אמת . נועט אים הקב"ה מוחל זיין זיינע עברות
יביראת ה' סוד פרע נאר מיט רעם תנאי ער נאל

עיקר תוי"ט

משנה דמאי פרק א

ברטנורא

פרק א א הקלין שברמאי . שהקלו חכמים על הפירות הללו הנזכרים כמתני' שלא לעשרן דמאי לפי שחזקתן
באים מן ההפקר משום דלא חשיבי ואית בהו תרי ספיקי ספק באים מן ההפקר ופטורים מן המעשר
ואפי' אם תמצא לומר שבאים מן השמור וחייבים במעשר שמה נחשברו . ודמאי הם התבואה והפירות הנקחים מעמי
הארץ שהם חסודים על המעשרו' . והחבר הלוקח פירות מעמי הארץ לרדך להפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני בלבד אם
היה שנת מעשר שני (א) אבל
תרומה גדולה לא נחשדו עמי
הארץ עמיה לפי שהיה כמותה
והרימין והעוררין ובנות
שקמה ונובלות ההמרה
בה ומעשר ראשון ומעשר שני אין לרדך להוציא מן הדמאי
אע"פ שעמי הארץ חסודים עליהם לפי שכול בעל הפירות
לומר ללוי או לעמי הבאים ליטול המעשרות הבא רחיה שאין פירות הללו מעשירים וטול דק"ל בכל דוכתא המעט" : אבל
בתרומת מעשר ליכא למימר הכי שהכול טבל שלא הורמו ממנו מתנות כהונה חייב מיתה ואשום איסור' מפרישים לה
לתרומת מעשר (ב) ומעשר שני נמי כדי שלא לאכלו כטימאה או שלא לאכלו חוץ לירושלים : השיתין . חלשים
מדכריות : רימין . פי' הערוך פולגראק"י בלע"ז : ועוררין . בערני וער"ד . וכלע"ז סורכי"ש : ובנות שוח .
חלמי' לבנים הגדלות מן' שנים לג' שנים ומתגדלים ביערים : בנות שקמה . תאלה המורכבת בערמון : ונובלת תמרה .

פרק א א הקלין שברמאי . שהקלו חכמים על הפירות הללו הנזכרים כמתני' שלא לעשרן דמאי לפי שחזקתן
באים מן ההפקר משום דלא חשיבי ואית בהו תרי ספיקי ספק באים מן ההפקר ופטורים מן המעשר
ואפי' אם תמצא לומר שבאים מן השמור וחייבים במעשר שמה נחשברו . ודמאי הם התבואה והפירות הנקחים מעמי
הארץ שהם חסודים על המעשרו' . והחבר הלוקח פירות מעמי הארץ לרדך להפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני בלבד אם
היה שנת מעשר שני (א) אבל
תרומה גדולה לא נחשדו עמי
הארץ עמיה לפי שהיה כמותה
והרימין והעוררין ובנות
שקמה ונובלות ההמרה
בה ומעשר ראשון ומעשר שני אין לרדך להוציא מן הדמאי
אע"פ שעמי הארץ חסודים עליהם לפי שכול בעל הפירות
לומר ללוי או לעמי הבאים ליטול המעשרות הבא רחיה שאין פירות הללו מעשירים וטול דק"ל בכל דוכתא המעט" : אבל
בתרומת מעשר ליכא למימר הכי שהכול טבל שלא הורמו ממנו מתנות כהונה חייב מיתה ואשום איסור' מפרישים לה
לתרומת מעשר (ב) ומעשר שני נמי כדי שלא לאכלו כטימאה או שלא לאכלו חוץ לירושלים : השיתין . חלשים
מדכריות : רימין . פי' הערוך פולגראק"י בלע"ז : ועוררין . בערני וער"ד . וכלע"ז סורכי"ש : ובנות שוח .
חלמי' לבנים הגדלות מן' שנים לג' שנים ומתגדלים ביערים : בנות שקמה . תאלה המורכבת בערמון : ונובלת תמרה .

שייטלען

תמרים שאינם מתבשלין בחילין וחולשים אותם ומניחים אותם זע"ז עד שיתבשלו ויש אומרים נבלות תמרה תמרים שאילתן היום קודם בשל: גופנין. ענבים שמניחים אותן כנפן כסוף הכזיר ובקשי מתבשלים: הנצפה. ללף שקרין קאופר"י כלע"ז: האוג. פרי אדום שקרין לו כלע"ז קורנל"ו. ורמב"ם אומר שהוא חילן שגשה כמין אשכולות אדומות וקורין לו בערבי סומא"ק ולא היה זה הפרי חשוב ביהודה: והחומץ. בתמלה לא היה חילן

שביהודה מחמץ לפי שהיו מביאים ממנו נסכים וכל המזון שביהודה לא היה בא אלא מן התמל לפיכך החומץ שביהודה סמור אכל לאחר שכלו נסכים והחומץ בא מן חילן החומץ חייב בדמאי אף ביהודה כמו בשאר מקומות: והבסבר. כורע גד (שמות יו) תרגם ירושלמי כסבר קולאנדר"י כלע"ז: דופרה. שטעון פירותיו שני פעמים בשנה. דו כל יוני שנים: שקמונה. שם מקום: המוסמפות. שנתבשלו בחילין עד שנתבשלו מחליהן שכל אלו מחמין הן ומזקתן שאין באים מן ההפקר. ואין הלכה כר' יהודה: ב' הרמאי אין לו חומש. הפודה (ג) מעשר שני של דמאי אינו נותן את החומש משום דרוב עמי הארץ מעשרין הס הלכך קרן דמעבד כדלוייתא איתא בדרכני חומש ללא מעבד כדלוייתא יאכל: ואין לו ביעור. כסוף שלש שנים שחייב לבער כל מעשרותיו כדכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הכית ולא תקנו רבנן בדמאי: ונאכל לאונן. דמעשר שני של דמאי אסור לאונן דכתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו ומעשר שני של דמאי לא גזרו בו: ונכנס לירושלים ויוצא. ופדה ונאכל חוץ לירושלים משא"כ כודאי שהמחמץ קולטות ואין יכולין לסדות ולהוציאו חוץ לחומה לאחר שזכנו. ובדמאי לא גזרו: ובמאברים את מיעוטו בדרכים. אם הי' מעשר שני של דמאי בדרכים במקום גדודי מיה ולסטים אפי' הי' דבר מועט ויכול להביאו בלא טורח וכלא הספד אינו חושש לו ומניח אותו לנאכל בדרך במקום שהוא שם.

מייקלען וואס ווערין אופן בוים גיט ציימיג נאר קען געקט וי"א אראפ פון בוים אום ציימיג אונ קען לייגט וי"א אין אפלי איינס אופן אנדערין אונ ליגען ביו וי"א ווערין ציימיג גיפני וויינקארייבין וואס דארפן לאנג שטיין אופן בוים גיט וי"א נאלין ציימיג ווערין והנצפה וביהודה האג אונ איך לאנר והודה האג רויטע וויינקארייבין והחומץ שביהודה אונ גסיג פון יהודה והספד ורי אלע נאכין וענען הפקר אונ וענען פטור פון דמאי אז קען קויפט וי"א פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון וי"א מעשר רבי יהודה אסר ב' חשיתין פטורים רבי יהודה נאגם אלע שיתין וויילדע פייגין וענען פטור פון דמאי אז קען קויפט וי"א פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון וי"א מעשר פון וי"א מעשר חוץ פטור נאר די שיתין וואס וואקסן אויף אזוי אבוים וואס דיא פירות וואקסן אויף אים צונוי קאהל אין יאהר. די וענען חייב בדמאי אז קען האט וי"א געקויפט פון אעם הארץ דארף קען געבין פון וי"א מעשר פון וי"א מעשר חוץ פטור אלע ריטין וענען פטור אז קען קויפט וי"א פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון וי"א מעשר נאר די ריטין וואס וואקסן אין דעם ארץ שקמונה דיא וענען חייב אז קען האט וי"א געקויפט פון אעם הארץ דארף קען געבין פון וי"א מעשר פון גיט שקמה פטורות אלע בנות שקמה וענען פטור אז קען קויפט וי"א פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון וי"א מעשר חוץ מן המוסמפות נאר דיא מוסמפות וואס ווערין ציימיג אופן בוים גיט וי"א ווערין צו שפאלטין פון וי"א אליו וענען חייב. ווארום די אלע וואס רבי יהודה רעכנט איז קען

וי"א גיט ספקר. דריבער וענען וי"א חייב בדמאי: ב' הרמאי אין לו חיש דער וואס האט געקויפט פירות פון איין עם הארץ אונ גר שייט אפ קעשר שני פון ספק טענין וואס גר דארף די פירות פירען אין ירושלים אונ גר קען אויס קאהשין אויף געבן אונ די געלט פירען אין ירושלים. נאגם די משנה אז גר קאהשט אויס אונ מעשר שני אויף געלט דארף גר גיט געבין מיט אפיקסטר קער וויא עס איז ווערט ואין לו ביעור אונ גר דארף גיט אויס דאקען פון שטוב דיא מעשרות וואס גר האט אפגעשיידט צו געבין פון די תבואה וואס גר האט געקויפט פון אעם הארץ סוף דריי יאהר פון שקמה אונ אין סוף ועקם יאהר פון שקמה אזוי ווי דער דין איז ביי געוויסע מעשר וואס גר האט אפגעשיידט צו געבין היינט דער מעשר וואס ביי אים איז גישטארבין אקרום וואס גר דארף נאך אים ויצען שבעה. פאר דער קבורה היינט גר אאונן איז דער דין געוויסע מעשר שני קאר גר גיט געבין פון גיט פון די תבואה וואס גר האט געקויפט פון איין עם הארץ קען גר געבין אפילו גר איז אאונן. וגבס געוויסע מעשר שני ווי בארר עס איז געקויפט אין ירושלים קאר קען עס גיט אויסלייזן אונ ארום פירען צוריק פון ירושלים. אקער רמאי די מעשר שני וואס גר גיט פון די תבואה וואס גר האט געקויפט פון אעם הארץ אפילו עס איז שוין גיווען אין ירושלים קען גר אויסלייזן אונ ארום פירען צוריק פון ירושלים וסאדון את משעו נדרים געוויסע מעשר שני מוז גר קרייגען די

נאנצע

(ד) אבל תחום קיימו הנידסא ופירשו דיש לומר כך מחללין כסף על כסף ואפי' לחזור ולפדות אותו הכסף על דבר אחר וכן נחושת על הפירות דמזיא כמו שפירש כסף על כסף ובלבד שיפדה פי' בלבד שיפא דעתו מתחלה כשהלך נחשת על הפירות לחזור ולפדות הפירות ואז מותר אבל אם היה לו דעתו להעלותו ומלך לפדותו לרד להעלותו:

(ה) ובירושלמי פליגי רבי אבהו ורבי יוחנן דלר"י כשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על דברים הללו ולר"א אימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן: [ג] והמדרש, התרומה שמה דמט מל' הפסוק מלאהך

לעורות. שמן קנר. שמן לסוך בו את הבליים פטור מן הדמאי. מכובב ולהלן פטור מן הדמאי. חלת עם הארץ [ג] והמדרש:

כסף מעשר שני של דמאי והוא נרד לו יכול להללו על כסף חולין משא"כ בודאי שאין מחללין כסף על כסף חלא בסלעים של שני מלכים שיכול לחלל זה ע"ז אם השני חרף אבל של מלך אחד לא דלחו דרך הללו הוא. ובדמאי שרי: כסף על נחושת. אפי' שלא מדוק. אבל של ודאי מדוק אין. שלא מדוק לא: ויחזור ויפדה את הפירות. גרסין ולא גרסין ובלבד שיחזור ויפדה (ד). וה"ל ויכול לחזור ולפדות את הפירות אם ירצה דברי ר"מ והכ"א אינו יכול לחזור ולפדותם חלא מעלה הפירות לירושלים והלכה כהכונים: ג הלוקח לזרע. לקח תבואה לזרעה פטור מדמאי דאלו עכל ודאי חסור לזרע: ולבהמה. לקח מתחלה להאכיל לבהמה פטור מן הדמאי אבל לקח מתחלה לאדם ומלך עליה לבהמה חייב לשער בדמאי: וקמח לעורות. לעבד בו עורות: מכובב ולהלן. כובב הוא סוף המקום שכבשו עולי בבל ומסס ולהלן כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל. ולא נחמיוכו בדמאי חלא הארצות שכבשו עולי בבל בלבד הלכך מכובב ולהלן פטור מן הדמאי ולא חיישין במאז מפירות הארץ שכבשו עולי בבל הוליכו לשם מחוקת חולה לארץ פטור עד שידע לך שהוא חייב מחוקת א"י חייב עד שידע לך שהוא פטור: חלת עם הארץ. שמתן לו גבל הנר (ה) ורואה ליתנה לכהן חבר פטור. מולשער: והמדרש. עם הארץ שנפלה לו סאה של תרומה לפחות מנחה שאין של חולין שנעשה הכל מדומע כלומר עירוב

נאנצע פירות אדער די נאנצע געזעט אין ירושלים און קאר נאר גיט פארלירען דער פון. אָבער מעשר שני פון דמאי אפילו גם איז אביסל פאר-לארין גיווארין דער פון אין וועג דארף ער עם גיט נאך וזקען וינהני געם הארץ געוויקע מעשר שני קאר מען גיט געבין צו אעם הארץ קאמער וועט ער עסין ווען ער וועט זיין קמא אָבער די מעשר שני פון דמאי מען מען געבין צו איין עם הארץ ויאז כנגדו נאר דער בעל הבית דארף קויפן פון זיין געלט פלייש אדער פירות וואס עם זאל ווערט זיין אזוי פיל ווי עם איז ווערט די מעשר שני וואס ער האט גיגעבין דעם עם הארץ. און ער זאל דאס עסן במהרה אזוי וויא געוויקע מעשר ויפליין אותו כסף עי כסף מעשר שני פון דמאי אז ער האט אים געמאקט אויף זילבער געלט מען ער אים טאהשין די זילבער געלט אויף זילבער געלט פון חולין נחושת עי נחישת אדער ער טאהשט קופער געלט פון מעשר שני אויף קופער געלט פון חולין כסף עי נחישת אדער ער טאהשט זילבער געלט אויף קופער געלט ונחישת עי הפירות און די קופער געלט מען ער אים טאהשין אויף פירות ויגבד שיהיו ויפדה את הפירות און ער מען די פירות נאך אקאהל אויף-לייזן נעין בהרע"ב דברי רבי פאיר אזוי זאגט רבי מאיר וחכמים אומרים געלג הפירות ויאכלו בירושלים און דיא חכמים זאגן די ערשטע פירות וואס זייא געגען מעשר מען מען אים טאהשין אויף

ג' געבין

ורמער: (ו) הייט אליכס דר"ה אלל לר"י אל נורו ור"ה לטע' ואל חייט' וטעמאל דר"י דכל נספן אל נור וטע' דלחמא פס"ס. חייט: (ג) שכן ערב. ונשן הר"ם דעקרו למשיח ואל נלחילס דחמירא כלומר אש"ל דסיכא נמי כשתיה דלגל מ"מ אל חמ' כמו אליכס וטע' ענאס: (ד) ומשתתפין כו'. נקט שתיק לנלווי אמתרין דכין בחירות וכן בחממין דהר"ה דוקא כחירות שאינו אלל תקנה שלמה אלל חממין דאף למיד דרבנן סמכוטו אקראי חמיר קמ"ל שתיק דנ"כ תקנה שלמה הו"ל: (ו) דעשונה כוס (וכ"ס דכרת הכהנין דעוטר: דממאי וערפ"ל דכרמא). חייט:

חרומה ונותן הכל לכהן פטור מלעשר דמאי: והלקוח בכסף מעשר. שלקח דמאי כמעות של מע"ס. בין כמעות מעשר שני של דמאי בין כמעות מעשר שני של ודאי פטור מלעשר: ושירי מנחות. שהקומן למזבח והשירים נאכלים לכהנים. ולא חיישין שמה הביא עם הארץ דבר שאינו מחוקן (ו): שכן ערב. שכן אפרסמון. וי"מ שכן זית מעורב עם מור והללות וכשמים: ד מערבים בו. ערובי חממין ומלחות: ומשתתפין בו. שחופן מבוואות וטע"ג דלא חזי ליה מנו דאי כעי מפקר לכנסיה והוי עני וחזי ליה דהא חתן מאכליה את העניים דמאי השתא נמי חזי ליה: ומברבין עליו. ברהמ"ו (ז): ומזמנין עליו. וטע"ג דלכל כעביר' דלאו עני הוא מנו דאי כעי מפקר לכנסיה והוי עני וחזי ליה: ומפרישין אותו ערום. כשכא להפריש ממנו חרומת מעשר ומע"ס יכול להפריש והוא ערום דלא כעי כרוכי דאלו כעי כרוכי הא כעין וזיה מהך קדוש וליכא: בין השמשות. של ט"ס דספק חסיכה ומעשרין את הדמאי ואין מעשרין את הוואי: ואם הקדים מעשר שני לראשון. מעשר ראשון כדי ליתול חרומת מעשר שני אין בכך כלום מה שאין כן בודאי דתנן ככל מנהגה אחר לויח' (סס כז) הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתדות: הגרדי. האורג: חייב ברמא. שכל

גיגעבין דער פון תרומה. און די קאה תרומה איז אריין גיפאלין אין ווייניגער וויא הונדערט קאה חילון. איז דער דין אז עס איז אין נאנצין גינארין תרומה און מען דארף דאס געבין דעם פהן. דארף גיט דער פהן געבין מעשר פון דא צומישטע תבואה. ווארום ווייל דער עס הארץ ווייס אז תרומה איז הייליג גיט ער עס גיט דעם פהן אום געמערקט ויהינא דנסף פגש' שני אז איינער האט געקויפט פאר די געלט פון מעשר שני פירות פון איין עס הארץ דארף ער גיט געבין מעשר פון די פירות ושיבי התנות פסוקין פן תדפיא אז איין עס הארץ האט גיבראכט מעהל אויף אמנה וואס דער פהן געמט אראפ אביכול פון די מעהל אין האנט און איז מקריב אויף דעם מקדש און דא איבערגעגעבן מעהל עקט דער פהן. דארף גיט דער פהן געבין מעשר פון די מעהל. ווארום אלץ וואס דער עס הארץ גיט דעם פהן איז דאס ביי אים הייליג גיט ער פריער פון דעם מעשר שכן ערב בית שפאי פתחין אז איינער האט געקויפט פון אעם הארץ אייל צומישטע מיט בשמים צו שמייען זיך. ואגין בית שפאי מען דארף דער פון געבין מעשר בית המי פוסקין און בית הלל ואגין מען דארף גיט געבין מעשר פון דא אייל: ד תדפיא פתחין גי דער דין איז שבת טאר מען גיט גיין פון שטאט מער וויא צוויי מויענד איילין. און אז איינער דארף גיין מער ווי צוויי מויענד איילין מויהם ער אזוי גייט ער ערב שבת פארין נאכט צוויי מויענד איילין פון שטאט און לייגט דאס אשטיקול ברויט וואס עס איז גענוג אויף צוויי עבודות. און קוקט באלד צוריק אהיים. מען ער שוין גיט שבת פון שטאט פיר מויענד איילין. דאס ווערט גערופן

עירובי תחומין. ואגם די משנה אז די ברויט פון עירובי תחומין מען מען לייגן פון די תבואה וואס איז געקויפט גינארין פון איין עס הארץ און אפילו דער קויפער האט גיט גיגעבין מעשר פון די תבואה ויפפתהין בו דער דין איז שבת טאר מען גיט ארום מקראגין פון שטוב אין אויף פירדין אז אלע איינמאנהער פון אויף זאך יעדער געבין אשטיקול ברויט און די ברויט לייגט מען אריין צו איינעם אין שטוב מען מען שוין ארום מקראגין פון שטוב אין אויף ואזוי ווי עס שטייט אין דער מסכתא עירובין. די ברויט מען זיין פון דמאי די תבואה וואס איז געקויפט גינארין פון איין עס הארץ און אפילו דער קויפער האט גיט גיגעבין מעשר פון די תבואה ויפפתהין גיזי און מען עקט ברויט פון דמאי אפילו דאס איז איין געבירה. ווארום איינמאנהער איז דא מעשר וואס דער עס הארץ האט געגזלט פון לוי פון דעם פתחין פון מוז מען נאך דעם געקויפט ויפפתהין גיזי און געקויפט מיט איין מווקין ויפפתהין איהו דרום אז ער שייקט אפ מעשר פון דמאי מען ער עס אפ שיידין ווען ער איז נאקעט. ווארום מען דארף גיט מאכין אברקה אויף דעם אפ שיידין ווען ער איז נאקעט. ווארום ער דארף מאכין אברקה דהפריש מעשר. און אברקה טאר מען גיט מאכין ווען מען איז נאקעט. בין השמשות ערב שבת בין השמשות מען מען געבין מעשר פון דמאי. אבער פון געוויסע און געמערקטע תבואה טאר מען גיט געבין מעשר הא אם הקדים מעשר שני לראשון אין כדן ביום און ער מען אפ שיידין מעשר שני. פאר מעשר ראשון פון דמאי שכן שהגרדי סך באצבעותיו. חייב ברמאי. אייל

ושהסורק נותן בצמד. פטור מן הדמאי :

נזפו הוא נחתו וסוכה כשתיה
ושהסורק. הלמד כמסרק

נותן על הלמד הוי כשמן לסוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי :

וואס דער נעקער שמירט אויף די פינגער אויף דעם נוף האט דעם נעקער דין אזוי ווי אויב די אייל איז געקויפט גינארין פון אעם הארץ דארף מען פון זיי געבין מעשר. ווארום מיט די פינגער שמירט גר דעם נוף. און שמירן זיי דארף מען נים געבין פון זיי מעשר :

רש"י

גמרא כרכות דף ח ע"א

רש"י

ישלים פרשיותיו. שכל הלכה ד' כלל כלי החלון דחמד דמלמט דמראה אלף למד שכתב וכתב : ואפי' אמר רב הונא א"ר יהודה א"ר אמי לעולם עמרות ודיבון טאין בו יישראל אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפי' עמרות ודיבון שכל מעלה עליו קלמר המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריבין לו ימיו ויפנותיו. רב ביבי בר אבבי סבר לאשלמינהו

לפרשיותא דכולא שתא כמעלי יומי דכפורי תנא ריה חייא בר רב מרפתי בתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה בחדש בערב וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין אלא לומר דף כל האוכל ושותה כפי מעלה עליו הכתוב כאלו מתענה תשיעי ועשירי סבר לאקדומינהו אמר ליה ההוא סבא הנינא וכלכר שלא יקרים ושלא יאחר כדאמר רבי יהושע בן לוי לכניה

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי רב הונא בר יהודה האט גינאנט פון רבי אמיס וועגן לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפי' עמרות ודיבון טאין בו יישראל אדם פרשיותיו עם הצבור מאריבין לו ימיו ויפנותיו. רב ביבי בר אבבי סבר לאשלמינהו

וייג

סעודה . אף נחמיה קטנה יולל דס וילכלך את המלכל וימלאים את המסוכין: בלא קריאת שמע . סתהא מטתך דומה למטת ארמית : ארמית : מעשה על מטת עכו"ם : סתהא לו דרב פפא . סתהא לו סב על המטה והיה כנה מת מוטל עליה ויהיה רואה להעליף עליו ולומר שיש עליו והרגו :

ממש ומשום מעשה דרב פפא דרב אול לגבי ארמית הוציא' לו מטה אמרה לו שב אמר לה איני יושב עד שתגביהי את המטה הנביחה את המטה ומצאו שם תינוק מת

ויינע קינדער אשלימו פרשיותייכו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום והוהרו בוורידין ברבי יהודה דתנן ר' יהודה אומר עד שישחוט את הוורידין והוהרו בוקן ששבח תלמידו מחמת אונסו דאמרין לוחות ושברי לוחות מונחות בארון אמר להו רבא לבניה בשאתם חותבין בשר אל תחתבו על גב היר איכא דאמרי משום סבנה ואיכא דאמרי משום קלקול סעודה ואל תשבו על מטת ארמית ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין . אל תשבו על מטת ארמית איכא דאמרי לא תגנו בלא ק"ש ואיכא דאמרי דלא הנסכו גיורתא ואיכא דאמרי ארמית

וועט

ויינע קינדער אשלימו פרשיותייכו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום איר נאלט אויסלאזין אייערע פרשיות גלייך מיט דעם צבור ויעדער נואך נאלט איר לייגענען ומעביר סדרה ויין דיא ועלביגע סדרה נואם קען וועט לייגענען אין שוהל שבתו , צוויי מאהל נאלט איר לייגענען דעם חומש אונ איין מאהל נאלט איר נאגין דעם תרגום והוהרו בוורידין ברבי יהודה איר נאלט אייה היטען מיט די ורידין אזוי ווי רבי יהודה האט גינאנט וביי עופות וענען דא אין האלדו ביי דיא וייט דינע אדערין . ויין הייסין וורידין . אז קען שעקט אעוה , נאנט רבי יהודה קען מוז די אדערין איין שניידין די ברוט זאל פון וי ארום גיין דהנן רבי יהודה אומר עד שישחוט את הוורידין ווארום מיר האבין גילערונט רבי יהודה נאנט דיא שחיתא איז אנדערש נים קישר סידין קען זאל שעקטין דיא וורידין אויף והוהרו בוקן ששבח תלמידו סתהא אונס אויף נאלט אייה היטען צו געבין בבור דעם למדן נואם האט פארנעסין ויין לערנען דורך אאומגליק נואם אים האט גיטקאפין ודהיינו ער איז קראנק גינען אדער ווייל ער האט געדארפט זוכען פרנסה האט ער נים גיקענט לערנען דאסרין לוחות ושברי לוחות מונחות בארון נוארום מיר נאגין דיא גאנצע לוחות אונ די צובקראכענע לוחות וענען גילענען אין דעם ארון צו נאמען . האט קען גילענען בבור די צובקראכענע לוחות וויא דיא גאנצע לוחות , אפילו אויף די צובקראכענע לוחות איז שוין קיין אותיות גינען אסר יהו רבא לבניה רבא האט גינאנט צו ויינע קינדער קשאטם ויתבין בשר אל תחתבו על גב היר ווען איר שניידט פלייש נאלט איר נים שניידין די פלייש אויף די האנט איכא דאמרי משום סבנה אנדערע נאגין ווייל עס איז אספנה קען זאל נים איין שניידין דיא האנט ואיכא דאמרי משום קלקול סעודה אונ אנדערע נאגין ווייל ער נעט קאלע מאכין דאס עסין , קאכער נעט ער איינשניידין

מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מפת ארמית :

וועט זי קענען מאכין אקלובל אויף אים אז ער מיט רב קפא האבין דיא חקמים גינאנט אז קיין האט געהרגת דאס קינד מבאן אפרי חקמים אסור יוד קאר זיך גיט אנדער ווען ער אויף איין זיטב על מפת ארמית פון די זאך וואס האט גיטראפין קעט פון ארמית :

וודר משפטים דף קכב ע"א ת"ת דלילת יוד הא וואו הא

תאנא ישראל אקרון קדש ובנין דליון קדש אסור ליה לאינש למקרי לחברי בשמא דגנאי ולא לכנאה שמא להבריה וענשיה סני' וכ"ש כמלין אחריון. תאנא כתיב (תהלים לד) נזור לשוך מרע וגו'. מהו מרע דבנין ליכנא ביטא מרעין נחתין לעלמא. א"ר יוסי כל מאן דקרי להכרי בשמא דלית ביה וגוי לי' אחסא כמה דלית ביה דא"ר חייא א"ר חזקיה כל מאן דקרי להכרי רשע נחתין ליה לגיהנס ונחתין ליה לעלשוי בר אינון חליפין דלורייחא דשרי ליה לאינש למקרי להו רשע. האו גברא דלייט להכריה אעבר ר' יוסא אמר ליה כרשע עבדח. איתיה לקמיה דר' יהודה א"ר רשע לא קאמינא ליה אלא כרשע דאחוי מלוי כרשע ולא חמינא דליתו רשע. אהא ר' יהודה ושאול לעובדא קמיה דרבי אלעזר אמר ליה ודאי לא אחמיב. מלן. דכתיב (איכה ב) היה ה' כאויב ולא אייב. דלוי לאו הכי לא אשחא משראל גזעין בעלמא. כנונא דא (שם ח) היתה כאלמנה ולא אלמנה כאלמנה דלוי' בעלה לעברא דימא ומהבא ליה. א"ר חייא ומהבא משמע מהתם משמע דהוא עקרא דכלל דכתיב (יהושע ח) ועל דמות הכסף דמות כנורא אדם. כנורא אדם ולא מראה אדם. א"ר יוחנן כתיב (שה"ש ב) כתפוח בעצי היער וגו' כתפוח ולא תפוח. כתפוח דמתפרשא כנונא ובנונא אחאדא מלה א"ר יהודה אלו לא חמינא הכא אלא למשע מלין חלין די :

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

מלוקט בספרי מוסר

הרמב"ם הל' קריאת שמע פרק א

(א) אי זה הוא זמן ק"ש ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמיר לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שהעלה השמש. ואם איתר וקרא ק"ש אחר שתעלה השמש יצא ידי חובתו שיעונה עד סוף שלש שעות ביום לכו שעבר ואיתר : (ב) מי שהקדים וקרא

(א) אי זה הוא זמן קריאת שמע ביום ווען הייבט זיך אן די צייט פון לייגען קריאת שמע ביי מאג סדוקה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה די מצנה איז ער זאל אנהייבן לייגען קריאת שמע איידער די זון שיינט אויף כדי שגמיר לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה ער זאל ענדיגען דאס קריאת שמע לייגען און די לעצטע ברכה וואס גאך קריאת שמע דאס איז גאל ושראל גלייך ווען די זון וועט אויפגייען ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שהעלה השמש דאס איז אזוי וויא אעצנטיל שעה איידער דיא זון גייט אויף ואם איתר וקרא קריאת שמע אחר שתעלה השמש יצא ידי חובתו און אויב ער האט דיא צייט פארשפעטיגט און ער האט געלייגעט קריאת שמע גאכדעם ווי די זון איז שוין אויפגעגאנגען. איז אויך גוט שיענה עד סוף שיש שעה ביום ווארום די צייט פון קריאת שמע לייגען איז ביז סוף דריי שעה אויף דעם מאג דמי שעבר ואיתר צו דעם וואס האט פארשפעטיגט און האט גיט געלייגעט קריאת שמע איידער די זון איז אויפגעשוינגט : (ב) מי שהקדים וקרא קריאת שמע של שחרית אחר שעה עמוד השחר דער מענטש וואס האט זיך געאייגלט און האט געלייגעט קריאת שמע פון דער קריה גאכדעם וויא דער מארגענשטערין איז אויפגעגאנגען אף זי פ' שהשלים

שהשלים קודם שתנן החבה יצא ירי חובתו ובשעת הרחק כגון שהיה משכנים לצאת לדרך קורא לכהחילה משעלה עמוד השחר: (ג) הקורא אחר שלש שעות ביום אפי' היה אנוס לא יצא ירי חובת ק"ש בעונתה אלא הרי הוא כקורא בתורה ומברך לפניו ולאחריה כל היום אפי' אחר וקרא אחר שלש שעות:

שהשלים קודם שיקנן החבה יצא ירי חובתו אפילו עד האם גיעה נדנת דא קריאת שמע איידער די וונן האם אויפגעשיינט, פון דעס וועגן האם ער שוין יוצא גיווען און דארף גיט נאך אקאדל לייגען קריאת שמע ויבטח הדת כגון שהוא משכנים יצא לדרך און ווען עס איז אים אאיינגע צייט, דהיינו ער איז אויפגעשטאנען נאנט פריה צו גיין אין וועג קרא דפחתי משכתי גמור השחר בעג ער לייגען קריאת שמע אונדזערס ווי דער קאנגיג-שטערין אה אויפגעשטאנען איידער די וונן האם אויפגעשיינט: (ג) הקורא אחר שלש שעות ביום דער וואס לייגען קריאת שמע נאך די דריטע שעה אויף דעם קאנא אפילו תה אנוס אפילו עס האט אים גיטראפן אזוי אזאך וואס ער האט גיט גיקענט פריער לייגען קריאת שמע לא יצא ירי חובת קריאת שמע בעונתה פון דעס וועגן האם ער גיט יוצא גיווען דא מצינה פון קריאת שמע לייגען אזוי ווי ער וואלט געלייגען אין דער צייט אלא פרי הוא בקריא בתורה עס איז נאך גלייך וויא ער וואלט גילעונט אין די תורה די דריי פרשות פון קריאת שמע ויבטח לפניו ויבטח הדת כי חיי דעם נאנט קאנא ווען ער לייגען קריאת שמע זאגט ער אלץ דא. ברכות פון פאר קריאת שמע און די ברכות פון נאך קריאת שמע אפילו אחר וקרא אחר שלש שעות אפילו ער האט פארשפעינט און האט געלייגען קריאת שמע נאך די דריטע שעה אויף דעם קאנא, פון דעס וועגן מוז ער זאגן די ברכות וואס פאר קריאת שמע און די ברכות וואס נאך קריאת שמע:

ידעת כי רע הוא המשחית ורעו כמשה ויכי ער כבוד יהודה רע בעיניו כי הא למדת כי החורב סס חיים לעושי' אנוני מנחם ואנוני מלוי ואם יוכל ללמוד איזה פרקים משניות על הסדר לפחות יבין מה שמואל מסוי ואם יקרא המשניות כענינה יוסף הארה על נפשו ויבטח ויערבה שנתו. והלמוד ח"י פרקים בכל יום הוא תיקון לסיוד הנקרא ח"י וח"י דהסוגיות הקדושה אשר בסעודה אחרת בין המהלים חיו יחיו ויעלו למקום קדושה ובתרת כחיים:

ווערין מיט שלעכטס וידעת כי רע הוא המשחית ורעו כמשה ויכי ער כבוד יהודה רע בעיניו כי הא למדת כי החורב סס חיים לעושי' אנוני מנחם ואנוני מלוי ואם יוכל ללמוד איזה פרקים משניות על הסדר לפחות יבין מה שמואל מסוי ואם יקרא המשניות כענינה יוסף הארה על נפשו ויבטח ויערבה שנתו. והלמוד ח"י פרקים בכל יום הוא תיקון לסיוד הנקרא ח"י וח"י דהסוגיות הקדושה אשר בסעודה אחרת בין המהלים חיו יחיו ויעלו למקום קדושה ובתרת כחיים:

בס"ד אקרא בין המהלים חיו יחיו און די ביסלאה הייליגקייט וואס איז אנווושען די מויער אין דא מוקא נועלדן לעבעדיג ווערין גענוי פקום קדושה און וועלן ארויף גיין צום הייליגען ארט יתרת בחיים און דו זאלסט אויס-דער טיילן דאס לעבן:

והפדה לעם נכרי לא יכושל

הר"א ויפדה י"ג

בעל הטורים

שאל ללוא למלכותי ללא משלם השמש שמי שמי מחל במלכותו כד חזק שיהא שמש כשרי מהכסל משלם שיתפר ללוא כדו שיתחיל במלכותו כדילת השמש וזהו כלל

רש"י

וכסף קנייתו הוא כסף קדושה וכן רמז לך הכתוב שמהו כיעוד ורמז לך שאינה לריבה ש קידושין אחרים: והפדה יתן לה מקום להפדות וללוא שאלו הוא מסייע בפדיונה ומה הוא מקום שיהיה לה שמתגר מפדיונה במספר השנים שעשתה ללוא כללו היא בכורה ללוא כילד הרי שקראה בונה ועשתה ללוא ב' שנים אומרים לו יודע היית שעתידה ללוא לכוף שש שנה נמלא שקנית הרי שלישית המנה טול שני שלישית המנה ותלא מהלך: לעם נכרי לא יכושל למכרה

רשב"ם

חברתך ואשת בריתך: והפדה כגורע בפדיונה ויוצאה מפשט מה שהוא חלל מניחו עד שיגיע למלכה לא חזרין

שפתי חכמים

נקטנו לאו בר פושטן הוא ולי כנלנו אנו כקניית לא בר מכירה הוא דבתיב ולי ימכור אים את כחו ללוא ולא את כחו טיין כ"ו כהנא"ס: ש פ"י מדקאמר אים רעה שפכת זה לא יעדה מכלל שיהיה לו ליעדה אים חניה רעה ומדקרי קרא לקדושין כ"י וטוד ולא חמר אים לא קדשה ש"מ שאינה לריבס קידושין אחרים כ"י: ר"י פ"י דמדלא כתיב ונשדחה ללא ונפדה

יודע היית שעתידה ללוא לכוף שש שנה נמלא שקנית הרי שלישית המנה טול שני שלישית המנה ותלא מהלך: לעם נכרי לא יכושל למכרה

דעת זקנים סבבלי החומשות

קנאה ליש שנים בששה שנים נמלא ונכדה שרי שנים נוחת ארבעה שנים ויוצאה ואי קשיא מאי גרוע הוי זה י"ג לפי שהשנים הבאים היא יתגר גדולה ובה מרובה עשית מלאכה מן השנים שעברו לכך קרי ליה נדעין:

קטן כלום ובכורוהו ב"ד יכא שאין ב"ד עושין איהו: לא תצא פ"י רבי אברהם אע"פ שאין הארון יכול לנשוא לעשות מלאכה הצריכה לצאת חוץ אלא כחוד הבית: (ת) והפדה כלכר שגורע בפדיונה ותצא פ"י ש"מ

פירוש לתורת אלהים

פאר אים ג'עקען צו זיך פאר אנויב ופדה דאס זענען אירע קידושין ווייל דער עיקר קויפונג איז ג'ינווען זיא נאל זיין זיגע אנויב אזער זיין וווק'ס ווייב. ווייל פארצייטן איז ג'ינווען אזער מנהג מען נאל קויפין קליינע כייקל'ן אונ זיא אויפ'אדענווען פאר ווייבער פאר זיך אדער פאר זיגע זיין. אונ אויב דאס כיידייל ג'יפעלט גיט דעם בעל הבית אונ ער וויל זיא גיט זעקען פאר אנויב גיט פאר זיך אונ גיט פאר זיין וווק'. נאל דער פאטער זיא צוריק אויסקלייזן פון דעם בעל הבית זעס נכרי לא יכושל ד'קכ"ה כגדו כח נאך דעם אויסקלייזונג פאר גיט דער פאטער זיא פארקויפין צו איין אנדערן פאר גיט זיא נעמען פאר אנויב. ווייל דער בעל הבית איז צו איר פאלש ג'ינווען אונ האט זיא גיט גענומען פאר אנויב גענוים נועם איין אנדערער זיא אויך גיט זעקען פאר אנויב. אונ

ער נאל זיא נא זעקען צו זיך פאר אנויב ופדה אויב זיא קען אונ וויל זיך אויסקלייזן פון דעם בעל הבית. נאל דער בעל הבית זיא פריי לאזן פון צו דינען. דהיינו, דער בעל הבית האט זיא געקויפט פאר זעקס הונדערט גילד'ן ווייניגער רובל'ן נאל מען אפ'רעכענען פאר יעדער יאהר וואס זיא האט געדינט הונדערט גילד'ן ופ'רעכענען רובל'ן. אונ דאס איבעריגע געלט גיט מען צוריק דעם בעל הבית אונ זיא גייט ארויס פריי פון דעם בעל הבית. ווייל דער עיקר פארקויפונג פון דאס כיידייל איז גיט ג'ינווען צום דינען. ווארום וועלכע פערדינג קען מען האבן פון אקור וואס איז גיט אלס צוועלף יאהר. נאל דער כיינינג איז ג'ינווען דער בעל הבית נועם זיא אויפ'אדענווען זיא נאל זיין אנויב פאר אים אדער פאר זיגעם אזוקן. דריבער זאגט רש"י ופ'ס' קנייתוהו הוא כסף קדושה. דאס געלט וואס דער בעל הבית האט

מצות השם

(מד' עשה יו) לפדות אמה העבריה אם לא ראה ליעדה שנאמר והפדה:

(מה) [לאו כח] שלא למכור אמה העבריה שנאמר לעם נכרי לא יכושל למכרה כגדו כח:

והפדה. ווען איינער האט איינפירשע דינקט אונ ער וויל זיא גיט זעקען פאר אנויב. אונ זיין וווק' וויל זיא אויך גיט זעקען פאר אנויב. אונ זיא וויל זיך צוריק אויסקלייזן פון בעל הבית. איז אפ'וועק דער בעל הבית נאל זעקען פון דינקט זעקס ווייניגער פון וויא פיל עס קוקט אים. אויב זיא איז פארקויפט ג'ינוארין צום בעל הבית אויך דיא זעקס יאהר פאר ד'ניי הונדערט רובל'. אונ זיא האט שוין אפ'געדריקט ד'ניי יאהר. דאס איז אפ'געדעכונג ג'ינוארין הונדערט מיט פוסציג רובל'. נאל דער בעל הבית פון דיא דינקט זעקען הונדערט מיט פוסציג רובל' אדער זעקס ווייניגער אונ נאל זיא פריי לאזן. אויב אא"וו האט גענוקט פאר גיט בית דין זיא פארקויפן פאר דיא ג'נבה. אונ דער פאטער פאר גיט פארקויפן זיין פאטער

פאר ארינקט. סידור זיא איז נאך קיין צוועלף יאהר א"ט. אונ סידור דער פאטער איז אזוי אדער אז ער האט ג'יפט וואס צו עקט אונ האט ג'יפט וואס צו פארקויפן. אונ אז בית דין ווייס דער פאטער האט זעקס געלט. כח בית דין גייט דעם פאטער ער נאל זיא אויסקלייזן פון דעם בעל הבית. דער דין איז אויך נאל ג'ינווען ווען די יידן זענען ג'ינווען איין ארץ ישראל אונ קען האט געהיט די ריגים פון יובל:

לעם נכרי וגו'. אפ'על הבית וואס האט געקויפט איינפירשע דינקט אדער איינפירשע געקעט פאר ער גיט אדער שיינקען אונ גיט פארקויפן זיא צו איין אנדערן. אונ אויב ער האט זיא אדער גע'ינקט אדער פארקויפט. כח דער בעל הבית זיא צוריק אפ'געקען פון דעם קויפער:

שאר

לְמַכְרָה בְּבִגְדֵי-כֹהֵן : וְאִם-
לְבָנוֹ יִיעָדְנָה בְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת
יַעֲשֶׂה-לָּהּ : וְאִם-אַחֲרֵת יִקְחָלָהּ
שְׂאֵרָה בְּסוֹתָהּ וְעֹנֶתָהּ לֹא יִגְרַע :

רש"י: לְבִגְדֵי-כֹהֵן בְּמִשְׁפַּט
כֹּהֵן : וְאִם לְבִגְדֵי
יְקִימֶנָה פְּהֻלָּתָהּ בְּנֶת
יִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד לָהּ : וְאִם
אַחֲרֵתָא יִסַּב לִיהּ זִוְנָה
בְּסוֹתָהּ וְעֹנֶתָהּ לֹא יִגְרַע :

ה'ר"א: כנגדו כהן קידושין ית כטורות לו :
הא' אחרת : קידושין דף ט : שארית :
כטורות מז מזח : שארית כטורות וענתה : נדרים טו גיטין פד :

רשבים

כפדיון לפי מותר שנים הנוהרות : (ו) שארית . מוונות .
כמו ואשר אכלו שאר עמי : כסותה . מלכושים :
ועונתה . בית דירה לפי הפשט לשון מעון כי המ"ם
של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון שאינו עיקר
הרי מוון וכסות ומעון :

לומר לך שעיקר עונת כסות ולא כסות ימי החול :

שפתי חכמים

משמע שאף האדון מסייע בפדיונה שמחשב עמה : א מדכתיב
שליך האדון ליעדה או לבנו ייעדה א"כ מהיכי מתי שרשאי
למכרה ע"כ י"ל לא ימשול למכרה פי' אפי' האב : ב שהרי האב
אינו רשאי ליתנה לאחר ולרדף רשאי לפרש האדון שלא נעשה לו
כסם שלענין מכירה אין רשאי למכרה לא האדון ולא האב ה"ה
לענין יעוד מ"ה פי' האדון והוכחתו מדכתיב אחרים ואם שלש
אלה לא יעשה לה והנדרשין והישרד לו אינו תלוי אלא באדון
הראש : ג פי' כמו האב שאין לרדף קידושין אחרים אלא כסף
קנייתו היא כסף קידושיה דה"ל כסף ואם לבנו יקדשה לו
יקחנה : ד פי' כמשפט כנות ישראל כסם מקום כרי זה כל למד ונמלא
מזכר חיונה לבנות ישראל כסם מקום כרי זה כל למד ונמלא
למד מכילתא : ה פי' דלא יגרע משמע מאותם שסיו לה ככר
כדכתיב כמשפט הכות יעשה לה קודם שלקח עליה אחרת רא"ש :

פירוש לתורת אלהים

מיט דעם פארקויפונג : (ט) ואם לבנו ייעדנה אונ
אויב דער בעל הבית נועם נעבין דאם דיןקסט-
מיידיל צו זיין וזהו פאר אונייב בְּשִׁשְׁשׁ הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה
זו נוי דער דין אויב ביי אבאן מיט אלע אנדערע
מעקטער וואס מען נעמט וי"א פאר ווייבער אוי
זאל ער קאהן מיט דיא דיןקסט מיידיל וואס ער
האט ויא נענוקען פאר אונייב , ויא זאל גיט זיין
ביי אים אדינקסט נאר אונייב , אונ זיא דארף אים
נאר בעדינגען וויא אלע ווייבער בעדינגען זייערע
מאנען אבער גיט מער : (י) ואם אחרת יקח י"א אונ
אויב ער נועם נעמקען נאך אונייב צו דער דיןקסט
מיידיל שארית כסותה וענתה יא יגרע אוי דער דין
זו ער זאל גיט פעדין פון איר אינעם עסין אונ
איר קליידונג אונ איר צייט צו זיין מיט איר ,
נאר אזוי נוי ער גיט קליידונג אונ עסין אונ זיין
כהעפטונג ותשמיש המקוה צויענע ווייב אוי זאל
ער נעבין צו די ווייב ווס אוי פריער גינוען אדינקסט :

מצות השם

(מו) [לאו כט] שלא לנטוע מאמה העכריה ומכל י"ן מוצא כנות ישראל שארית וכו' מוונות . כסותה כפשוטו . וענתה דרך ארץ .
שנאמר אם ארית יקח לו שארית כסותה וענתה לא יגרע :

(מ) [שארה כסותה וגו'] דער בעל הבית וואס האט
געקוקט אינעם דיןקסט אונ ער האט ויא
נענוקען פאר אונייב , אדער זיין וזהו האט ויא נענוקען
פאר אונייב , אונ אזוי אנדערע מאנען צו זייערע ווייבער ,
וואס מען נעמט וי"א פאר ווייבער אוי
זאל ער קאהן מיט דיא דיןקסט מיידיל וואס ער
האט ויא נענוקען פאר אונייב , ויא זאל גיט זיין
ביי אים אדינקסט נאר אונייב , אונ זיא דארף אים
נאר בעדינגען וויא אלע ווייבער בעדינגען זייערע
מאנען אבער גיט מער : (י) ואם אחרת יקח י"א אונ
אויב ער נועם נעמקען נאך אונייב צו דער דיןקסט
מיידיל שארית כסותה וענתה יא יגרע אוי דער דין
זו ער זאל גיט פעדין פון איר אינעם עסין אונ
איר קליידונג אונ איר צייט צו זיין מיט איר ,
נאר אזוי נוי ער גיט קליידונג אונ עסין אונ זיין
כהעפטונג ותשמיש המקוה צויענע ווייב אוי זאל
ער נעבין צו די ווייב ווס אוי פריער גינוען אדינקסט :

בקץ

רש"י

לאחר לא האדון ולא אהאב (קידושין יח) : בבגדו
בה . אם כל לבגדו כה שלא לקיים כה מלות ייעוד וכן
אזנה מאחר כנגד כה ומכרה נזה : (ט) ואם לבנו
ייעדנה . האדון ב מלמד שאף בו קס תחתיו ליעדה
אם ירצה אביו ואינו רדיך לקידושין ג אחרים אלא אומר
לה הרי את מיועדת לי בכסף שקבל אביו בדמיו :
כמשפט הבנות . שאר כסות ד ועונה : (י) אם אחרת
יקח לו . עליה (מכילתא) : שארה כסותה ועונתה
לא יגרע . מן ה האמה שיעד לו ככר : שארה . מוונות
(מכונות מז) : כסותה . כמשמעו : עונתה . תשמיש :

נוייד דאם מיידיל איז נאך אקניד אונ איז שוין
גינען געוואהנט מיט דעם בעל הבית . אויב
דער פאטער נועם ויא איצט פארקויפין צו איין
אנדערין , נועם ביי איר זיין גלייך נוי דער פאטער
נואלט איר פארקויפט צו אפערקדע פאלק , נאך
אפישט איז דעם נכרי לא ימשול למכרה . באקד
אין אנהייב נוען דער פאטער נוי פארקויפין זיין
פאטער מוז ער ויא נאר פארקויפין צו אזא
אמענקש וואס ער נועם ויא מענין נעמקען פאר
אונייב . אדער דער וזהו נועם ויא מענין נעמקען
פאר אונייב , דעם נכרי . אבער צו אזוי אפאלק
ואמענקש וואס ער נועם מוויין זיין פרעקד פון
איר וואס ער נועם ויא פאר אונייב גיט מארין
נעמקען . קאר גיט דער פאטער ויא פארקויפין
צו דעם מענטש בבגדו כה . נוייד דער פאטער
איז פאלש צו איר מיט דעם פארקויפונג , ער
פארקויפט ויא גיט וויא די תורה האט געמיינט

לחמשיך מנה דוא צכאות נפש צ צב צכא צכאו צכאות רוח יהוה נשמה רנצח ארני נשמה דהור יהוה חיה
יחידה רנצח יהוה חיה יחידה דהור אל שם בן שבכעשה :

א מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי
אשר ימכר לה ועבדה שש שנים ושלחתו חפשי
מעמד ולא שמעו אבותיכם אלי ולא חטו את
אונם : ב ותשבו אתם היום ותעשו את הישר
בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו ברית
לפני בבית אשר נקרא שמי עליו : ג ותשבו
ותחללו את שמי ותשבו איש את עבדו ואיש
את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם
ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות :
ד לכן כה אמר יהוה אתם לא שמעתם אלי
לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא
לכם דרור נאם יהוה אל החרב אל הדבר ואל
הרעב ונתתי אתכם לזועה לכל ממלכות הארץ :

סדעוה קרי

לחכניה הא אנה מכלי לבן חירו אמר יי קן חקרא וכן מותא וכן פקא וכן יתכן
לוצ כלל טקנות ארצא :

מצורת דור

רשי

(א) מקץ . ר"ל מחלה כי הראש יקרה קלה כמו הסוף :
שבע שנים . לימי עבודתו וכאשר ירש אחריו ועבדך שש
שנים ואחר כך תשלחו חפשי : ולא שמעו . אל המלצה הכזב
ותללו : (ב) ותשבו . ואתם שבתם כחשוכים היום וכו' : דרעהו
לעבדו טעמי : אשר בקרא שמי עליו . כי נקרא בית ה' :
והמורתם לקחת איש את עבדו וכו' : לנפשם . ללכת לרצונם : ותכבשו . ותשפוטם כהם בחוקה : (ג) לקרא דרור . ר"ל
לפחיתים קריאת הדרור : הגני קרא לכם דרור . ר"ל לא אתן אתכם חפשים ממנו להיות מופקדים אל החרב וכו' ולא אהיה
עוד לזון פליט למנוע אתכם מידה : זועה לכל במלכות הארץ . ר"ל כולם יחידו אתכם :
דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפסוקה פון דער וואך :

תרגום

כתובים משלי טו

לחמשיך מיסוד וסלכות דוא שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאדונגהי נשמה דיסור א אד
ארנ ארני נפש ארני דוא אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יד הו וז הל חיה יחידה דיסור יהוה חיה יחידה רמלכות
אל שם בן שבכעשה :

א לב אדם יחשב דרכו יהוה יבין צעדו : ב קסם ועל- א לביה דבר נשא חשב
אורחיה נאלקא קתמן

הלקחיה : ב קיסקא ער

רשי

מצורת דור

(א) יחשב דרכו . כאזה דרך יהוה : יבין . מכן פסיעותיו
ללכת כמקום שירצה : קסם . אומרי המלך כדורים
סאלו היה קסם על שפתיו כי אין דבר נכחד מאת המלך לפי
שכל האנשים יחזרו למלוא קן כענין ולוה ימלא ככל דבר מי מלה און המלך לזה לא ימעול פיו נמשך לשון דיין מחמת
פירוש ע"ט

(א) לב אדם יחשב דרכו ריא הארץ פון קענמש
קראכט ויין נוענ . אין נועלכע נוענ ער
נאל גיין וי' יבין צעדו אונ הקביה גרייט אן יערער
קרים וואס דער קענמש ואל קאהן . ער ואל גיט
גישטרויכילט נערין אדער ער ואל חיו נא
גישטרויכילט נוערין : (ב) קסם על שפתי מלך וואס
דער מלך רעט ארויס קים זינע לעפצין איז אוי
ווי אכשוף צו קען פארשטייט די גזרה צו קען

פארשטייט

שְׁפוּתָהּ דַּמְלָקָא וּבְרִינָא לֹא שְׁתִּי-מִלֶּךָ בְּמִשְׁפַּט לֹא יִמְעַל-פָּיו : ג פֶּלֶם | וּמֵאוֹנִי נִדְנוֹר פּוּמִיָּה : ג רָגִיא מִשְׁפַּט לִיהוָה מַעֲשֵׂהוּ כָּל-אֲבִי-רָקִים : ד תוֹעֵבַת מַלְכִּים וּמִסְאָחָא דִּהִרְצִיחָא מִן קֳדָם אֱלֹהֵא וְעִבְדֵי בְּחֵלְהוֹן מִהִקְלִי דְקוּשְׁשָׁא : ד קִרְתָּקְתִּיה דְּמַלְכִּין דְּעִבְרִין רִישָׁא מִטוֹל בְּצִדְקָתָא תַּקִּין פּוּרְמִיא

מצורת דוד

רשי

טעות ושגגה : (ג) פֶּלֶם . הנה יש ביד ה' פֶּלֶם ומאונים לשקול כהם משפט תשלומין ומעשהו בדבר התשלומין הוא כמו כל אבני כים הם אבני המשקל הנחונים כאלמחח ויש שם רבי המשקל וקטני המשקל וכן ישקול הנקום תשלומין לכל אחד לפי הגמול : (ד) תועבת . דבר תשוב הוא למלכים לשנות רשע כי בעבור מעש' סִלְקָא יכין כסא וזהו יתעב הרשע להעמיד הכסא על כנו :

על שפתי מלך הוא הדין ההכס היושב בדון : (ג) פֶּלֶם וּמֵאוֹנִי משפט לה' . לשלם לאדם כפעלו : ומעשהו כל אבני כים . כאשר יש באבני כים משקלות גדולות וקטנות לפי פעלו של אדם : (ד) תועבת מלכים . דבר תיעוב הוא לדיעים עשות רשע :

פירוש ע"מ

גִּיט אֶפְנֵרִיבֵעֵן וְעֵרִין אִין קִלְעֵנֶר וְעֵרִין . בִּיָּא הַקְּבִיָּה אִין אוֹיָה אוֹיָה אֶפְרִיצִיָּה , אֶלְץ נואם הַקְּבִיָּה טוֹהֶט אִין אוֹיָה רִיקִיגִי גְעוּוֹאגִין אוֹיָה נויא וְיִנֵּעַ גְעוּוִיבִט שְׁטִינְעֶר נואלְטִין שְׁטֵנְדִיג גִּינוּעֵן בִּאהֶלְטִין אִין אֶבִּיטִיל וְיִיא וְאֶלִין גִּיט אֶפְנֵרִיבֵעֵן וְעֵרִין : (ד) תוֹעֵבַת מַלְכִּים גְּשׁוֹת קֶשַׁע בִּיָּא מַלְכִּים אִין מִיָּאֻם צו טָאָהֶן שְׁלֵעֶקְטִים דַּעַם מַעֲנָשׁ נואם עַר הָאֵם וְיָהּ קִיין שְׁלֵעֶקְטִים גִּיט פֶּאָרְדִּיגִט בִּי בְּצִדְקָה יִבֹּן כֶּסֶם דִּיא שְׁטוֹהֶל פֹּון מִלְּךָ , וְיִין מִלְּכָה , אִין גְּעִרִיגֶנֶט צו טָאָהֶן צִדְקָה :

פֶּאָרְשְׁטִיט גִּיט דִּי גִזְרָה , מוֹז גִּיטָאָהֶן וְעֵרִין וְיִי עַר אִין גוֹר בְּמִשְׁפַּט לֹא יִמְעַל פִּי דְרִיבֶּר אִין דַּעַר דִּין אִין דַּעַר יוֹשֶׁר אוֹיָה דַּעַם מִלְּךָ עַר וְאֵל אֶבִּיטִיגִי גְעִבִין אוֹיָה וְיִין מוֹיִל וְיִיא וְאֵל גִּיט אֶרִים בִּיידִין אֶנוֹאֶרֶט נואם אִין גִּיט נויא דַּעַר יוֹשֶׁר פֹּון דִּיא מִרְדִּיָּה : (ג) פֶּלֶם וּמֵאוֹנִי מִשְׁפַּט לִיהוָה הַקְּבִיָּה הָאֵם אֶנוֹאֶג אֶבֶר אֶרִיבִינֵעַ נואם , אִין רִיקִיבִינֵעַ נואם שְׁאֶלִין צו נִעֲנִין מִיט וְיִיא דִּי מַעֲשִׂים אִין דִּי בִנְנוֹת פֹּון יַעֲדֶר מַעֲנָשׁ בְּעֵשֶׂהוּ בִּי אֶבִּי כִים דַּעַר סוֹחֶר נואם וְיִי פֶּאָרְקוּפִין מִיט אֶבֶרִיבִינֵעַ נואם הָאֵלֶם עַר וְיִנֵּעַ גְעוּוִיבִט שְׁטִינְעֶר אִין אֶבִּיטִיל וְיִיא וְאֶלִין

ברמנורא

משנה שבת פרק יח

עיקר תויט

פרק יח א מפני יח א מפני . אס לרץ למקומו להשיב שם אורחין להסב כסעודה או תלמידים לשמוע הדרשה . ודוקא לדבר מנו' שרי ולא חיישי' לטרחא בשבת : ארבע וחמש . לאו דוקא דלא בעי אפי' טובא נמי (א) : אבל לא את האוצר . כלו' יכלנך שלא יגמור את האוצר כלו' עד שיגיעו לקרקעיתו ללא חסר מפנין : מפנין לאשויי גומות : מפנין התרומה שהורה . ואפי' ישרא' ללא חזיא' לי' יוכל לטלטלה ולפנותה כיון דחזיא' לכהן : ודמאי . דחזיא' לעניים כדחנן מלכילין את העניים דמאי' ולי' בעי הוה מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה (ב) : ומעשר ראשון שנמלכה תרומתו . שניטל ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה גנון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבילן דעדיין לא חלה עליה חובת תרומה שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיחמרם בכרי וזה שהקדים ולקח המעשר בשבילן אינו מפרש אלא תרומת מעשר כלכד ומותר באכילה אע"פ שלא הפרש ממנה

(א) ובנמרה כדאמרי' אינשי . פי' משבון קטן תחלה ואם ילערך יותר יפנה יותר (פ"י) הס"מ פכ"ו הע"ו וכס"ע ס"י ש"ג . ומש"ה נקט ד' גריסא והדר ה"ל רש"י ונ"ל דמספר ד' וה' מספר סריך אלישאל דתשלומין ד' וה' דפ"ק דכ"ק וס"ס כדוקא : (א) קופיה . גירסא' כהא דהין כהקדים פ"ג קופות של ג' סלים חוס' : (ב) בנמרה וכו' דהוי' דהמ"ל כדלעיל בתרומה כיון דחזי' לכהן חלל' כיון דאשכח טעמא דאפי' לדידיה מני' חזי' חמר :

ושפייקלערן ואל גיזעקן ווערין קאר קען גיט אום שבת קפנין הרוכה שהיה קען קעג אפ ראבען הרוכה נואם איו טהור ירפאי אונ תבואה פון אעם הארץ נואם איו אקפג צו קען האט גינעבין פון ויי מעשר צו גיין . טייל תרומה קענין עסין כהנים אונ דמאי קענין עסין ארעקע לייט יפגשר ראשון שניטלת הרוכה אונ מעשר ראשון נואם קען האט פון ויי גינעבין תרומת מעשר . אפילו קען האט גיט גינעבין פון ויי תרומה גדולה ודקיניו דער לוי האט גענוקען דיא מעשר צעהן קארן

האורחים ומפני שהורה ודמאי . ומעשר ראשון שנמלה תרומתו . ואפי' ישרא' ללא חזיא' לי' יוכל לטלטלה ולפנותה כיון דחזיא' לכהן : ודמאי . דחזיא' לעניים כדחנן מלכילין את העניים דמאי' ולי' בעי הוה מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה (ב) : ומעשר ראשון שנמלכה תרומתו . שניטל ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה גנון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבילן דעדיין לא חלה עליה חובת תרומה שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיחמרם בכרי וזה שהקדים ולקח המעשר בשבילן אינו מפרש אלא תרומת מעשר כלכד ומותר באכילה אע"פ שלא הפרש ממנה

פרק יח א מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושי' תבואה קען קעג אפ ראבען אום שבת אפילו פיר אדער פינף ואונ אפילו מער אויף קערב מיש שטרי אונ תבואה , אויב קען דארף דעם ארם טפני הארתיס ברי אורחים ואלין האבין ווא צו ויצען אום שבת מפני כסוי בית הכדוש אדער די פלבידיס פון בית הכדוש ואלין האבין ווא צו ויצען אום שבת אונ ואלין גיט כבשל ויין פון לערנען אכל יא את האוצר אדער ער ואל אום ראקען דיא גאנצע שטרוי כיון די ייך פון אוצר

[illegible]

פדו. והתורםם היבש
 פים ("א לעוים) אבל
 מעשר ראשון שלא
 עשר שני הקרש שלא
 את החרד. רש"ג
 מאכל [ג] עורבין :
 עצים וחבלי ודים.
 ואם לאו אין משלמין אותן. כופין
 כרי שעלו ויורדו. הרינונות שברחה
 [7] מרדין עגלים וסיחין ברשות הרבים,

ר כ"ז שלא הפרים ממנו תרומה גדולה עזל היו ואסור
בנפדו. כגון שנפדו אבל לא נפדו כהלכה כגון שפדה
ומגוון שיש עליהן צורה דכתיב (דברים יד) וזרת הכסף
ות הערכך ביום ההוא דבר הניתן מיד ליד (ג) לרף.
וממנו הגבלים: לעורבים. כגון שערים שמגדלים
ות: זרדים. ענפי האילן לחים שמורדין אותם מאכל
ול כלי מהיכנו לא היו שאין האפרוחים שומדים עליו.
צריך למקומו של כלי: שברבים. חס: רוחין
לפי שהתנוללות מנבחה עממה מן הארץ וימלא שהוא
ח. אחר בצלחור ובצלדיו גוררו ומתשוש וממשיג לו רגליו.

קדו אונ מעשר שני אדער הקדש וואס זענען נישט
 אויסגיליינט געווארן ווי דער דין מאד מען אויך
 נישט מטלטל זיין אום שבת אפילו ווען מען דארף
 דעם ארט פאר אורחים און תלמידים ווא אה מילך
 לוף איז אמין ארבעס אדער אמין ציפיעלע ווא
 תרדע זענעפט. דאס ביידע לוף אונ חרדל מאד
 מען אויך נישט מטלטל זיין אום שבת בן שיעון בן
 צעלעל פסיד מילך בן שיעון בן גמליאל זאגט לוף
 מען קען מטלטל זיין אום שבת פסיד שיעון פסיד
 רבין טייל דאס וואס ארבעטן ווערן און קראהען
 אאלטן דאס לוף פאר דא קראהען צום עסין :
 תבלי בש ביטלאה שמרו תבלי צדים ביטלאה
 אלץ תבלי תדים אונ ביטלאה יונגע צנייניג אס
 תתקן למאכל בהמה אויב ער האט ווי אנגעגרייט
 ווערן עסין פאר אבהמה פסליון איהם מען
 ווא אויב ער האט דאס נישט אנגעגרייט פאר
 אבהמה צום עסין פאר דאס ווא נישט האט
 צום שבת כופין אה תבלי פסיד תפירות מען מען
 יונגעניג אקארב (אויפער) פאר יונגע הינדלאה
 נישט שיעון ווא וואלן קענען ארויף קרייט אונ
 דאס קרייט פון דעם קארב תתקנות שבהה דוחין
 תה ער שבת איהן וואס איז אנטלאפן פון
 שבת מען מען איר שמוסין מיט די הענט פון
 כיו אין שבת אריין פסידו ציליס וואס פלשט
 צעלעלע אריין יונגע זינען וואס זענען
 אלאפן און נאם מען מען ווא העלפן אריין

שפרינגין

גדולים לקטנים דקטנים לא שרי אלא בחצר אבל לא ברה"ר
וגדולים אפי' ברה"ר שרי נוחל דמתני' ברה"ר מיירי מכת סיפא
דמדר' בנה אוקמי' לה כש"ס ברה"ר ולהכי תני ענלי' וסייחין
לאשמועי' דדוקא בגדולים שרינן ברה"ר: [ה] אסור. ולא אמרינן
הי נושא את עצמו כדלעיל מ"ה פ"י כיון שהוא קטן כל ששאו
אלא גורר. הר"ן. והאי אסור
כ"ל דאסור ותייב קאמר דהא
מחייב בחולה כשנשאו כר"פ
דלקמן ע"ש דלח"ו נ"י דדוקא
בחולה: [ו] את השבת. כנ"י
לאחויי' הא דה"ר א"ס היתה
נריכה לנ"י חכמה מחלקת לה
את הכר. ומהכא שמעינן דגמרא
פ"ל דליכא תחום מן התורה
וקמ"ש הר"ף דלכ"ס מ"י"ב מיל
ולמעלה מדאורייתא דל"כ עד
השתא לא שמעי' אלא לאסור
תחום מדר"ס תוי"ט ע"ש: [ז] צרכי מילה. כ"ס דק"י
נפקא ליה:

ומתחיל הדם להיות שותת. עד כל ג' ימים אחר שילדה בין
מג' ועד ז' אחרה נריכה את מחללין לא אחרה נריכה את
מחללין אבל עישים נריכה על ידי עכו"ם מפני שהוא בחולה שאין בו
על ידי עכו"ם: וקושרים הטבור. של ולד שהוא ארוך ואם לא
אוחז בשבת לדברי ת"ק: רבי יוסי אומר אף חותכין. והלכה כר"י
עליו חזק הדם וכיוצא בו: וכל צרכי מילה עושין בשבת. ולקמן באידך פרקא מפרש לגבי מילה מאי ניהו:

שפרינגען פון גאס אין שמוכ אשה מדרה את בנה
א'אשה קעג האלקטין אקניד ביי דיא הענט אונ
אים העקפין גיין אין גאס אדער פון שמוכ אין
גאס אפר רבי יהודה האמ' רבי יהודה גי'אגט א'אשה
ווען קעג קען גי'פן שהוא נישל אחת ומניח אחת אז
דער קינד קען שוין אביסל גיין אליין ער הייבט
אויף איין פוס אונ שטעלט אנדער די אנדערע
פוס אונ אס' ה'ה גורר אסור אפער אז ער קען נאך
ניט הייבן דיא פוס נאר ער שלעפט זיי פראגט
ראך אים דיא מוטער ווען זיא הייבט אים אויף
אביסל, קאר קען אים ניט אזוי אריין פירען
פון גאס אין שמוכ: ג' אין קינדן אה הבתמה ביום טוב
קען קאר ניט ארויס געקען אקאלב פון איר
מוטערס בויה אום יום טוב אונ קענען אפער קען
קעג צו האלקטין דיא קאלב זיא זאל ניט אראפ

רש"י נמרא שבת דף קכ"ז ע"א רש"י
כהשכמת בית המדרש. הלכה ה' כלה כלי החולין דגמרה דמלכות דנריאה אכרמס במתניתין כי הדלי:
מד' ש"י לפני האורחין וכו' א"ר יוחנן גדולה הכנסת מהשכמת בית המדרש.
אורחין כהשכמת בית המדרש דקתני
מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש ורב דימי מנהרעא אמר יותר מהשכמת בית המדרש
מפני האורחין קען קעג אום שבת ליידיג מאכין
א'א'רם פאר געקט וואס דארפן קוקען
צו אקענדע אום שבת אדער פאר תלמידים וואס
קוקען אין בית המדרש הערין די דרשה אפר רבי
יהונן גדולה תכנסת אורחין בהשכמת בית המדרש רבי
יוחנן זאגט אריין צו געמען פרעקדע קענטשין
אין שמוכ אונ זיי געבן עסין. איז די מצנה אזוי
גרויס וויא אריין צו געמען קענטשין אין בית
המדרש זיי זאלן הערין תורה קתני מפני האורחין
והאשה מדרה את בנה. אשה מדרה את בנה. אמר ר' אימתי בזמן
שהוא נושא אחד ומניח אחד. אבל אם היה
גורר [ה] אסור: ג' אין מילדין את הבהמה
ביום טוב אבל מסעדין. ומילדין את האשה
בשבת. וקורין לה חכמה ממקום למקום
ומחללין עליה [ו] את השבת וקושרין את
הטבור. ר' יוסי אומר אף חותכין. וכל
[ז] צרכי מילה עושין בשבת:
רמקום. ואין חוששין לאסור תחומין: ומחללין
עליה את השבת. משעה שהיא יושבת על המסב
אחרה נריכה את מחללין. משכנה ועד ל' אשילו אחרה נריכה את
מחללין אבל עישים נריכה על ידי עכו"ם מפני שהוא בחולה שאין בו
על ידי עכו"ם: וקושרים הטבור. של ולד שהוא ארוך ואם לא
אוחז בשבת לדברי ת"ק: רבי יוסי אומר אף חותכין. והלכה כר"י
עליו חזק הדם וכיוצא בו: וכל צרכי מילה עושין בשבת. ולקמן באידך פרקא מפרש לגבי מילה מאי ניהו:

גומא

בתיב ויחמר אלני אלס נא
מנחם חן וגו' קסבר
כח"ד כסביעות (ל"ה) דהאי
פסוק קדש דליכא מ"ד התם שיהא
חול שמואלים הים מדבר סביב
מונחם :
אוכל מפירותיהן בעולם הזה
כפרק קמח דקידושין
(ל"ט) מפרס דבייני אלס היתה
סקול' מכתפת חסד מלוה נכסאי
עלמח לנכס :

דקחני מפני האורחין והרר ומפני ביטול
בית המדרש אמר ר' יהודה אמר רב גדולה
הכנסת אורחין מהקבלת פני השכינה רכתוב
ויאמר וגו' אל נא תעבור וגו' אמר ר"א
בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת
בשר ודם אין קמן יכול לומר לגדול המתן עד
שאבוא אצלך ואלי
בהקב"ה בתיב ויאמר ה' אם נא מצאתי וגו' אמר רב יהודה בר שילא
א"ר אמי א"ר יוחנן ששה דברים ארם אוכל פירותיהן בעולם הזה
והקרן קיימת לו לעולם הבא ואילו הם הכנסת אורחים ובקור חולים
ועיון תפלה והשכמת בית המדרש והמגדל בניו לתלמוד תורה והרן את חבירו לכף זכות איני
והא אנן תנן אלו רברים שארם עושה אותם ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם
ואלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם

ג' יואגט צו געבין אורחים ופרעקערע קענטשין
עסין איז די מצוה גרעסער ווי אריין צו בריינגען
קענטשין אין בית המדרש הערין תורה וקפני
האורחים והרר ופני ביטול בית המדרש ווארום
ער לערונגט אין די משנה קען קעגן ליידיג מאכין
דיא שטוב אום שבת פאר פרעקערע קענטשין
וואס וועלן קוקען עסין, נאכערעם נאגט דיא
משנה קען קעגן ליידיג מאכין דעם בית המדרש
אום שבת די קענטשין ואלן קענען אריין קוקען
אין בית המדרש הערין דיא ררשה, זעהט קען
די משנה מיינט, פאר אורחים קען קען געוויס,
נאר אפילו פאר תלמידים אין בית המדרש קען
קען אויף אפיר רב יהודה אפיר רב גדולה תנא
פסקה פני השכינה רב יהודה האט ג' יואגט פון
רבים וועגן אריין צו קענען אורחים אין שטוב
ווי געבין עסין איז דיא מצוה גרעסער וויא צו
זעהן דעם פנים פון די שכינה דכתיב ווארום עס
שטייט אין פסוק גאט איז גינעקן גינארין צו
אברהם, און אברהם האט גינעקן דריי קענטשין
פרעקערע שטייען גיט ווייט פון אים ויאמר האט
אברהם ג' יואגט צו גאט ה' אם נא מצאתי חן בעיניך
אי נא תעבור מפני עבדך גאט איך בעט דיר אויב
איך האב געפונען חן אין ריינע אויגן ואלקטו
גיט אונזעך גיין פון דיין קנעכט וואו אברהם איז
גילאפין צו די דריי קענטשין ער זאל וויא אריין
בריינגען צו זיך אין שטוב, האט אברהם אונזעך
גילאפין די שכינה און איז גילאפין צו די פרעקערע
קענטשין אפיר רבי אלעזר רבי אלעזר האט ג' יואגט
בא וראה שגא בחדת הקדוש ברוך הוא בשר ודם
קום און זעה דיא מרות פון הקדוש ברוך הוא
זענען גיט וויא ריא מרות פון אפענטש פדת בשר
זגס אין קמן יכול לומר לגדול המתן עד שאבוא אצלך
דעם פירונג פון אפענטש קען גיט אקלענערער
זאגן צו אנדערערין ווארט ביו איך וועל קוקען
צו דיר ואלו בתקדוש ברוך הוא בתיב ויאמר ה' אם נא
מצאתי חן בעיניך ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך
אין פסוק אברהם האט ג' יואגט צו גאט אויב
איך האב געפונען חן אין ריינע אויגן ואלקטו

היג הני גמי
שויכי הכנסת
זכור חולים היינו
חסדים ועיון תפלה
בכלל גמילות חסדים
גומל נפשו איש חסד
השכמת בית המדרש
כנים לתלמוד תורה
תלמוד תורה : דן את
חבירו לכף זכות
הנחת שלום דמיתך
שהוא

הני אין מירי אחריו לא הני נמי (בגמילות
חסדים שייכי לישנא אחריו הנני) בהני
שייכי ת"ר הרן חבירו לכף זכות דנין אותו
לזכות ת"ר מעשה בחסיד א' שפדה ריבה
אחת בת ישראל ולמלון השכיבה תחת
מרגלותיו למחר ירד ושב לו ונשנה לתלמידיו
אמר להם כשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי
כמה חשרתוני אמרנו שמא יש בנו תלמוד
שאינו בדוק לרבי בשעה שירדתי ושבתי במה
חשרתוני אמרנו שמא מפני טורח הדרך אינני
קרי לרבי א"ל העבודה כך היה ואתם כשם
שדנחוני לכף זכות המקור דין אהבם לכף זכות:

מכריון לזכות ואמר לא
קטע לו כזאת חסידים ה' או
לעובד נחמיון שלום כיניהם
ור"י לפרש לך אתה דככלל
ג' דמתניתין איתנהו להנך
ו' וזכא נמי לכבוד אב ואם
ור"י לא פליג עליה: ריבה
כערה: שאינו בדוק
לרבי. שאינו מכיר
במדותיו למסמך עליו להניחה
אלו:

און קערגען הורה קעשטייט געניג אלע זאכן
הני אין פאר ריא מצות האט קען יא עולם הנה
און עולם האט מירי אחריו יא אבער פאר אנדערע
מצות האט קען גיט ביינע עולם הנה מיט עולם
האט קען האט נאר עולם האט אליון. אין דאך
אקשניא פון די משנה אויף רבי יוחנן. געקערט
דיא נקרא מי גמי גמי שייך דיא מצות וואס
רבי יוחנן זאגט זענען די זעלביגע וואס שטייען
אין די משנה והקנסת אורחים און בקור חורים.
ראס אין דאך נקלות חסדים. ער טוהט חסדים
מיט אנדערע קענטשין. עיון תפלה אין אויף
גמילות חסדים. ער טוהט חסד מיט זיך. השקפת
בית המדרש און כנדרל בנן לתלמוד תורה.
ראס אין תלמוד תורה. הורה לערנען. וואס ער
אליון לערונג תורה. און וואס זיינע קינדער
לערנען תורה. דן את חבירו לכף זכות. אין
הקצת שלום. ווארום אז ער זוכט זענעם גירעכט
צו מאכין נוערם שלום צווישען זייא קיט רבנן די
רבנן האבין גילערונג הנה חבירו דף זכות דנין אותו
זינח דער קענטש וואס קושט זיין חביר צו
גירעכטיגקייט. אפילו זיין חביר האט אים גיטאהן
שעקעס זוכט ער אים גירעכט צו מאכין. נועם
קען אין היקעל אים אויף זוכין גירעכט צו מאכין
תנו רבנן די רבנן האבין גילערונג פשעה בחסיד אחר
שפדה ריבה אחת בת ישראל עם האם אקאהל
גיטראפין אחסיד האט אויסקעלייזט אידישע
מיידיך פון געפיינקעניס וקטין השכיבה פחת
פרגיותי אין נאקט הויו האט דער חסיד גיטאגט

צום מיידיך ביי נאקט זאל זיין זיין לייזן ביא
זיינע פים קינד ירד וקטין וקטין מארגין פריה
האט דער חסיד זיך טובל גינען אין מקנה און
ער האט גילערונג מיט זיינע פלמירדים אפר קיט
האט דער חסיד גיטאגט צו זיינע פלמירדים קשעה
שהשכיבה תחת מרגלותי בטה השדחתי ווען איה האב
געלייגט דאס מיידיך זעבין מיינע פים וואס האט
איר מיה חושד גינען. האבין די פלמירדים גיטאגט
צום חסיד אפני מיר האבין גיטאגט שפא קיט גמי
מיידיך שאינו בדוק לרבי טאקער אין דא צווישען
אונז אין פלמירדים וואס דער רבי טיים גיט זיינע
פרגיותי. דריקער האט דער רבי דאס מיידיך
גיט גיטאלט דאזין אליון האט דער חסיד גיטאגט
צו זיינע פלמירדים קשעה שדחתי וקטין בטה השדחתי
ווען איה בין אראפגעגאנגען אין מקנה און האב
מיה טובל גינען וואס האט איר מיה חושד
גינען. האבין דיא פלמירדים גיטאגט צום חסיד
אפני מיר האבין גיטאגט שפא מפני טורח הדרך אינני
קרי לרבי טאקער זייד דער רבי אין גינען
אפגעטאקערט פון נועם האט ער גינען קרי
אפר קיט האט דער חסיד גיטאגט צו זיינע
פלמירדים קטנה דף היה איה שנוער אז אזוי
אין גינען ווי איר זאגט וואס קשם שדחתי
דף זכות דף הקנסת דין אהבם דף זכות און
איר אזויא וויא איר האט מיה געמקשט
גירעכט צו מאכין. אזוי זאל הקדוש ברוך
הוא אייך אויף גירעכט מאכין ווען ער נועם
אייך טאהן משפטין:

וזהר משפטים דף קכ"ב ע"א ת"ת דלילות יוד הא ואו הא

אמר רבי אבה וכלון איוני ישראל דקכ"ה לא קרא לון כקדש אלא קדש ממש דכתיב (ירמיה ב) קדש ישראל ליי' ובג"כ כל אכליו יאשמו ונזמ'. תלמי אמר ר' יוסי מאי קא המא קכ"ה למיכב דיוני לישראל בטר עשר חמירן. אלא הכא תנינן מסכתא דגבורה אחייהבת אורייתא לישראל בגיני כך בעט למיתן שלמה כינייהו בגין דאורייתא חבה טעירא מכל סקרי דאמר רבי אבה אמר רבי יצחק לית עלמא מתקיימא אלא על דינא דלמלא דינא לא מתקיימא. ובג"כ שלמה דינא אחברי וחתקיים תלמי ר' אבה כתיב (ירמיה כא) דינו לבקר משפט. וכי לבקר זלזל בכל יומא. אלא לבקר עד לא יוכלון דיינין ולא ישתון דכל מאן דדאין דינא דאכל ושתה לאו דיינא דקשוע דאין דכתיב (ויקרא יט) לא תאכלו על הדם. מאי על הדם. אזכרה לדייני דלא יוכלון עד דדייני דינא דכל מאן דדאין דינא בטר דאכל ושתה כאלו חייב דמא דחבריה לאמרא דהא דמיה ממש יחיב לאמרא. האי כממונא כ"ש בדיני נפשו דכעו דייני לאסתמרא דלא למידן דינא אלא קדס דאכלו ושמו ועל דא כתיב (ירמיה יט) דיע משפט ונפשו דכתיב אהי ה' עושה חסד משפט ולדקה בארץ כי באלה השפתי נאם ה' :
יורר

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות ק"ש פ"ב

מלוקט מספרי מוסר

יחזר אלדס חלפיות ע"כ ונלחם כי העלכות והאנחה גורמין ליעתוף כי היא מרח' כי כשמה וכו' וכו' חוסס אומנותה מוח' לה יד נעשות כי חלופה כיון דהוא מסערה דילה. ומלכד שמדוח עלכות רעם מח' כי גורמת כיטול חורה ותפלה ולערכ פחות ומרכס העלכות מלקיים המלות ותלמוד חורה. ומוס' נמשך מתלוקת כביחו על לא דבר ויהיה שנאוי ומחושב. עוד כס שגורס לסלק השכינה מעליו ומקרבו כי השכינה נקראת שמחה ואלדס זס המ"ח ר"כ אנח"ס ולא די זה אלף שהוא דבק עם ספ' שזכו מדחס. והיא מממאה אותו כי הוא חלקה וס' לדבר ע"כ

בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צרו או שהיה חולה נוטה מעט לצרו וקורא: (ג) מי שהיה יוקר אדם פלחיות עצב וגאנה אקענקש זאל זיך

היטען ער זאל נים זיין מרויערניג אונ נים זיפצענדיג כי העצבות והאנחה גורמין ליפסא ווארום דאס מרויערניג אונ זיפצען בריינגען רעם קענקש ער זאל טמא ווערין כי היא מרח' פליגית קששה ווארום דאס איז רי מדה פון רי לילית. ווי איר נאקען איז לילית. יללה איז דער טיימש מרויערניג ובהיותו תופס אומנותה אונ אז ער נעמט אן איר ארבעט נותן לה יד לעשות כי תאניה נים ער איר אפס זיא זאל קענען מאהן מיט אים איר גלוקסמונג ביין דהוא מסערה דילה ווייל ער איז פון אירע קענקשין ויפבד שפחה עצבות רעה סאר אויסער וואס די מדה פון מרויערניג איז זייער שרעקט כי מרמח בסיל תורה ותפלה ווארום אז קען איז מרויערניג קען קען נים לערנען אונ נים דאוונען ילעקב המוח אונ דיא מרויערניג פארמישט דעם מוח יפכה העציות מלקיים המלות ותלמוד חורה אונ דאס בריינגט פוילקייט אויף דעם קענקש ער זאל נים מקיים זיין דיא מצות אונ זאל נים לערנען תורה ויסה נמשך מחלוקת בביתו עי יא דבר אונ פון דעם ווערט קריג אין שטוב ווענין נאר נישט ויתה שגאוי וסתעב אונ ער וועט ניי געפיינדט אונ פארמיאוקת ער במ שגורס לסלק השכינה מעליו ומקרבו נאה אפעלער איז דא ביא דיא מרויערניג. דורך דעם נים אנועק דיא שכינה וואס איז גיווען אויף אים אונ אין אים כי השכינה נקראת שפחה ווארום די שכינה ווערט גערופין שפחה ואדם זה המר רב אנחה אונ דער ביטערער קענקש איז פול מיט זיפצענג זיא די אונ דאס איז נאה נים גענוג אלא שהיא דבק עם הפליגית שוהו מרתה נאר ער איז בהעפם מיט דיא לילית. וואס דאס מרויערניג איז איר מדה והיא מספאה אותו אונ די לילית איז אים קטמא כי היא חלקה ווארום ער איז איר חלק וסימן לדבר עצב

נים לייגענען קריאת שמע או מושלך על גבו ופניו למעלה אדער ער ליגט דיא פלייגע אויף דיא ערד אונ דער פנים אין דערהייה. סאר ער נים לייגענען קריאת שמע אגל קורא והוא שוכב על צדו אבער ער מעג לייגענען קריאת שמע ווען ער ליגט אויף אנויט ואם היה בעל בשר תרבה אויב ער איז שטארק פעט ואינו יכול להתהפך על צדו אונ ער קען זיך נים קערין אויף אנויט או שהיה חולה אדער ער איז קראנק נוטה מעט לצרו וקורא בייגט ער זיך אביסל אויף אנויט אונ לייגענען קריאת שמע: (ג) מי שהיה מחלך

(א) הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ירי תובתו והשאר אם לא כוון לבו יצא אפי' יחיד קורא בחורה כדרכו או מניה את הפרשיות האלו בעונת קריא' יצא והוא שכוון לבו בפסוק ראשון: (ב) כל אדם קוראין בדרך בין עומדין בין מחלכין בין שוכבין בין רוכבין על גבי בהמה ואסור לקרות קריאת שמע והוא מוטל ופניו מוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה אבל קורא והוא שוכב על צדו ואם היה שהיה חולה נוטה מעט לצרו וקורא: (ג) מי שהיה הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל דער קענקש וואס לייגענען קריאת שמע אונ ער האט גיזאנט רעם ערשטין פסוק דאס איז שמע ישראל, אבער נאר דיא מויל האט גיזאנט אונ די הארץ האט נאר נים געמראכט וואס דיא מויל זאגט יא יצא יחידהו האט ער נים יוצא גיווען, איז גליק וויא ער וואלט נאר נים גיזאנט דעם פסוק, אונ אויב דאס הארץ וויינע האט יא געמראכט דעם פסוק שמע ישראל ווען ער האט אים גיזאנט והשאר אס יא כוון לבו נאר ביא דיא איבעריגע פסוקים פון קריאת שמע האט נאר רי מויל גיזאנט אונ דאס הארץ האט נאר נים געמראכט וואס דיא מויל זאגט יא יצא גיזאנט ער יוצא גיווען, דאס הייסט אויב קריאת שמע געלייגענט אפי' יחיד קורא בחורה כדרכו אויב אקענקש האט גילערנט אין דיא הורה ווי זיין שטייגער איז אלע קאהל צו לערנען אונ עם איז אים אויס געקומען צו לערנען די פרשות פון קריאת שמע אין דער פריה אדער ביי נאכט ווען עם איז גיווען די צייט פון קריאת שמע לייגענען או מניה את הפרשיות האלו בעונת קריא' אדער ער האט איבער גיווען די פרשות פון קריאת שמע אויב עם איז אין זי קיין פעלער דא אונ דאמאלס איז גיווען די צייט פון קריאת שמע לייגענען זיא האט ער שוין יוצא גיווען פאר קריאת שמע לייגענען והוא שכיון לבו בפסוק ראשון דאס איז נאר אויב זיין הארץ האט געמראכט וואס זיין מויל האט גיזאנט נוייניגסטונס דעם ערשטין פסוק: (ג) כי אדם קורין בדרך אלע קענקשין לייגענען קריאת שמע וויא עם קומט וייא אים בין עומדין בין מחלכין בין שוכבין בין רוכבין על גבי בהמה סיי שטייגנדיג סיי גלייגנדיג ואסור לקרות קריאת שמע והוא מוטל ופניו מוחות בקרקע אויב ער ליגט מיט דעם פנים אונ דיא ערד סאר ער

מורע זרע לכן חסר בן אדם שאלמה כפיר וזכנך לעשות חסין
היסוד העבר רעה מעליך ותהיה שמה חמיר אולי חסר
שמה שמה של מלח חסר כשכונס הנקראת שמה ואי חסר
כל נדרי חסר וידעת כי שלום חסר :

מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון והשאר קורא
והוא מהלך היה ויש כצערין אורו עד שיקרא פסוק
ראשון ומכאן ואילך אם אנסחו שינה אין כצערין אורו :

מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון והשאר קורא
והוא מהלך היה ויש כצערין אורו עד שיקרא פסוק
ראשון ומכאן ואילך אם אנסחו שינה אין כצערין אורו :

מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון והשאר קורא
והוא מהלך היה ויש כצערין אורו עד שיקרא פסוק
ראשון ומכאן ואילך אם אנסחו שינה אין כצערין אורו :

משפטים יום ג תורה

אונקלוס

לחמשין מדיח ד'א יהודה נפש י יהוה יהוה רוח יוד הא ואו הא . נשמה יהוה חית יחידת ה' רמליי היה אל
שם בן . שבעשיה בניקוד חולם :

יא ואם מתה אלה לא יא ואם שלש אלה לא יעשה
יעבד לה ותפוק מן לה ויצאה חנם אין כסף : ס

רשבים

(יא) ואם שלש אלה . שלא יקחנה ולא לבנו ייעדנה
ולא יניח לפדוניה : ויצאה חנם . ע"י ב"ד . וחכמים
פירשו שתצא בסמך נעדרת מע"פ שלא הניע לא שש

בצל המורים
(יא) ואלה . כ' כמס' דין ואיך ואלה מכינו והלכ וסמך
לאיש אחר דליתקם אמה לאשה מה אשה מהקדשה כשער אף
אמה נקנית כשער : אף כסף בנימטריא כסימנין . סמך מין

רש"י

(יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה . אם אחת
ו משלש אלה לא יעשה לה ומה הן ? השלש ייעדנה לו או
לבנו או יגרע מפדיונה ותאל וזה לא יעדה לו לו ולא
לבנו והיא לא היתה בידה לפדות את עצמה : ויצאה חנם .

רשבים
ו דאי כל שלבת דוקא למה חסר ואלה חנם מין כסף אם מיעדה
לו או לבנו הרי אשמו הוה ולריכא נט או אם מנרע לה
מפדיונה הרי לריכא למה העלך . א"נ דאף אשכר שיעשה
שנשחן יחד ליעדה לו לבנו . רש"י : ו דאי אף אשכר כסות

דעת זקנים מבעלי ההוספות
בסימנין ודבר פשוט הוא דכין דיעדה שאינה יוצאה אלא
בנש . ראשונה כמורה היא : ויצאה חנם . אלו ימי נעירות
אין כסף . אלו ימי בגרות . וצריכי דאי לא כתיב אלא חד
קרא הוה מוקמינן ליה אבגרות שהוא פשוט יותר ואי קשיא

פירוש לתורה אלהים
(יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה אויב דער בעל הבית
נועם גיט מאהן צו דיא דיקטמ מיידל דיא דריי
זאכין . ער נועם ויא גיט נעמען פאר אנויב פאר
ויה . אונ גיט פאר ויין זוקן . אונ אויסקלייזן פון
אים נועם ויא אויב גיט נעמען ויצאה חנם אין כסף

פירוש לתורה אלהים
(יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה אויב דער בעל הבית
נועם גיט מאהן צו דיא דיקטמ מיידל דיא דריי
זאכין . ער נועם ויא גיט נעמען פאר אנויב פאר
ויה . אונ גיט פאר ויין זוקן . אונ אויסקלייזן פון
אים נועם ויא אויב גיט נעמען ויצאה חנם אין כסף

ואל ויא ארום גיין פריי פון בעל הבית ווען עס
נועם זיך ענדיגען דער נעקסטער יאהר פון איר
פארקויפין . אויב ויא איז נאך גיט אלט צוועלף
יאהר . אונ אויב ויא איז אלט גיווארין צוועלף
יאהר פאר די נעקסט יאהר פון פארקויפונג . גיט
ווא

יב מכה איש וְנָתַת מוֹת יוֹמָת : כָּלֹא כָסֶף : יב דִּימָחִי אֲנִישׁ וְקִטְלִינִיהָ אֶתְקַטְלָא

תריא מכה איש ונתן מות יומת : כסף : יב דמחיה

שפתי חכמים

רש"י

ח סימנין ואם הגיוש שש שנים קודם סימנין כבר למדנ
שתלא שאלמר (דכריס טו) העברי או העבריה ומכדך שש
שנים ומזה האומר כלן ואלה חכם שאל קדמו סימני
לשש שנים תלא כהן (קידושין ד מכילתא) או אינו אומר
שתלא חלא כנגרות ת"ל אין כסף לרכות ילחת כגרות
ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ואלה חכם ו כגרות
לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק :
(יב) מכה איש ומת . כמה נחובים נאמרו כפרשת
רואחין ומה שבידי לפרש למה בלא כולם אפרס : מכה
איש ומת . (סנהדרין פד) למה נאמר לפי שאלמר (ויקרא
כד) ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שו : אי
הכאה בלא מ מיתה ת"ל מכה איש ומת אינו חייב חלא
בהכאה של מיתה . ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי
יכה הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה
ולת הקטן מניין ת"ל כי יכה כל נפש אדם אפילו קטן ואיש
והרג יחא י חייב ת"ל (סס) ואיש כי יכה ולא קטן שהכה
ועוד כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים ב כמשמע ת"ל
מכה איש שאינו חייב עד שיכה בן קיימא הראוי להיות איש

ושנים למת יאלה חכם סלא לריבס גט כיון שיעדה לאשה :
ח לא שתלא מיד כשלא עשה כה אחד משלש חלס : מ הקשה
סרל"ס יש לתמוה הילך יהיה נהרג בהכאה בלא מיתה והכתיב
ונקט המכה רק שכתו יתן והניח הדבר בל"ע . וי"ל כיון שמאיש
בני אכיו ואמת שחייב מיתה על הכאה אפילו שלא המית א"כ
ה"א אפילו אחר נמי ועל אכיו אפי' הכאה בלא חבורה אבל
אחר דוקא הכאה בחבורה וסא דכתיב פלע חתח פלע וסירש"י
פלע מכה שמואלה דס היות שלא ככוונה אבל ככוונה חייב
מיתה וסא דכתיב והאלהים אלה לידו דמשמע דכלל כוונה חייב
גלות היינו כמתקין להכות את זה והכה את זה אבל בלא נתיבין
כלל אינו חייב גלות וקרא דלא ימות ה"א הכאה דלא שייך בו
מיתה דהיינו בלא חבורה ודו"ק . (קצ"מ) ועי"ל דכ"א דהיכא
דלא רגה לשלם חייבס התורה מיתה דכ"ג אמרין כסנהדרין
(דף טו) גבי כוסר ע"ש וכוה מיושבים כל קושיות הרא"ס :
י (הרא"ס) ואלת ויכין אשכחן דענש הכתוב את הקטן דכ"ג
סריך כפ' בן סורר ומורה ומשני אטו בן סורר ומורה ע"ש חטאו
הוא נהרג אינו נהרג חלא ע"ש סוטו ה"א אפי' קטן נמי אבל
ככא מאי חייב למימר בו' . (נח"י) וי"ל דכ"א כיון דכתיב
מכה איש אלת לרכות אפילו קטן שיהא חייב על הכינה אפי'ג
דכענחא קטן פטור מכל המזות לפיכך אינטיך מיושט ואיש כי
יכה להולא את הקטן וקושית זו ותירין זה שייך בכל הני דכסמור :
ב (הרא"ס) כל זה קבלה כידס לדרוש כך דל"כ נמשע מליש את
הקטן ונרכס מכל נפש אשה וטומטום ואנדרוניטס וכן גבי איש כי
יכה שאינו חלא בהכאה שיש כס מיתה דל"כ למה לא דריש איפכא
לומר לפי שנאמר מכה איש ומת שומע אני שאינו חייב חלא כהכאה
של מיתה ת"ל ואיש כי יכה אפי' הכאה בלא מיתה וכו' ע"ש כאורך
ש"א"י להאריך . חלא תימא א"כ הילך חייב דמי ולדות סא מייחב מיתה . וי"ל היכא דלא נתיבין לולדות כדאשכחן לרבי שדרס ונתת נפש

דעת וקנים מבעלי התוספות

עניני חקים מצוות ומשפטים

אם יצאה בנערות בבגרות מאי בעי גביה ובריש קידושין
מסיק דלא נצרכה חלא לבגר דאילונית שאין לה סימני
נערות דיוצאה בימי בנרות :

(יב) מכה איש ומת . פירש"י דקרא הבא דמכת איש וקרא
דאיש כי יכה וקרא דבסמור וכי וייד לא צריך לטברה
מכה כלל ובסמור י"ל דאי לא כתיב חלא הגי תרי קראי ה"א
דקרא איש שחרג אבל אשה וטומטום ואנדרוניטס לא והכי
פירש"י גבי ונבג איש :

פירוש לתורת אלהים

וואם ער האט נאך צודינען , אונ ער נאל ארויס
גיינ פרייא , קען דער בעל הבית אגיין ער וויל
גים , ווארום דריבער הייסין דיא זעקס יאהר
פארקויפטע גים פארווינגענע ווייל דער קנעקט
קען גים חרטה האבין פון זיין פארקויפונג אין
די זעקס יאהר , אונ אינזלישע דינקס גייט ארויס
פריי ווען עס ענדיגט זיך דיא זעקס יאהר פון
פארקויפונג , אדער זי ווערט אלס צוועלף יאהר
פאר די זעקס יאהר , אדער עס קוקט יוכל פון די
זעקס יאהר , אדער דער בעל הבית שטארבט
פאר דיא זעקס יאהר , אדער דער בעל הבית
נעקט זיא פאר אנויב פאר זיך אדער פאר זיין
ווען , אדער זיא גים אים צוריק זיין געלט אונ
זיא גייט ארויס פרייא : (יב) מכה איש ונתן
איינער ואגרויטער קענקשו האט גישלאגין
אקענקשין אונ דער קענקש איז גישלאגין פון
דעם שלאגין , אפילו ער איז גים כאקר
גישלאגין , נאר דאס שטארבין איז גיווען פון
דעם

(יב) מכה איש ומת וכו' . כתבו המפרשים ז"ל לכן התחיל
בדין עברי מפני שהמלוה הולא יולא מהדבור אנכי
ס' חלטיך אשר הולאחך וגו' מית עכדים . ולכן ואלא בשש
מפני עכדי סס ולא עכדים לעכדים . ולכן כשגמר דיני עכד
והמה הילא מהדבור הראשון של הלוח האחד . התחיל עתה
בדין של מכה איש כי לא תלחח הוא הדבור הראשון של הלוח
פשוני מהחמשה דברות אחרונות . וכן הוא במדרש שמעשה
דברות מלוח זה היו מכונין לחמשה דברות שכלות השני ואנכי
הוא כנגד לא תלחח ע"כ סמך כלן מכה איש עכד והמה :

זיא ארויס פריי פאר דיא זעקס יאהר , אונ אויב
עס איז גיווען יוכל פאר די זעקס יאהר , גייט זי
ארויס פריי יוכל , אונ אויב דער בעל הבית איז
גישלאגין פאר דיא זעקס יאהר גייט זיא אויך
ארויס פרייא נאך אפשמ איז וואס שלש אלה לא
יעשה לה , אויב דער בעל הבית האט זי גענוקען
פאר אנויב פאר זיך אדער זיין ווען האט זיא
גענוקען פאר אנויב , אונ ער וויל איר גים
נעבין די דריי זאכין שארה פסותה ועונתה , מוז
ער איר נעבין גט אונ זיא גייט ארויס פון אים
פאר זעקס יאהר אוקניקט אן געלט , נאר מיט
אנט ואברבנאל אוה"ח) , דער קלל פון דיא דינים
אינזישער קנעקט גייט ארויס פרייא אדער ווען
עס ענדיגט זיך דיא זעקס יאהר , אדער עס איז
געקוקען יוכל אין די זעקס יאהר , אדער דער
בעל הבית איז גישלאגין אין דיא זעקס יאהר ,
אונ אויב ער וויל אין מיטען די זעקס יאהר צוריק
נעבין דעם בעל הבית געלט פאר דיא יאהרין

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ
וְשָׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּם שְׁמָה:
וְכִי יִיָּדֵד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהִרְגוֹ
עַל חֲבֵרִיהּ לְמִקְרָאֵיהּ

הוּא וְאֵשֶׁר לֹא זָדָה . בְּנָה קָמָה כִּי מִטָּוֶם י' : וְשָׁמָּה ל' . מִסַּת י' : וְכִי יֵאָדָה . יוֹמָה פֶּה שְׁמִירָתָהּ פֶּה כֹּס :

רש"י

בעל המורים

בסוף למכה חיש ומח שאם הכה ומח אין חייב לשלם כסף דקס ליה בדרכה מניה : (יג) לך מוקום . כגומטריא לחלפים אמה לו' שאף החתום קולעו : אשר ינום שמה . וסמך ליה וכי יוד חיש לומר שם המויד גולה שם וכו' שולחין וזוקחין אותו חסם : (יד) ויד . ב' במס' הכל ואידך אף הנביא אשר יוד לזכר דבר בשמי פ' שאם הנביא יוד לזכר דבר אשר לא נזכרו הכי הוא הסודר לחיבורו כמו הנביא שכתב אל שהחזיר הנביא אשר כל בדבר השם וכתב לו וגם לא שנהרג : על רעשו . ה' במסורה דין ואידך כאשר יקום חיש על רעשו ושער על רעשו ויקרא ביטעיה גמי חסלת אדום . כה חלמרו חיש על רעשו בירמיה בענין נביאי הסקר . גבר מחליק על רעשו . לומר מי שמחליק על

שפתי חכמים

רש"י

מחלת נפש ממנו ח"ו דהא דמחתיב חלפ' היינו לאחר שגולד חלפ' קודם שגולד לא מחתיב וכו' (תוספות סנהדרין דף פ"ד) : ל' כי חרנוס של וארץ לו וכו' ליה וא"י חרנוס על ואשר לא זדו ודלא כמן ש"מ דלשון ארץ הוא : ש' ש"מ שולח וסופל על זה כי יודיתו ולא בעליהם דכנון זה חיש' גולה (מכות דף ו) והא דנקט הכל שולח חפני שלא יתכן ליטול דרך יודיתו אם לא שקדמה לו עליה (הרמב"ם) : ג' ואלו וכו' עדיון לא נפרס לא שוגג הרמב"ם . וי"ל גברא קטילא קטיל וגלוי הוא לפי הקבלה שלא חייב כלום בשביל זה אף אין חנו יודעין זה : ש' ל' כנון שהיה סיף בידו ונפל עליו והרגו דל"כ לא מתקיים כזה מיתתו שהרי נולד ידיו כסיף וזה טפל עליו דהוי כעין סקילה : ע' מדכתיב ושמיך לך מקום דהיינו במחשבתך ומשפ' לוי היה ואם כן משמע דמדבר במחנה ליה דמדברך היה מחנהו של משה קולס : פ' ואלו הא כל חייבי מיתות נריכס עדות והתראה ושוגג אין סייד טי התראה דלי הכחו כו אין זה שוגג . וי"ל דעירוי בסבר

יאוונה לזדיק כל און (מ"ב ה) מתאנה הוא לי מודמן למנא . לי עילה : והאלהים אנה לירו . ולמה תלא זאת מלפניו הוא שאמר דוד (ש"א כד) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים ילא רשע . ומשל הקדמוני הוא התורה שהיא משל הקדוש ברוך הוא שהוא קדמונו של טולם והיכן אחרת תורה מרשעים ילא רשע והאלהים אלה לירו כמה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מויד ולא היה עדים בדבר שיעידו זה לא נהרג וזה לא נלה והקב"ה מומן לטונק אחד ש זה שהרג במויד יושב תחת הסולם וזה שהרג שוגג עולה בסולם וסופל על זה שהרג במויד והורגו ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לנלות נמאל זה שהרג כשוגג גולה נזהר וזה שהרג ש במויד נהרג : ושפתי לך בוקום . אף במדבר שימם שמה ולי זה מקום קולסו זה עממה ליה (מכות יב) : (יד) וכי יוד . למה נאמר לפי שנאמר מכה חיש וגו' שמש אנו אפילו עוב"ס ורופא שהמית ושלח כ"ד שהמית במלקות ארכעים והכא המכה את בנו והרב הרודה את חלמיו פ' והשוגג ת"ל וכי יוד ולא שוגג : להרגו בערמה . ולא שלח בית דין ורופא ורודה בנו ותלמידו שאף על פי שהם מוידין אין

פירוש לתורה אלהים

דעם שלאגין מית יסת דארף קען הרגן דעם שלאגער : (יג) ואשר לא צדה אונ אויב דער קענקש האם גאר נים גיוואלט שלאגין אונ נים הרגן גאר וואלתיים אנה לידו הקב"ה האם אָנגעקריים ויין סקר אונקער ויין האגם , דהיינו ראובן האם געהאקט האלץ אונ שקעון איז גאר נים גיווען דארטין . גאר פרוצלונג איז שקעון אָנגעקוקען אונ אשטיק האלץ איז געפאלן אויף דעם קאפ פון שקעון אונ עם האם אים געהרג' . אונ עם איז צו דערקענען אז הקב"ה האם געשיקט דעם שקעון אויף דעם אָרם ער זאל געהרג' ווערין . אויב ראובן האם מורא שאקער וועלן די קרובים

אָדער גוטע פריינד פון שקעון אים הרגן . זאגט הקב"ה ושפתי לך בוקום אשר ינום שמה איז נעל מאהן פון דיינע שווערין און אָרם וואס דער קענקש וראובן זאל אָנגעלויפן אין דעם אָרם וועט קען אים נים מארין הרגן . ווען די יודן זענען גיווען אין דער ברייט איז דער אָרם גיווען אין די סתנה פון די קוים . אונ ווען יודין זענען גיווען אין אָרץ ישראל איז גיווען בויגערעך שקעם פאר דיא קענקשין וואס האבן געהרג' אונקערין זיא זאלן אין די שקעם אָנגעלויפן . די שקעם הייסן ערי סקלם : (יד) וכי יוד איש צי בעהו דהרג גערסה ווען איינער וועט וועלן הרגן ויין סקר . אונ

בְּעֶרְמָה מַעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת: בְּנִכְיָדוֹ מִן מִדְּבָחִי
ס מו וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: מִן וּדְיָמָחִי אָבִוּהִי וְאִמָּהִי
 תִּקְחֶנּוּ: אֶת־הַמִּזְבֵּחַ יִתְקַמֵּד:

תורא מסע מזרחי. יצאנו 1 סנהדרין זא 4: ואנה אביו. סנהדרין פד חולין יא:

רשבים

בעל הטורים

(מו) ומכה אביו. בעושה חבורה פירשו רבותינו: רעשו בשפת חלוקת ומתנבא לו נבואת שקר להחליקו בדברים כאלו ומחריכו וכו' ושעיר על רעשו יקרא וכללו בורנו וכו' ורמזו נפש: בערמה. כ' במסורה הכל ואידך ויעשו גם המה בערמה כנבעונים זה שהיו להרוב בערמה וירחק עמו: מעדת ישראל פ"ב מסע מזרחי חקקנו למוח לכל כנבעונים שבערמה קרבו עלמם לעדת ישראל וכו' להיו' חוטאי עמים ושואלי מים למונח זה נחמק מן המונח ואלו נחקרבו למונח. א"ל הראש 5 ז"ל:

שפתי חכמים

רש"י

שלין לריק הסתרה וק"ל. וא"ת ולמה לי מיעוט לשוננו והלא כתיב ואשר לא ידע וגו' (הראש"ם) י"ל דמייירי כשונב קרוב למוד כנון שנתכוין להרוג את זה והרג את זה שאין גלות מפרת לו מפני שהוא פושע: צ' דכתיב מכה כהמה ישלמה ומכה אדם יומת מה מכה כהמה עד שיעשה כה חטאה ח"ק מכה אדם נמי עד שיעשה כה חטאה: ק דלע"ג דוא"ו מוסיף על ענין ראשון פה משמש נמי אחד מהם עד שיפרט לך הכתוב יחדיו כדרך שהולך לפרוט בלא חמור כשור וחמור ופרט בו יחדיו וכו':

עניני חקים מצות ומשפטים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ומכה אביו. וא"ת אזהרתיה מהיכא דלא ענש הכתוב אלא א"כ הוהיר דבשנמא סקל נפקא לן כוונתא בדבר לא תאור וכתיב לא תקלל חרש הרי פוהיר על גדול שבישראל ועל קטן שבישראל לו כך שכל מה שביניהם יהיו פכלל לא תקלל אלא אזהרה דמכה מהיכא נפקא י"ד מלא יוסיף להכותו שהוא בחיובל בחבירו פחות משה פרושה דאלו בשוה פרושה קם ליה בסמון דהיכא כרבי מאיר דאמר דבר היכא דאיבא כבונה וסלקות כבונה כישלם מילקא לא לקי אבל בפחות כשה פרושה דליכא בסמון לקי משום לא יוסיף ואביו לא נרע מאחר' וא"ת כיון שהוא אזהרה למכה אביו היך מלקין על לאו זה והא דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד ואין לוקין עליו וי"ד דתרי קראי כתיבי לא יוסיף וכן יוסיף ועד י"ד כיון דעיקר קרא לחיובל בחבירו קאתי אין זה קרוי לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד וא"ת ומנא לן דמכה זה בלא זה חייב דבשנמא סקל נפקא לן מדכתיב קרא אביו ואמו סמך הקלה נבי אב ובמקום אחר כתיב אביו ואמו קל דסמך הקלה נבי אם אלא מכה מנן וי"ד נפקא לן מדכתיב ב' אמור אל הכהנים ומכה אדם יומת ופירש' דמכה אדם דמ' דמכה בהמה ישלמה מה מכה בהמה שלא הרג את מכה אדם שלא הרג וקאמר רחמנא ויכת ש"מ דבמכה אביו מירא קרא וליכא דמימר רמירי במכה אחר ומחיים ומאי יומת במסמך כמו ונס בעליו יומת שהרי כתיב לעל מיתה כאשר יתן מום בעמיתו כן יותן בו והיינו מסמך אלא יומת ממש ובעי' למימר במכה אביו:

פירוש לתורה אלהים

ער נועט אים הרגנן מוהטויליג, נאר ער נועט
 מאהן מיט חקקה, קען נאר נישט וויסען אז ער
 האט אים ווילענדיג געהרגט, אונ ער נועט
 אנשטויפן אין די מנהג פון די קוים, אפילו ער
 נועט לויפן ביז צום קנבס פנים מזבחי תקחנו למות:

מצות השם

(מו) [לאו ב] שלא להכות אב ואם שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת:

(מח) [עשה יח] לדון כחוק שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת:

(פא) ומכה אביו ואמו מות יומת, ווער עס שאלאגט זיין
 פאטער אָדער זיין מוטער אונ ער מאכט זיין
 אביל, דאך קען אים הרגנן, אויב ער פאטער אָדער
 די מוטער איז קנאנק אונ קען דאך זי עפענען אָדער,
 קאר נישט ער ווילן עפענען דעם אָדער, אונ אויב עס איז
 גישטא איין אנדערער וואס נאר קענען עפענען דעם אָדער,
 נאר ער ווילן, אויב ער פאטער הייבט אים ער נאר אים
 עפענען דעם אָדער, קעגן ער עפענען דעם אָדער:
 ס'הא אביו ואמו מות יומת, דער מענטש וואס האט
 גישלאגן זיין פאטער אָדער זיין מוטער אונ האט
 צייט נעמאכט אפיי, דאך קען אים הרגנן דורך חק
 ונתתי

א ונתתי את־האנשים העֲבֵרִים אֶת־פְּרִי־אֲשֶׁר
לֹא־הִקִּימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַפְּרִיָּה אֲשֶׁר בְּרַתּוֹ לִפְנֵי
הָעַגֹל אֲשֶׁר בְּרַתִּי לְשָׁנִים וַיַּעֲבְדוּ בֵּין בְּתָרָיו :
ב שְׂרֵי יְהוּדָה וְשְׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַסֹּרְסִים וְהַכְּהֻנִּים
וְכָל עַם־הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בְּתָרֵי הָעַגֹל :
ג וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מִבְקָשֵׁי נַפְשָׁם
וְהִיחָה נִבְלָתָם לְמֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֲמַת
הָאָרֶץ : ד וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שְׂרָיו
אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מִבְקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל
מֶלֶךְ כְּבֹל הָעַלְמִים מֵעַלֵּיכֶם : ה הִנְנִי מַצִּיָּה נֶאֱמַר־
יְהוָה וְהַשְׁבֵּתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ
וּלְכֻדָּתָהּ וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת־עַרְי יְהוּדָה אֶתֵּן
שְׂמָמָה מֵאִין יֹשֵׁב :

רע"י

מצודה דוד

[illegible]

דעם פירוש עבר מייטש געפינט מען ביא דער הסמורה סוף דער וואך :

תרגום

כתובים כישלי טז

**לחמשיך מיסד ומלכות ד'א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהרונהי נשמה דיסור א אר
ארנ ארני נפש ארני** רוח אלף דלת נון יוד נשמה במלכות יו הו הו חז חיה יתירה דיסור יְהִנָּה חיה יחידה
ומלכות אל שם ב'ן שבועשה :

* רעותיה וּמְלָכָהּ שְׁפוּתָהּ * רְצוֹן מְלָכִים שְׁפָתֶי-צֶדֶק וְדָבָר יִשְׂרָאֵל יֵאָהֵב : ב חֶמֶת-
 דְּצַרְקָהּ וּמְלָכָהּ דְּרִחֲצִי רָחִים : ב הִימְתִּיהּ וּמְלָכָהּ

רפמ"ו

מצודת דוד

(א) רצון מלכים. דיינים: (ב) חמת מלך. הקב"ה (ה) שפתי צדק. אמרי נדק: יאהב. אל המלכים:

(א) רצון מלכים שפתי צדק מלכים ויילען אלע מענטשן וואס זענען ריינים (אלין רידין און משפטן מיט ריכטיגקייט וויצן שרים יעדע און די מענטשן וואס ריידן מיט גלייכקייט, זענען ערליכקייט, זענען געליבט ביי די מלכים: (ב) חפץ מלך מלאכי פה דער פאם פון מלך, אויב דער מלך איז ביי אים אפגענומען, ראי ביינקייט זענען שוין שלוחים צו דעם מענטש מען זאל

מִיָּמִים

מלך מלאכימות ואיש חכם יכפרנה: ג באור פני מלך
חיים ורצונו פגעב מלך: ד קנה חכמה מהפסח מחרון
וקנות בינה נבחר כפסח: ה מסלת ישרים סור מרע
שומר נפשו נצר דרכו:

סבא ליה מן דהקא קניא ורקני קניא טב מן סאניא גבייא: ה שביקא דהריצי סמטי מן
בישקא ודכנהר בנפשיה גסר אורחיה:

מצורת דוד

רשי

(ג) מלאכי מוח: החמה ההיא כאלו יכולה כאלה מלאכי
מוח: יכפרנה: יעבור אה החמה כחמק אחרי פיוס:
(ג) באור: כשהמלך מלך פניו למי ומראה פנים להכות
ושחוקות היל לו לחים כי הרבה טובה יד המלך: ורצונו:
דלון המלך הוא כפס המלכות הוא המעט המלכות היורד
פל הקשין ופל המלכות: (ד) סה סוב: מה מאוד הוא טוב יותר
מחרת והוא מין זכב טוב: וקנות בינה: קנין הכינה:
פלא יבואו ליד נדנור עון והרובה לשמור

פירוש ע"ט

אים הרקנו ואיש חכם יכפרנה: ג באור פני מלך
קענקש קען איינשטילען דעם פנים פון מלך
קען זאל דעם קענקש זיין זיך מוחר זיין:
(ג) באור: פני מלך הים ווען דער פנים פון מלך
ווערט ליכטיג, פרייליך, איז אצייכען אז זיין פנים
איז שוין קעשטילט גיווארין, וועט שוין דער
קענקש בלייבן לעבן ורצונו כפס מלך דער
וילען פון מלך אויב אפער וויר האבין
אקענקשין, וועט ער דעם קענקש גליקליך
סאכין, אזוי ווי דער וואלקין וואס קומט שפעט
ווען די תבואה נענען נאך גיט אפגעשניטען נאר
דיא נענען בארד צייט, דאקאלס אז עס גייט
רענין אויף די תבואה ווערין דיא קערנער פור.

ברמנורא

משנה כתובות פרק ב

עיקר תויט

פרק ב א האשה שנתארמלה או שנתגרשה
או שנתגרשה. וזכעת
כחוכה: הוא אומר.
קאי אנתגרשה ולי אנתארמלה
היורשים ואומרים אלמנה
באך חכית וליך לך אלף מנה: הינומא. איכא מ"ד חוסה של דעם שטעטס לכתולות. ואיכא מ"ד נעין.
שנותנים על העינים ומתנמנמת כו (ה): וראשה פרוע. עשרה על כחפה כד היו טהנים להוליח הכתולות

פרק ב א האשה שנתארמלה או שנתגרשה ואשה וואס
איז גיווארין אאלמנה אונ זיא
קאנט די כתובה פון ריא יורשים אדער זיא איז
גינט גיווארין. אונ זיא קאנט די כתובה פון מאן
היא אוסרת בתולה נשאתי זיא זאנט צום מאן ווען די
האקט מיד גענומען פאר אנויב בין איך גיווען
אבתולה קומט מיר צוויי הונדערט גילדיין ויהא
אויס רא זי אונ ער ואדער די יורשים זאנט עס
איז גיט אזוי ווי די זאנט זיא אאלמנה נשאתי נאר
ווען איך האב דיר גענומען פאר אנויב ביזמ

רבי

הכחולות : (ב) דענר דבנר פ"ק איהי מהימנא הכס כרי
 ושמה חבל הכס כרי וכו' וכו' לה פליח אלא שבוטה . וכו' וכו'
 איכא עדים נמי להימנא לבעל כמנו דפרעתי תרלו התי' למנו
 כמקום עדים הוא : [א] קליות . כשהסבולין לחין מייסעין חותן
 כמנו וכן קליות ומתוקות לפולס רש"י : (ג) כ"כ הר"מ כלומר
 מכין דלענין איסור והיתר לא
 מהימנא כמנו הכי נמי לענין
 הכחולות דל"ס לומר ששהא נאמנת
 לכחולות ולענין איסור והיתר לא
 וכן גמליאל סובר דלענין איסור
 והיתר נמי נאמנת משום דלוקין
 לחוקת כשרות דלעיל . ועתי"ס :
 (ד) אדחתי בלבוש ליתני כדירי
 כח' לחכירו עדה זו שלך היתה
 כ"י : (ה) מסיים רש"י כדירי
 נפשות כלומר דודאי נאמן על
 עמלו כדירי משום דלוקין דלוקות
 כע"ד כמלא עדים דמי :
 (ו) דוקא אמרי היינו משכחין לה כשהיו קרובים כנשואיהם
 וזמנתו סרין : [ג] נאמנין . כשהיה כחוד כדי דבור דל"ס
 ואמר דלא מהימנא לה כמנו חבל (ג) היכא דליכא חסור והיתר אלא דררר דממונא כגון האומר לחכירו עדה זו של
 אביך היתה ולקחתיה ממנו מודה רבי יהושע לר"ג דככהא גוואל מהימנין ליה כמנו דלי כע' אמר שלי הוא ואמר
 של אביך היתה ולקחתיה הימנו נאמן : ואם יש עדים שהוא של אביו אינו נאמן . כגמרא מפרש דלא
 מתנינן אחיא לשמעונין (ד) כגון שלא חבלה אלא ב' שנים כפני החב וסנה אחת כפני הכן . כיון דלא שלמו
 לו ג' שני חזקה כתי' אב . השנה שחבלה כפני הכן אינו עולה למנין שני חזקה : ג' אנוסים היינו . אונס נפשות
 שמה יורגנו חבל אונס ממון שמה יקח ממנו וכ"ס אס אמרו כשכיל רוב ממון שנתן לו אינו נאמנין דליון אדם
 משים עצמו רשע דלדס קרוב אלל עצמו ואינו נאמן על עצמו לא לזכות ולא לחובה (ה) וכן פסולי עדות היינו
 מממת קורבה (ו) . חבל מממת עבירה אינו נאמנין : יוצא ממקום אחר . חתומים כשטר אחר שהחזק

רבי יוחנן בן ברוקא ואנטא אף חילוק קליות ראה
 אויב עם איו נאר רא עדות או ביי דער חופה
 האט קען גיטיילט געטריקונשע ואנגען . דאס
 איז אויף אראיה ואפגעוויזן אז ניא איז גינען
 אפגהלד צו דער חופה . ווארום אין דער שטאט
 פון רבי יוחנן איז גינען אפגהלד אז צו אחופה
 פון אפגהלד האט קען גיטיילט געטריקונשע
 ואנגען . אונ אויב ניא האט קיין עדות אונ האט
 קיין פרובא איז דער מאן בגלויבט צו זאגן אז
 ניא איז גינען אפגהלד נוען ער האט מיט איר
 חתונה געהאט אונ ניא געקט נאר הונדערט
 גילדן פרובא : ב' וסודה רבי יהושע רבי יהושע איז
 מודה צו רבן גקליאל וועיין בהרע"ב גאנץ גהבר
 אז איינער זאגט צו זיין חבד שדה זו של אביך היתה
 די פעלד איז אפגהלד גינען דיין טאטיגס יקחתי
 חסני אונ איך האב ניא געקויפט פון אים שהא
 נאמן איז ער בגלויבט שהפה שאסר הוא הפה שהמיר
 ווארום די מויל וואס האט געאקרת וואס האט
 גיזאנט דיא פעלד איז גינען דיין טאטיגס . דיא
 מויל האט מתיר גינען אונ האט גיזאנט איך האב
 איר געקויפט פון אים . ווארום אז ער וואלט די
 פעלד נישט געקויפט נאר ער וויל איר גילגן צו
 וואס האט ער אים דערציילט אז די פעלד איז
 גינען זיין טאטיגס . דער חבד האט דאך דער פון
 נישט געוואקט אונ ער האט ניא בייא אים נישט
 געמאנט . גענוים איז אקט וויא ער זאגט אז ער
 האט מאקי דיא פעלד געקויפט פון זיין פאטער
 וואס יש עדים שהא שר אביו אונ אויב זיין חבד האט

האבין

כ"ד (ז) וכל אומר שטר לפניו עם זה וכתב חותמיו
דומים זה לשל זה: ד' הרי אלו נאמנים. דהא
אובא תרי סהדי על כל כתב וכתב: צריכים לצרף
עמה אחר. שכל כתב ידן קן מעידין וגל' על מנה
שכסטר וגרין תרי סהדי על
כל כתב וכתב: וחכ"א
אינם צריכים לצרף
עמה אחר. שכל מנה
שכסטר הם מעידים.
(ח) וכסוה אומר זה כתב
יד וזה אומר זה כתב יד
מנאלו כ' עדים על מנה
שכסטר והלכה כחכמים:
לא אם משמשאות. לא
נשאת ממס' אלף אלף
בשתי וטוהרה אני
הוא רפה שחתי. וא

האבין בית דין אויף געשריבען אז דאס צווייטע
האבן מודה געווען אז דאס איז ווייניגער חתימות
און דער שטר איז קשר, און די חתימות פון די
ביידע שמות נעבעסלעך וועגן גלייך קענען זיי
דאך שוין גיט זאגן אז דאס איז גיט ווייניג
חתימה, דריבער איז נאכטוועגן וועגן זיי גיט בלויבט
צו זאגן מען האט אונז גענויט און וועגן גיט
בלויבט צו זאגן מיר וועגן געווען קינדער און
וועגן גיט בלויבט צו זאגן מיר וועגן געווען
קרובים: דא איז אפער דער עדות (ראובן) זאגט אז
נחב דאס איז מיין האנט שריפט, איך האב
דאס געשריבען, און איך דער קען וועלכע דאס איז
האנט שריפט איז פון מיין חבר
שמעון, דאס האט שמעון געשריבען וועלכע אפער
אונז דער עדות (שמעון) זאגט אז דאס איז
מיין האנט שריפט איך האב דאס געשריבען און
איך דער קען וועלכע דאס איז מיין חבר האנט
שריפט איז פון מיין חבר ראובן דאס האט ראובן
געשריבען מיר איז נאכטוועגן וועגן זיי בלויבט
ווארעם אויף יעדער חתימה איז דאס צווייטע
דאס איז אפער וועלכע דאס איז מיין חבר
און די אנדערע חתימה קען איך גיט איך ווייס
גיט אויב דאס האט שמעון געחתימת אנדער גיין
וועלכע אפער וועלכע דאס איז מיין חבר
נחב און די אנדערע חתימה קען איך גיט, איך
ווייס גיט אויב דאס האט ראובן געחתימת אנדער
גיין, איז דאך אויף יעדער חתימה נאר דא איז
געדוהט, ראובן זאגט עדות אויף זיין חתימה און
שמעון זאגט, עדות אויף זיין חתימה צווייטע
שטח אפער דאך קען צו גלייכגען צו זיין נאך איין
געדוהט ער זאל דער קענען ווייניגער חתימות ער
זאל וויסען אז דאס איז חתימה איז ראובן און דא
חתימה איז שמעון עס זאל זיין אויף יעדער
חתימה צווייטע עדות, עדות וואס דאס איז

ג'סאנגען

משפטים (יד): מעלין. היכא דלכא גומלים. והיינו
 דלכא בין ר"ח לת"ח דר"י: רשב"ג אומר מעלין
 לכהונה. בגמרא פריך רשב"ג היינו ר"ח ומסיק
 דכמאמרין לעדות קמפלגי כגון דמוחק לן כבוכה דהאי
 דכהן הוא ונפק עליה קלא
 (טו) דכן גרסא או בן חלוה
 הוא ואחתייה ואחא עד אחר
 ואמר ידענא ביה דכהן
 היא ואסקיניה (טז) ואחא כי
 תרי ואמרי בן גריסה או
 בן חלוה הוא ואחתייה
 ואחא אחד ואמר ידענא ביה
 דכהן הוא רשב"ג אומר
 מעלין לכהונה ע"פ זה העד האחרון משני שמרפין אותו
 עס העד הראשון שבעל הקול ואמר ידענא ביה דכהן
 הוא ואע"פ שלא העידו עדותן בכת אחת עדותן
 מאסרפת ואמרין לאוקי תרי דאמרי כהן הוא להדי
 תרי דאמרי דכן גרסא הוא ואוקי גברי אחותיה (יז).
 הוא. והלכה כרשב"ג שהעדים מאסרפין אע"פ שלא העידו עדותן כאחד: (יח) ע"י ממוין מותרת לבעלה.
 שמעדין להפסיד ממונס ולא מסקרי לה. ודוקא כשיד ישראל תקיפה על העכו"ם אז מותרת לבעלה אפילו בעלה
 כהן. ולא דמי לשבוייה משום דמרחמי להפסיד ממוק. אבל כשיד העכו"ם תקיפה אפי' ע"י ממוין אסורה לבעלה אם
 בעלה כהן ואם בעלה ישראל מותרת בכל ענין דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה: על ידי נפשות. שהיתה
 נדונה למות: אסורה. (יח) אפי' לבעלה ישראל דחיישינן שמא נבעלה ברגל (ט) אחד מהם: כרכום. חנינוס מזור
 כרכומא: פסולות. אסורות לכהן דאשת כהן אסורה כשנאנסה (כ). ואם יש בעיר מחבואה אחת שיכולה אשה אחת
 להחבא שם כל אחת ואחת מגזי העיר נאמנות לומר במחבואה נחבאתי ולא נעמאתי (כא). ומתוך שיכולה לו נחבאתי

ליוחסין קמפלגי וע' בגמרא ובתו"ט: (יד) גמרא. ופי'
 החוס' לאסוקי חד דלא הוי ערשור אבל קול נמי פוסל בתחלה
 כתרומה קודם שכל עד המכש' כדלקמן: (טו) פריש' קול כעלמא
 ולא עדות ואחתייה עד שיבדקו את הדבר דמעל' הוא לכהונה:
 (טז) דכמקום קול הוי חד מהימן: (יז) דמוחק אבוכה מהניא ליה
 לאסרפין גבי מסדי הרין וז"ל
 הר"מ והרי שנים מעידים פסול
 כבר וזנים מעידים שהוא פסול
 ידמו אלו ואלו וידעו הקול ששנים
 כמאה וישאר הכהן בחזקת אכזר.
 ועתי"ט: (יח) אפי' העיד לפ'
 עד אחד כשכיו' הר"מ: (יט) כדי
 למאור חן כענינו שלא יתרגם
 חוס' (כ) כדלפנין כימות דל"ו:
 [א] סס"ת. דלכעול יש פנאי
 דחקק לכו ילרייהו ולא דמי להא'
 דתנן: כמ"ה פ"ח דעו"ס שאין
 פנאי לנסך. גמרא: (כא) דמי יומ' דאשמוי משא"כ בשני שכיבין
 דמ"ה פ"ח דעו"ס דהתם ודאי איכא טומאה ומה"ט נמי נאמנת
 כמנו כיון דלאן כאן אלא חששא לא הוי כמנו כמקום עדים. גמ':
 [ח] שפחה. חזק משפחה מגזי שכלה גם בה ומסל'ת אומנת.

צו דער כהונה אונ איין עדות זאגט ער
 איז אפֿהן קֿשר דא איז דער איינער עדות גיט
 בגלויקט אָךְ בקסם שאין עררין אָבער אויף דעם
 אָרם ווא קיינער קריגט גיט, אונ איין עדות
 זאגט אויף אקענטש ער איז אפֿהן קֿשר פֿגליו
 קהונה זי פֿי זר אחר האלט קען אים פאר אפֿהן
 דורך דעם איין עדות, נאר אָבער אז צווייא
 קענקשין זאגן עדות איינער אויף דעם אנדערין
 אז זיי זענען כֿהנים ווייא עס שטייט אין משנה זו
 זענען זיי גיט בגלויקט, ווייז עס קען זיין ווייא
 האבין צווישען זיך אזוי אפֿ גירעט איינער נאל
 עדות זאגן אויף דעם אנדערין בֿי שטען בן גֿמליאל
 אויפֿ שטום בֿי שטען בן הסנן פֿגליו קהונה זי פֿי זר אחר
 רבי שטען בן גמליאל זאגט פון רבי שטען בן
 הסננים וועגן קען האלט אקענטשין פאר אפֿהן
 קֿשר דורך איין עדות וואס זאגט אז ער ווייס אז
 דער קענקש איז אפֿהן קֿשר וועיין בהרע"ב:
 מֿחאשה שֿנחבשה בֿידי עבדי בוכבים אֿאשה וואס איז
 געבונדן געווארן אין געפֿיינקענים בייא איין
 געצין דינער זי די פֿסיו דורך געלט, דעם געצין
 דינער קוקט געלט בייא איר סאן האט ער
 גענוקען דאס ווייב אין גיפֿיינקענים פאר אסשפון
 ביו קען נעמט אים בֿצאהלן זיין חוב מותרת געלֿה
 אז זיא גייט ארויס פון געפֿיינקענים קעג דער
 סאן איר ווייטער האלטן פאר אנויב אפֿילו ער
 איז אפֿהן, ווארום דער געצין דינער האט מורא
 סגנה צו זיין מיט דיא אשה, מאקער וועט דער

מאן זיא גיט וועגן אים זייוון אז ער וועט וויסען
 זיא האט סגנה גינען, וועט דער געצין דינער
 שארדן האבן זיין געלט וועיין בהרע"ב זי די
 נפשות אָבער אז דיא אשה איז געפאנגען גיטארין
 צום געצין דינער ווייז איר קוקט מיטה קען זיין
 זיא האט סגנה גינען מיט איינעם פון זייא קען
 נאל איר מיט זיין פון טויט, דריבער אסירה געלֿה
 סאר גיט דער סאן וואהנען מיט איר אפֿילו ער
 איז איינשאל ווארום דער דין איז אז אנויב פון
 אפֿהן איז סגנה אפֿילו קען האט איר געגניט אונ
 קען האט מיט איר סגנה גינען סאר גיט דער
 סאן איר ווייטער האלטן פאר אנויב, אונ אנויב
 פון איינשאל אָבער אלזי אויב קען האט זיין ווייב
 געגניט אונ קען האט מיט איר סגנה גינען קעג
 ער זיא האלטן ווייטער פאר אנויב, אָבער אז
 זיא האט סגנה גינען מיט איר ווילען סאר גיט
 דער סאן זיא האלטן ווייטער פאר אנויב, ער
 שֿנחבשה בוכבים אֿשקאמט וואס אחיל (מיליטער)
 האבן איר איינגענוקען בֿי כהנות שֿנכצא בתוכה
 אלע ווייבער פון כֿהנים וואס זענען גינען אין
 שטאט פֿסיוות זענען אסור צו די סאנען מאקער
 האט דער חיל זיי געגניט אונ האט מיט זיי סגנה
 גינען וואס יש קח עדים אונ אויב זיא האבן עדות
 אז זיא האבן גיט סגנה גינען אפֿי זיך אפֿילו
 דער עדות איז אָבער געגני אפֿי שפחה אונ אפֿילו
 אשפחה געגניט זאגט, עדות אז זיא האבן גיט
 סגנה גינען זי איי נאפֿנו זענען זיא בגלויקט
 וואן

נאמנת גם כן כשחמרה לא נחמתי ולא נעמתי: המעון הזה. שבוטה היא (כב): אין אדם מעיר ע"י עצמו. ואם העיר אדם על שבוטה שהיא סעודה הרי זה לא יחלפה אם הוא כהן מפני השער. ואם פדה אותה מן השבי בממנו הרי זה מעיר עליה ונשאה ללא שדי חנם וזו כבדי ואם לא ידע שהיא סעודה לא נתן ממנו עליה: י' זה כתב ידו של אבא. ומקיימין השער על פיו שקיום שערות דרבנן (כב) והימנוהו רבנן דרבנן: ש' צ' ה' בהינזמא וראשה פרוע. ונעלה כחבכתה מחיים. ונע"ג ללא מפקין ממנה. אלא כעדות ברורה הכא שאני האיל ורוב נשים בחולות נשאות גלוי מלחא (כד) בעלמא הוא: ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר. כשהיני חטוקת לומדין

גמ': [ט] א"ר זכריה. והיה כפן. רש"י: (כב) ר"ל המקדש. וטח"ט: (כב) דמלחמיה לא כעין קיום דר"ל עדים חתומים על השטר נעשו כמי שנחקר עדותו כב"ד ללא חז"ק חניט לויסיה רש"י והלכך אין ז' שוקר דבר מן הסודר שכל אחר לר"ד קיום והם אמרו שאלו כשרים להעיד: [י] של רבי. וזריחא דלי' אשחתי' אביו משום דשכיח בביה ונתן שניו בקטנותו ככתב ידו ולי חזי רבו דליה ל' אימתי' דרבי' אבל אחיו דליה ליה לא ה' ולא ה' אימתי' לא קמ"ל גמ'. וכחכ הר"ש דרדוק אלו דשניה נבייהו אבל על אחר לא: (כד) גמ' כלומר ונע"ג דק"ל דלי' הולכין בתמון אחר הדין כיון דליה' רובא והוא דבר של פרסום גלוי מלחא בעלמא היא הר"ן: (כה) פ' ועכשיו נשחחרר ונע"ג שאל דרין. תוס': [יא] הוה כו'. ולא יומר וכל לטהר חוס': [יב] בשבת. שאלמנו החתום עד אלפים אמה כלבד מדבניהם. סר"מ: [יג] דרך כו'. וסר"ל דשני מפרסמ' ספי ולא נחקר' כסו אינטי ויהא נחמן להעיד על מה שראה בקטנותו קמ"ל דלא. הר"ן:

בבית רבן: לאכול בתרומה. וע"ס עדות מחכילין ליה תרומה שמואלין מטעין שאני נקוב וכיוצא בזה חלל תרומה דלחוריה לא מלכילין ע"ס עדות כזה ולא חיישין שמה עבד כהן היה (כה) שאסור ללמוד את העבד תורה: ושהיה חולק עמנו על הגורן. ולא חיישין שמה עבד כהן היה שאין חולקים תרומה לעבד אלא א"כ רבו עמו: ושהמקום הזה בית הפרס. המורש את הקבר ה"ל עשה בית הפרס מלה שער שמהמריה מלכת עמלומת המת וטומאת בית הפרס דרבנן: ועד כאן היינו באין בשבת. דחומים דרבנן:

ואין נאמן אדם על ידו עצמו אקער אקענקש אויף זיך אליין איז נים בגלויקט אפר רבי זכריה בן המקב רבי זכריה בן הקצב האם גיזאנט תקעו היה איה שנוער ביי רעם וואנונג. וכיי רעם בית המקדשו יא וזה ידה ביהודי ר' עם האם זיך נים אפ געריקט מיין ווייבם האנט פון מיין האנט ששעה שנגנסו עקדי בוכים לירושלים ועד שיהא פון דער צייט וואס דיא ששערין ריגער זענען אריין געקומען אין ירושלים ביו זייא זענען ארום גענאנגען פון ירושלים. רריבער איז מיין ווייב מותר צו מיר אפריו האבין דיא חקמים גיזאנט צו רבי זכריה אין אדם מעיר על ידו עצמו אקענקש איז נים בגלויקט ער נאל עדות זאגין אויף זיך אליין: י' ואלו נאמנין דהעיר בגורן מה שראו בקומטן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא. וזה כתב ידו [י] של רבי וזה כתב ידו של אחי. וזכור (אני) הייתי בפלוגית שיצתה בהינזמא וראשה פרוע ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר למבול לאכול בתרומה. ושהיה חולק עמנו על הגורן ושהמקום הזה בית הפרס. ועד כאן היינו באין בשבת. אבל אין אדם נאמן לומר [יג] דרך היה לפלוני במקום הזה.

צו דער חוקה וראשה פרוע און אירע האר פון קאפ זענען גיווען אויף געפלאקטן. האם זיא חתונה געהאט מיט דעם מאן ווען זיא איז גיווען אקתולה איז איר כתובה צוויי הונדערט גילדן. און ער איז בגלויקט צו זאגין איה געריינק איש פלוני יוצא מבית הספר למבול לאכול בתרומה אויף גענעם קענקש קען ער איז גיווען אין חרר האם קען אים גערופן קען נאל אים טובל זיין צו עסין תרומה. און ער איז בגלויקט צו זאגין איה געריינק ושהיה חולק עמנו על הגורן אז ער פלעגט געמען אסלק תרומה מיט אונג קעזאקען פון דעם שיינער. איז אראף אז ער איז אפילו וחסד היה בית הפרס און ער איז בגלויקט צו זאגין איה געריינק אז אין דיא פערד איז אקאהל גיווען אקער און דיא פערד איז צו אקערט גיזאנרין איז דיא נאנצע פערד קמא פון קפק וועגן סאמער רינגט אקיינדיל פון דעם כת גער באן הייט באים בשבת און ער איז בגלויקט צו זאגין איה געריינק אז ביו דעם ארם פלעגין מיר גיין אום שבת. איז אראף אז דער תחום שבת איז ביו דעם ארם ונטייל מיט דעם ערות זאגין מאכט ער דאך נים קיין שארין פון געלט איז ער באגלייבט ערות צו זאגין ווען ער איז גרויס אויף דעם וואס ער האט גיזעהן ווען ער איז גיווען קליין אפ' איז נאמן יוסר אקער ער איז נים בגלויקט צו זאגין דוד היה לפלוני במקום הזה איה געריינק אז יענער קענקש האט געהאט אונזע צו גיין דורך דעם

מעמד ומספר. מוקם

היה לו כלן להספיד מתו

ולעשות מעשרות שהיה עושין למת כהן לא מהימן שהוא דבר שבממון וצריך עדות גמירה:

דעם מענקשין פערל, אונער איז גיט בגלויבט קונה אונ ביידע דעם הקסד פון דעם קבר, אויף צו זאגן קען וספד ה'ה לפיכך כספים ה'ה איה געדיינקט אן יענער מענקש האט געהאט אין דער מאכין נעלט איינעם איז קען גיט בגלויבט קאר פערל אא"וו מענקשין זאגן שטיין ביי דער מיט ריכטיגע עדות:

רש"י

גמרא כתובות דף כב ע"א

רש"י

נתתי לאיש. אסרה לכל העולם ללא ידעו. למאן וכו' אמר הוה התירה לו: שנאמן לאסור את בתו. כשהיא קטנה או נערה שזירו לקדשה כדאמרי' כפ' נערה שנחתת' מנין שאל אמר הלכה ה' כלל כלי החינוך דתית דמלכות ודליתא ההשפא אמר רבי אמי מניין להפה שאמר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הוה לאשה. לאיש אסרה. הוה התירה. למה די קרא סברא הוא. הוא אסרה והוא שרי לה. אלא כי אצטריך קרא לבדכ הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנין דאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הוה. הוה ולא ליבם. תנו רבנן האשה שאמרה אשת איש אני וחורה ואמרה פנויה אני

אמר רבי אמי מנין להפה שאמר הוא הפה שהתיר מן התורה רבי אמי האם גיזאגט ווא שטייט אין דיא תורה קען זאגט דיא מויל וואס האט געאסרע דיא מויל קען מתיר זיין שנאמר ווארום עם שטייט אין פסוק את בתי נתתי לאשה דער פאטער זאגט מיין טאכטער האב איה גינעבין צו דעם מענקש פאר אנוייב. ווען דער פאטער זאגט מיין טאכטער האב איה גינעבין קאטש צו אסאן אסרה האט ער זיא געאסרע אויף די נאנצע וועלט דען קען ווייטט גיט צו וועטן ער האט זיא גינעבין פאר אנוייב ה'ה אז ער זאגט צו דעם מאן מאן איה זיא גינעבין פאר אנוייב התירה האט ער זיא מתיר גינעבין צו דעם מאן. איז דאך די מויל וואס האט געאסרע האט מתיר גינעבין, פערענט דיא גמרא זעה זי קנא צו וואס דארף קען אפסוק אויף דעם דין קנא הוא קען ווייט דאך אלזיין אז אזוי דארף זיין הוה אסרה והוא שרי לה ער האט זיא געאסרע אונ ער איז זיא מתיר אלא כי אצטריך קרא לבדכ הונא אמר רב נאר דעם פסוק דארפין מיר וויא רב הונא האט גיזאגט פון רב'ס וועגן דאסר רב הונא האט גיזאגט פון רב'ס וועגן פנין קאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה ווא שטייט אין דיא תורה אז אפאטער איז געגלויבט צו אסרין זיין טאכטער שנאמר את בתי נתתי לאיש ווארום עם שטייט אין פסוק דער פאטער זאגט מיין טאכטער האב איה גינעבין צו אסאן, מיט דיא ווערשער איז זיא שוין אסור גינעבין צו די נאנצע וועלט ווארום זיא האט דאך שוין אסאן ה'ה זעה זי צו וואס דארפין מיר דעם ווארמ הנה

ווא

עס רע על יטוילי אחיו טאן
היכס נידון כמולא סס רע
לעסם כמולא כספ וטוילי מוכח
לקמן כמקדש נערה: אמתלא.
טעל וטעס למה אמרה תחלה
מקדשה אני: אם נתנה
אמתלא לדבריו. הוהיל
ונתנה אמתלא לדבריה

נאמנת והא שוויה לנפשה חתיכה דאיסורא
אמר רבא בר רב הונא כגון שנתנה אמתלא
לדבריה תניא נמי הכי אמרה אשת איש אני
וזארה ואמרה פנויה אני אינה נאמנת ואם
נתנה אמתלא לדבריה נאמנת ומעשה נמי
באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי וקפצו
עליה בני אדם לקדשה ואמרה להם מקודשת
אני לימים עמדה וקידשה את עצמה אמרו
לה חכמים מה ראית לעשות כן אמרה להם

בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים אמרתי מקודשת אני עכשין שבאו עלי אנשים מהוגנים עמדתי וקדשתי את עצמי וזו הלכ' העלה רב אחא שר הביירה לפני חכמים באושא ואמרה אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת בעא מיניה שמואל מרב אמרה ממאה אני וחורה ואמרה מהורה אני מהו אלף אף כזו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת תנא מניה ארבעין וימנין ואפ"ה לא עבר שמואל עוברא כנפשיה:

והא נאמנת איך בין ליידיג, איך האב קיין מאן
נאמנת איז ויא בגלויבט, פקדענט דא גמרא ויהא
שהה נפשה חתיכה דאיסורא ויא האט זיך דאך אליין
אסור געמאכט צו געקען אסאן, וויא אזוי קען
זיא זיך איצט צוריק סתיר ויין אפר רבא בר רב הונא
רבא בר רב הונא האט גיזאגט גנו שנתנה אמתלא
לדבריה דא שמועקסט ויא האט גיגעבן אטעם צו
אירע רייד, פאר וואס ויא האט גיזאגט ויא האט
אסאן פניא נמי הכי מיר האבין אויך אזוי גילערונגט
אפרה אשת איש אני אויב אאשה האט גיזאגט איך
האב אסאן וזוהר ואמרה פניתי אני נאכדעם האט
זיא גיזאגט איך בין אליידיגע, איך האב קיין מאן
אזיג נאמנת איז ויא גיט בגלויבט וואס נתנה אמתלא
לדבריה נאמנת אונ אויב ויא גיט אטעם צו אירע
רייד פאר וואס ויא האט גיזאגט פריער אז ויא
האט אסאן, אונ אין אקת האט ויא קיין מאן.
איז ויא בגלויבט ובעשה נמי באשה אחת גדולה אונ
עם האט אסאקאל גיבראפין ביי אאשה וואס ויא
איז גינען גרויס אין לאהרין שהיתה גדולה בני אונ
זיא איז גינען גרויס אין שיינקייט וקפצו עליה בני
אדם מקדשה וענען צו איר געקומען פיל מענטשן
אונ האבין גיוואלט איר מקדש ויין ואמרה להם
מקדשה אני האט ויא גיזאגט צו די מענטשן מען
האט מיר שוין מקדש גיווען לימים אפרה וקדשה
את עצמה אין עטליכע טעג שפעטער האט ויא זיך
צו אייגעם מקדש גינען אפרה לה חכמים מה ראית
לעשות כן האבין די חכמים גיזאגט צו די אשה ווי
אזוי האקטו דיר מקדש גינען דו האקט דאך
גיזאגט אז דו האקט שוין אסאן אפרה להם האט די
אשה גיזאגט צו די חכמים בתחלה שבאו עלי אנשים
שאינם מהוגנים אין אנהייב אז צו מיר וענען
געקומען מענטשן וואס האט גיט געפאקט פאר
מיר איך זאל מיר צו ויי מקדש ויין אפרה מקדשה
אני דריבער האב איך גיזאגט צו ויין מען האט
מיר שוין מקדש גינען, ויי זאלין פון מיר אנוועק
ניין געשוי שבאו עלי אנשים מהוגנים איצט אז צו מיר

וענען געקומען אעלעכע מענטשן וואס צום
פאקט ויא פאר מיר איך זאל מיר צו ויי מקדש
וויין עפתי וקדשתי את עצמי האב איך מיר מקדש
גינען צו אייגעם פון ויי וזו הלכה העלה רב אחא שר
הביירה לפני חכמים באושא דעם דין האט רב אחא שר
הביירה גיזאגט פאר דא חכמים אין די שטאט
אושא, אויב אאשה האט גיזאגט ויא האט אסאן
נאכדעם האט ויא גיזאגט ויא האט קיין מאן, איז
זיא בגלויבט אדער גיין ואפרה אס נהנה אמתלא לדבריה
נאמנת האבין דא חכמים גיזאגט אויב ויא האט
גיגעבן אטעם צו אירע רייד פאר וואס ויא האט
פריער גיזאגט אז ויא האט שוין אסאן, איז ויא
בגלויבט צו זאגן אז ויא האט קיין מאן, אדער
אז ויא האט קיין טעם צו זאגן, פאר וואס ויא
האט פריער גיזאגט ויא האט אסאן, קאר ויא
קיין מאן געקען גיט פניא שמואל מרב שמואל האט
גיפרענט פון רב אפרה פקדען אני וחורה ואמרה
אני אויב אאשה האט גיזאגט צו איר מאן איך
בין טמא, איך בין אגדה, נאכדעם באלד האט
זיא גיזאגט צום מאן איך בין ריין, איך בין קיין
גדה פון ווי איז דער דין, איז ויא בגלויבט אדער
גיין אפר רב האט רב גיזאגט צו שמואל אף כזו אם
נתנה אמתלא לדבריה נאמנת ביי דעם דין איז אויך אזוי
אויב ויא האט גיגעבן צו אירע רייד אטעם פאר
וואס ויא האט פריער גיזאגט ויא איז טמא, איז
זיא בגלויבט צו זאגן ויא איז טהור תנא מניה ארבעין
וקנין שמואל האט גילערונגט פון רב דעם דין
פקדען מאהל ואפילו הכי לא עבר שמואל עוברא כנפשיה
פון דעקטונעגין האט שמואל גיט גיוואלט אזוי
טאהן ווי ער האט גילערונגט, ביי אים האט אויך
גיבראפין ויין נויב האט אים פריער גיזאגט ויא
איז טמא נאכדעם האט ויא גיזאגט ויא איז טהור
אונ ויא האט גיגעבן אטעם צו אירע רייד, פאר
וואס ויא האט פריער גיזאגט ויא איז טמא, פון
דעקטונעגין האט שמואל ויא געאקט אויך זיך
כיו ויא האט זיך מוכר גינען:

ר"א

[illegible]

מוסר

מלוקט מספרי מוסר

[illegible]

בשרוהו לשבב בליה ביי נאכט ווער עס וויר שוין גיין שלאפן יחד גרוס קריאט שמע שפן חספה כהנא זאל ער ווין עהים צו לייגען קריאט שמע וויא עס דארף געלייגעט ווערן מינה בתיבה ווארט בעווארט ופדר קריאט שמע כחוב בספרים דער סדר פון דיא קריאט שמע איז ווי עס שטייט אין ספרים וואס וויר כחוב שם אונזער זאל נאגין ווירדי וויא עס שטייט דארט נעבן דיא קריאט שמע ובהחל שמע אונז אין אנהייב ווען ער לייגט וף אויף דעם בעט אס יבול דחור ובהנה יחוס אס דבר תורה אויב ער קען טראכטן ועם שלעפערס אינס נאך נישט זאל ער טראכטן פון אפסוב אדער אנדערע רייד פון תורה וואס וועלט דרוי הנניז סגרי אונז דאס איז אנרויסע הילף קען זאל גירעשעט ווערן פון קרי' מי' שפן ספוד דברי תורה ווייל ער שלאפט פון תורה לערנען נשן מיס היא יקרב בחיים אונז דיא תורה איז אבוים פון לעבן ויא זאל ווין בהעפם צום לעבן וואהנה שפעט מיר האבן גיהערט איין אקונג מי' בתחלה שכיבה יישן על צד שמאל איז אנרויב ווען קען לייגט וף שלעפעט נאך קען שלאפן אויף דיא לינקע ווייל וסבד שפן מי' הרשעה שוב גנוף נישן בתחלה תחלה על צד שמאל אויסער דעם וואס ווערן רפואה איז נוסם צום גוף קען זאל שלאפן אנהייב נאכט אויף דיא

[illegible]

(ב) היה עוסק בחלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע עוסק וקורא, ומבדל לפניו ולאחריו היה עוסק בצרכי רבים לא יפסיק אלא יגמור עסקיה ויקרא אם נשאר עת לקרות: (ג) היה עוסק באכילה או שהיה עוסק במספרות או שהיה מחפץ בעזרתו או שהיו עוסקין בדיון גומר ואח"כ קרא ק"ש. ואם היה מתירא שמא יעבור זמן קריאתה ועסק וקרא ח"ו משובה:

וואס נאך קריאת שמע: (ב) היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע אויב ער האט גילערוקט תורה אונ עס איז געקוקט דא צייט פון קריאת שמע לייצען יוסט וקרא נאל ער אנועק לייגין דאם ער קען אונ נאל לייצען קריאת שמע ופגוד לפניו יאחזיקה אונ ער זאגט די ברכות וואס פאר קריאת שמע אונ די ברכות וואס נאך קריאת שמע היה עוסק דערפון צייט אונ ער איז גענוען בשעפטיגט מיט אנעלעקע זאכן וואס עס איז אטובה פאר פיר קענקשין. אונ עס איז געקוקט דא צייט פון קריאת שמע נא יפסיק נאל ער גיט אויפקערין פון זיין גישעפט אלא יגמור עסקיה נאר פריער נאל ער געדינט ווייטער גישעפט ויקרא אם נשאר עת לקרות אונ אויב קען מען נאך לייצען קריאת שמע וועט ער לייצען: (ג) היה עוסק באכילה אויב ער איז גענוען בשעפטיגט מיט עסקין או שהיה בפרהץ אדער ער איז גענוען אין קאר או שהיה עוסק במספרות אדער אי שיהי סתם לעשות אדער אי שיהי עסקין דין אדער דינים נעמען גענוען בשעפטיגט מיט אדון תורה גמר ואח"כ קרא קריאת שמע נאל ער געדינט דא נאך וואס ער איז בשעפטיגט נאכדעם וועט ער לייצען קריאת שמע וואס היה מתירא שמא יעבור זמן קריאתה אויב ער צייט פון קריאת שמע אידער ער וועט דא נאכין געדינט יוסט וקרא ח"ו ית' פשוט אונ ער האט אויפקערט אין מיטען אונ האט געלייגט קריאת שמע. איז ער געלויבט. ווייל ער האט גיטאקן קעסער וויא דער דין איז:

וואס נאך קריאת שמע: (ב) היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע אויב ער האט גילערוקט תורה אונ עס איז געקוקט דא צייט פון קריאת שמע לייצען יוסט וקרא נאל ער אנועק לייגין דאם ער קען אונ נאל לייצען קריאת שמע ופגוד לפניו יאחזיקה אונ ער זאגט די ברכות וואס פאר קריאת שמע אונ די ברכות וואס נאך קריאת שמע היה עוסק דערפון צייט אונ ער איז גענוען בשעפטיגט מיט אנעלעקע זאכן וואס עס איז אטובה פאר פיר קענקשין. אונ עס איז געקוקט דא צייט פון קריאת שמע נא יפסיק נאל ער גיט אויפקערין פון זיין גישעפט אלא יגמור עסקיה נאר פריער נאל ער געדינט ווייטער גישעפט ויקרא אם נשאר עת לקרות אונ אויב קען מען נאך לייצען קריאת שמע וועט ער לייצען: (ג) היה עוסק באכילה אויב ער איז גענוען בשעפטיגט מיט עסקין או שהיה בפרהץ אדער ער איז גענוען אין קאר או שהיה עוסק במספרות אדער אי שיהי סתם לעשות אדער אי שיהי עסקין דין אדער דינים נעמען גענוען בשעפטיגט מיט אדון תורה גמר ואח"כ קרא קריאת שמע נאל ער געדינט דא נאך וואס ער איז בשעפטיגט נאכדעם וועט ער לייצען קריאת שמע וואס היה מתירא שמא יעבור זמן קריאתה אויב ער צייט פון קריאת שמע אידער ער וועט דא נאכין געדינט יוסט וקרא ח"ו ית' פשוט אונ ער האט אויפקערט אין מיטען אונ האט געלייגט קריאת שמע. איז ער געלויבט. ווייל ער האט גיטאקן קעסער וויא דער דין איז:

אונקלוס משפטים יום ד תורה

לחמשיך סת"ה ד"א יהוה נפשי יהוה יהוה יוד הא נשמת יהוה חת יחידה ה' רמילי ה'ה אל שם ב"ן שבעשית בניקור חולם:

ס מז וגנב איש ומכרו וגנבא בידו משפטים יום ד תורה

שפתי חכמים

ר (ח"ס) תימה דגני קרא דמכס איש ואיש כי יכה אחי לא דריש הכי לומר לסי שנאמר ואיש כי יכה ח"ו לי לאל איש שוכה אשה או עומקס או אגדוניטס מנין ח"ל מכס וכו' ותיכין שאל קבלה היתה וכו' פ"ל חות כ'. ועי'ל סתמא לא כל לפרס כל סדינים היואלים מן המקראות הכס עד עידיעו הכל רק למקן יתור המקראות והודיע לנו מוקלת מסדינים שגילס זה מה שחיסר קסם לכך הולרכי שגילס מה שחסר זה גלה זה: וגנבא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמלא כידו ככר עניני חקים מצות ומשפטים

(טו) וגנב איש ומכרו. (מכילתא) למה נאמר לפי שנאמר (דברים כד) כי ימלא איש גונב נפש מחיו אין לי אלא איש שגנב נפש ר אשה או עומקס או אגדוניטס שגנבו מנין ח"ל וגנב איש ומכרו. ולפי שנאמר כלל וגנב איש ח"ו לי לאל גונב איש גונב אשה מנין ח"ל (סס) וגנב קסם לכך הולרכי שגילס מה שחסר זה גלה זה: וגנבא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמלא כידו ככר עניני חקים מצות ומשפטים

(טו) וגנב איש ומכרו. (מכילתא) למה נאמר לפי שנאמר (דברים כד) כי ימלא איש גונב נפש מחיו אין לי אלא איש שגנב נפש ר אשה או עומקס או אגדוניטס שגנבו מנין ח"ל וגנב איש ומכרו. ולפי שנאמר כלל וגנב איש ח"ו לי לאל גונב איש גונב אשה מנין ח"ל (סס) וגנב קסם לכך הולרכי שגילס מה שחסר זה גלה זה: וגנבא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמלא כידו ככר עניני חקים מצות ומשפטים

עניני חקים מצות ומשפטים

מוֹת יוֹמָת: ס י וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ
מוֹת יוֹמָת: ס י וְכִי־יִרְבֶּן אֲנָשִׁים
וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ

תרא ומקל אביו. קידושין י: והכה איש את רעהו ב'ק י:

בעל המורים

(יה) או באגרוף, לפי הפשט בחרגום מין אבן או (יו) ומקלל אביו. כנ"ל וכו' כסקילה: ומקלל. כ' במסורה סבל לבנה שהרי בהשליכת אבן מרבר הכתוב. וכן מצאתי ר"ם ואידך כשעמי והוא ס"פ לומר שחזרו המקלל היה ראש בתורה כהנים כנגדי בתים אצל וחלצו האבנים. כלבנים או (בכורמיון) וכן להכות באגרוף רשע רש"י

שפתי חכמים

אם ולפיכך הולדו שני המקראות ע"ל: ש (נח"י) לאסוקי מכרו אה"כ גנבו וממילא עדן גונב נפש כדון שאר הגנבים הגנבים כממון שאם סבת ומכר כרשות כפלים פסור וכן הכין הרמב"ן דברי רש"י ששם וכו': ר"ל אכל לעיל לא לרד לפרס. כן הואל והפסיק בקרא דוגמא איש ומכרו וגו' בין מכה למקלל דלוי לא ספסיק סיה ילפינן מכה ממקלל מכה מקלל כסקילה כדעירש"י אף ואמרו. למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא כ) איש איש אשר יקלל את אביו או אמו או אביו או אמו וכו' למה נאמר איש איש אשר יקלל להוציא את הקטן: מות יומת. כסקילה וכו' שחומר דמיו כו כסקילה וכנין אב לכוילס (ויקרא כ) כחבן ירגמו אותם דמיהם כס וכמקלל אביו ואמו נאמר דמיו כו (ח"כ קידושין ל'): (יה) וכו' ירובן אנשים. למה נאמר דעת וקנים מבעלי התוספות

עניני חקים מצות ומשפטים

(יה) וכו' ירובן אנשים והכה איש את רעהו וגו'. הנה שלם חבות אלה וכו' ירובן אנשים נראה כמיוחסים היל"ל וכו' יכה איש את רעהו וגו'. ונוכל לומר כי יש שני מיני הכאות: אחת שמכה את חברו כדור ממש כעת ריכו עמוד. והשני שמכה בלשון שמדבר עליו לשון הרע מתחת המריכה שנייהם כמו שנאמר מכה רעהו. כסתר וע"ס כדע"י ו"ל. וזה גרע מהכאה כדע"י. כי להכאה כדע"י יש רשעה ולמלשנות אין

דמכה ר"ש גבי השם א"ב מקלל לאחר מיתה רש"ש גבי השם א"ב מקלל לאחר מיתה. ועוד י"ל ליתן פנים אפאי רבתיב ונוגב איש בין מכה למקלל גבי שם אין לחקק בין מקלל סחיים למקלל לאחר מיתה.

לוקמים על התורה

(יה) וכו' ירובן אנשים וגו'. דער אלשיך שרייבט דא תורה לערוגט אונז ווי קען נאר זיך רעניווישערין פון קריג אויב קענשטין וועלן זיך קריגען. פון דא קריג וועט ארויס קוקען אז איינער וועט שלאגן דעם אנדערן מיט אשטיין אדער מיט דעם פויסט, ווען ער וועט אים אפילו גיט הרגנן, ער וועט אדער קנאקט ווערן, וועט דער קענשטין צווייט קאהל גיטשקאסט ווערן, איין קאהל וואס בית דין וועלן אים שטראפן, ער נאר אים געבן פקדנה אזוי ראנג וויא ער איז קנאקט אונ קען גיט פארן דינען, אונ ער מוז בצאהל'ן אדאקטאר נאר אים היילן דיא קנאקט'ים בוי ער וועט געוונד ווערן, אונ נאט שטראפט אים געוונדער, ווייל דורך אים האט דער קנאקער גיט גייערענט תורה, אונ איז גיט געמאנגען אין שוהל' באוועגן, וויא פיל מצות האט דער קנאקער פארלארן דורך אים, אונ ויין אייגענע נשקה האט ער קנאקט געמאקט, נוארום דער קענשטין וואס הייבט-אויף אהאקט אויף זיין תכר צום שלאגן הייבט ער אןשע, דריבער נאנט דער פסוק נבא נבא, צווייט קאהל האט ווארט הייל'ן, ווייל ער דארף הייל'ן דעם קערפער אונ דא נשקה:

מצות השם

(מט) [עשה יע] לדון דיני קנסות שנאמר וכו' ירובן אנשים והכה איש את רעהו וגו' :

(יה) וכו' ירובן אנשים וגו'. אז איין קענשטין האט גיטלאגן דעם אנדערן איז אקאהל דא וואס קען דאך בצאהל'ן פיה צווייט בצאהל'נג, דהיינו אויב איינער האט דעם אנדערן צו דראכין אפוס אדער אהאקט אדער אא"וו, שאפט קען דעם קענשטין וויא פיל ער איז פריער ווערט גיווען אז קען וואלט אים פארקויפט פאר אקנעכט, וויא פיל ער איז איצט ווייניגער ווערט, אזוי פיל קען אים בצאהל'ן, אונ קען דאך אים

באגרוף

או בכורמיוא וְלֹא יָמוּת וְנִפְלָל לְמִשְׁכָּב:
וְיִפּוֹל לְבוֹטְלָן: יֵשׁ אִם
יָקוֹם וְיִתְהַלֵּךְ כְּבָרָא עַד
בֹּרִייה נִיהִי וְכָאֵה מְחִיָּא
לְחוּד בּוֹטְלָנִיה וְתָן וְאֵנֶר
אִסְיָא יִשְׁלֵם: כ וְאִרִי יִמְחִי
נְבִה יֵת עֲבָדִיה או יֵת
אֲמִתִּיה בְּשׁוֹלְמָן וַיָּמוּת
תַּחַת יְדִיה אֲתִדְנָא
תְּרֵא אִם יָקוֹם: כְּסוּבָה לֹג סִכְלִין
עַתָּה: רַק שְׂכָמוֹ יֵת: כ"ק פה
וּכְפָא יִרְפָּא: כְּרֻסָּה ס כ"ק פה:

או בכורמיוא וְלֹא יָמוּת וְנִפְלָל לְמִשְׁכָּב:
וְיִפּוֹל לְבוֹטְלָן: יֵשׁ אִם
יָקוֹם וְיִתְהַלֵּךְ כְּבָרָא עַד
בֹּרִייה נִיהִי וְכָאֵה מְחִיָּא
לְחוּד בּוֹטְלָנִיה וְתָן וְאֵנֶר
אִסְיָא יִשְׁלֵם: כ וְאִרִי יִמְחִי
נְבִה יֵת עֲבָדִיה או יֵת
אֲמִתִּיה בְּשׁוֹלְמָן וַיָּמוּת
תַּחַת יְדִיה אֲתִדְנָא
תְּרֵא אִם יָקוֹם: כְּסוּבָה לֹג סִכְלִין
עַתָּה: רַק שְׂכָמוֹ יֵת: כ"ק פה
וּכְפָא יִרְפָּא: כְּרֻסָּה ס כ"ק פה:

רשב"ם
באבן גדולה אשר ימות ויהלל בת: (יש) אם יקום
והתהלך וגו', ואם ימות אפילו לזמן סרובה מות
יומת מכחו. אבל כעבדו אינו חייב ללא אם מת תחת
ידו אבל אם יום או יומים יעמוד פטור: שבתו. במול
מלאכתו: (כ) בשבט. בדבר שאדם רגיל להכות את
שפתי חכמים
באבן גדולה אשר ימות ויהלל בת: (יש) אם יקום
והתהלך וגו', ואם ימות אפילו לזמן סרובה מות
יומת מכחו. אבל כעבדו אינו חייב ללא אם מת תחת
ידו אבל אם יום או יומים יעמוד פטור: שבתו. במול
מלאכתו: (כ) בשבט. בדבר שאדם רגיל להכות את
שפתי חכמים

בעל המורים
לסנהדרין נעשה וכן וזהו: (יה) בלגרוף. כ' במסורה דין
ואורך ולהכות בלגרוף חשע לפי שחובטין אותו שלא ימות המכה
הורגין אותו לכך לך שיהא כהלא כדי להמית דהיינו בלגרוף
רשע שהכה ככה: (יש) אם יקום. הפסוק הזה מתחיל בל'
ומסיים בל' ירפא לומר לך שהקב"ה שולח יסורים על האדם
ונזור עליהם שילכו לאותו יום ולאותה שעה: ונקא ג' במסורה
ונקא הנקא ונקא האיש משון מי שלח ידו במשיח' ונקא ג' מוחלין
לם על כל עוונותיהם חוץ שנתרפא. חתן. ומלך. אם יקום
ע"י שישקנה והיא תמות וכו' יקח אחרת או ונקא האיש משון.
ר"ש

לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו אלא דמי אבריו אבל
שבת ורפוי לא למדנו לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא):
ונפל למשכב. כתרנומו ויפול לכוטלן לחולי שמעטלי
ממלאכתו: (יש) על משענתו. על כ בוריו וכחו
(מכילתא): ונקא המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג
זה שלא הרג אלא למדך כאן שחובטים אותו עד שגרא
אם יתרפא זה וכן משמע כי כסאם זה והלך על משענתו
אז נקא המכה אבל עד שלא יקום זה לא נקא המכה:
רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי אם קטע ידו
או רגלו ורואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו הוא
יד ורגל והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד תחת יד
יסלם ג שבר הרופא (כ"ק פה): (כ) וכי יבה איש את עבדו או את
אמו או חתנו וכו' וזהו שכתבנו שכל המכה והרי היה בכלל
מכה ד' איש ומת אלא בל' הכתוב והאילו מן הכלל להיות כדון
לעת פטור: בשבט. כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או
לפי שכתבנו שכל המכה והרי היה בכלל מכה ד' איש ומת
אלא בל' הכתוב והאילו מן הכלל להיות כדון לעת פטור:
בשבט. כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או

לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו אלא דמי אבריו אבל
שבת ורפוי לא למדנו לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא):
ונפל למשכב. כתרנומו ויפול לכוטלן לחולי שמעטלי
ממלאכתו: (יש) על משענתו. על כ בוריו וכחו
(מכילתא): ונקא המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג
זה שלא הרג אלא למדך כאן שחובטים אותו עד שגרא
אם יתרפא זה וכן משמע כי כסאם זה והלך על משענתו
אז נקא המכה אבל עד שלא יקום זה לא נקא המכה:
רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי אם קטע ידו
או רגלו ורואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו הוא
יד ורגל והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד תחת יד
יסלם ג שבר הרופא (כ"ק פה): (כ) וכי יבה איש את עבדו או את
אמו או חתנו וכו' וזהו שכתבנו שכל המכה והרי היה בכלל
מכה ד' איש ומת אלא בל' הכתוב והאילו מן הכלל להיות כדון
לעת פטור: בשבט. כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או

עניני חקים מצות ומשפטים
רפואה. ולקד רמזה לנו תורה כי יריבין אנשים. אם יקרה
שיהיה ריב בין אנשים יותר טוב והכה איש את רעהו כאלו או
כגרוף. כי כזה שכתבו יתן ורפא ירפא. מה שאין כן בלשון
הרע חין מרופא להכאה זו. כי מה שדבר חין להשיב:

דעת וקנים מבעלי החסופות
לפי שש"י שגב בנערותו אינו סביר אביו ואמו ומקלל אותם
ומכה אותם אך צ"ע על דכתיב הבא איש דמשמע גדול ולא
קטן י"ל דהא כתיב אחר כי ימצא איש גונב
בפש מאדיו:

פירוש לרונת אלהים
גית געקענט פארדנען, דהיינו דער קענטש
פלענט פארדנען צעהן רובל אונאך, דאך דער
שעלענער אים געבן פאר ענדער וואך וואס ער
איז קראנק געלעגן צו צעהן רובל אונאך ורפא
ירפא אונג ער נאל בצאהלין אדאקטאר וואג
קעדיצנען קען נאל אים היילן: (כ) וכי יבה איש
את עבדו או את אמתו בשבט ונען איינער וועט
שלאגין מיט ארזש ויין פגענישען קענקט אדער
ויין פגענישע דנקט, וואס זיין נענען צו אים
פארקויפט אויף אייביג, אונ מיט דיא רוב קען
קען גיט הרנגן ויפת תחת ידו אונג דער קענקט
אדער

גית געקענט פארדנען, דהיינו דער קענטש
פלענט פארדנען צעהן רובל אונאך, דאך דער
שעלענער אים געבן פאר ענדער וואך וואס ער
איז קראנק געלעגן צו צעהן רובל אונאך ורפא
ירפא אונג ער נאל בצאהלין אדאקטאר וואג
קעדיצנען קען נאל אים היילן: (כ) וכי יבה איש
את עבדו או את אמתו בשבט ונען איינער וועט
שלאגין מיט ארזש ויין פגענישען קענקט אדער
ויין פגענישע דנקט, וואס זיין נענען צו אים
פארקויפט אויף אייביג, אונ מיט דיא רוב קען
קען גיט הרנגן ויפת תחת ידו אונג דער קענקט
אדער

וְנִקְּחָם וְנִתְּנָם: טז אֶךְ אִם־יִיֹם אִו יוֹמִים
וְיַעֲמֹד לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ הוּא: ס

תו"א נקט ינקט, סנהדרין נב: יום או יומים. ב"ק 5 בחרה נ: כי כספי הוא, ב"ק 5 בחרה נס נ:

רִשְׁבִּים

בעל המצורים
למטותי אים עכר על דברי הרוח: (כל) אך אים יספיק
היה מחתיל כל' ומתיש כל' וזמר שרץ שימים מנה לפת:
יפוק. ו' ככל אלה יקום קין כל' סורב קום ששנתיים יספיק לפת:
שומק חז' המובל ענדו נשעשים יס' רמל' רשעון יס' כדן
יוס' אל' ויזימ' אל' שני דקין סירדה אל' כל' בקינן הדוף רמל' וס'
אל' יקום י' כססו אל' וזימ' כסס יקום יקום י' וזימ' כססו קני' על'
דנכתי קנימ' יח' יח' א' י' כססו. כנימתימ' כדון לכהמ' שאף
לגנין ריוסו: כזריס:

עברו להוכיחו אבל כחרב לפי הפשט אחר יום או יומים חייב מיתה שאין זה דרך תוכחה אבל דרך זריחה, וכעבר כנעני מדרב אבל עבר עזרי ישראל אינו כספו אלא כשכירי בתשובה ויחיה עמך ודינו בישראל לכל דבריו אלא שמוסר לו רבו שפחה כנענית: (כא) כי כספו הוא, ודינו להכותו דרך תוכחה: כהנאה נרין מפת למע

שפתי חבמים

(לה) ואם כחבן יד אשר ימות בה (או) ככלי עץ יד גרסה
 רח"ט הכהו והלא דברים ק"ו מה ישראל חומר און חייב
 עניו ח"א"י הכהו בדבר שיש בו כדי להיטל ועמו אחר שהו
 ו כדי למות בכחאיו ו עבד הקל נ"ס : נקם יבוקם .
 (סנהדרין ע"א) מיתת סייף וכן הוא אומר (ויקרא כו) חרב
 יקחת נקם ברית (מכילתא) : (כא) אך אמים או יומים
 יעמוד יא יבוקם . א"ש על יד אחד הוא פסור על יומים
 לא כ"א אלא יום שהוא כיומים אזהרה וזו ממת לעת
 שסכנה אף על פי שזה מעל' ז קודם שמת חייב :

כאן דנלי קרא בעכד כנעני לירון דדין יוס או יומים בם
עבר עברי דיו במהד דדבר דכיל כלכל יוס או הכל
כד מצי הקדים ר"י או חזיו אלף בעכד עברי ו' או
דברי ר"י כדו ספחא ח"א: ו' מתרבייא וזכר לו וקם עליו
עבד שיתבון לו כדו להמחיו ואם לא הים ספחא לו להמחיו
עם קם לו נחביו הוא להמחיו ואלה כעכס ל"י חסוק ליה
מק"י משרחל יוס לומר דלך עושני מן הדין: ו' קפל"א
אלף ו' י"ב חז"ל עברו או את חמיו קרין עשני וגו'
ושמ"י כי הכתוב פה נחמיה טעם הוא חלדעל
לומר חלדון ירון דדין יוס או יומים אלף חזר לו וק"ל
(מכילתא) . לא יוקם כי בספסו הוא . אלף חזר

דעת זקנים מבעלי התוספות

רם אינה אלא בסיף א"נ ואחת תבער בו סוסים בכתובות
פ' א"נ נצרות אלא אי שקיאו חסר קיאו חסר מצי
בכשמן ר"ל שיש בו כדי להסית משרא"ל כח"י והוא חכל
מור"ל דאיהו לא גמר סכלניה וצ"ל רסבת ק' וחומר מיהא
גמט ולכן נקט חסר' לישן ח' והלא דברים ק' וחומר
נשט ישראל חסר' אינו חיוב אלא כדבר שיש בו כדי
להס' ענה הקל אל כל שכן ואומסר סכלבניהא אסא את
אומר בן אברהם מעשיו שן הדין נסר וצ"ל אררבה סק'ל
וז' אנו כאן התקל עליו וצ"ל דלשכחת לה חומרא ברור'ל
רקיען ס' דרור'ל שרור'ל איז חבירו הלרגו בדעתו להצילו
כנפשו שן דור'ל חת' הודון חיל' דור'ל אחר עבדו חת'נו
בכשמן שאין בו כדי להסית ובא' ישראל' אחר ותני
האידון להציל חסד' וכיון דאמר בדין'לן ז' שאין אחרון
חייב לפי שאין בה כדי להסית נמצא שזה הישראל שחרג
האידון חייב מיתה נמצא שאתה מחייבו מעשיו שן הדין
מרה"י יצחק סמפ"ל'ל' וצ"ל

(כף) אך אם יום אז יומים, פירש' חזרי וזא בכלל טכה
איש וטח אלמ בא הכבוז והצויאז בן הכלל לחיות
נזון כרין יום ויומים וזא אסאי לא אבר' דות'
בכלל ריצא בן הכלל למסר לא למסר על עצמו יצא ארזן
למסר על הכלל כולו יצא ונימא שאפ' ישראל נזון כרין
יום אז יומים, וי"ף דארברה דבר שחיה בכלל ויצא לזון
דברב התחש' הוא זה שאי אחא יכול להתחזיר לכלל, וא"ת
למסר' דברב שחיה בכלל ויצא ארזן דברב התחש' לא
איהו נמר ככלל' וזא כלליו נמר מיניה אלמ למס' כלליו
נמר מיניה אלמ איבא למיסר נמר כלל' גוינ' מיניה ישראל
לזון כרין יום אז יומים, וי"ף בהני דמשאר דבר' נמר כלל'
מיניה מיט' בן הדבר התחש' כלל מרדס דאף כלליו אז
נמר מיניה, וא"ת למסר לא איהו נמר ככלליו וזא כלליו
נמר מיניה ושאר דברים אם בן מנא ל שרועז שהרנ אח
ישראל כליף מנא' ינקס דהנא כתוב בני עבר לא ינקס.
וי' דנמאל ית' ממשורר דבר האדם תחש' יושפ' שרועז

פירוש לתורת אלהים

נוארים דער קענט אדרע דא ויקט ווען
געקויפט גיוראין צו אים פאר ווין געלט, דריבער
אז ווי פאלגין אים גיט מען ער ניי שלאגן, און
וואס ווי וועען גישטארבן נאך דעם מענטש געט.
אוי גיט פון דעם שלאגן, נאר נייא וועען גייען
קראנקע, און דער בעל הבית האט גיט געוואקט.
אוי דער בעל הבית גיט שווייג, אבער אז איינער
האט גישלאגן ווין חכם ער פלעגט אדרע ווין
חכם שפחה פלעגט, און ווי וועען גישטארבן.
אפילו ווי האבן געקענט מער ווי אקטע געט.
אויב ווי וועען גישטארבן פון דעם שלאגן, דארף
מען אים הרגען, ווייל ער האט גיט גיטענט שלאגן
ווין חכם קענט און גיט ווין חכם דיקט:

אָדער די רינקאט זענען באַרד גישטאַרבן אונטער
זיין האַנט, געוויס האט ער זיין גישלאָגן מיט
גרויס פּעס און אַלאַנגע צייט איין שטיין נאָך
דעם אַנגערין און זיי האָבן גיט געקענט אויס-
האַלפֿן די נסורים זענען זיי פאַר חלשֶׁת גיטאָרין
און גישטאַרבן נאָך. נאָך נאָך דער בעל הבית
גישטאַרבט ווערן מען נאָר אים הרגנו מיט
אשווער: (כא) אַך אַם יום אַז יומִים גיט אָבער
אַז דער קענט אָדער די רינקאט ווערן אויסשלאָגן
נאָך דעם גשלאָג, און ווערן אַרויסגיין אַסאך
אָדער צוויי טעג נאָכדעם לעבט. פֿיר און צוואַנציג
שעה, און נאָכדעם זענען זיי גישטאַרבן אַז יום
נאָך מען דעם בעל הבית גיט הרגנו זי כּסלוּ הוא

מצות השם

ר'נן כסיוף שנאמר נקס ינקס :
האבין אצל שקטאט מעקטשיון געדינט עבומ"ו, בארף מען
וויי אויף הרגלן מיט אשווער, דער דין איז גיווען ווען
דיא יודין האבין געקשפט אין אדן ישראל :
חרבר

(כ) נָקוּם, מִן דָּעַם פֿאַרן צוועגן פֿון אַרױס אָן
אױנער דערנאָכטאַנענדיג, אױ אַמאָל פֿון דער
נאַל אױס דערנאָכטאַנענדיג, אָן אױס אױס אַפֿאַפֿאַ

תרבר

לחשיך מנה דלא צבא צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דדוד יְהוָה חיה
 יחידה נצח יְהוָה חיה יחידה דדוד אל שם בן שבעשים :

א פתגם נבואה דהנה עם ירמיה מן קדם יי קיומי יהונקים בר יאשה מלכא שקמא דבית יהודה למימר : ב אויל קות דני בית רכב ותסלי עקרון ותעלינו לבית סקדשא דני לתרא מן לשקתא ותשקי יתרון סקרא : ג ודקרת ית יאזניה בר ירמיה בר חבצניה ית אחיהי ונת דל דגוהי ונת דל דני בית רכב : ד ואעלית יתרון לבית סקדשא דני דלשפת בר חנן בר יגדליהו דכיוא דני דבסטר לשפת דברכא דמציז לשפת מעשה בר שלם סקדשא : ה ויהבית קדם דני בית רכב פלירין קמן חקרא וכסין ואקריה דהון שרתו חקרא : ו ואמרו לא נשמה יין כי ינרב בן רכב אבנינו צנה עלינו לאמר לא תשתה יין אתם ובניכם עד עולם :

לא נשמה חקרא ארי יונב בר רכב אבנא פקיר עקא למימר לא תשתון חקרא אתון ובניכון עד עקא :

רשי (ב) בית הרבבים. הס כני יונב כן רכב ומכני יתרו היו : (ד) איש האלהים. נביא דה : שומר הכף. ממונה על שמירת הכלים : נספך כהס יין מהנביעים לשות מהס : (ו) אביו. ר"ל ראש המשפחה : עד עולם. עד סוף כל הדורות :

תרגום לחשיך מיסור ומלכות דלא שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהרונה נשמה דדוד א אד אדני אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וי חיה יחידה דדוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם בן שבעשים :

א קדם חקרא גיונותא וקדם תיקלא קסת רוחא : ב טב דוא שפל רוח וענונא מן הוא דמפלג צדיתא עם גיותני : ג דמספדל בקלקא

מצורת דוד (א) לפני שבר נאון. כלומר השבר בא על ידי שנתגלה קודם : (ב) טוב. להיות : שפל רוח. ולהתחבר את עמים מהיות מחלק שלל את גאים : (ג) משכיל על ירוית עמסה מלחיות מחלק שלל רכ מאשר ירוית עם הגאים כי מן ילמד ממעשים : (ד) משכיל. סמכותו וטפה לסוף דבר פירוש ע"פ

(א) לפני שבר נאון איידער הקב"ה צו גרעקט דעם רשע סאכט ער אים פריער גרויס. דער צער פון זיין קראה נאל זיין נאך גרעקער ופני דשון גובה רוח אונ איידער הקב"ה גריינגט אויף דעם רשע דעם שטרויקלונג סאכט ער אים הויך-מוקדיג. דער רשע נאל זיין ביי זיך שטאלץ. נאכדעם אז דער שטרויקלונג וועט אויף אים

קוקען נאל אים זיין דיא שאנדע גרויס : (ב) טוב שפלי רוח את עניים עם איז בעקער אז קען איז ביי זיך גידעריג. אונ קען איז בהעקט מיט ארעקע לייט פתק שני את גאים וויא קען נאל זיך טיילין מיט אפארקעגין מיט קעגנשין וואס זענען גרויס בייא זיך : (ג) משכיל עי דבר יקרא טוב דער קעגנש נואם טוהקט ענדער נאך מיט חקקה. איידער ער

דבר ימצא-מוב ובזמנ פיהוה אשריו : י לחכם לב יקרא
 נבון ומתק שפטים יסוף לקח : ה מקור חיים שכל בעליו
 ומוסר אורים אולת : י לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתי
 יסוף לקח :

ומדרותא רשמי שפוטא : י לבא רחביקא
 מצורת דור

ימלא טוב כי ילית ואם אחר כל הפונות ינעם כה' אשר לו :
 (ד) לחכם לב : למי שלמד חכמה מרבו סופו יקרא נבון כי
 יתחכם להבין דבר מתוך דבר : ושהק' הממתיק אמרו לולתו
 למען יערכ לו להיות מקובל על הלב הזה ויעיל גם לעצמו כי
 גם יסוף ללמוד להבין חוכות הדבר : (ה) שכל הוא
 לבעליו כמסין הנובע חיים כי כעבורו כל לו חיים : ומוסר :
 הסורי הכאים על האוילים הם כעבור אולתם : (ו) ישכיל פיהו :
 ילמד את פיו להמתיק אמרים כאשר יהיו שפתי ויסוף
 עוד ללמוד להבין חוכות סדכר אם כן כל ההשכל' מן הלב אל
 הפה וחוכותו לכל מן הפה אל הלב עד אין תכלית :

פירוש ע"ט

הייבט אן צו טאהן אואה בעמראכט ער פריער
 וואס פון דער וואך נועט ויין. נועט ער געפונען
 אין יעדער וואך דאס גוטע ובושה בה' און אויב
 דער קענטש פארזיכערט זיך אויף הקב"ה אויף
 אשריו איז וואהל צו אים : (ד) לחכם לב יקרא נבון
 צו דעם קענטש וואס האט אקלונע הארץ נועט
 קען אים רופין פארשטענדיגער. פון דא חכמה
 וואס ער האט גילערונט פון ויין רבי נועט ער
 פארשטיין גאד פיל זאכן אנדערע ועיין י"ג
 פסוק (ד) ויסק שפטים יסוף לקח און דער קענטש
 וואס לערונט מיט אנדערע קענטשין תורה און
 חכמה און גיט זי צו פארשטיין מיט נוסע כיד.

עיקר תו"ט

משנה ב"מ פרק יח

ברמנורא

פרק ח א השואל את
 הפרה ושאל
 בעליה עמה. אם היו
 בעלים של פרה אל השואל
 לעשות מלאכתו בין שהיו
 שאלים אליו או שכורים.
 בין כמות מלאכה של פרה
 בין לעשות מלאכה אחרת. אם
 משה פטור : שנאמר אם
 בעליו עמו לא ישלם : אבל
 שאל את הפרה וכו'.

גייפיקערט פטור דארף גיט ראובן בצאהלין שנאמר
 נוארם עם שטייט אין פסוק אם בעליו עמו לא ישלם
 אויב דער בעל הבית פון די בהמה איז מיט דעם
 שואל : מיט דעם קענטש וואס האט גיבארנט
 די בהמה ער ארבעט אויף ביי דעם שואל. סאיי
 ער איז אויף פארבארנט צום שואל און סאיי ער
 איז פאררונגען צום שואל אין די זעלביגע צייט
 ווען דער שואל בארנט די קוה בארנט ער אדער
 ער דינגט דעם בעל הבית פון די קוה מיט דא
 קוה און די קוה פייגערט. דארף גיט דער שואל
 בצאהלין פאר די קוה אבי שאי את הפרה אקער אז
 פריער האט ראובן גיבארנט ביי שמעון די קוה
 וואס פון דער וואך נועט ויין. נועט ער געפונען
 אין יעדער וואך דאס גוטע ובושה בה' און אויב
 דער קענטש פארזיכערט זיך אויף הקב"ה אויף
 אשריו איז וואהל צו אים : (ד) לחכם לב יקרא נבון
 צו דעם קענטש וואס האט אקלונע הארץ נועט
 קען אים רופין פארשטענדיגער. פון דא חכמה
 וואס ער האט גילערונט פון ויין רבי נועט ער
 פארשטיין גאד פיל זאכן אנדערע ועיין י"ג
 פסוק (ד) ויסק שפטים יסוף לקח און דער קענטש
 וואס לערונט מיט אנדערע קענטשין תורה און
 חכמה און גיט זי צו פארשטיין מיט נוסע כיד.

ואחר

אם היה עמו בשפת אונסים ולא היה עמו בשעת שאלה: חייב. דלא הוי שאלה כבעלים לאסמורי אלא א"כ היה עמו בשעת שאלה: שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם. והכי אשמעינן קרא בעליו אין עמו בשעת שאלה אף על פי שהיה עמו בשעת שאלה ומיתה (א) שלם ישלם: ב המשיאיל אומר שאולה מיתה. ואתה חייב כאונסין: איני יודע. שמה שבורה מיתה ופסוק אי מן האונסים: חייב. הלא מתניתין לא אפשר לאוקמה כמשמעה. דהא קים לן מנה לי בידך והלא אומר איני יודע (ב) ישבע שכונת היסוד (ג) שאינו יודע ופסוק.

פסוקים ואחר כך הפרה. ועתה"ס: (א) ונגמול איסור אלא שכתבנו שאלה עדיפה שכן חייב כמחנותיה פ"י השאלה ולפיכך אותה שעת פוטרתו. ועתה"ס: (ב) חצי יום כ"ו. לא זו אף זו קמני ל"מ שאלה ה"י היום וכו' דספק גמור דליכא למטמי שכל ביום א' וחשיב דנכח דמחנה. שכל טענותיהם ים ספק נכ"ד (תוס') ולכ"י קמני כסיפא ו"ל איני יודע כ"ו יתלוך. אלא אפי' שאלה היום ושכרה למחר איך לן למימר יתלוך. ולי"מ כפרה אחת דסיפא רבה היא אלא אפי' בשתי פרות יתלוך. ח"ו. וכלומר דאף כזו איכא סיפא נכ"ד: (כ) אם כלותי והכל נמי הוה כ"י א"ס נחתיבתי לך דלא נשתעבדי נכסי השאל לאונסי' עד שעת האונס. ועתה"ס: (ג) ולא מדין המשנה: (ד) ופי' גלגול ליכא לאוקמה כדמוקי לכ"כ ד"ל. אומר שאלה כ"ו ישבע כ"ו ילפינן. ולפיכך אין מגלגלין אלא על ידי טענת כ"ו שלא ונתנה שאם הייתה מסופקת לא הייתה שותה ח"ו ועתה"ס: (ה) אבל שאל א' ושכר א' מוקמינן ב' פרות ומחו כ' כחדל מודה ששול' סיבה וחייב בדמיה. והיא מחייבתו שכונת פל השניה: (ו) דלי חל קיימא כ"ל הילך: (ז) דרשינן לה כפי' דשכונת מ"ו מקרא: [ג] השוכר. משום דלמך שכורה ממה וכו' למפטר מדין שאלה קרי ליה שוכר אפי' דמתני' מחלת השאל כ"ו: [ד] פסוק. אפי' ואחר כך שאל את הבעלים או שפכו דער נאך האם ער גיבארנט דעם בעל הבית פון די קוה אדער ער האט אים געדונגען צו זיין ארבעט ויפה אונ די קוה איז גיפייגערט חייב דארף ראובן בצאהל'ין פאר די קוה שאמר ווארום עם שמיים אין פסוק געליי אין עמו ש"ס ש"ס אויב דער בעל הבית פון די קוה איז גיט דא מיט דעם שואל ביי זיין ארבעט נוען ער האט פארבארנט די קוה צום שואל, אונ די קוה איז גיפייגערט, דארף דער שואל בצאהל'ין פאר די קוה וועתוים: ב השואל את הנה ראובן האט גיבארנט אקוה ביי שקיען שאלה חצי יום אויף איין האלבין טאג האט ער די קוה גיבארנט טאג ויפכה חצי יום אונ אויף דעם אנדערין האלבין טאג האט ער די קוה געדונגען, אנדער שאלה היום ער האט די קוה גיבארנט אויף דיינגען טאג ויפכה חצי יום אונ ער האט די קוה געדונגען אויף טאגנעדיגען טאג, אנדער ראובן האט גענוקען פון שבעין צוויי קוה שנה אחת איינע האט ער געדונגען ושאל אחת אינ איינע האט ער גיבארנט ויפכה אונ איין קוה איז גיפייגערט חששאי אופר דער נואם האט פארבארנט ואנט שאילה פחה דיא גיבארנטע קוה איז גיפייגערט נואם איז ביי צוויי קוה, אנדער ער נואם האט פארבארנט נואם איז גינען גיבארנט איז ויא גיפייגערט, נואם איז ביי איין קוה אויף צוויי טעג אנדער ער נואם געשעה שותה שאלה פחה אין דער צייט ואין דעם האלבין טאג נואם איז גינען גיבארנט איז ויא גיפייגערט נואם איז ביי איין קוה אויף צוויי טעג ויפכה אופר אונ דער נואם האט האט

להכי מוקמי' לה בגמ' כגון שיש טסק שכונת דאורייתא כיניסם כגון (ד) דאמר ליה כ' פרות מסרתי לך. הדי יומא (ה) בשאלה. והדי יומא בשכירות. ומתו תרוויא (ו) בעידן שאלה ואל' שאל חדא חין בעידן שאלה מתה והדא לא דעפא ויה"ל מודה במקל' וחייב בשכונת ומתוך שאינו יכול לישבע משלם (ז). ודמ' לך מנה לי בידך

גיבארנט נאנט איי י"ב איך נויים גיט נועלכע קוה איז גיפייגערט טאקער איז די געדונגען קוה גיפייגערט, אנדער ער נאנט איך נויים גיט אין נועלכין טאג ויא איז גיפייגערט אנדער ער נאנט איך נויים גיט אין נועלכין האלבין טאג ויא איז גיפייגערט טאקער איז ויא גיפייגערט אין דער צייט נואם ויא איז גינען ביי מיר פארדונגען חייב נוייל ער נאנט איך נויים גיט דארף ער בצאהל'ין השוכר אופר שכירה פחה אדער אן ראובן נאנט איך נויים גענוים די געדונגען קוה איז גיפייגערט נואם איז ביי צוויי קוה ביום שותה שכירה פחה אנדער ער נאנט אין דעם טאג נואם ויא איז גינען פארדונגען איז ויא גיפייגערט נואם איז בייא איין קוה אויף צוויי טעג בשעה שותה שכירה פחה אנדער ער נאנט אין דער צייט נואם ויא איז גינען פארדונגען איז ויא גיפייגערט נואם איז ביי איין קוה אויף צוויי האלב טעג ויפכה אופר איי י"ב אונ דער נואם האט פארבארנט נאנט איך נויים גיט נועלכע קוה איז גיפייגערט, טאקער איז די פארבארנטע קוה גיפייגערט, אנדער ער נאנט איך נויים גיט אין נועלכין טאג דיא קוה איז גיפייגערט טאקער איז די קוה גיפייגערט אין דעם טאג נואם ויא איז גינען פארבארנט אנדער ער נאנט איך נויים גיט אין נועלכין האלבין טאג ויא איז גיפייגערט, טאקער איז ויא גינען ביי מיר פארבארנט פסוק דארף גיט ראובן בצאהל'ין נוייל דער נואם טאנט נויים גיט אויב עם קוקט אים זה אופר שאלה אויב שקיען נאנט גענוים די פארבארנטע קוה איז גיפייגערט.

אדער

מטעם מלל קחני יטעם כמו כספא . וטעמא דמלחא
 משום דמסאלי טעם שמה וליד לטעם חס . וטעמא דמלחא
 שחטנו עליהם טעם חס . דטענו שמה משום דמלחא חס
 התורה משה כמו רכנו טעם עליהם חס כלל כח מלחא לא שייך כח
 טורחא דמלחא ידע אי חסא לאי שבורה לוי . ואף יטעם ע"י גלגול
 וי"ל שאין מגלגלין טעם טעם
 שמה של הטעם חס . וטעמא דמלחא
 שש רגלים לדבר ופי' חו"ט :
 (ח) פי' רש"י וי"ל דלמאי
 דמוקמינן למה"ל כשם שספ
 טעם חס' מוקמינן לה ה"ל כגון
 שטעם חס' פירות שאינן והוד' כח
 שמה כשם' וכפר אחד דמסאלי
 יטעם שפי' משום טעם חס' מוקמ' .
 וי"ל דמסאלי דפי' דפי' גלגול
 הוא קרוב למסאלי דמסאלי להכי
 מסאלי דפי' והר"ב על ידי
 גלגול . וטעמא דמלחא : (ט) והא
 דמסאלי חס' חס' כסומא' משום
 דכפי' מ"ו כתבו דכ"ה חס' הו"מ פטור חס' ללחא י"ש
 וה"ל דכומא' ומ"ס לעיל והר"ב כחבורו ל' שחור כו' . וטעמא :
 (יא) גמלא דלכ"י כפי' עדים כשם הכתבה . אכל טעמה מודה

ואמר ליה האך חמטן ידענא וחמטן לא ידענא הוה
 ליה מחויב טעם ואינו יכול לטעם ומתוך שאינו יכול
 לטעם משלם : ישבע השוכר ששבורה מתה . הא
 נמי לא חסר לאוקמה כמשעמא (ת) דהא קיימא לן
 טענו חטין והודה לו בשעור
 פטור חס' מדמי שעורים .
 וה"ל מה שהודה לו לא טענו
 ומה שטענו לא הודה לו ומה
 מקום יש לטעם וזו להכי
 מוקמינן כנ"ל דשכונה זו
 ע"י גלגול דלמח' ליה חס' חס' חס'
 לי טעם השומרים שמה
 חייב לטעם לי שכדרכה מתה
 ומזו דמסאלי דכדרכה מתה
 משתכח נמי ע"י גלגול
 דשכונה מתה : יחלוקן .

מתניין סומכוס הא דלמח' ממון המוטל בספק חולקים
 ואינה הלכה כן (ט) אלא ה"ל המזיל מחבירו עליו הראיה
 וישבע (י) הנתבע שאינו יודע ופטור : ג' ביר בנו .
 המסאלי שלמה לשאל ביד בנו ועבדו ושלוחו של מסאלי :
 או ביר בנו ועבדו ושלוחו של שואל פטור .
 חס' מתה דכדך והאי שלוחו של שואל איכא דמוקי לה
 בשכיר ולקטו שדר בכוחו אכל לא טעמו שלם כעדים

משמטרו לו (יא) ואיכא דלמח' אפילו עשאו שלם כעדים אינו מתחייב על ידו כלאונס דה"ק ליה איניס
 מהימנא הוא אי בעית לשדוריה כידה שדור : אמר לו השואל שלח לי וכו' ביר עבדך חייב . האי עבדך

אדער ער זאגט איה וויים גענוים אז אין דעם
 טאג וואס זיא איז גיווען פארקאנקט איז זיא
 גיפייגעקט אדער ער זאגט איה וויים גענוים אז
 אין דעם האלדין טאג וואס זיא איז גיווען פאר-
 קאנקט איז זיא גיפייגעקט וזה אויפ' שכירה אונ
 ראובן זאגט גענוים דיא פארדונגען קוה איז
 גיפייגעקט . אדער ער זאגט גענוים אין דעם טאג
 וואס זיא איז גיווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט
 אדער ער זאגט גענוים אין דעם האלדין טאג
 וואס זיא איז גיווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט
 ישבע השוכר ששכירה פתח זאל ראובן שנוערין או די
 גערונגען קוה איז גיפייגעקט . אדער אין דעם
 טאג וואס זיא איז גיווען פארדונגען איז זיא
 גיפייגעקט אדער אין דעם האלדין טאג וואס זיא
 איז גיווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט . אונ ער
 דארף גיט בצאהלין זה אויפ' איני ידע זה אויפ' איני
 ידע ראובן זאגט איה וויים גיט נועלע קוה אונ
 איה וויים גיט נועלען האלדין טאג אונ איה וויים
 גיט נועלען קוה אונ איה וויים גיט נועלען טאג
 אונ איה וויים גיט נועלען האלדין טאג ווייז
 זאלין ווי זיה ביינע צו טיילין . דארף ראובן נאר
 בצאהלין פאר אהאלקע קוה ועיין בהרע"ב
 ותו"ט : ג' חשאי את הפתח ראובן האט גיזאגט צו
 שמעון בארג מיר דיין קוה ושלחה לי אונ שמעון
 האט געשיקט די קוה צו ראובן ביר דורף ויין
 אהן . ביר עבדך אדער דורף ויין קנעכט ביר שוהו

אדער דורף ויין שלים פון שמעון או ביר ביר
 עבדך ביר שוהו ש' שוהו אדער שמעון האט געשיקט
 די קוה צו ראובן דורף דעם וזהו אדער דורף דעם
 קנעכט אדער דורף דעם שלים פון ראובן ועיין
 בהרע"ב ופתח אונ אין ווען איז די קוה גיפייגעקט
 פטור דארף גיט ראובן בצאהלין פאר די קוה צו
 שמעון . ווארום די קוה פון שמעון וועקט גיט
 פארקאנקט צו ראובן ביו ויא קוקט אין זיין רשות.
 אונ דיא קוה איז דאך נאר גאר גישט גיווען אין
 ראובן'ס רשות דריבער איז ראובן פטור אפי' יו
 חשאי אויב ראובן האט גיזאגט צו שמעון שלחה לי
 שיק מיר די קוה ביר גי' דורף מיין וזהו . אדער
 ביר עבדך דורף מיין קנעכט . אדער ביר שוהו דורף
 מיין שלים או ביר ביר עבדך ביר שוהו אדער דו
 זאלקט מיר שיקען די קוה דורף דיין וזהו אדער
 דורף דיין יודישען קנעכט אדער דורף דיין שלים
 או שפער יו חשאי אדער שמעון האט גיזאגט צו
 ראובן דריי פלטה דא איה וועל צו דיר שיקען די
 קוה ביר גי' עבדך ביר שוהו דורף מיין וזהו אדער
 דורף מיין יודישען קנעכט אדער דורף מיין
 שלים או ביר ביר עבדך ביר שוהו אדער דורף
 דיין וזהו אדער דורף דיין קנעכט אדער דורף
 דיין שלים ופי' יו חשאי שמה האט ראובן גיזאגט
 צו שמעון שיק אזוי ווי דו זאגסט ושלחה אונ
 שמעון האט געשיקט ופתח אונ דיא קוה איז
 גיפייגעקט אין ווען חייב דארף ראובן בצאהלין .
 ווארום אז ראובן האט געהייסן שמעון זאל אים
 שיקען

כעבד עבדו קאמר דאלו עבד כנעני יד עבד כיד רבו והיו כאלו לא יאלה מרשות משאיל וכאלו המשאיל עממו הולכה לו ופטור השאיל אם נאנסה בדרך: וכן בשע' שמחזירה. אם שלח השאיל ביד כט ושכדו או שלוחו או ביד כט ושכדו ושלוחו של משאיל לא יאלה מרשותו של שאל עד שחבל ליד המשאיל ואם נאנסה בדרך חייב. אמר לו המשאיל שלחה לי או שלחמ השאיל הרגיו מכלה וכו' ואמר לו המשאיל שלח ושלחה ונאנסה בדרך פטור ומחזיקין

שעאלו שלח פני ושלוחו הוא. וכן בשע' שמחזירה: ד' המחליף פרה בחמור וילדה. וכן המוכר שפחתו וילדה. זה אומר עד שלא מכרתי. וזה אומר משלקחתי. יחלוקו. היו לו שני עבדים א' גדול וא' קטן. וכן שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה. הלוקח אומר גדול לקחתי והלה אומר איני יודע. [ה] זכה בגדול.

של משאיל ונאנסה בדרך פטור: ד' המוכר שפחתו וילדה. דעבד כנעני נקנה בכסף וכסנתן המשות נקנית לו השפחה ככ"מ שהיא. ואין ידוע אם עד שלא ילדה נתן הכסף והעבד שלי או לאחר שילדה והולד של בעלים. אבל פרה חיה נקנית בכסף כמשיכה וכוין דמשך מידע ידע אי ילדה כבר או לא ילדה להכי אימריך למחני מהליף דע"י הליפין כיון כמשך האחד נקנה האחר בכל מקום שהוא לפיכך אין ידוע אם ילדה אם לא ילדה: יחלוקו. ומחני

דינקטם אונ ער האם ויא פארקויפט צו שמעון. אונ ער האם שוין גענומען ביי שפען געלט פאר איר. גיהער שוין די שפחה קנעגית צו שפען אפילו נוען יא איז נאך ביי ראובן אין שטוב. אונ די שפחה ודי דינקטם האב גיבארין אקניד זי אויפ דר שטא פארדי ראובן זאגט דאס קינד איז גיבארין גינווארין איידער איה האב דיא שפחה קנעגית פארקויפט. גיהער דאס קינד צו מיר זי אויפ פשערה אונ שפען זאגט דער נאך ווי איה האב שוין געקויפט די שפחה איז דאס קינד גיבארין גינווארין. גיהער דאס קינד צו מיר זי אויפ זאלין ויך ביידע צו פילין מיט די קאלב אונ מיט דעם קינד. מען שאצט ווי פיל די קאלב איז ווערסט אונ מען שאצט ווי פיל דאס קינד איז ווערסט. אונ מען פארקויפט ווי. אונ דער געסט העלפט געלט אונ דער געסט העלפט געלט. אדער איינער צאהלט ארום דעם אנדערין די העלפט געלט. אונ ער געסט די קאלב אדער דאס קינד היי יו שני גידים ראובן האב געהאט צוויי קנעכט איה גיז וואר קטן איינער אגרויסער אונ איינער אקליינער וכו' שפי שדות אדער ראובן האב געהאט צוויי פעלדער אחת גדולה ואחת קטנה איינע אגרויסע אונ איינע אקליינע. אונ ראובן האב גיזאגט צו שמעון איה פאר קויף דיר איין קנעכט. אדער ער האב גיזאגט צו שמעון איה פאר קויף דיר איין קנעכט. אונ די פערלד. אונ ער האב גיט גיזאגט וועלכע פערלד ער פארקויפט די גרויסע אדער די קליינע אונ ער האב גיט גיזאגט וועלכין קנעכט. ער פארקויפט דעם גרויסן אדער דעם קליינעם הייבט אויפ גיהיה זקתי דער וואס האב געקויפט ושפען זאגט איה האב געקויפט דעם גרויסן קנעכט. אונ די גרויסע פערלד וואר אויפ איי ידע אונ דער וואס האב פארקויפט נראובן זאגט איה נויים גיט. איה געדיינק גיט וועלכין קנעכט אונ געדיינק גיט וועלכע פערלד איה האב פארקויפט וכו' גיזי דער וואס האב געקויפט איז וזכה דעם גרויסן קנעכט

שעאלו שלח פני ושלוחו הוא.
לח חיביו סהדי אלא לשקרי.
ועמיוע: [ה] זכה כו'.
כשז אומר דמי עבד גדול כו'.
כדפי' הר"ב לקמן והוא כו'.
ידע' ו' לא ידע' ומשאלית.

דינקטם אונ ער האב ויא פארקויפט צו שמעון.
אונ ער האב שוין גענומען ביי שפען געלט פאר
איר. גיהער שוין די שפחה קנעגית צו שפען
אפילו נוען יא איז נאך ביי ראובן אין שטוב. אונ
די שפחה ודי דינקטם האב גיבארין אקניד זי אויפ
דר שטא פארדי ראובן זאגט דאס קינד איז גיבארין
גינארין איידער איה האב דיא שפחה קנעגית
פארקויפט. גיהער דאס קינד צו מיר זי אויפ
פשערה אונ שפען זאגט דער נאך ווי איה האב
שוין געקויפט די שפחה איז דאס קינד גיבארין
גינארין. גיהער דאס קינד צו מיר זי אויפ
זאלין ויך ביידע צו פילין מיט די קאלב אונ מיט דעם
קינד. מען שאצט ווי פיל די קאלב איז ווערסט אונ
מען שאצט ווי פיל דאס קינד איז ווערסט. אונ
מען פארקויפט ווי. אונ דער געסט העלפט געלט
אונ דער געסט העלפט געלט. אדער איינער
צאהלט ארום דעם אנדערין די העלפט געלט.
אונ ער געסט די קאלב אדער דאס קינד היי יו שני
גידים ראובן האב געהאט צוויי קנעכט איה גיז
וואר קטן איינער אגרויסער אונ איינער אקליינער
וכו' שפי שדות אדער ראובן האב געהאט צוויי
פעלדער אחת גדולה ואחת קטנה איינע אגרויסע
אונ איינע אקליינע. אונ ראובן האב גיזאגט צו
שמעון איה פאר קויף דיר איין קנעכט. אדער ער
האב גיזאגט צו שמעון איה פאר קויף דיר איין
קנעכט. אונ די פערלד. אונ ער האב גיט גיזאגט
וועלכע פערלד ער פארקויפט די גרויסע אדער
די קליינע אונ ער האב גיט גיזאגט וועלכין
קנעכט. ער פארקויפט דעם גרויסן אדער
דעם קליינעם הייבט אויפ גיהיה זקתי דער
וואס האב געקויפט ושפען זאגט איה האב
געקויפט דעם גרויסן קנעכט. אונ די גרויסע
פערלד וואר אויפ איי ידע אונ דער וואס
האב פארקויפט נראובן זאגט איה נויים גיט.
איה געדיינק גיט וועלכין קנעכט אונ געדיינק
גיט וועלכע פערלד איה האב פארקויפט וכו'
גיזי דער וואס האב געקויפט איז וזכה דעם
גרויסן קנעכט

סומכים היא ולית הלכתא כוותיה: זה אומר גדול וזה אומר קטן. זה אומר דמי עבד גדול (וי) זה אומר דמי עבד קטן דלכו עבד ממש הא ק"ל דלכו נשבעין על העבדים. ויוד מה ששענו לא הורה לו ומה שהורה לו לא שענו ולא היה כאלו מקום לשנויה (וי): ה המוכר זיתיו לעצים. ביקץ אותם לשרפן והשר' אות' בקרקע: ועשו. ויתים רעים שאין כאל' שלהם רביעית שמן: הרי אלו של בעל הזיתים. דפחית מרביעית' לא קפדי אינשי. ורביעית' שאחריו מן הקנה הנהיגה שהוא מילא במסכתו ובעיירתו. ומתניתין בבהב' ויתיו על מנת לקון סחם אבל אם אמר לו לקון חיד אפי' פחית מרביעית לבעל הקרקע ואם אמר לקון לבעל חיד אפי' יותר מרביעית לבעל הזיתים: וזה אומר ארצי גדלה יחלוקו. כנמרא מוקי לה כגון ששף נדר הזיתים עם הקרקע סביבותיהן שהן יכולין להיות על ידו ומשני כן הם פטורי' מערלה. וכל שלשה שנים הרבנים הוא דיתלוקו דלע"ג דקרקע של זה מגדלן (יד) מ"מ אי לאו נשיה לא היו מלי אכלי מנייהו משום ערלה (טו) אבל לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע דלמך ליה אי אכל נשעי לאחר שלש מי לא היו אכלנא (טו):

ומתו"ס: (וי) נתתי לך דמים לקנות עבד גדול רש"י והקט' בחי' דלם כן הל"ל שלם ומשלם אלא י"ל דמיתרי כגון שאל' פטור כפי עדים (דל' בלא עדים ליתא דל' דל' דל' דל' דל' דל' עבד גדול אומר לך ככ"ס דירצן ועבד קטן ככ"ס דירצן ולא ירצין ככ"ס מלוקח. ומתו"ס: (וי) וכגמ' פריך מו דסא הילך כו"ל וליכא מורה במקלח: [ו] רביעית. וכ"ס יותר: [ז] יחלוקו. הלכה הוא לפי שהנחה לעניים כיתר פרי' (יד) דלע"ג דפנושין מילין חותן מן פטור' מ"מ אינ' יכולין לגדל פירות מחמתן. המגיד: (טו) וכנמרא וליכא ליה אי אכל נשעת כתיב ג' לא הוה אכלת. השחא קא אכלת פלגא כדל' משום דל' אי אכל נשעי פוט' קפדי ורפנא מחמתיהו פילקא וירקא: (טו) כנמרא מלך אמר בל' וית' מני נטל אין שומעין לו מ"מ משום ישור' אי ויפלט ככל הקרקע דמי כותים דמי נשעית ולא דמי פליס. תוס' ומתו"ס: [ז] יחלוקו. אש"י כפחות מרביעית לסאה יחלוקו ומיתרי כגון שלש כעל השדה

אזן שקעון האט וי"א גיט באלר אפ געהאקט גאר ער האט וי"א נאך געלאזט שטיין אין פערלד וצו פחית פרביעית לסאה אונ אויף דא בייקער האט געוואקסן אייבירשען. גאר שרעקט. אז קען נועט אים קוועטשן אקאה אייבירשען נועט פון וי"א גיט וי"א אקטואטירל אייביר אפי' שי בני היתים גיהערין דא אייבירשען צו דעם נואם האט געקויפט דא בייקער עשו רביעית לסאה אויב פון אקאה אייבירשען קען קען אים קוועטשן אקטואטירל אייביר. זה אומר וית' גרדי שקעון נאנט דא אייבירשען האבין געוואקסן אויף סייענע בייקער. גיהערין דא אייבירשען צו סיר תה איביר ארצי גרדי אונ ראובן נאנט אויף סיין ערד האבין געוואקסן די אייבירשען. אז די וואקסט דא בייקער אפ האקין וואקט אויף וי"א גיט געוואקסן דא אייבירשען. דריבער גיהערין דא אייבירשען צו סיר תה וי"א וי"א וי"א צו טיילן סיט די אייבירשען. דער געסט העלפט אונ דער געסט העלפט שפף גרדי וי"א וי"א תתם תהיך שדה חברי אנואקער האט אים געריקען אייבירשען בייקער פון ראובן פערלד. סיט דא ערד נואם ארום די וואקסען. אונ דא אייבירשען בייקער זענען אריין געשוואקסן אין דא פערלד פון שמעון. אונ וי"א האבין וי"א דארט אייביר געוואקסן. אונ אויף די בייקער האט געוואקסן אייבירשען זה אפי' וית' גרדי ראובן נאנט אויף סייענע בייקער זענען געוואקסן דא אייבירשען גיהערין וי"א צו סיר זה אפי' ארצי גרדי אונ שקעון נאנט אויף סיין ערד זענען געוואקסן דא אייבירשען גיהערין וי"א צו סיר תה וי"א וי"א וי"א

לְקַיֵּימָם שֶׁאֵם (שֶׁאֵם וְלֹא) כִּי רוּחַ הוּא. וְאָמַר לִיב עֶקֶר אֵלֶיךָ בֵּין
בְּחֹרֶג ג' בֵּין לְאַחֵר ג' כִּי כַּמָּה זָכָה כֶּסֶל הָאֵלֶּיךָ לְקַיֵּימָם בְּשֶׁדֶה
הַיָּדוּעַ כִּי: (יח) לֶכֶךְ וְכֵן סָךְ לְחֹדֶשׁ אוֹ לְשָׁנָה שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ זְמַן
קָבָע לִי: (ט) יִבְרָא. שֶׁהַחֲנוּטִי מִקִּיף הַקְּפוּת לְמִכְרִין וְשׁוֹסִין
וְלִשְׁלֹס לוֹ יָמִים רַבִּים וְכַסְמִיכִין לוֹ מַעֲשֵׂוֹת כֹּאֲלֵן עַל פֶּתַח הַחֲנוּת
שֶׁהִקְיִי שֶׁ וְאֵם הֵךְ לְמִקְוֶה
לְחֹרֶג אֵינִי יוֹדֵעִין אֵינִי יִמְלֹאסִי.
רַשִׁי וְכַתֵּב כִּי דֹה"ר הַשּׁוֹכֵר גִּלְג
נִיךְ לְהוֹדִיעַ. וְעוֹמֵד: (י) אֹמֶן.
וְכֵן עֶקֶר כִּי־שִׁכְתָּ הַכֶּתִּים

וּבְחֲנִיּוֹת. א' עֵיירוֹת. וְאַחֵר כִּרְכִּים. (ט) י"ב חוֹדֶשׁ. רַשִׁי"ג אֹמֶר
הַחֲנוּת שֶׁל נַחְתוּמִים וְשֶׁל צִבְעִים. שְׁלֹשׁ שָׁנִים: ז' הַמִּשְׁכִּיר בֵּית
לְחִבְרִי. הַמִּשְׁכִּיר חַיִּיב בְּדִלְתָּ. בְּנֶגֶר. וּבְמִנְעוּלָּ. וְכַלֵּל דִּבְרֵי
שִׁמְעֵשָׁה (י) אֹמֶן. אֲבָל דִּבְרֵי שֶׁאֵינִי מַעֲשֶׂה אֹמֶן. הַשּׁוֹכֵר עוֹשֶׂהוּ.

שֶׁסֶּ לְגוֹר וְהַכֶּתִּים אֵין מִזְוִין לְשִׁכּוֹר נִרְיָךְ לְהוֹדִיעַ כְּשִׁירוֹת ל' יוֹם וְכִרְכִּים י"ב חֹדֶשׁ וְאֵם
הַנְּשִׂמִים. וְכַסֵּם שִׁמְשִׁיר נִרְיָךְ לְהוֹדִיעַ כְּשִׁירוֹת ל' יוֹם וְכִרְכִּים י"ב חֹדֶשׁ וְאֵם
לֹא הוֹדִיעָה לִי לִלְלֹת אֵלֶּא נִתֵּן לוֹ סָכְרוֹ: שֶׁל נַחְתוּמִים וְשֶׁל צִבְעִים שְׁלֹשׁ שָׁנִים. מִפְּנֵי שֶׁהִקְיִין מְרוּכָה
לְזֶמֶן אֶחָד וְהִלְכָה כִּרְשִׁי"ג: ז' בְּנֶגֶר. שֶׁעוֹלֵין כִּי אֵת הַדֶּלֶת וְתוֹמָכִים אֲחֻתוֹ בְּקוֹרֵת הַחֲסֻקָּסָה:

בִּינְיָן צוֹ טִיילִין מִיֵּשׁ דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען. רֶאובֶן
נֶעֱמֵט הַעֲלָפֶט אִיילִבִּירֶטֶען אֹנֶן שְׁמֵעוֹן נֶעֱמֵט
הַעֲלָפֶט אִיילִבִּירֶטֶען אֹנֶן נֶאֱרָר אִיילִבִּירֶטֶען
יֶאֱהָר נֶעֱמֵט רֶאובֶן אוֹיף אַחֲלָק אֵין רִי אִיילִבִּירֶטֶען.
נוֹייר שְׁמֵעוֹן קֶען נִיט זֶאגִין דוּרָךְ נִיין עֶדֶר הָאָם
גֶּעוּוֹאקְסִין דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען. נוֹארוֹם אֹז זִיא
נוֹאקְסִין גֶּעוּוֹאקְסִין פֿון נִיין עֶדֶר. וְנֹאקְסִין מֶען זִי
נִיט טֶאָרִין עֶסֶן נוֹארוֹם נִיין נוֹאקְסִין גִּיוֹעוֹן עֶרְלֶה.
אֹנֶן נוֹאֵם מֶען קֶען עֶסֶן דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען אֵין
נֶאֱרָר וְעוֹעִגִין דִּיא עֶדֶר נוֹאֵם אֶרוֹם דִּיא נוֹאקְסִין
וְנוֹייר אֶפִּילוֹ זִי נוֹאקְסִין זִיךְ נִיט אִינגֶעוּוֹאקְסִין
אֵין שְׁמֵעוֹן פֿעלֶדֶר נוֹאקְסִין אוֹיף נִיין גֶּעוּוֹאקְסִין
אִיילִבִּירֶטֶען פֿון זִיעֶר אִינגֶענֶע עֶדֶר נוֹאֵם אֶרוֹם
דִּיא נוֹאקְסִין אֹנֶן שְׁמֵעוֹן קֶען נִיט זֶאגִין צו
רֶאובֶן אֹז דִּיא בִּימֶעֶר נוֹאקְסִין נִיט גֶעשְׁטֹאנֶען
אֵין מִיין פֿעלֶדֶר נוֹאקְסִין אִיךְ גֶּעפֿלאַנְצֶט אוֹיף רַעם
אָרֶם מִינגֶע בִּימֶעֶר. נוֹארוֹם אֶפִּילוֹ וְעוֹן שְׁמֵעוֹן
נוֹאקְסִין גֶּעפֿלאַנְצֶט נִינגֶע בִּימֶעֶר נוֹאקְסִין עֶדֶר דֶּאךְ
אוֹיף נִיט גִינְעֶסֶן פֿון זִיא דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען נוֹארוֹם
זִיא נוֹאקְסִין דֶּאךְ גִּיוֹעוֹן עֶרְלֶה. דִּרְיֶעֶר דֶּאךְ
רֶאובֶן נֶעֱמֵט אַחֲלָק אֵין דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען. אֶבֶר
נֶאךְ דִּי רַכִּי יֶאֱהָר גִּיֶּהֶר דִּי נֶאנְצֶע אִיילִבִּירֶטֶען
צו שְׁמֵעוֹן. נוֹארוֹם שְׁמֵעוֹן קֶען זֶאגִין וְעוֹן דו
נוֹאקְסִין נִיט גֶעפֿלאַנְצֶט שְׁמִיין דִּינגֶע בִּימֶעֶר אֵין
מִיין פֿעלֶדֶר נוֹאקְסִין אִיךְ גֶּעפֿלאַנְצֶט מִינגֶע בִּימֶעֶר
אוֹיף רַעם אָרֶם אֹנֶן אִינְצֶט נֶאךְ רַכִּי יֶאֱהָר נוֹאקְסִין
אִיךְ שׁוֹיִן גִּימֶעֶט עֶסֶן פֿון זִי דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען:
וְהַמִּשְׁכִּיר בֵּית הַמִּשְׁכִּיר בֵּית הַמִּשְׁכִּיר הָאָם פֿאַר דוּגֶען
אֶשְׁמֹב צו זִיין חֶבֶר. אֹנֶן עֶדֶר הָאָם נִיט גִינְאָט
כִּי נוֹיֵא לֶאָגֶן עֶדֶר פֿאַר דִּינְגֶט נִיא אֵים. אֵין דֶּעֶר
דִּין בִּיטוּהַ הַנְּשִׂמִים אֵינִי יִכּוֹל לְהוֹצִיא וְנוֹיֵא עֶדֶר
אֵים נִיט אֵים צִיֶּהֶן פֿון דִּיא וּוְאֶהֱנוּג מִן הַחֵג וְעֶד
מִפֶּסַח פֿון סוֹכֹת כִּי פֶסַח הִיִּקְמָה וְנוֹיֵא עֶדֶר בִּיטוּהַ
הַחֲסֻקָּסָה שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיִּידִין עֶד הָאָם אֵים אֵין גִּינְאָט

וְהַמִּשְׁכִּיר בֵּית לְחִבְרִי בִימֹת הַגִּשְׁמִים אֵינוֹ
יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִן הַחֵג וְעֶד הַפֶּסַח. בִּימֹת
הַחֲמָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבְכִרְכִּים. אֶחָד יָמֹת
הַחֲמָה. וְאַחֵר יָמֹת הַגִּשְׁמִים י"ב חוֹדֶשׁ.
וְאֶחָד כִּרְכִּים. (ט) י"ב חוֹדֶשׁ. רַשִׁי"ג אֹמֶר
הַחֲנוּת שֶׁל נַחְתוּמִים וְשֶׁל צִבְעִים. שְׁלֹשׁ שָׁנִים: ז' הַמִּשְׁכִּיר בֵּית
לְחִבְרִי. הַמִּשְׁכִּיר חַיִּיב בְּדִלְתָּ. בְּנֶגֶר. וּבְמִנְעוּלָּ. וְכַלֵּל דִּבְרֵי
שִׁמְעֵשָׁה (י) אֹמֶן. אֲבָל דִּבְרֵי שֶׁאֵינִי מַעֲשֶׂה אֹמֶן. הַשּׁוֹכֵר עוֹשֶׂהוּ.

שֶׁסֶּ לְגוֹר וְהַכֶּתִּים אֵין מִזְוִין לְשִׁכּוֹר נִרְיָךְ לְהוֹדִיעַ כְּשִׁירוֹת ל' יוֹם וְכִרְכִּים י"ב חֹדֶשׁ וְאֵם
הַנְּשִׂמִים. וְכַסֵּם שִׁמְשִׁיר נִרְיָךְ לְהוֹדִיעַ כְּשִׁירוֹת ל' יוֹם וְכִרְכִּים י"ב חֹדֶשׁ וְאֵם
לֹא הוֹדִיעָה לִי לִלְלֹת אֵלֶּא נִתֵּן לוֹ סָכְרוֹ: שֶׁל נַחְתוּמִים וְשֶׁל צִבְעִים שְׁלֹשׁ שָׁנִים. מִפְּנֵי שֶׁהִקְיִין מְרוּכָה
לְזֶמֶן אֶחָד וְהִלְכָה כִּרְשִׁי"ג: ז' בְּנֶגֶר. שֶׁעוֹלֵין כִּי אֵת הַדֶּלֶת וְתוֹמָכִים אֲחֻתוֹ בְּקוֹרֵת הַחֲסֻקָּסָה:

בִּינְיָן צוֹ טִיילִין מִיֵּשׁ דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען. רֶאובֶן
נֶעֱמֵט הַעֲלָפֶט אִיילִבִּירֶטֶען אֹנֶן שְׁמֵעוֹן נֶעֱמֵט
הַעֲלָפֶט אִיילִבִּירֶטֶען אֹנֶן נֶאֱרָר אִיילִבִּירֶטֶען
יֶאֱהָר נֶעֱמֵט רֶאובֶן אוֹיף אַחֲלָק אֵין רִי אִיילִבִּירֶטֶען.
נוֹייר שְׁמֵעוֹן קֶען נִיט זֶאגִין דוּרָךְ נִיין עֶדֶר הָאָם
גֶּעוּוֹאקְסִין דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען. נוֹארוֹם אֹז זִיא
נוֹאקְסִין גֶּעוּוֹאקְסִין פֿון נִיין עֶדֶר. וְנֹאקְסִין מֶען זִי
נִיט טֶאָרִין עֶסֶן נוֹארוֹם נִיין נוֹאקְסִין גִּיוֹעוֹן עֶרְלֶה.
אֹנֶן נוֹאֵם מֶען קֶען עֶסֶן דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען אֵין
נֶאֱרָר וְעוֹעִגִין דִּיא עֶדֶר נוֹאֵם אֶרוֹם דִּיא נוֹאקְסִין
וְנוֹייר אֶפִּילוֹ זִי נוֹאקְסִין זִיךְ נִיט אִינגֶעוּוֹאקְסִין
אֵין שְׁמֵעוֹן פֿעלֶדֶר נוֹאקְסִין אוֹיף נִיין גֶּעוּוֹאקְסִין
אִיילִבִּירֶטֶען פֿון זִיעֶר אִינגֶענֶע עֶדֶר נוֹאֵם אֶרוֹם
דִּיא נוֹאקְסִין אֹנֶן שְׁמֵעוֹן קֶען נִיט זֶאגִין צו
רֶאובֶן אֹז דִּיא בִּימֶעֶר נוֹאקְסִין נִיט גֶעשְׁטֹאנֶען
אֵין מִיין פֿעלֶדֶר נוֹאקְסִין אִיךְ גֶּעפֿלאַנְצֶט אוֹיף רַעם
אָרֶם מִינגֶע בִּימֶעֶר. נוֹארוֹם אֶפִּילוֹ וְעוֹן שְׁמֵעוֹן
נוֹאקְסִין גֶּעפֿלאַנְצֶט נִינגֶע בִּימֶעֶר נוֹאקְסִין עֶדֶר דֶּאךְ
אוֹיף נִיט גִינְעֶסֶן פֿון זִיא דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען נוֹארוֹם
זִיא נוֹאקְסִין דֶּאךְ גִּיוֹעוֹן עֶרְלֶה. דִּרְיֶעֶר דֶּאךְ
רֶאובֶן נֶעֱמֵט אַחֲלָק אֵין דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען. אֶבֶר
נֶאךְ דִּי רַכִּי יֶאֱהָר גִּיֶּהֶר דִּי נֶאנְצֶע אִיילִבִּירֶטֶען
צו שְׁמֵעוֹן. נוֹארוֹם שְׁמֵעוֹן קֶען זֶאגִין וְעוֹן דו
נוֹאקְסִין נִיט גֶעפֿלאַנְצֶט שְׁמִיין דִּינגֶע בִּימֶעֶר אֵין
מִיין פֿעלֶדֶר נוֹאקְסִין אִיךְ גֶּעפֿלאַנְצֶט מִינגֶע בִּימֶעֶר
אוֹיף רַעם אָרֶם אֹנֶן אִינְצֶט נֶאךְ רַכִּי יֶאֱהָר נוֹאקְסִין
אִיךְ שׁוֹיִן גִּימֶעֶט עֶסֶן פֿון זִי דִּיא אִיילִבִּירֶטֶען:
וְהַמִּשְׁכִּיר בֵּית הַמִּשְׁכִּיר בֵּית הַמִּשְׁכִּיר הָאָם פֿאַר דוּגֶען
אֶשְׁמֹב צו זִיין חֶבֶר. אֹנֶן עֶדֶר הָאָם נִיט גִינְאָט
כִּי נוֹיֵא לֶאָגֶן עֶדֶר פֿאַר דִּינְגֶט נִיא אֵים. אֵין דֶּעֶר
דִּין בִּיטוּהַ הַנְּשִׂמִים אֵינִי יִכּוֹל לְהוֹצִיא וְנוֹיֵא עֶדֶר
אֵים נִיט אֵים צִיֶּהֶן פֿון דִּיא וּוְאֶהֱנוּג מִן הַחֵג וְעֶד
מִפֶּסַח פֿון סוֹכֹת כִּי פֶסַח הִיִּקְמָה וְנוֹיֵא עֶדֶר בִּיטוּהַ
הַחֲסֻקָּסָה שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיִּידִין עֶד הָאָם אֵים אֵין גִּינְאָט

הזבל של בעל הבית. וכגון שנעשה זבל מתורי לחתו מעלמא (יח) דלי מתורי דשוכר הזבל של השוכר. היוצא מן התנור. אפר ושעשה זבל: ח נתעברה לשוכר. לא ירבה לו שכר מעשה בציפורי. כגמרא פריך מעשה לסחור דהא רישא תנא או כולה דשוכר או כולה דמשכיר ומייתי מעשה דיהלוקו ומשני סחורי מחסרה ודכי קתני ואם אמר לו כ"כ זהובים לשנה מדינא וזה למידע יהלוקו דלא ידעי' או תפוס ל' ראשון או לשון אחרון (יט) ומעשה נמי וכו' ואין הלכה כרשב"ג ורבי יוסי אלא הלך אחר פחות שכלשמו' דקרקע כחוקה מריה קיימא לפיכך כולו למשכיר כיון שהיה ל' ראשון פחות כיון שהיה לשון אחרון פחות (כ) : מ' חייב להעמיד לו בית. ימי שכינתו: היה גרוד לא יעשנו קמץ כו'. וכו' דהראה לו בית. ואמר לו בית כזה אני משכיר לך (כא) אכל העמידו על הבית ואמר

הזבל של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכיריים בלבד: ח המשכיר בית לחבירו לשנה. נתעברה השנה. נתעברה לשוכר. השכיר לו [יב] חדשים. נתעברה השנה. נתעברה למשכיר. מעשה בציפורי. באחד ששכר מרחץ מחבירו. ב"ב וזה לשנה. מדינא וזה לחודש. ובא מעשה לפני רשב"ג ולפני רבי יוסי. ואמר יהלוקו את חדש העבור : מ' המשכיר בית לחבירו וגפ' חייב [יג] להעמיד לו בית. והיה קמץ לא יעשנו גרוד. גרוד לא יעשנו קמץ. אחד לא יעשנו שנים. שנים

זא"ז. אכל כתמורה דלינא סחורים ס"ל תפוס לשון שנים וכנסתים וכנזיר ס"ב דמי' דכרוי קאמר דכנזר דכרוי נתפס : (כ) לא איירי אלא בלשונות הסמכות וס' לז' (דמישין) דלמא חור ויזיס ודואל כ"ל ה"ל' אכל אינס סמוכים זס' לז' כ"ס אחרון עיקר ז"ל כ"ס הריטב"א : [יג] דהעמיד כו'. ימי שוכרו רש"י וטעמא דנכסיו נשתעבדו לו בחוקה שהחוק זס' בבית דומא דחמור כמ"ג פ"ו טור : (כא) דלי דא"ל כהדא בית שמדת ארס לומר לא היה ענין דכרי אלא שיהיה קרוב לנכס ולשון או למתקן

האם געדינגען דארף דאס אללין כאבין הובל שי בגי הבית אויב אין הויף וענען אריין גענאנגען קרעקע ביהמות און האבין געמאכט מיסט. גיהער דיא מיסט צום בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ופן הכיריים בלבד דער נואם האם געדינגען דיא דירה געקט נאר דיא מיסט נואם נערקט פון דיא אש נואם ער געקט ארויס פון זיין קוימקען און פון זיין אויבין וועתירט אבער אנערקע מיסט פון הויף קאר ער גיט געקען : ח מפשטי בית חבירו לשנה ראובן ואגם צו שקעון איך פאר דינג דיר דיא שמוב אויף איהאק פאר פוקציג רוקל ועתויט) נתעברה השנה אויב דער יאהר איז גינוארין בעינר דרייצעהן חדשים: סען האם געמאכט צווייא קאהל אדר נתעברה לשכר גיהער דער דרייצעהנטער חודש צו דעם נואם האם גירונגען. ער דארף גיט בצאהלין פאר דעם דרייצעהנטין חודש השכיר יז חתשים אויב ער האם פאר דונגען דיא שמוב אויף חדשים, מען האם גאר גיט גירעם פון יאהר, גאר ער האם גינואגם איך פאר דינג דיא שמוב פאר פינף רוקל אחרש נתעברה השנה אויב דער יאהר איז גינוארין בעינר דרייצעהן חדשים) נתעברה השנה גיהער דער דרייצעהנטער חודש צו דעם נואם האם פאר דונגען. דער נואם האם געדינגען דארף פאר דעם דרייצעהנטין חודש אויף בצאהלין. אבער אז ראובן האם גינואגם צו שקעון איך פאר דינג דיר די שמוב פאר צוועלף רענדלאה איהאק ארענדיל אחרש. ער האם רער סאגט ביינרע. דעם יאהר און דעם חודש. ראובן ואגם ער האם

פאר דונגען אויף דעם חודש. און שקעון ואגם ער האם געדינגען אויף דעם יאהר, נאלין זייא זיך טיילין מיט דעם דרייצעהנטין חודש דער נואם האם געדינגען זאל גאר בצאהלין פאר אהאלבין חודש פנשה בציפורי באהר ששכר פרייז פרייז עס האם געקראפטן אין דיא שטאט ציפורי איינער האם געדינגען אבאד פון זיין חבר, און דער נואם האם פאר דונגען האם גינואגם. איך פאר דינג דיר דיא באד בשנים גשר וזה לשנה פרייז וזה חודש פאר צוועלף רענדלאה איהאק ארענדיל אחרש ובא פנשה פנן רבן שקעון בן נבטיא וזמני רבי יוסי איז מען געקוימקען צו אדין חודש פאר רבן שקעון בן נבטיא און רבי יוסי ואסר וחקקו זא חודש העבור האבין זייא גינואגם קען זאל צו טיילין דעם דרייצעהנטין חודש, ער זאל בצאהלין פאר אהאלבין חודש : מ' השכיר בית חבירו ופ' ראובן האם פאר דונגען אשטוב צו שקעון ער זאל אין איר וואהנען ביו וזייא לאנג שקעון האם זיא געדינגען. און די שמוב איז איין געפאלין פאר דיא צייט מיט חתים דעםסיר יז בית דארף ראובן געבין צו שקעון איין אנדער שמוב צום וואהנען ביו צום יאהר ה"ה קסן איז דער רין אויב די ערשטע דירה איז גינוען אקליינע יא געשט גרוד קאר גיט ראובן געבין צו שקעון אגרויסק דירה גרוד אויב דיא ערשטע דירה איז גינוען אקליינע קסן קאר גיט ראובן געבין צו שקעון אקליינע דירה אחר אויב דיא ערשטע דירה איז גינוען איין שטוב יא געשט שנים קאר גיט ראובן געבין צו שקעון אדירה מיט צווייא שמובין שנים אויב די

ערשטע

מזה אלף חייב להעמיד לו כמדתו
וכלורו דליכא דקפיד בקטן
ולכילא דקפיד בגדול : (כב) ולא
דמי לחמור זה ומת שאל יס
בדמיו ליקח יקח משום דכחמור
משאכ' בניה כנסל שאין דרך למכור
ואם זכ"ל ועמ"ס : (כג) ע"כ דכחמור מ"ג כהרצ דה"ה הכא :

ערשטע דירה איז גיווען צוויי שטובין נא יעשנו
אחר מאר נים ראובן געבין צו שמעון אדירה מיט
אין שטוב נא יפחות מהחלונות ונא יוסיף עליהן ראובן
מאר נים מאכין ווייניגער מענקסטער אונ נים
מעהר. נאר אזוי וויא עס איז גיווען דא ערשטע
דירה נאם ראובן האט פאר דונגען צו שמעון
אזוי אדירה מוז איצט אויף ראובן געבין צו שמעון
אלא מדעת שניה נאר אז ביינע ווילען קען זאל
מאכין דא אנדערע דירה אנדערש וויא דא
ערשטע. זאלן זייא מאכין וויא ביינע ווילען
נדער דין איז נאר אז ראובן האט געווינען צו
שמעון אשטוב אונ האט גינאנט צו אים אזוי

ד"ש"י נמרא ב"מ דף פ"ה ע"א רש"י

אם תשוב. ישראל למועב
בתוכתו ואשיבך אלי
ולפני העמוד הקב"ה אמר
לי שאלמוד ואחתיים לפניו
חס חולל להשיבכם : יקר
אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן כל המלמד
את בן חבירו תורה וזכה ויושב בישיבה
של מעלה שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני
תעמוד וכל המלמד את בן עם הארץ תורה
אפילו הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו
שנאמר ואם תוציא יקר מוולל כפי תהיה א"ר פרנך
בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מורעו לעולם שנאמר ואני
זאת בריתי וגו' לא ימוש מפך
ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם
מאי אמר ה' אמר הקב"ה אני ערב לך

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן רבי שמואל
בר נחמני האט גינאנט פון רבי יונה'ס
וועגין די המלמד את בן חבירו תורה דער מענקש
וואס לערנט תורה מיט ניין חקרים וזהו וזה יינו
ראובן איז ארעם אונ קען נים צאהלין אקלמד
קען זאל מיט ניין קינד לערנען תורה. אונ שמעון
לערנט תורה מיט ראובן'ס קינד אונקויסט וזכה
וישב בישיבה של מלך וועט שמעון וזכה ניין צו
זינען אין דא ישיבה וואס אין הימלעל שנאמר
ווארום עס שטייט אין פסוק נאם האט גינאנט
צום נביא ירמיה אס תשיב ואשיבך לפני תעמוד אויב
דו וועסט דא יודין צוריק קערין צו מיר. וועל
איה דיה צוריק קערין צו מיר. אונ דא וועסט
שטיין פאר מיר וקי המלמד את בן עם הארץ תורה
אונ דער מענקש וואס לערנט תורה מיט אזוהן
פון אעם הארץ אזוי הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה
מבטלה בשבילו אפילו נאם האט גוזר גיווען
אשלקעסט גזירה אויף יודין. אז ער בעט ביא
נאם ער זאל מבטל ניין די גזירה. איז נאם מבטל
די גזירה פון ווינעטווענין ווייז ער האט גינעמין

כדבר

איסתר א בלגנא קיש קיש
קריא . מפרש ריבא
לפי שאין דרך זו להניח בלגין
פוא . מקשה ואם היה מניח
בלגני כדרכו לזה ע"כ
היה מקשה :

צריכנא תורה מחזרת על אכסניא שלה (ע"כ) אמר רבי חמא מאי
דכתיב בלב נכון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע בלב נכון תנוח
חכמה זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם ובקרב כסילים תודע זה
תלמיד חכם בן עם הארץ אמר עולא היינו דאמרי אינשי איסתר
בלגנא קיש קיש אמר ליה רבי ירמיה לרבי יורא מאי דכתיב
קמן וגדול שם הוא ועבר חפשי מאדוניו אמו לא ירעינו דקמן וגדול
שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא וכל
המשים עצמו כעבר על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא :

בדבר זה נאם האם ג'ואנט איך בין דיר ערב אויף
דיא ואך אז דיא תורה נועם שוין ג'ואנט אפג'ואנט
ווערין פון דיר פאן פ'תה נער עולם וואס מיינט
קען פון איצט ב'ו אייביג אפר רבי ירמיה כפאן
ואלד תורה מחזרת על אכסניא שלה האם רבי ירמיה
ג'ואנט אז דיא תורה איז שוין דא ב'יא דרייא
דורות . פון דריטען דור אונ ווייטער גייט שוין
דיא תורה אין איר גאסט ה'ו . ווא זיא איז ב'ו
איצט ג'ווען בלייבט זיא שוין אויף אייביג רב יוסף
יחיב ארבעין תעניתא רב יוסף האם געפאקט פערציג
תעניתים די תורה זאל ג'ואנט אפג'ואנט ווערין פון
זיינע קינדער ואקרויהו לא ימוש ספ'ה יבש' וזע
האם קען פאר אים געלייגעט דעם פסוק דיא
תורה נועם ג'ואנט אפג'ואנט ווערין פון ד'ין מויר
אונ ג'ואנט פון דיינע קינדערס מויר יחיב ספ'ה תעניתא
אחריני האם ער געפאקט נאך הונדערט תעניתים
אזא אקרויהו לא ימוש ספ'ה יבש' וזע יבש' וזע
איז קען געקומען אונ קען האם פאר אים
געלייגעט דעם פסוק די תורה נועם ג'ואנט אפ-
ג'ואנט ווערין פון ד'ין מויר אונ ג'ואנט פון דיינע
קינדערס מויר אונ ג'ואנט פון דיינע קינדערס
קינדערס מויר אפר כפאן ואלד לא צריכנא האם רב
יוסף ג'ואנט אז דיא תורה זאל ג'ואנט אפג'ואנט
ווערין פון מיינע אייניקלאך אונ ווייטער דארף
איך ג'ואנט פאקטין תורה מחזרת על אכסניא שלה דיא
תורה נועם שוין קומען אין איר גאסט ה'ו . ווא
זיא איז ג'ווען ב'ו איצט נועם זיא ווייטער זיין
אפר רבי חמא פאן דכתיב רבי חמא נאנט וואס מיינט
דער פסוק בלב נכון תנוח חכמה אין דיא הארץ פון
דעם פארשטאנדניגען נועם דוהען דיא חכמה
יבקר כסילים תודע אונ צווישען די נארין נועם זיא
געוואקט ווערין בלב נכון תנוח חכמה אין די הארץ .
פון דעם פארשטאנדניגען נועם דוהען דיא חכמה .
זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם דאס מיינט זיין
אמלקייר חכם וואס ער איז אויך פון אמלקייר

חכם . דער תלמיד חכם בעריהקט ז'ה ג'ואנט מיט
זיין תורה אז ער איז אמלקייר חכם נאר ב'י אים
דוהט דיא חכמה יבקר כסילים תודע אונ צווישען
דיא נארין נועם דיא חכמה געוואקט ווערין ז'ה
תלמיד חכם בן עם הארץ אז דער תלמיד חכם איז
אויך פון אעם הארץ . דער תלמיד חכם בעריהקט
ז'ה מיט זיין תורה צווישען דיא נארין דיא עמי
הארצים פון זיין משפחה אפר עולא מיט דאס
אנשי איסתר בלגנא קיש קיש קריא האם עולא
ג'ואנט דאס איז וואס קענטשין זאגן אז אין
אקריג' איז דא איין משפחה אדער עטליכע
משפחות . קלינגען זיין אין קריג' . אפר אז דער
קריג' איז פול מיט משפחות קלינגט נאר ג'ואנט .
דער קענטש וואס קען נאר אביסל לערנען .
קלינגט ער פאר אלע קענטשין אונ וויינט אז
ער קען לערנען . אדער אמשפחה וואס זענען
עמי הארצים אז צווישען זיין געפיקט ז'ה איין
לקרן . קלינגט די גאנצע משפחה אונ בעריהקט
ז'ה מיט דעם לקרן . אפר דער קענטש וואס
קען פיר לערנען בעריהקט ז'ה נאר ג'ואנט מיט
דעם לערנען . אונ די משפחה וואס אלע זענען
לוקרים בעריהקט ז'ה נאר ג'ואנט מיט זייער תורה
לערנען אפר ליה רבי ירמיה רבי ירמיה
האם ג'ואנט צו רבי ירמיה פאן דכתיב קמן וגדול שם
הוא וואס מיינט דער פסוק קליין אונ ג'ואנט
דארטין . געוויס ווייטן מיר אז קליין אונ ג'ואנט
שטארבין אונ זענען דארטין אזא פ'ה פאקטין עצמי
ע' דברי תורה בעולם הזה נעשה גדול לעולם הבא
נאר אזוי האם איז געמיינט דער קענטש וואס
טאקט ז'ה קליין אויף דיא נועל'ט וועגן תורה
לערנען . נועם ער ג'ואנט ווערין צו עולם הבא וז'ה
הפשיט עצמי כעבר על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא אונ דער
קענטש וואס טאקט ז'ה פאר אקעקט אויף דיא
נועל'ט וועגן תורה לערנען נעשה חפשי לעולם הבא
נועם ער ווערין פרייא צו עולם הבא :

זוהר משפטים דף קכ"ה ע"א ת"ת דלילת יוד הא ואו הא

זכאין אינון ישראל מכל עמין עכו"ם דמאריהון קרי עלייהו (דכריס יד) וכך דבר ה' להיות לו לעם סגולה. וכתיב (שם) כי עם קדוש אתה לה' אלהיך (וכלל חד מלה) וכתיב (שם) בניס אתם לה' אלהיכם וגו'. תח חזי בשעתא דשראל לא אחכשו עובדייהו מה כתיב (ישעיה ג) עמי נונשו משלל וגו' משלנו כו. משלנו כו דייקא והא חוקימנא מלי כרזא דספרא דשלמה מלכא והכי אשכחן ביה. תו אשכחן דכל מאן דאכיל הא מילכלא דאחמכר כחדא. (או) בשעתא חדא או כסעודתא חדא. ארבעין יומין אחחיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא וסיעתא דמסאכא מתקרבין בדידיה וגריס לאתערב דינין כעלמא דינין דלא קדישין ואי אוליד כר באינון יוניין חוסין ליה נשמחא מסערא אחרא דלא אטעריכא וכתיב (ויקרא יא) והתקדשתם והייתם קדושים וגו' אחי לאסתחבא מסאכין ל' ודאי דכתיב (שם) ונעמחם כס חסר א' מסאכיהא אטימא מכלל דלית ליה רש לאתדכא הכי כשאר זני דמסאכותא דעתדכין. ותו דמסתמי מחיון כישן דהא כעניייהו גדיא משתכח ויכיל לאתקא דהא ללמא דכר נס אחסבר מניה רבי ייסא שרי למיכל להרנגולת כגביה או כחלבא. אמר ר' שמעון אסיר גך דלא יהיב איניש פתחא לזינין כישין גך אמרין גיורא סחור סחור לכרמא לא חקרב ודאי אסיר גך הוא דחומרא חית ביה כבעירה לשחיטה ומאן דשרי הא מיה כתיב (עמוס ב) ותשקו את הגוירים יין מאן דשרי הא מיה כתיב (דכריס יד) לא תאכל כל תועבה כל לאכללא כלא :

מוכר

יוסף דחק

הרכה פסוקה

מלוקט מספרי מוכר

הרכב"ם הלבות ק"ש פרק ב

אם מן השמים סיעור נבקש רפואות תעלה למתולתך כחמור עון פסם הכרית פקח עיניך ואלה כי תחת אשר הכרית פסע כילדי פסע ורע שקר טוב אשר תאחז שפ"ע תחת פסע וכו' חרבה השפע כי אם תס הקץ וטובר על פסע וכו' ר"ת פסע פסור שכת עונה וחלל מעשות הפסע וירבה הפסע. מתחיל כפ"ל פסור פסור נתן לאינונים נדקתו עומדת נדע ירכה כפ"ל יום יום

(א) מי שירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכבד ולקרות קורם שחנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה כהירא שביא תנץ החמה קורם שיקרא יהכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא ולא יתכסה לא במים הרעים שירחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולים מפני שערוהו נראי בהן אבל מתכסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו: (ב) הקורא

קריאת שמע לא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו

(א) מי שירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכבד ולקרות קורם שחנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה כהירא שביא תנץ החמה קורם שיקרא יהכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא ולא יתכסה לא במים הרעים שירחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולים מפני שערוהו נראי בהן אבל מתכסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו: (ב) הקורא

אם מן השמים סיעור נבקש רפואות תעלה למתולתך כחמור עון פסם הכרית פקח עיניך ואלה כי תחת אשר הכרית פסע כילדי פסע ורע שקר טוב אשר תאחז שפ"ע תחת פסע וכו' חרבה השפע כי אם תס הקץ וטובר על פסע וכו' ר"ת פסע פסור שכת עונה וחלל מעשות הפסע וירבה הפסע. מתחיל כפ"ל פסור פסור נתן לאינונים נדקתו עומדת נדע ירכה כפ"ל יום יום

(א) מי שירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכבד ולקרות קורם שחנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה כהירא שביא תנץ החמה קורם שיקרא יהכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא ולא יתכסה לא במים הרעים שירחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולים מפני שערוהו נראי בהן אבל מתכסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו: (ב) הקורא

דער נואם לייגענט קריאת שמע זאל ער גיט קריצען מיט דיא לעפצין ויא יראה באצבעותיו אונ

ער

כדי שלא תהיה קריאתו עראי ואם עשה כן אע"פ שיצא ידי חובתו הרי זה מנוגה וצריך להשמיע לאזניו כשהוא קורא ואם לא השמיע לאזניו יצא וצריך לדקדק באותיותיה ואם לא דקדק יצא :

ומיחד השכינים וירבה השפע :

ער זאל גיט נויזן מיט די פינגער כדי שלא תהיה קריאתו עראי די קריאת שמע זיינע וואס ער לייענט זאל גיט זיין מאנכייט, נאר יוצא צו זיין, אפי' אפ צו לייענען ואם עשה כן אונ אויב ער האט אזוי גיטאן, ער האט געלייענט קריאת שמע אונ האט געוואנקען מיט דיא פינגער אונ מיט דיא לעפצין אפ על די שפא די חובתו הרי זה מנוגה אפילו ער האט יוצא גיטען מיט דיא קריאת שמע, פון דעקטונענין איז דאס גיט שוין פאר גאט מען זאל אזוי לייענען קריאת שמע וצריך להשמיע לאזניו כשהוא קורא אונ ווען ער לייענט קריאת שמע דארפן זיינע אויערין הערין וואס ער רעט ואם נא השמיע לאזניו יצא אויב זיינע אויערין האבן גיט גיהערט וואס זיין טויל האט גיכעט, האט ער אויף יוצא גיטען וצריך דקדק באותיותיה אונ מען דארף אפשיידן די אותיות איינע פון די אנדערע ודהיינו על דבקה, זאל ער זאגן מיט צוויי לטען, ואכדקם מהרה זאל ער זאגן מיט צוויי לטען, אונ נאך אנדערע ווערער ווי עס שטייט אין שולחן ערוך הלכות קריאת שמע ואם נא דקדק יצא אונ אויב ער האט גיט סדקען גיטען נאר ער האט גיטאנט אלע ווערער צו זאמען איז ער אויף יוצא, דאס הייסט אויף קריאת שמע געלייענט :

ולא יעבור ויס אחד שלא יתן לדקדק חס מעט ואם הכנה כי תחת אשר היה כפשוטו נהגן מפריד הלחץ עתה כדקדק מיוחד עס פוים כ"ס וסוף תיקון גדול שהוא סוד גילולת הקדושה כמקוט הספ"א דרגא דמותא עתה יסוד ממנו להחיות נפשות חיוניות סבך ורואה כסף כמילי כ"ף ספ"ד פ"ס גימטריא כפרה

צדקה נאך ויין פארקענין אלע מאג ויא גבור יום אחד שלא יתן צדקה עם זאל גיט אוועק גיין איין מאג וואס ער זאל אין אים גיט געבן צדקה אם מעט ואם הרבה סיי ווייניג אונ סיי פיל כי תחת אשר היה כפשוטו נהגן מפריד איהו וייל מיט זיינע זיגד איז ער גיטען אקריגער אונ האט אפגעשיידט דעם העקר פון דער וועלט עתה בצדקה סיחך שם הנהיג ברוך הוא איצט מיט דיא צדקה וואס ער גיט איינציגט ער דעם נאמען פון גאט, געלויבט איז ער וואו היקון גדול אונ דאס איז אנרויסע פאך-ריכטונג צו דיא עבירה שהוא פתח גיצוצות הקדושה בסקים הספ"א אחר דרגא דמותא ער האט פארשפרייט די הייליגע חלקים אויף דעם ארץ פון די ספרא אחר וואו די טוכאז איז וואס פון דארט קומט דער טוים עתה יסוד פשוטו הנהיג נפשות חיוניות איצט נועט ער פארשפרייט ויין געלט עם זאלין קלייבן אזוי פיל ארעמע נפשות ביי דעם לעבן הבט ורואה כסף כמילי כ"ף ספ"ד פ"ס גימטריא כפרה קוק נאר אונ נעה דעם ווארט כסף מיט זיין דער-פילונג כ"ף, איז הונדערט, ספ"ד, איז הונדערט מיט צוואנציג, פיה איז פינף אונ אכציג, צו זאמען איז דריי הונדערט מיט פינף, אונ דער ווארט כפרה איז אויף דריי הונדערט מיט פינף, צו ווייניג אז דיא צדקה וואס מען טוהט מיט דעם געלט, איז אכפרה אויף די עבירות וסיחך השכינה וירבה השפע אונ ער איינציגט די רוחהונג פון הקדוש ברוך הוא אויף דער וועלט אונ מעהרם די ברכה אויף דער וועלט :

גערט, איז אכפרה אויף די עבירות וסיחך השכינה וירבה השפע אונ ער איינציגט די רוחהונג פון הקדוש ברוך הוא אויף דער וועלט אונ מעהרם די ברכה אויף דער וועלט :

משפטים יום ה תורה

אונקלוס

לחמשיך טחית דלא יהוה נפשי י יה יהו יהוה, רוח יורד הא ואו הא, נשמת ידלה חיה ייחידה די דמילי היה אפ שם כ"ן שבעשים בניקוד חולם :

בב וְכִי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה וַיִּמְתְּנוּ אֶתְחָא מַעֲדָא תר"א וזי ינו, כמנחת לב כ"ף אב סהדרין עד עט :

בעל המורים

(כב) וכי ינלו אנשים, כ' הכל וחידק כי ינלו אנשים יחדו איש ואחיו מה סתם ממון דדרשין וקולותה את כפה ממון חף ס"ג

רש"י

שפתי חכמים

ח' חל לא שנים עם אשה דאס כן אפילו אחד נמי ועוד (כב) וכי ינצו אנשים, (מכילתא) זה עס ח זה ונתכוון להכות את חבירו וסבב את האשה : ונגפר, אין נגיפה חלל לשון דחיסה והכאה כמו (תהלים לא) סן תנוף

פירוש לתורת אלהים

(כב) וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים אויב צוויי קענטשין וועלן זיך קריגען ונגפי אשה תרה אונ גיט ווילעקדיג האט

וַיִּפְקֹד וַלְדָּתָא וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן
מִיָּתָא אֲתִנְכַּבֵּא יִתְנַבֵּי
כְּמָא דִּי יִשְׁנֵי עֲלֹהֵי
בְּעָלָא דְאַתְתָּא וְיִתֵּן מִן
מִימְרֵי דִּינֵיָא בְּנִיאָם מִוִּתָּא
יִהְיֶה וְיִתֵּן נִפְשָׁא חַדָּף
הוּא יִיחָל וְיִהְיֶה . כִּיָּק פִּט : וְלֹא יִהְיֶה
אִסּוֹן . כְּמִוִּתָּא בְּנִיָּה לֹא לֵב לֹא סִנְהֵדְרִין
פִּד : כְּמָא דִּי יִשְׁנֵי . כִּיָּק פִּט עֲלֵיָּה : וְיִתֵּן בְּנִילִים . מְגִילָה טו סִנְהֵדְרִין קִיל : וְאִם אִסּוֹן . כְּמִוִּתָּא לֵב סִנְהֵדְרִין עֵד :

וַיִּפְקֹד וַלְדָּתָא וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן
מִיָּתָא אֲתִנְכַּבֵּא יִתְנַבֵּי
כְּמָא דִּי יִשְׁנֵי עֲלֹהֵי
בְּעָלָא דְאַתְתָּא וְיִתֵּן מִן
מִימְרֵי דִּינֵיָא בְּנִיאָם מִוִּתָּא
יִהְיֶה וְיִתֵּן נִפְשָׁא חַדָּף
הוּא יִיחָל וְיִהְיֶה . כִּיָּק פִּט : וְלֹא יִהְיֶה
אִסּוֹן . כְּמִוִּתָּא בְּנִיָּה לֹא לֵב לֹא סִנְהֵדְרִין
פִּד : כְּמָא דִּי יִשְׁנֵי . כִּיָּק פִּט עֲלֵיָּה : וְיִתֵּן בְּנִילִים . מְגִילָה טו סִנְהֵדְרִין קִיל : וְאִם אִסּוֹן . כְּמִוִּתָּא לֵב סִנְהֵדְרִין עֵד :

רשבים

(כב) ולא יהיה אסון . באשה : בפלילים . בשומת הדיונים : (כג) ונתתה נפש תחת נפש . ופסור מדמי

שפתי חכמים

רש"י

ונתנו בפלילים מכתל : מ דלן לומר בולדות דלא כתיב ואם
אסון יסיה ונתתה נפש תחת נפש ואי בולדות דלא כתיב מכה
איש ולא נפ : י מדכתיב ונתן בפלילים משמע שפתיין לא
פרע לכן אמר לשון ינכה ולא יפרע : כ דלי פירושו כתי
מכ שפתי הוא הוא מלי : נתן בפלילים דמשמע שפתיין הדבר תלוי
בכעל : ר לאסוקי דמים של האשה הטובס יס"ו מקרא קור :

באכן רגלך (ירמיה יג) וכערס יתנפסו רגליכם (ישעיה
ח) ולאכן נגף : ולא יהיה אסון . מ באשה : ענוש
יענש . לשלם דמי ולדות לכעל שמיין אותה כמה היתה
רצויה להמכר כשוק להעלות בדמיה כשכיל הריונה : ענוש
יענש . ינכו ממין י ממנו כמו (דברים כב) וענשו אותו
מאה כסף : באשר ישירה עליו וגו' . כשיתכענו
הכעל כ ככ"ד להשית עליו עונש על כך : ונתן . המכה דמי ל ולדות : בפלילים . פ"ס הדיונים : (כג) ואם
אסון יהיה . באשה : ונתתה נפש תחת נפש . (סנהדרין עט) רבותינו מולקים בדבר יש אומרים נפש ממש
ו"א ממון אבל לא נפש ממש שהמכרין להרוג את זה והרג את זה פסור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה

דעת וקנים מבעלי התוספות

מתפרש קרא הכי ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש
ונתת נפש תחת נפש . והיטה סת חירוש יש כוח דכין
דנתתה נפש תחת נפש . ונראה דס"א דכין דלא אתעביד
מחשבתו שחרי עיקר כוונתו היתה להרוג את חבריו לא
יהיב קס"ל

(כג) ואם אסון יהיה . לפ"ד נתכוין להרוג את זה והרג את
זה חייב ד"ל נפש תחת נפש ממש ולפ"ד פסור
ממיתה וחייב ככין חוי נפש תחת נפש ככין נפשו
והגא דבי חזקיהו דסבר פ"ק דבב"ק דפסור אפילו ככסין
יהיב קס"ל

פירוש לתורת אלהים

רובל קער . די צוואנציג רובל צאָרף דער שְׁלֵעֲנֵער
בְּצִאָהֶלֶן דַּעַם כְּאֵן : (יג) ואם אסון יהיה אויב עם
וועט זיין אַאָבְגֶלִיק אִין דִּיא אִשָּׁה . די אִשָּׁה אִין
גִּישְׁמָאָרְבִין פֿון דַּעַם שְׂטוּים וואס ער האט איר
גִּישְׁמָאָרְבִין וְנִתְחָה נֶפֶשׁ פִּתְחָה נֶפֶשׁ זַל קֵעַן גִּעְבִּין
אַמְעֵנְשׁ פֿאַר אַמְעֵנְשׁ . אִין דַּעַם דִּין אִין אִין
דַּעַר גִּקְרָא צוויי דַּעַר וְיִינְגֶנְגֶען . אִינְדֶּער זַאָגט
קֵעַן זַל דַּעַם שְׁלֵעֲנֵער הֶרְגֶנְן . ווארום דַּעַר
שְׁלֵעֲנֵער אִין אַרֶזְחָה . ער האט גִּינוּאָלְט הֶרְגֶנְן
זיין הֶבֶר . נָאָר ווייב דִּיא אִשָּׁה אִין אַנְגֶּעקִימֶען
צווישען זיין אִין דִּיא אִשָּׁה פֿון אִים גִּעְהֶרְגֶה
גִּינוּאָרִין . האט ער דִּיא גִּינוּאָלְט הֶרְגֶנְן אַמְעֵנְשׁ
אִין האט גִּעְהֶרְגֶה אַמְעֵנְשׁ דִּרִיבֶּער דִּארְף קֵעַן
אִים הֶרְגֶנְן . אִין אִינְדֶּער זַאָגט ווייב דִּיא אִשָּׁה
האט ער גִּיט גִּינוּאָלְט הֶרְגֶנְן . אִין ער האט זיין
גִּעְהֶרְגֶה אַמְעֵנְשׁ דִּרִיבֶּער דִּארְף קֵעַן אִים גִּיט
הֶרְגֶנְן . נָאָר ווייב ער האט גִּינוּאָלְט הֶרְגֶנְן
אַמְעֵנְשׁ . דִּרִיבֶּער זַל ער גִּישְׁמָאָרְבִין ווערן
קִיט גִּעְלֶט . קֵעַן שַׁאָצַם דִּיא אִשָּׁה ווען זיין וואָלְט
גִּעְלֶט וויא פִּיל וואָלְט זיין ווערן גִּינוּען צו
פֿאַרְקוּיפֶן זיין פֿאַר אַרִיבְקָם אויף אִיבִיג וויא
אַשְׁפָּהָה בְּגִנִּית . אויז פִּיל גִּעְלֶט זַל דַּעַר
שְׁלֵעֲנֵער

האט אִינְדֶּער אַשְׁמִיבְגִימָאָהֶן אַמְעֵנְשׁ אִשָּׁה .
וואס אִין גִּעְשְׁמָאָנְען גִּעְבִּין זיין וְנָצִי וְלִדִּה אִין
אִירֶע קִינְדֶּער זַענֶען אַרִיבְקָנְגֶנְגֶען פֿון אִיר
טוּיָקֶע . זיין זַענֶען אִין אִיר גִּעְהֶרְגֶה גִּינוּאָרִין זיין
זיין אִין אִין דִּיא אִשָּׁה אִין קִינְדֶּער אִין אִין אִין
גִּינוּען . די אִשָּׁה קֵעַבֶּט אִין אִין גִּעְזֶנְדֶּער עֵנֶשׁ יַעֲנֶשׁ
זַל דַּעַר שְׁלֵעֲנֵער גִּישְׁמָאָרְבִין ווערן קִיט גִּעְלֶט
בְּאִשְׁרֵי נִשִּׁית גִּלְיֵי בַּעֲלֵי אִיבִיב דַּעַר מֵאֵן פֿון דִּיא
אִשָּׁה וועט קֵאָנְען בִּי דַּעַם שְׁלֵעֲנֵער די קִינְדֶּער
פֿון זיין ווייב . זַל דַּעַר שְׁלֵעֲנֵער אִים בְּצִאָהֶלֶן
פֿאַר זיין גִּעְלֶט וְנָתַן בְּגִילִים דַּאָס גִּעְלֶט זַל ער
גִּעְבִּין דִּירְף דִּינִים . די דִּינִים זַלִּין פֿסְקֶנְן וויא
פִּיר קֵעַן דִּארְף בְּצִאָהֶלֶן פֿאַר דִּיא קִינְדֶּער וְנָאָם
בְּצִאָהֶלֶן ווערן גִּעְשְׁמָאָצַם . גִּלְיֵי וויא די אִשָּׁה
וואָלְט גִּעְדִּארְפֶּט פֿאַרְקוּיפֶט ווערן פֿאַר אִיבִיבִּנְע
דִּינִקָם וויא אַבְגֶּענִישֶׁע דִּינִקָם וויא פִּיר אִין זיין
ווערן גִּינוּען . פֿרִיעֶר ווען זי אִין גִּינוּען קֵעְבֶּרְת
דִּהִינֶנּוּ הִנְקֶעֱרֶט רִבְבֶּל . אִין אִיבִיבִּנְע אִין זיין נָאָר
ווערן אַבְגֶּענִישֶׁע רִבְבֶּל . ווארום פֿרִיעֶר האט דַּעַר
בַּעַל הַבַּיִת גִּעְרֶעכְנֶט זיין אִין קֵעְבֶּרְת וועט זיין
האָבִין קִינְדֶּער ווערן זיין זיין זיין אִיבִיבִּנְע
גִּעְעֶבֶט . דִּרִיבֶּער אִין זיין ווערן גִּינוּען צוואנציג

תַּחַת נִפְשָׁא : כִּד עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן
תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רִגְלָא תַּחַת
רִגְלָא : כִּה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פִּצַּע
תַּחַת פִּצַּע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה :

דלרא נפש חתה נפש. חנינה יא חבוטת. לנ כ"ק פד סנדרין עט פז : פין חתה עין. כ"ק פג פד : רגל חתה. כ"ק פד : טיס חתה. שט : פוט חתה. שט טו פד פס : חבורה חתה. כ"ק פד :

רשב"ם

וולדות : (כד) עין חתה עין. רבני עין רבוותה. וכל זה כולו בחסרון אברים : (כה) כוית תחת כויה. אף אלו הרבירים רדשו מה צורך עין חתה עין וגו'. פסוק ע"פ שאין בכלל אלו חסרון אבר חייב דמי צער ובשת רש"י

נמכר בשוק : (כד) עין חתה עין. סימא עין חבירו נותן לו דמי עיניו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק וכן כולם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל (כ"ק פד) : (כה) כויה תחת כויה. מכוח אש ועד עכשיו דבר בהכלה שיש בה פחת דמים ועכשיו בשאין בה פחת דמים אלא לער כנון כוולו כשפד על צפרניו אומרים כמה אדם כיוולא בזה רוצה לטול להיות מנעטר כך : פצע. היא מכה המולאה דם שפלע את בשרו נפרדו"ר בלעז (אפסענע וואונדע) הכל לפי מה שהוא אס יס בו פחת דמים נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת ורפואי וכשת ולער ומקרא זה יתר הוא ובהחובל דרשוהו רבותינו לחייב על האער אפילו במקום נזק שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פועקין אותו מן האער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה אלא אומרים יס לו לחתכה בסם שאינו מנעטר כל כך וזה חתכה ככרול ואגרו : חבורה. היא מכה שהדם נלרר בה ואינו יולא אלא שמאדים הבשר כנגדו ולשון חבורה טק"א בלעז (פסלעקקען) כמו (ירמיה יג) ונמר חבכרבותיו וחרגומו משקופי ל' חבטה כעדור"א בלעז (שלג) וכן שדושות קדים שקיפן קידום חבוטות כרוח וכן על המשקוף על שם שהדלת נוקט עליו :

עניני חקים מצות ומשפטים

(כד) עין חתה עין שן תחת שן וגו'. רז"ל פירשו ממנו ולא עין ממש. כי זה שהולא עין חבירו אילו נעשה לו כן ונולא את עינו לא כל הטבעים שיש ואילו השני ימות כהולא עינו מפי שטבט רך מן הראשון. ונעוד כשפטר רחובין על לחיי שמטון וכל עיניו לארץ הלא רחובין לא ידע שיפיל בזה עין שמטון וכן שמטין לא ידע כי יפיל רחובין את עינו. אבל כאשר נשפוט את רחובין לקחת עינו. הלא רחובין ידע מתחלה ששליח כ"ד סולך ליקח עינו ממנו ומתחת החרדה תלא נשמתו ממנו.

פירוש להוראת אלהים

שְׁלַעְנַעַר גַּעְבִּין צו די קענענשין וואס דארפן זי
 יִשְׁשֹׁן : (כד) עין חתה עין אויב איינער האט קלינד
 געמאכט די אויג פון זיין חבֵר. דארף ער בצאהלין
 געלט פאר די אויג שן חתה שן אויב איינער האט
 אויפגעהאקט אצאן פון זיין חבֵר. דארף ער
 בצאהלין געלט פאר דעם צאן יד חתה יד אויב
 איינער האט אפגעהאקט אהאנט פון זיין חבֵר.
 דארף ער בצאהלין געלט פאר די האנט רגל חתה
 רגל אויב איינער האט אפגעהאקט אפוס פון זיין
 חבֵר דארף ער בצאהלין געלט פאר די פיס. די
 אלע שאדיגס ווערן געשאצט גלייך וויא דער
 קענענש וואלט געדארפט פארקויפט ווערן פאר
 אקנעקט אויף אייביג וויא אפגענישער קנעקט.
 וויא פיל איז ער ווערט גיווען פריער ווען ער
 האט געהאט ביידע אויגן. אדער אלע ציין.
 אדער ביידע הענט. אדער ביידע פיס. און ווי
 פיל איז ער איצט ווייניגער ווערט. אזוי פיל נאל
 דער שְׁלַעְנַעַר בצאהלין וכו' איצט שמועקט קען
 פון אשארין. וואס דער קענענש איז גיווארין
 ווייניגער ווערט. איצט שמועקט קען נאר פון
 שְׁקַעֲרָצִין און ער איז נים ווייניגער ווערט :
 (כה) כויה תחת כויה ראינו ראובן האט געהאקט
 אפגעקערענשין איינין און האט אפגעקערט דעם
 איינין אויף דעם גאנצן פון שמועקט. פונקער.
 און שמועקט האט פון דעם גרויסע שְׁקַעֲרָצִין.
 שאצט קען די שְׁקַעֲרָצִין. קען פרעקט בייא אזוי
 אפגעקערט וויא שמועקט איז אזוי ביידע שמועקט
 און אזוי איידיל וויא שמועקט. וויא וואלט גיווען
 אז אויף אים וואלט גיווען אגורה פון סככות
 קען נאל אים טאהן אפגעקע וסורים וויא ראובן
 האט גיטאהן צו שמועקט. ווי פיל וואלט ער געבין
 קען נאל אים דא וסורים נים טאהן. אזוי פיל
 נאל ראובן געבין צו שמועקט פצע פחה פצע אז
 איינער האט געמאכט זיין חבֵר אוןאנד וואס איז
 ארויס געגאנגען בלוט. דארף ער בצאהלין פאר
 די שְׁקַעֲרָצִין פון די וואנד. און קען שאצט וויא
 בייא כויה חבירה תחת חבירה אז איינער האט
 גיטאהן אקלאפ זיין חבֵר און האט אים געמאכט
 אבייל. וואס די בלוט איז פארקלאפן אונטער די
 הויט. דארף ער בצאהלין פאר די שְׁקַעֲרָצִין

מִשְׁקוּפִי: כו וְאִי יִמְחֶה
גִּבְרִית עֵינָא דְעִבְדִּיהּ
אוּ יִתְעֵינָא דְאַמְתִּיהּ
וְיִחַבְלִינָה לְבַר חֲוִירָן
יִפְמָרִינָה חֲלָף עֵינֶיהָ:

ת"א וי יכא איש - קידושין פד : ושתיה - קידושין כד כ"ב : מחא עיט : כ"ק מד :

רשבים

בעל המורים

(כו) וכו' וכו' . אלן שני פסוקים מתחילין בוא"ו ומסיימין בוא"ו . יורפוי . פצע מכת חרב וחבורה בציפורניו דבר מועט :
וכי יכא תחת עינו ואם שן עכדו תחת שני הכי כ"ד כנגד כ"ד
לזכרים שווא כהם ויש כהם כ"ו תיבות כשתלרף ענהן שן ועין
יכו כ"ו לזכרים וכן בויאמר ארור כנען ויאמר כרוך ה' אלהי שם כ"ו תיבות ומתחילין בוא"ו ומסיימין בוא"ו :

שפתי חכמים

רש"י

(כו) את עין עבדו . קנעני אכל עבדי אינו יולא בשן
ועין כמו שאמרנו אלל לא מ' תלך כלאת העבדים : תחת
עינו . (מכילתא) וכן כ"ד ראשי ג' אכרים אכבעות .
הידים והרגלים ושתא אונים והחוטם וראש הגויה שהוא גיד
הייתי אומר מה עין שנכרל עמו אף כל שנכרל עמו והרי שן לא נכרל עמו . ואם נאמר שן ולא נאמר עין הייתי אומר
אפילו שן תיטוק שש לה הליפין לכך נאמר עין :

עניני חקים מצות ומשפטים

דעת וקנים מבדלי התוספות

(כו) לחפשי ישלחנו . מדרש ולכך יוצא עבד כנעני בשן
ועין אמר הקב"ה חם ראה ערות אביו והגיד לאחיו
בפיו לפיכך נתקדש להיות עבד לאחיו וזה דקה בדבר
שקבל בעינו או בשינוי לפיכך יצא בהן דחרות :
שלהם . אלא ודאי הכונה כמו שהם הרעו לי הרעותי להם אף שהרעות אינם דוונים זה לזה :

פירוש לתורת אלהים

פון דעם בייר . אונ קען שאצט נויא בייא קויה
וצו די אלע זאכין קענען ויין נאך ערליי בצאלהונג
בייא א אויג . ביי אהאנט , ביי אפוס , דארף קען
נאך בצאלהין פאר דיא שמערצין . אונ פאר די
צייט וואס ער איז קראנק פון דיא שמערצין אונ
קען נישט פארדינען אפילו ווי ער וועט שפעטער
פארדינען . אונ פאר דיא שאנדע וואס ער איז
בלינד , אדער אן אהאנט , אדער אן אפוס , אונ
בצאלהין אראקמאר ער זאל אים היילן . דאס
הייסט נאך צער רפוי שבת ב"ש וועיין ב"ק פרק
החובל : (כו) וכי יבא איש את עין עבדו או את עין אפדו
ושחרה ווען איינער וועט אויסשלאגן דיא אויג
פון ויין פגענישען קענקט אדער פון ויין פגענישע
דינקט אונ די אויג איז שוין פארדארבן . קאלע
אויף אייביג לחפשי ישלחנו זאל ער ארויסשקען
פרייא ידעם קענקט אדער דיא דינקט תחת
זיט פאר דיא אויג וואס ער האט ויין פגענישען
קענקט אדער ויין פגענישען דינקט אויסקלאגן :

נביאים ירמיה לט

תרגום

לחמשיך מנ"ה ד"א צבאות נפש צ' צב צבא צבאות רוח יהודה נשמה הנצח ארני נשמה דהור יהונה חיה
יהודה הנצח יהונה חיה יהודה דהור אל שם כ"ן שבעשים :

א וביקא לא תבגון ותרעא לא
תורעון וכרמא לא תצבון
ולא יהי לבון ארי במשקלן
מיתבון קל יומיכון בדיל
דתקומון יומין סניאין על
אפי ארעא דאתון דיירין
פסן : ב וקבילנא קמיבור יונדב בר רבב אבונא קל
א ובית לא תבנו ורע לא תורעו וברם לא תפועו
ולא יהיה לכם פי באהלים תשבו כל ימיכם
למען תחיו ימים רבים על פני האדמה אשר
אתם גרים שם : ב ונשמע בקול יהונדב בן רבב
מצודת דוד

רש"י

(א) באהלים תשבו . במדברות : אשר אתם גרים
שם . כי לא היה להם חלק בארץ כי גרים היו :
(ב) ונשמע בקול יהונדב בן רבב . אבונא קל
ולפעמים יאמר עם אנשי המקום ההוא אכל היושב באלה ואלו לו שדה וכרם כקל יוכל להפחית ממוקום למקום (וטעם מניעת
מחית היין לא הולך לפרש כי ידוע הוא שמיא למעשים מגוונים) : אשר אתם גרים שם . במקום נטיית האהלים : (ג) ונשמע בקול .

אֲבִינוּ כָּל אֲשֶׁר צִוְנוּ לַבְּלֹתֵי שְׁתֹּת־לֵינָּה כְּלִי־מִינֵינוּ
 אֲנַחְנוּ נִשְׁינֵנוּ בְּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ : ג וְלַבְּלֹתֵי בָנוֹת בָּתִּים
 לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה וְזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ : ד וְנֹשֵׁב
 בַּאֲהָרִים וְנִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר־צִוְנוּ וְיִנְדָּב
 אֲבִינוּ : ה וְיִהְיֶה בַּעֲלֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־כַּבְּל
 אֶל־הָאָרֶץ וְנֹאמַר בָּאוּ וְנִבְּאוּ יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חֵיל
 הַכַּשְׂדִּים וּמִפְּנֵי חֵיל אָרֶם וְנֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַם :
 וְנֹאמְרָא אִתּוֹ וְגִיעוֹל בִּירוּשָׁלַם טָן קָדָם מִשְׁכִּינִת בְּקִדְא וּמִן קָדָם מִשְׁכִּינִת אָרֶם וְיִתְקַנָּא בִירוּשָׁלַם :

רש"י

מצודת דוד

ר"ל קבלנו מאמרו : בנינו ובנותינו : ר"ל אף הקטנים והקטנות : (ה) ויהי בעלות וגו' : על כרחנו כלנו העיר לכן
 (ג) לשבתנו : לשבת אנוהו כהם : וזרע : ר"ל כל מין זרע אף
 נן זרוע : (ד) ונשב : עד הנה ישבנו בזה'ים : ונשמע ונעשה :
 ר"ל כמו שקבלנו על עצמנו כן עשינו כל אשר וכו' : (ה) ויהי
 בעלות : ר"ל ומה שגב עתה בכתי העיר הסבה היא כי בעלות ל"ג אל הארץ (וזהו מה שגב עתה בימי יהויקים כמ"ב במ"ב) אז אמרנו
 בלעלות : ר"ל ומה שגב עתה בכתי העיר הסבה היא כי בעלות ל"ג אל הארץ (וזהו מה שגב עתה בימי יהויקים כמ"ב במ"ב) אז אמרנו
 אז לאלו כולו ונבא לירושלים מוסד הכשדים ואנשי ארם אשר עמהם לכל ישללו אמותו ולכן נשב בירושלים :

תרגום

כתובים משלי טז

לחמש'ך פיסוד ומלכות דלא שין דלת : יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רות יאהרונה נשמה דיסוד א אד
 אדנ אדני נפש אדני רות אלף דלת נון יוד נשמה ומלכות יו דו דו הו הו תיה יתירה דיסוד יְהִיָּה תיה יתירה
 דמלכות אל שם ב"ן שבע'סיה :

א צוֹף־יָבֵשׁ אֲמַרְי־נָעַם מִתּוֹק לִנְפֶשׁ וּמִרְפָּא לְעַצֶּם : ב יֵשׁ
 בְּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי־אֵישׁ וְאַחֲרֵיתָהּ בְּרֶכְיָמוֹת : ג נֶפֶשׁ עֵמֶל
 עֲמָלָה לֹא כִי־אָבֶה עֲלֵיו פִּיהוּ : ד אִישׁ בְּלִיעַל בְּרַחֲרָעָה
 נָשָׂא דְתַרְיָצָא הִיא וְסוּפָא אוֹרְחָתָא דְמוֹתָא אִינוּן : ה נֶפֶשׁ דְּלִצְנָא לְעִנְיָתָא תְּסוּבָר דְּמִן פּוּקָא
 אֲתִי לָהּ כִּיּוּפָא : ו גִּבְרָא טְלוּמָא רַבָּר בִּישְׁתָּא

רש"י

מצודת דוד

(א) צוף יבש : הממתיק אמרים כנעניות רב המה ערכים
 לשומעיהם כחלות הדבש והמה מועילים לנפש ולגוף כי כזה
 ימנע לכות בני אדם אחר דעתו הן בדבר המוסר הן בדבר
 הנלמד : (ב) לפני איש : לשי ראות עיניו : ואחרייתה : אחרית
 הדבר היתה הולך אל דרכי מות : (ג) עמלה לו : טורח המלאכה
 יעמוד לו לזכרו כאשר פיו יכופ אחתו לחבוב המלאכה אז יהי לו
 למלא אלהיו : (ד) כודת רעה : דרכו לחפור ולחפש תחבולות
 לעשות רעה לפני אדם וגם יצב לזכר דברי חזוים ומכשפים

פירוש ע"ט

(א) צוף רבש אמרי נועם דער מענקש וואס רעמ
 ויסע רייד פחוק נפש ופרפא נעצם מאכין
 די רייד ויס ריא נשמות פון ריא מענקשין וואס
 הערין ויינע רייד אונ עם איז אהייזונג צו ריא
 ביינער : אז איינער רעמ מוסר מיט ויסע רייד
 גיינען אריין ריא רייד אין ריא הארצער פון ריא
 מענקשין וואס הערין ריא רייד : אונ ער טוהט
 תשובה איז דאס ויס צו ריא נשמה אונ עם איז
 אהייזונג צו ויין נוף : (ב) יש ברה ישר לפני איש
 אקאהר האט אקענקש אקעות : ער מיינט ריא
 וועג ודער פירזונג איז גלייך פאר אים ואתרית
 רכי פוז אונ דער סוף האט די וועג ודער פירזונג
 אים געבריינגט צום טויט : (ג) נפש עמל לו
 דער מענקש וואס מאטערט ויך אין ויין ארבעט
 מאטערט ער פאר ויך כי אבך עליו פיהו טייל ויין
 מויל גייט אים ער זאל ארבעטין : טייל ער דארף
 עסין מוז ער ארבעטין : (ד) איש בליעל ברה רעה
 דער שלעכטער מענקש גראבט דאס שלעכטס
 אויף מענקשין אין דערשטייל : עם זאל גיינער
 וויסען אז די שלעכטס איז גיטאקן גיזארין פון
 אים

ובספנותא נורא יבדה זלגיו : ועל שפתי כאש צרבת : ה איש תהפכות ישרת קדון
ה נקרא קהפנא יגרי תיגרי
והקנא קעריק רחמיה :

שפתו קרי סנו ועירא

מצורת דוד

כאלו על שפתיו אש שורפת : (ה) איש תהפכות . סמך
אחרים ממה שזמר הוא מנרה מרינס בין הכריות : ונרגן .
המחלוק אחר מעשה בני אדם מפריד מן האנשים את השר אשר
עליהם כי מוריד בו וגם הוא נהפך להם לאויב :

רשמי
הושב מהשבת רעות : ועל שפתיו . שורף הרעה כאש
שורפת : (ה) ישרת . יגרה : ונרגן . ע"י ריגונו
והרעותו מפריד מומא אלוסו של עולם :

פירוש ע"מ

איש ועל שפתי כאש צרבת אונ קיט ויניע לעפצין
דעם ער קרענענדיגע ליבשאפט צו אלע
קענקשין . קען נאר קיינען ער איז אקענקשין
קריינד ער האט אלע קענקשין ליב : (ה) איש
תהפכות ישרת קדון עם ונענען דא קענקשין וואס
פארקערין דא בייד , דהיינו ער האט גיהערט
וואס ראובן האט גירעם אויף שפען , קוקט ער

ברמטורא

משנה מנחות פ"ד

עיקר תוי"ט

[א] התכלית ב' . ולא דברה המשנה בדיוני הליצים והתפילין
והמזוזה וענין מלאכתן והכרעות שתייך לכרך עליהן ב' .
וסתם זה בשני לפי שהיו הדברים האלה מפורסמים בזמן חבור
המשנה והיו עניינם ידועים ונהגים ביד כל העם פרט וכלל אין
ענין מהן נעלה מזה חסד וע"כ לא דברה לכך כהם כמו שלא
הסדירו נוסח התפלה ולידיתיה
ש"ך לפי שהיו מפורסמים אצל הדור
ספר גמ' וביארו הר"מ : (א) כ"כ
רש"י ותוס' מדרש' גדול שנים
דלין גדול פחות משנים גדולים
משמע ד' : (ב) זו דעת הר"מ
ללא כענין אלא חוט ח' תכלת
אצל סוכר סיני קטני לכן דעה
כופל לכל חוט עד שיהיו שמים
וגמאל נעבשו שבע דלכן וחדר תכלת ועחו"ט : (ג) והחילוק
בכחפזה קרי ליה אין כעבין כ' ובארבעה מינין שכלול משכבין
לבארבעה מינין כשהן מעוין נוטל אחת אחת ואינו יולא ידו
חוכתו ולא שלמה המלך עד שיגמור עולת חרבתו בידו
וחס' כזה אחר זה ואינו כן בתפילין כ' אלא כל זמן שיטח ח'
משניהן ר"ל שלושן ככר קיים מ"ע אחת ויולא ידו חוכתו : (ד) גם
בחיבור הר"מ חזר וכתב לשון המשנה ולא חילק בין יש לו לאין לו
ועחו"ט : (ב) תפלה . תרגום נטעפות לתפילין והטור מ"י
עלולים שכן אוח ועדות לכל רואינו שהכניסה שורה עלינו דכתיב

פרק ד א התכלית אינה קצבת את הלבו אין די תורה
שתיים דא ציצית זאלין זיין
גיטאקט פון ווייסקע פעדים , אונ פון קלאהע
פעדים וואס ונענען גיפארקט מיט די קלוט פון
ווארעם חלזון דאס הייסקת הקבלת , זאנט די משנה
די הקבלת פארהאלט גיט די ווייסקע פעדים וזלגן
איז קצבת את הקבלת אונ די ווייסקע פעדים פאר-
האלט גיט די הקבלת , אויב ער האט נאר פעדים
פון הקבלת אליין , מאכט ער די ציצית פיר פעדים
פון הקבלת אליין , אונ אויב ער האט נאר ווייסקע
פעדים אליין , מאכט ער די ציצית פיר פעדים פון
ווייסקע פעדים אליין וועיין תוי"ט הפלה ש' יד אינה
קצבת ש' ראש די תפלה פון האנט פארהאלט גיט
די תפלה פון קאפ ויש' ראש אינה קצבת ש' יד אונ
די תפלה פון קאפ פארהאלט גיט די תפלה פון

הכילו את היין כלא סולת ושמן. מנסכו (ה) :
המתנות של מוכח החיצון. כגון ד' מתנות
של חסות : אין מעבדין זה את זה. שאל לא נתן אלא
אחת כיפר דכתיב ודם זבחק יספר שפיכה א' משמע :

ב הפרים והאילים
והבכשים. הכך דכתיב
כפ' אמיר אל הכהנים
והקרבנות על הלחם שבעת
כבשים תמימים בני שנה ופר
בן בקר אחד ואילים שנים
הנחלים עם שתי הלחם של
עזרת אינם מעבדים הפרים
שנים ואיל א' ושבעה כבשים
של מוספ' של עזרת הכת כ' :
כפ' פנחס (ו) שאין שני פרים

של מוספים מעבדין הפר של שתי הלחם ולא הפר של שתי הלחם מעבד שני פרים של מוספים וכן שני
אילים של שתי הלחם אין מעבדין האיל אחד של מוספים ולא איל א' של מוספים מעבד שני האילים של שני
הלחם. וכן הכבשים אין מעבדין אלו את אלו : רבי שמעון אומר אם היו להם פרים מרובין. לה
כלומר דמים כדי לקנות פרים כדי לזכות : ולא היו להם. דמים לקנות נסכים : יביאו פר א' ונסכים. ומפיק לה
מקרא דכתיב (ויסחאל מו) ויפסל לפר ויפסל לאיל תעשה מנחה ולכבשים מאשר תשיג ידו. וכן מדת פרים ואילים
אחת הוא והלא מנחת פרים שלשה עשרון ומנחת אילים שני עשרון. אלא להודיעך שמוצב להביא פרא' איל אחד
עם איפתו מדה הראוי לו. מלהביא פרים מרובים ואילים מרובים כלל מנחתם. ואין הלכה כר"ס : ג' הפר והאילים
והבכשים והשעיר. הנחלים כגלל הלחם. וכלן עולות חוץ מן השעיר שהוא חטאת : אין מעבדין את הלחם. שאל
הכילו שתי הלחם של עזרת כלא הקרבנות הללו מקודשין : הלחם מעבדין את הבכשים. הכך כבשים הן שני כבשים
שלמים שהזקקו לחנופה עם הלחם : והבכשים אינם מעבדין את הלחם. שאל לא נמלאו כבשים מביאים

ג' הפר והאילים והבכשים והשעיר אין מעבדין את הלחם
דער אקס מיט די צוויי באראנקעס מיט די זיבען
שעפסין מיט דעם שציר וואס מען האט
געבריינגט דעם יום טוב שבעות מקריב זיין אין
בית המקדש פארהאלטן גיט די צוויי ברויטן.
אויב מען האט גיבראקט שבעות דא צוויי
ברויטן פון די גיטע ווייזן מעהל אן ד אלע
קרבנות. זענען אויף די צוויי ברויטן הייליג ווא
הלחם קעגן און די צוויי ברויטן פארהאלטן גיט
די קרבנות. אויב מען האט גיבראקט די אלע
קרבנות אן די צוויי ברויטן. ווייל די גיטע טייטש
זענען נאך גיט צווייג גיווען איז מען מקריב די
קרבנות הלחם קעגן את הכבשים די צוויי ברויטן
פארהאלטן די צוויי שעפסין. אויב מען האט
גיבראקט די צוויי שעפסין און דא צוויי ברויט
האט מען גיט געבריינגט. איז מען גיט מקריב
די צוויי שעפסין והבכשים אין קעגן את הלחם און
די צוויי שעפסין פארהאלטן גיט די צוויי ברויטן
אויב מען האט גיבראקט די צוויי ברויטן און די
צוויי שעפסין האט מען גיט געבריינגט. איז אויף
די ברויט הייליג דא צווייג גיט האט רבי שמעון
עקיבא אסר רבי שמעון בן גנס האט רבי שמעון בן
גנס גיזאגט לא כי גיט אזוי אלא הבכשים קעגן את
הלחם נאר די שעפסין פארהאלטן דא ברויטן.
אויב מען בריינגט די צוויי ברויט און די צוויי
שעפסין האט מען גיט געבריינגט איז די ברויט
גיט הייליג והלחם איז קעגן את הבכשים און דא

המתנות שעל מוכח החיצון אינן מעבדות זו
את זו : ב הפרים והאילים [ג] והבכשים אינן
מעבדין זה את זה. רבי שמעון אומר אם היו
להם פרים מרובים ולא היו להם נסכים
יביאו פר אחד ונסכיו ולא יקריבו כולן
כלא נסכין : ג הפר והאילים והבכשים
והשעיר. אינן מעבדין את הלחם. ולא
הלחם מעבדין. הלחם מעבד את הבכשים.
את הלחם ד"ר עקיבא [ד] אסר (גמ' רבי) שמעון בן גנס לא כי
אלא הכבשים מעבדין את הלחם. והלחם אינו מעבד את הבכשים

ג' הפר והאילים והבכשים והשעיר אין מעבדין את הלחם
דער אקס מיט די צוויי באראנקעס מיט די זיבען
שעפסין מיט דעם שציר וואס מען האט
געבריינגט דעם יום טוב שבעות מקריב זיין אין
בית המקדש פארהאלטן גיט די צוויי ברויטן.
אויב מען האט גיבראקט שבעות דא צוויי
ברויטן פון די גיטע ווייזן מעהל אן ד אלע
קרבנות. זענען אויף די צוויי ברויטן הייליג ווא
הלחם קעגן און די צוויי ברויטן פארהאלטן גיט
די קרבנות. אויב מען האט גיבראקט די אלע
קרבנות אן די צוויי ברויטן. ווייל די גיטע טייטש
זענען נאך גיט צווייג גיווען איז מען מקריב די
קרבנות הלחם קעגן את הכבשים די צוויי ברויטן
פארהאלטן די צוויי שעפסין. אויב מען האט
גיבראקט די צוויי שעפסין און דא צוויי ברויט
האט מען גיט געבריינגט. איז מען גיט מקריב
די צוויי שעפסין והבכשים אין קעגן את הלחם און
די צוויי שעפסין פארהאלטן גיט די צוויי ברויטן
אויב מען האט גיבראקט די צוויי ברויטן און די
צוויי שעפסין האט מען גיט געבריינגט. איז אויף
די ברויט הייליג דא צווייג גיט האט רבי שמעון
עקיבא אסר רבי שמעון בן גנס האט רבי שמעון בן
גנס גיזאגט לא כי גיט אזוי אלא הבכשים קעגן את
הלחם נאר די שעפסין פארהאלטן דא ברויטן.
אויב מען בריינגט די צוויי ברויט און די צוויי
שעפסין האט מען גיט געבריינגט איז די ברויט
גיט הייליג והלחם איז קעגן את הבכשים און דא

גיבראקט מעהל מיט בויקאיל. און וויין האט ער
גיט גיבראקט. ואל מען מקריב ויין די מעהל מיט
די בויקאיל. אן די וויין הפקטת שעל מוכח החיצון
די בלוט פון אקרובן וואס מען שפריצט אויף דעם
אויסווייניקסטען מוכח ופיר מאהל אדער צוויי
מאהל אין קעבדות זו את זו פארהאלטן גיט איינע
די אנדערע. אויב ער האט נאר איין מאהל
געשפריצט איז אויף גומ' : ב הפרים והאילים והבכשים
אין קעבדות זה את זה דעם יום טוב שבעות איז מען
מקריב צוויי ערליי קרבנות. איין אקס מיט צוויי
באראנקעס מיט זיבען שעפסין. איז מען מקריב
מיט די צוויי ברויטן. דער נאך איז מען מקריב
דעם קרבן מוסף. צוויי אקסין מיט איין באראן
מיט זיבען שעפסין. ואגב די קשנה דא צוויי
ערליי קרבנות פארהאלטן גיט איינע די אנדערע
אויב עס איז נאר דא איינערליי קרבנות. איז
מען נאר מקריב די קרבנות וואס זענען דא וועיין
בהרעב ותויטתו דבי שפען איסר רבי שמעון ואגב
אם היו להם פרים מרובים ולא היו להם נסכים אויב עס
איז גיווען געלט צו קויפן אלע בהמות וואס מען
דארף צו דעם קרבן. נאר אז מען וועט קויפן
אלע בהמות. וועט גיט זיין געלט צו קויפן דא
מנחות וואס מען דארף צו דא אלע קרבנות
יביאו פר אחד ונסכיו ולא יקריבו כולן ואל מען
קעסער מקריב זיין איין אקס ווייניגער קרבנות
מיט די מנחות וואס גיהער צו די קרבנות. און
מען ואל גיט מקריב זיין אלע קרבנות אן מנחות :

הוא קאי: (ט) דכי כהנים חטאו מזהב כעל. נמרה: (י) נמרה חפ' ללשון דלא שכיחא שכיחא כה' נמרה כה' וזהו ל'ק' אחרי קאמר לא שכיחא לא הו' כלל דאזנן התקנה קאי כו' והוא שעתה אחרי לא הו' דעו רבנן שלא יסנה כה' אדם משום: (יא) ואף על גבי דענייהו כתיב וכל על מונחך מסתבר דכי כתיב עובר אלף שנים

נמ' ועתי'ט: [ו] וכולהו ב' דקטור' חלה מלחא היא משאכ' ככס לא אור. דשנים היו קריבין חו': [ח] מחנכין. ענין מנח' כרגל וכו' שם משאל בדברים האלה לתחלת המעשה לפי שהל' מרגילין אותן בעבוד' דרך דומיה לחדש כחלה שחלמים אחר שום חכמה או שום מדה להרגיל עצמו כה' עד שהיה קבוע ב' ה'מ': [ט] שחר. להכי מדרש קרא אם את הככש האחר כו': [י] בשבת. אלא כהול' חמטיו הוא דלא מונחך הא קדשי מקדש. והתנן בפ'א מ'ס' שאפי' הוא על השלחן ימים נשבת הא'. נמרה: [יא] לא היר' בו'. כנמרה י'י' ליה

הערכים: אבל אם היו מוידים כו' לא יקריבו בין הערבים. אותן המוידין אבל כהנים אחרים יכולים להקריבו (ט): לא הקטירו קטרת בבקר יקטירו בין הערבים. דקטורת לא שכיחא כד נבאר שקטיר קטרת פעמים רבות (י) כמו בשולה כדאמרין ביומא שלא שנה כה' אדם מעולם מפני שהיא מעשרת דכתיב (דברים לג) ישימו קטורה באשך וסמך ליה ב'ר' ח'ו' (יא) הלכך לא קטסין להו' שמוחך שהיא חכיבה עליהם לא פשעי בהו'א'ט מנח' שנינו אותם מוידין. ואין הלכה כר"ש בשתייה: שאין מחנכים את מובח הזהב אלא בקמט' והממים של בין הערבים. דכתיב (שמות לג) בבקר בהעיצו את הנרות יקטירנה כלומר כשמדשן את המנורה מן האש שיש שם מהללקת הנרות ואי' לוי דעבד הדלקה כדורחא מאי בעי למתקן בפ'א חטף המנורה בין הערבים וכיון דמנורה נחמכה בערב דכתיב (שם) ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה: ד' חבית' כהן גדול. מנחת כ"ג שמצא בכל יום. וע"ש דכתיב כה' (ויקרא ו) על מחבת כשמן מעשה מ"ה קרי ליה חביתין: לא היו באים חצאין.

זאל מען גיט מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט, גאר מען זאל נוארמין ביו קארגין פריה, דאם איז גאר אז דער מןפח איז אנדער מען וויל בענינען דעם מןפח און אויף אים מקריב ויין דעם ערשטין קרבן מוז מען אים בענינען מיט דעם קרבן תמיד פון דער פריה גיט מיט איין אנדער קרבן, אבער אז דער מןפח איז גיט אנדער מען האט שוין אויף אים מקריב גיווען פיל קרבנות, און מען האט אפאן גיט מקריב גיווען דעם תמיד אין דער פריה קריבין בין הערבים מעג מען פון דעסמנוענען מקריב אין דעם תמיד פארין נאכט אפר רבי שפען האט רבי שמעון גיטאגט אפמי ווען מעגין דיא פהנים מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט, אפילו וי האבין גיט מקריב גיווען דעם תמיד אין דער פריה מןפח שוין אנוסין או שפען אז די פהנים האבין גיט גיקענט מקריב ויין אין דער פריה דעם תמיד, אנדער ויי האבין פארגעסן אין דער פריה מקריב צו ויין דעם תמיד אפ' אס' הי' מידן ולא הקריבו ככש בבקר אבער אז די פהנים האבין גיט פארגעסן און האבין גיקענט מקריב ויין דעם תמיד אין דער פריה, און האבין אים גיט גיוואלט מקריב ויין נא קריבין בין הערבים די ועלביגע פהנים פארין גיט מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט, נאר אנדערע פהנים זאלין מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט נא הקטיר קטרת בבקר אויב מען האט

תעשה בבקר הכשר שני ליקרב בין הערבים ואי' לא לא. כד"א שלא נחמך מזהב, דהאי קרא בחנוך כתיב בפרשת ואתה תלוי דכתיב לעיל מיניה וזה אשר תעשה על המזבח. אבל נחמך מזהב שכבר הקריב עליו קרבנות: אפי' לא

יקריבו בין הערבים, אמר רבי שמעון אימתי בזמן שהיו אנוסין או שונגין, אבל אם היו מוידין ולא הקריבו ככש בבוקר לא יקריבו בין הערבים, לא הקטירו קטרת בבוקר יקטירו בין הערבים, אמר ר' שמעון [ו] וכולהו היתה קרבה בין הערבים שאין [ח] מחנכין את מובח הזהב אלא בקמטרת הקמים (של בין הערבים) ולא מובח העולה אלא בתמיד של [ט] שחר ולא את השולחן אלא בלחם הפנים [י] בשבת ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין הערבים: ד' חבית' כהן גדול [יא] לא היו באות חצאיים.

רבים אין נכד כלום ומשני היא נוסף קמ' דחיתוך קדוש דשולחן נשבת הא'. נמרה: [יא] לא היר' בו'. כנמרה י'י' ליה הערכים: אבל אם היו מוידים כו' לא יקריבו בין הערבים. אותן המוידין אבל כהנים אחרים יכולים להקריבו (ט): לא הקטירו קטרת בבקר יקטירו בין הערבים. דקטורת לא שכיחא כד נבאר שקטיר קטרת פעמים רבות (י) כמו בשולה כדאמרין ביומא שלא שנה כה' אדם מעולם מפני שהיא מעשרת דכתיב (דברים לג) ישימו קטורה באשך וסמך ליה ב'ר' ח'ו' (יא) הלכך לא קטסין להו' שמוחך שהיא חכיבה עליהם לא פשעי בהו'א'ט מנח' שנינו אותם מוידין. ואין הלכה כר"ש בשתייה: שאין מחנכים את מובח הזהב אלא בקמט' והממים של בין הערבים. דכתיב (שמות לג) בבקר בהעיצו את הנרות יקטירנה כלומר כשמדשן את המנורה מן האש שיש שם מהללקת הנרות ואי' לוי דעבד הדלקה כדורחא מאי בעי למתקן בפ'א חטף המנורה בין הערבים וכיון דמנורה נחמכה בערב דכתיב (שם) ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה: ד' חבית' כהן גדול. מנחת כ"ג שמצא בכל יום. וע"ש דכתיב כה' (ויקרא ו) על מחבת כשמן מעשה מ"ה קרי ליה חביתין: לא היו באים חצאין.

זאל מען גיט מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט, גאר מען זאל נוארמין ביו קארגין פריה, דאם איז גאר אז דער מןפח איז אנדער מען וויל בענינען דעם מןפח און אויף אים מקריב ויין דעם ערשטין קרבן מוז מען אים בענינען מיט דעם קרבן תמיד פון דער פריה גיט מיט איין אנדער קרבן, אבער אז דער מןפח איז גיט אנדער מען האט שוין אויף אים מקריב גיווען פיל קרבנות, און מען האט אפאן גיט מקריב גיווען דעם תמיד אין דער פריה קריבין בין הערבים מעג מען פון דעסמנוענען מקריב אין דעם תמיד פארין נאכט אפר רבי שפען האט רבי שמעון גיטאגט אפמי ווען מעגין דיא פהנים מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט, אפילו וי האבין גיט מקריב גיווען דעם תמיד אין דער פריה מןפח שוין אנוסין או שפען אז די פהנים האבין גיט גיקענט מקריב ויין אין דער פריה דעם תמיד, אנדער ויי האבין פארגעסן אין דער פריה מקריב צו ויין דעם תמיד אפ' אס' הי' מידן ולא הקריבו ככש בבקר אבער אז די פהנים האבין גיט פארגעסן און האבין גיקענט מקריב ויין דעם תמיד אין דער פריה, און האבין אים גיט גיוואלט מקריב ויין נא קריבין בין הערבים די ועלביגע פהנים פארין גיט מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט, נאר אנדערע פהנים זאלין מקריב ויין דעם תמיד פארין נאכט נא הקטיר קטרת בבקר אויב מען האט

פלא יביא מביטו חלי עשרון כנקר וחלי עשרון כערכ: לא חצי עשרון של ראשון. שגשג מן העשרון שלם שהניח הראשון שמת ולא קרב חלל חלי: וב' חציין אובדין. חלי עשרון של ראשון שמת וחלי עשרון של זה שגשג: משל צבור. דכתיב חק עולם חק זה יהיה משל עולם כלומר משל צבור מתורמת הלשכה: רבי יהודה אומר משל יורשים. דכתיב והכהן המשיח תחתיו מכניז והכי משמע והכהן המשיח שמת תחתיו אחד מכניז יעשה

מקרה: [יב] מביטו. יליף לה
כנמרה מקרה: [יב] כנמרה
מפ' מאי ענין ר"ש כנמרה ור"י
מאי ענין כנמרה:

ואלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה בבוקר ומחצה בין הערבים. וכהן שהקריב מחצה בשחרית ומת. ומנו בהן אחר תחתיו. לא יביא חצי עשרון [יב] מביטו ודא חצי עשרון של ראשון אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה ומחצה. אבר נמצאו שני חציים קרבין. ושני חציים אובדין. לא מנו כהן אחר משל סי היתה קריבה ר"ש אומר משל צבור. רי"א משל יורשים ושלמה היתה קריבה:

מדכתיב מכניז יעשה אותה כשא' מכניז מקריב לאחר שמת אביו. דהיינו היורשים יעשה אותה ולא יהיה (יב) והלכה כר"י שמשל יורשים היא כהא:

אין מנחה אין דער פריה און אין מנחה פארין נאכט. ואל ער גיט בריינגען פון דער היים אהאלבין עשרון מעהל אין דער פריה. און אהאלבין עשרון מעהל פארין נאכט אלא מביא עשרון שלם וחוצהו נאר ער ואל בריינגען פון דער היים אנאנצין עשרון מעהל. און אין דא עזרה וועט מען אים צו טיילן אויף צוויי האלבע עשרונות יפקריב פחצה בבוקר און אהאלבין עשרון מעהל אין דער פריה ויפחצה בין הערבים און אהאלבין עשרון מעהל אין דער פריה נאכט. וכהן שהקריב פחצה בשחרית ויפת אויב דער פהן גדול האט מקריב גיווען אהאלבין עשרון מעהל אין דער פריה און ער איז גישטאקריב ופיט פהן אחר תחתיו און מען האט אויף גענומען דעם געבליבען קאג אין אנדער פהן גדול אויף ויין ארץ לא יביא חצי עשרון מביטו ואל גיט בריינגען דער אנדערער פהן גדול אהאלבין עשרון מעהל פון ויין היים מקריב צו ויין דא מנחה פון פארין נאכט ואל חצי עשרון של ראשון און מען ואל גיט מקריב ויין פארין נאכט דעם האלבין עשרון פון ערשטין פהן גדול וואס איז געבליבען פון דא מנחה וואס מען האט מקריב גיווען אין דער פריה אלא מביא עשרון שלם וחוצהו נאר דער גייער פהן גדול ואל בריינגען פון דער היים אנאנצין עשרון מעהל. און מען ואל אים צו טיילן אין די עזרה אויף צוויי האלבע עשרונות יפקריב פחצה אהאלבין עשרון מעהל ואל מען

רש"י
שהזמן גרמא הוא. הלכה ה' כלי החילון דהוד דמלכות דמריהא השתפא
דלילה לר"ש לאו חנו רבנן הבל חייבין בציצית בהנים לויס
וישראלים גרים נשים ועבדים ר"ש פומר בנשים מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא
פנו רבנן די רבנן האבין גילערוגט הפי חייבין בציצית
אלע קענקשין דארפין גיין מיט ציצית בהנים
זייס ישראלים גרים נשים ועבדים בהנים און לויס און
ישקאלים און עבומיז וואס האבין זיך מגייר גיווען.

אין

ומנו : כהנים אשתרי וכל כ"ע שהומן גרמא נשים פטורו, אמר מר דמתי כיה טע ותכלת : כלאים לגבייהו. חננע הכל חייבין בציצית כהנים ליום וישראלים כמות סומא. דמתי : פשימא דאי כהנים ליום וישראלים פטורי מאן ליחייבי. כהנים אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הואיל וכתוב לא הלכש שעטנו צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך מאן דלא אשתרי בלאים לגביה כלבישה הוא רמחייב בציצית הני כהנים הואיל ואשתרי בלאים לגבייהו לא לחייבו קמ"ל נהי דאשתרי בעירן עבודה בלא עירן עבודה לא אשתרי, ר' שמעון פומר כנשים מאי מעמא דר' שמעון דתניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה אתה אומר פרט לכסות לילה או אינו אלא פרט לכסות סומא כשהוא אומר אשר תכסה כה הרי כסות סומא אמור הא מה אני מקיים וראיתם אותו פרט לכסות לילה ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה מרבה אני כסות סומא שישינה בראייה

ואתו איר נאלט אים זעהן פרט : כסות : לילה אבער אקלייד וואס מען קליידט זיך אן מיט איר גאר ביי נאכט, דארף מען גיט מאכין אין איר ציצית, ווייל ביא נאכט זעהט מען דאך גיט דאס קלייד, פערענט דיא גקרא איה אפר פרט : כסות : לילה דו זאגסט אז דער וראיתם אותו, איר נאלט אים זעהן, מיינט מען צו זאגן אבער אקלייד פון ביי נאכט דארף גיט ציצית או אינו קאמער גיין אקלייד פון ביי נאכט דארף נא ציצית, ווייל ער זעהט דאך זיא ביי טאג אלא פרט : כסות : סומא נאר מען מיינט אקלייד פון אקליידען איז פטור פון ציצית, ווייל ער זעהט גיט ביי טאג אונ זעהט גיט בייא נאכט, ענפערט דיא גקרא קשהו אפר אשר תכסה כה אז עם שמיים אין פסוק דו זאלקסט מאכין ציצית אין דיא קלייד וואס דו וועסט דיה פערעקן מיט איר, מיינט מען ווער עם פערעקט זיך מיט אקלייד, דארף ער מאכין אין איר ציצית דריי כסות : סומא אפר איז שוין גינאגט גינארין אז אקליידער דארף אויף מאכין ציצית אין זיין קלייד וואס ער פערעקט זיך מיט איר הא פה אני מקיים וראיתם אותו וואס מיינט דער פסוק מיט דעם וראיתם אותו, איר נאלט אים זעהן פרט : כסות : לילה אויפער אקלייד פון ביי נאכט, אקלייד פון ביי נאכט איז פטור פון ציצית, פערענט דיא גקרא מען קען דאך זאגן פארקערט אויף, אשר תכסה כה, דיא קלייד וואס דו וועסט דיה צו דעקן מיט איר, מיט וועלכע קלייד דו וועסט דיה צו דעקן, אפילו דו וועסט דיה צו דעקן מיט אקלייד פון בייא נאכט דארף מען אויף מאכין ציצית, אונ וראיתם אותו, איר נאלט אים זעהן אבער דאס קלייד פון אקליידען דארף גיט ציצית ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות : לילה פאר וואס דען זאגסטו אז דאס קלייד פון אקלייד דין דארף נא ציצית אונ דאס קלייד פון ביי נאכט דארף גיט ציצית, ענפערט די גקרא מרבה אני כסות : סומא דרייפער זאגן מיר אז דאס קלייד פון אקלייד דין דארף האבן ציצית שישנה גראה אזי אחרים ווייל אנדערע מענטשן זעהן דאך דאס קלייד, הייבט דאס וראיתם אותו, איר

איז אקצה וואס האט אאויסגעצטע צייט ווען מען זאל דיא מצוה קיינעם זיין, נאר ביא טאג אונ גיט בייא נאכט דריי מצות עשה שתקטן גרמא נשים פטוריה אונ אלע מצות וואס האבן אאויסגעצטע צייט ווען מען זאל וויא טאקען, זענען ווייפער פטור פון צו טאקען דיא מצוה אפר מר הכי חייבין בציצית כהנים ליום וישראלים דער תנא זאגט אלע יודין דארפן גיין מיט ציצית כהנים אונ ליום אונ ישראלים, איז דאך אקשנא פשימא געווען דארפן זיי גיין מיט ציצית דא כהנים ליום וישראלים פטורים נארום אז דו וועסט זאגן כהנים אונ ליום אונ ישראלים דאך גיט גיין מיט ציצית פאר דייחייב ווער נאל יא גיין מיט ציצית, ענפערט די גקרא כהנים איצטריכא זיך דער תנא דארף מיר נאר לערנען אז כהנים דארפן אויף גיין מיט ציצית ספקא בפקד אפיא עם וואלט גינען דיין מיינונג איה נאל זאגן וואוי וכתוב ווייל עם שמיים אין פסוק יא חלבש שטענו צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה כה דו זאלקסט דיה גיט אקלייד אין מיט אקלייד וואס זיא איז שעטנו, ווער מיט פלאקס צו זאקען, אבער ציצית מענטשן דיר מאכין פון שעטנו פאר דא אשתרי בלאים לגביה כבישה דער מענטש וואס אים איז גיט מותר אן צו קליידן זיך מיט שעטנו ווא דייחייב בציצית דער מענטש מוז גיין מיט ציצית הני כהנים הואיל ואשתרי בלאים לגבייהו אבער דיא כהנים ווייל זיא מעגן גיין געקליידט מיט שעטנו יא דייחייב זאלן זיא גיט מוזן גיין מיט ציצית קא משמע זן לאומ אונז דער תנא הערין אז דיא כהנים מוזן אויף גיין מיט ציצית נהי דאשתרי בעירן עבודה אמת ווען זיי מוהען דיא עבודה אין בית המקדש מעגן זיא גיין געקליידט מיט שעטנו בלא עירן עבודה יא אשתרי אבער ווען זיא מוהען גיט דיא עבודה טארין זיא גיט גיין געקליידט מיט שעטנו רבי שמעון פומר כנשים רבי שמעון זאגט ווייפער דארפן גיט גיין מיט ציצית פאר מענטש דריי שמעון וואס איז דער טעם פון רבי שמעון, פאר וואס זאגט רבי שמעון אז ווייפער זענען פטור פון ציצית דתניא נארום מיר האבן גילערונט עם שמיים אין פסוק וראיתם

ולא יניח הגר ולא יניח הנח. לפיכך צריך ליתן ריח בין הדבקים בין כל שתי אהיות הדומות שאחת מהן סוף חיבה והאחרת תחלת חיבה הסמוכה לה כגון ככל לבבך קורא ככל ושוהה וחיור וקורא לבבך וכן ואכרתם מחרה הכנה פתיל וצריך לבאר ויין של חזקו וצריך להאריך בדל"ת של אחד כדי שיוכלוהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות וצריך שלא יחטוף בח"ת כדי שלא יהא נראה כאוסר אי חד: ככל לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון

כאלו הקריב כל הקרבנות והוא מרכבה לשכינה ואין תפלתו נחלקת ואמר ו' כי ע' העני' אם נגזר עליו מיתה מתעלה הגזר' וכן אם נגזר עליו מיתה כמים מתעלה הגזרה ומתחלים שונותיו וממילא רוחא שיחכר לו אשר חטא בפנס הכרית ותחת כי ה' נדחה ונחשט ונחלה עתה אם יהי' עניו כלמת יהי' מרכב' לשכינה וירכ' השפע והדרכה הוא יהיה לנור להמשיך השפע כי הדרק על ידו משפיעין השפע והוא לנור וסביל לחיות העולם וז"ל כל העולם כיוון כשאל חנינה בני כי רבי חנינה הוא שכל ונור להוריד השפע לעולם:

(ב) קורא אדם שמע ככל לשון שיהיה מבינה והקורא

אבות ב. כ. פ. שמיין אן פינקטעלאך אינויניג. ואל ער גיט לייגענען מיט אפינקטעלי אינויניג ויא גיט הדר ולא יניח הניח ער זאל גיט מאכין רוהען וועלעכעס עס דארף גיט רוהען. און ער זאל גיט מאכין און רוהיג וועלעכעס עס דארף רוהען ועס זענען דא צוויי ערליי שווארן ארוהענער שווא. און אאנרוהענער שווא. דער שווא וואס אין אנהייב ווארט. קמשר שמע. דער שווא וואס אונטער די שין הייסט שווא נד. אונרוהענער שווא. בעוועגליכער שווא. ער ווערט אויסגעדעם עטוואס ווי אציר. אבער דער שווא וואס אין מיטען ווארט אזוי וויא דער ווארט אברהם אדער יצחק. דער שווא וואס אונטער דיא ב און אונטער דיא צ הייסט שווא נח ארוהענער שווא. אאנבעוועגליכער שווא. פ'יגד צרד' ליט' ריח בין תבנים דריבער דארף מען געבין אאפטלייגנע צווישען די בעפעסטע ווערטער בין כל שתי אהיות הדומות צווישען אלע צוויי גלייכע אהיות שאחת מהן סוף חיבה איין אות און אסוף ווארט האהית תחלת חיבה הסמוכה לה און דער אנדערער אות איז דער אנהייב פון דעם אנדערין ווארט וואס געבין אים פני גבי לבך אזוי וויא די צוויי ווערטער בקל לבך קורא גבי ושוהה וחיור וקורא לבך ואגם ער בקל. און ווארט עפעס און זאגט לבך וכן ואבדתם סתרה און אזוי זאל ער טאהן ביי ואבדתם סתרה. ער זאל זאגן ואבדתם און ווארטין עפעס און זאגן סתרה הכנה פתיל. ער זאל זאגן הכנה כוונדער און פתיל כוונדער וצריך לבאר ויין של חזקו וצריך להאריך בדל"ת של אחד דעם ויין פון תפלתו וצריך להאריך בדל"ת של אחד מען דארף לאנג ציהען דעם דל"ת פון ווארט אחר גבי שמיכלתו בשמים ובארץ ובארבע רוחות ווען ער ציהט דעם ד' פון ווארט אחר זאל ער טראכטן אז נאם איז אפלה אויף דעם הימנעל און אויף די ערד און אין אלע פיר זייטן פון דער וועלט

כאילו הקריב כל הקרבנות און דער מענטש וואס איז אענו איז גלייך ווי ער וואלט מקריב גיווען אלע קרבנות והוא מרכבה לשכינה און די שכינה רוקם אויף אים זאין תפלתו נחלקת און זיין תפלה ווערט גיט פארמאכט ווארט וצדקס גרבה און די חקמים האבין גינאגט די ע' די העני' אם נגזר עליו מיתה מתעלה הגזרה א"כ עס איז אויף איינעם נגזר גינארין ער זאל שטארבן פאר די צייט. אויב ער איז ביי זיך גידעריג גינארין ווערט קטל די גזרה וכן אם נגזר עליו מיתה גנים און אויב עס איז נגזר גינארין אויף איינעם זיינע קינדער זאלין שטארבן. און ער איז ביי זיך גידעריג גינארין מתעלה הגזרה ומתחלים שונותיו ונחשט ונחלה עתה אם יהי' עניו כלמת יהי' מרכב' לשכינה וירכ' השפע והדרכה הוא יהיה לנור להמשיך השפע כי הדרק על ידו משפיעין השפע והוא לנור וסביל לחיות העולם וז"ל כל העולם כיוון כשאל חנינה בני כי רבי חנינה הוא שכל ונור להוריד השפע לעולם:

ומנחה מערב צפון כרום) וצריך שיא יחטוף בח' און ער זאל גיט אים ווען וויא ער זאגט אי חד: (כ) קריא אדם שמע ככל לשון שיהיה מבינה אעפ"י מען לייגענען קריאת שמע אויף וועלעכע שפראכע ער וויל נאר ער זאל דיא שפראכע פארשטיין וחקורא גבי לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון און דער וואס לייגענען קריאת שמע אויף אנדערע שפראכין ואיסקער לשון הקדש דארף ער זיך הימנען פון די פאר-

ומוקדק באותה הל' כמו שמדקדק בלשון הקדש :

גבײַטשע ווערסטער וואס! זענען דא אין די שפראכן
ווערסטער באוועגן זיך און שפראכן זיך און
דארף מירקען ווי אין די שפראכע וואס ער
לערנט מיט איר קריאת שמע אזוי ווי ער איז
מירקען ווען ער ליינט קריאת שמע אויף-
לשון קדש :

משפטים ליל ו תורה

אונקל'ס

כ"ו פסוקי שמו"ת נגד מילוי ב"ן וד' ה' ו' ה' ותעשה ממנו צירוף והיה בניקוד ששי

כז וְאִם־שָׁן עֲבָדוֹ אֶרְשֵׁן אֲמָתוֹ יִפְּרֹא
לְחֻפְשֵׁי יִשְׁלַחֲנוּ תַּחַת שָׁנוֹ : פ
כח וְכִי־יִנָּח שָׂוֹר אֶת־אִישׁ אֹלֵא־אֶת־

ת"ר"א ואם שן עכדו. קידושין פד: לחפשי. קידושין כד: וכי יבא שור. ברכות נו כ"ק ב לט מכ:

שפתי חבמים

רע"י

(כמו) ובי יגח שור. (מכילתא, כ"ק כד) אחד שור ואחד ׀ ילפינן שור שור משכת כו' כמו שפירש"י על פסוק שור או כל בהמה ומה ׀ ושור אלא שדיכר הכתוב בהווה :

עניני חקים מצות ומשפטים

(כח) וכי יבנה שור את איש או את אשה ובה וגו'. ולא אמר כי יבנית שור את איש וגו' רק כי יבנה שור וגו' ומת וגו'. לומר לך כי אין שבור מנחת כ"ל העון ממים. רק השבור הוא הפרסור. כי שור לא יעשה רק נתינת חטא אלא יאשה במעשיו. כי אין ימיתו מנחת כ"ל שנתגלגלו מיתות על השור וגו'. כי הרבה שחולל למקום. וע"כ הנה שבור יסבל על שנתגלגלו רע על ידו ע"כ בעל השור קבל ואלו האיש על שלא שמרו אחרים שהם כחשור מת ודי לו שאלד שורו על שמקום אחר גרם חטאו לאכדו והתגלגל מיתת זה וע"כ ממונו. אך אם שור נבט הוא גם כעליו וימת. שיתן כופר נפשו. כי זה הכית הוא את שורו והתגלגל חטא על ידו:

פירוש לתורת אלהים

(כז) וְאֵם שֶׁן עֶבֶד, או שֶׁל אֶחָיו יִשְׂרָאֵל, אוֹיֵב עַל הָאֵם, אוֹיֵסְכֶהּ אֶתְּאָן מִן זִינָה בְּנִגְנִישְׁעֵן קִנְעֻמָּה אֲדֵר מִן זִין בְּנִגְנִישְׁעֵן רִינְקֻמָּה נִחְשִׁי יִשְׁתֵּנָה וְאֵל עַל אֲרִיסֵן שִׁקְעֵן פִּרְיִי דְעֵם קִנְעֻמָּה אֲדֵר רִיא רִינְקֻמָּה פִּתַּח שְׁנֵי פִאר דְעֵם צָאן וְאֵם עַל הָאֵם אוֹיֵסְכֶהּ אֶתְּאָן אִים אֲדֵר אִיר. אוֹג דִּי תוֹרְהָ הָאֵם רַחֲמֻת גְּעוּהָ אוֹיֵף דְעֵם עֶבֶד בְּנִגְנִי אֲדֵר

מצות השם

(נא) [עשה כא] לדון דין שור שנאמר וכי יגח שור את איש :

(בזה) וכי יבנה שור את איש וכו'. אויב אַקס האט
גישטיסן אַקס מיט דאָ הענגער אַדער מיט
גישטיסער, אַדער דער אַקס האט צו גראַבן גלייך, און
אויף אַסעל אַדער אַדער האָבן גישטאָרען גישטאָרן.
דאָרף דער בעל הבית גישטאָרען דעם שאָרין, אויב דער
אַקס האט גישטאָרען דעם שאָרין, דאָס גרעסטע קאָלע און
אָפּוילדען דעם צווייטע קאָלע, דאָרף דער בעל הבית גישטאָרען
גאָר אַהאַלען גישטאָרן, קען גרעסטער דעם אַקס און קען
געסט אָפּ פון אים אַהאַלען גישטאָרן, און אויב דער אַקס
איז נישט נערשט וויאזוי דער האַלבער שאָרין, איז פאָר-
פאָלן, געסט ער נישט, און אויב דער אַקס האט שוין
גישטיסן גרייט קאָלע און קען גישטאָרען דעם גאַנצן
שאָרין, און פון זיין פאָרמעגן, און דאָס איז גאָר אויב
דער אַקס פון גראַבן האט גישטיסן דעם אַקס פון גישטען
אין גאָס, אַדער דער אַקס פון גראַבן איז אַריין געגאַנגען
און דעם דריטן פון גישטען און האט גישטיסן דעם אַקס

אִשָּׁה וְנִתְּ סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בִּשְׂרוֹ וּבָעַל הַשּׁוֹר נָקִי: כִּי וְאִם שׁוֹר נִגָּח הוּא מִתְּמַל שְׁלֹשָׁם וְהוּעַד בְּבַעְלֵיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם:

הו"א סקול יסקל. קידושין ט ב"ק מה:

רש"י

(כח) סקול יסקל השור. לפי הפשט ולא יאכל את בשרו לא לגבירי ולא לכלב לאחר שנסקל ואף על פי שהגבלה וטריפה כתוב כבר או מכור לגבירי לכלב תשליכון אותו כגון אינו מותר בהנאה לאחר סקולה. והכמים פירשו ששנכבד ריגו אסור אפילו שחטו לאחר גמר דין: ובעל השור נקי. כל זמן שלא הועד בו:

שפתי חכמים

רש"י

חומר: ע חמול ושלום ונחמה שגם היום (נח"י) וגם ללמד ולא יאכל את בשרו. (פסחים כא) ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה חלף מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שפ"י שחטו לאחר שנמנר דין אסור באכילה (ב"ק מה) בהגהה מנין ת"ל ובעל השור נקי כחדם האומר להבירו ולא פלוגי נקי מנכסיו ואין לו כזה הנאה של כלום וכו' מדרשו ופשוטו כמשמעו לפי שנאמר במועד וגם בעליו יומת הולך לומר בתם ובעל השור נקי: (כט) מתמול שלשום. הרי ע שלם נחיות (מכילתא): והועד בבעליו. (ב"ק כג) לי התראה כגדים כמו (כרמית מנ) העד העיד בו האיש: והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי ינח אין לי חלף

רעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) סקול יסקל השור. פירש"י משמע שנא' סקול יסקל השור איני יודע דלא יאכל נבלה היא ונבלה אסורה באכילה אלא מלמד שאם שחטו לאחר שנמנר דינו שאסור באכילה. וא"ת אימא דלא יאכל אחא לכן פקיעה דיתר בשחיטת אמו ואחא האי קרא למימר דאם אותו כן פקיעה נגח ונסקל שאינו נבלה יהא אסור וי"ל כיון דבן

פירוש לתורת אלהים

וואם דער אַקס האט אים אָדער איר גיטאָהן פֿאַר יִסְקַל הַשּׁוֹר דָּעם אַקס וואָס קען פֿענוואַרפֿין מיט שְׁמִינְעֵר אונ קען זאל אים הרגֵנן וְלֹא יֵאָכַל אֶת בִּשְׂרוֹ אונ זיין פֿלייש קאר קען מיט גֵּסִין. אָפִּילוּ הִנָּהָה האבין פון דעם פֿלייש קאר קען אויך מיט. קען קאר מיט פֿארקויפֿן אונ מיט שיינקען די פֿלייש צו אַעכֹּים אונ קען קאר מיט גֵּעִבִין די פֿלייש צו אַהֹנֵט. וְרִי גִמְרָא וְאִנֵּט בִּאלֵךְ ווי בית דין האבין גֵּעִפֿסקֶתָה קען זאל דעם אַקס הרגֵנן. אָפִּילוּ קען האט אים גישאכטין פון דעםטוועגין קאר קען מיט גֵּסִין זיין פֿלייש אונ קען קאר מיט הִנָּהָה האבין פון אים) וְגַם הַשּׁוֹר נָקִי אונ דער בעל הבית

מצות השם

(כח) [לאו לא] שלא לטול בשר שור

אז קען וואלט אים פֿארקויפֿט פֿאר אַנְעֶכֶט, אזוי פֿיר דאָרף דער בעל הבית פון אַקס גֵּעִבִין צו די יוֹרְשִׁים פון דעם גֵּעִהָרָמִין. אז אַקס האט גֵּעִהָרָמִין אָפֿגֵּנִישֶׁן קֶנֶעכֶט וואס איז פֿארקויפֿט צו אַיִר, דער בעל הבית פון אַקס דאָרף בְּצִאָהֶלֶן דעם האר פון קֶנֶעכֶט, דְּרִיִּסִיג טאַהֲלֶער, דער דין איז גִּינוּעֵן ווען די יוֹרֵדִין האבין גֵּעוואָהָנֵט אין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל: (כח) סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְגַם: אויב אַקס האט גֵּעִהָרָמִין אָפֿגֵּנִישֶׁן, אונ בית דין האבין גֵּעִפֿסקֶתָה קען

יִתְקַטֵּי: לֹא אִם כִּמְזֹן בְּעֶלְיוֹ יוֹמָת: לֹא אִם-כִּפֹּר יוֹשֶׁת עָלָיו
יִשׁוּן עֲדוּהִי וְיִתֵּן פֹּרֶקֶן נִפְשִׁיהָ כִּכְלָד יִשׁוּן
עֲדוּהִי: לֹא אוֹ קֶבֶר יִשְׂרָאֵל יִנַּח תּוֹרָא אוֹ דְּבַת
יִשְׂרָאֵל יִנַּח פְּדִינָא דְּדִין: כִּמְשַׁפֵּט הָיָה יַעֲשֶׂה לוֹ: לֹא אִם-
יִתְעַבֵּיד כִּיָּה: לֹא אִם- יַעֲבֹדָא יִנַּח תּוֹרָא אוֹ
יִתְעַבֵּיד כִּסְפָא תְּלִיתִין שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֹדְנֵי וְהַשּׁוֹר
סִיפֵין יִתֵּן קְרִבּוּגִיהָ

תורא ככל אשר: ב"ק כז: או בן ינח: ב"ק פג: מד: כמספט הזה: ב"ק לג: מכ: יעשה לו: ב"ק ח: אס עבד ינח: ב"ק מג: כסף שלשים: כמטות מכ ב"ק פג:

רשבים

בעל הטורים

(ג) פדיון: ב' במסורה הכל ואידך ויקר פדיון נפשו רמז
למ"ד כופרא כפרה כשכיל שיקרה נפשו בעיני הקב"ה נתן להם
כופר לכפרה: פדיון נפשו: כנימטוריא הדמים על מוץ וכנימ'

רש"י

שהמיתו כנגיחה. המיתו כנגיחה דחיסה ובעיטה
מנין. פ' ת"ל והמית: וגם בעליו יומת. כירי שמים.
יכול כירי אדם ת"ל (במדבר לה) מות יומת המכה רולח
הוא על רציחתו אמה הורנו ואי אמה הורנו על רציחת
שורו (מנהדרין לג): (ל) אם כפר יושנת עליו. אם
זה אינו חלוי והרי הוא כמו אם כסף חלוי לשון צ' אשר
זה משפטו ששיתו עליו כ"ד כופר: ונתן פדיון נפשו.
דמי יוץ דכרי רבי ישמעאל. ר"ע אומר דמי מוץ
(ב"ק כז): (ל) או בן ינח. בן שהוא קטן: או בת.
אינו חייב חלף על הגדולים ת"ל או בן ינח וגו' לחייב על
אמה. ר' כנענים (מכילתא): שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא בן שהוא שום חלף וזו בין שאינו שום

דעה וקנים מבעלי ההוספות

גניחה) חייב וע"כ חייב ר"ל כשינה גניחה רביעית כדאמר'
בפ' חוקת הכתובים איבא שור המוע' עד גניחה רביעית לא
מחייב משפט דכ"ע מדי בה לא אלא פליגי אבוי ורבא
דאבוי ספיק כל הארבעה גניחות מקרא גופיה ורבא לא
ספיק מקרא אלא שלש ואי קשיא מאי נפקא מיניה ואומר
הרב עזרא תנביא זכרנו לברכה דנפקא מינה דאבוי

פירוש לתורת אלהים

ינח או בת ינח איב דער אקס נועט שטויסן אקין
אונ נועט אים הרנגן. סאיי דאס קינד איז אונזר
אונ סאיי אונקבה כששפט הנה יעשה לי נאל גיטאהן
נוערין מיט דעם אקס אונ מיט דעם בעל הבית
ווי דער דין נואם איז פריער גישטאנען. עס איז
קוין אונטערשייד צו דער אקס הרגת אגרויסין
קענטש צו ער הרגת אקין: (יב) אם עבד ינח השור
או אמה אויב דער אקס נועט הרנגן אונקענישען
קענטש אדער אונקענישע דיקסט נואם וענען
פארקויפט צו אדור כסף ששים שקלים יתן לאדוני
דער בעל הבית פון אקס נאל געבין צום בעל
הבית פון קענטש דרייסיג טאלער. פאר אלע
קענישע דיקסטען אונ קענישע קענטש אהקלם
מען גלייך. סאיי דער קענטש אדער די דיקסט
וענען פיל נוערט אדער ווייניג נוערט איז אקס
דער אהקלונג דרייסיג טאלער והשור יספי אונ

יִסְקַל׃ ׀ לֵב וְכִי־יִפְתָּח אִישׁ בֹּרֵא
כִי־יִכְרֶה אִישׁ בֶּרֶךְ וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְנִפְלִי
שְׂמָה שׂוֹר אִו חֲמוֹר׃ לֵב בְּעַל הַבּוֹר

תרי"א וי' יפתח. ב"ק טז מע נ נא נה : או כי יכרה. ב"ק סח מע נ נא : ולא יכסנו. ב"ק מו נה זכחים סו : ונפל שמה. ב"ק כח נ נב נד : בעל טביו. זכחים סו :

רִישׁוֹנֵי שָׁנָה

(לג) וכי יפתח איש בור, שהוא עמוק ונגמרה מלאכתו הדמים של נזק: (לד) לנעלו'. ג' הכא ואידך ישלם לנעלו' כש"ס כבכר ופשע ולא כיסחו: או אפילו כי יכרה איש בור עושר שמור לנעלו'. לרשומי שזה נחמה עשרו כרה כור כרה"ר ולא יפסנו בכל יום לעז ערב בצאחו ממלאכתו לפי שעדיין למחר צריך ליבנם בו ולחפור עוד ושורת הוא לו

שפתי חכמים

[illegible]

לאלו קרא ה"א ונפל שמה הוא כלל תמור זו שור הוא פרע ואין כלל אלף מה שבפרע שור ותמור אין מירי אחרינא לא ואין
 ה"ב ויכול לנצל באלו ופרע קמ"ל עיני לעשיל כל דאית לי בעינים והכלל ופרע בעל ופי' לא לאיטריק אח"כ ג"ס דשור
 שור משבח ויכול לנצחם ונפל הכנס שור ותמור ל"ל אלף שור על אדם וכו' וק' נצורה הכסוב ואל שאל כל דשה ואל שפ-
 לאלו כל דשה ואפי' בליה ואפי' שמה: ד ה' כנון שפאל כבוד תמור עם כליו ודקדורה הכלים חייב על הכהנים ופסור על

דעת: זקנים מבעלי התוספות

(35) ונפל שמה שור. פרש"י ה"ה לכל שאר בהמה שהרי בכל מקום שאנו שור יליפנין שור שמה ובהמה ולא נאמר שור וא חמור ולא מררש שור ולא ארם חמור ולא ואל"ה והלא אמרינן דל כנייניה למיעיל משבת ארם וכלים. אמעס ארם וכלים וי"ל דאי לא מעיס ארם וכלים הוה ליה למכתב ונפל ותו לא ויהא משמע שכל מה שיפוז ירשם בכל בהמה בלי ארם וכלים ויהא תיבוי וא"כ חופני אמר מרבה כל כמו בשבת שור וחמור למה לי ש"ס חנוניה

לררשא. ומיהו קשיא דלטה לי שור ולא ארם חופוק ליה כרתיביו והתם יתיה לו מי שהטח שור יצא לו שאין מהם שליו דהמס אסור בהנאה. וי"ל דמריב בעבר כנעניו של ישראל שם מל ולא סבכ דשרי בהנאה כדבארנו בפרק ארבעה עשר אקשי' אתרתייהו תפחר כנוי מל ומעמא דמס אסור בהנאה משום דילפינן מעגלה ערופה רכתיב וערשו שם וכתיב וחתם שם מרים בעי דומיא דמרים שהיו' שריתא' לאסויי עבדים:

פִּירוּשׁ לַתּוֹרָת אֱלֹהִים

דער אָקס זאל ווערן פֿעוואָרפֿן מיט שטיינער
 ביז ער וועט געהרגעט ווערן; (2) וְכִי יִסְתּוּ אִישׁ בּוֹד
 אֶחָיו אֵינִיעֶר הָאֵם יִנְעֻקוּ אִין גַּם אִין דָּא אַגְרוב
 אונז די גרוב און פֿדעקט מיט פֿרעשער אָרער
 מיט איין אָנערע אָך, אונז ער האט אויפֿגעדעקט
 די גרוב און ב' יִכְרֶה אִישׁ בּוֹד לֹא יִכְסֶּה אָדער ער האט
 יִגְרָאבִין אִין גַּם אַנײַע גרוב אונז האט די גרוב

זינט פֿדעקט, וואו איז געבליבען אויפֿגעדעקט וועט
 שטח שור או חסור אונז אין דא גרוב איז אריין
 גיפאלן אַזאַם אָדער אַזײַזל, אונז וויי אַנען
 געהרגעט גיטארין אָדער וויי האבן ויז געמאכט
 אַזאַרין, דײַנז וויי האבן צו פֿרעגן אַפֿוס; (3)
 (4) צו די גרוב וועט דער מענטש וואס האט
 גיגראבן די גרוב אָדער ער האט אויפֿגעדעקט די

מצות השם

(נג) [עשה כב] לדון דיני בור שנאמר וכי יפתח איש בור :

ג) וְכִי יִסְתַּח אִישׁ בַּדּוֹ וְגו'. אויב איינער האט גיבראכען אַרבעט אין גאס, טיף צעןן ספּטים, דאס איז אַייל מיט צוויי ריטשל אייז, און אין די גרוב איז אַרסין עפּאלין אַהבקה און אַ געהערגע גיטארין, דאָרף דער געזיגט פּאַקלען אַנגאָנצן שאַרין, וויא מ'די בַּהמה צו הערש גינען ווען זיי האט געקעסט, אזוי מ'דאָרף צוהאַלן דער וואס האט גיבראכען, דאָרף און און אויב זי בַּהמה איז נישט געהערגע גיטארין, וויא האט זיך נאר

געגראבענע

דְּנוּכָא יִשְׁלֹם בְּסָפָא יִתִּיב
לְמַדְרוּהִי וּמִיתָא יְחִי
דִּילְיָה: לֵא וְאַרְיִי נִינּוּס תּוֹרָא
דְּנִכְרִי יֵת תּוֹרָא לְמַכְרִיָּה
וּמִמּוֹת וּיִזְכְּנוּ יֵת תּוֹרָא
מִיָּא וּפְלִגְנוּ יֵת בְּסָפִיָּה
וְאַף יֵת דְּמִי מִיתָא

רשבים

בעל המורים

שפתי חכמים

רעז"י

פירוש לתורת אלהים

וְזָכַרְנוּ

את־הַמֶּת יַחְצֹן: לו או נודע כי
שׁוֹר נָגַח הוּא מִתְמוּל שְׁלֹשׁ וְלֹא
יִשְׁמְרֵנוּ בְּעָלָיו שְׁלֹשׁ יִשְׁלֹם שׁוֹר
תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמֶּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס
לו כי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אִו־עֶשֶׂה וּמִבְּחֹ
אוּ מִכְרוּ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלֹם תַּחַת
הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֶאֱן תַּחַת הָעֶשֶׂה:

יפֿלגֿנוּ: לו או אִתֿידע אִרי
תֿור נִגַּח הוּא מִתְמוּל
וּמִדְקִדְמוֹתֵי וְלֹא נִמְרִיה
מִרִיה שְׁלֹמָא יִשְׁלֹם תֿורָא
חֲלָף תֿורָא וּמִיתָא יִהְיִ
דִּי־רִיה: לו אִרי יִגְנֹב נִכֿר
תֿור או אִמר וְיִכְסִיגִיה
או וְיִכְנִיגִיה חֲמִשָּׁה תֿורִין
יִשְׁלֹם חֲלָף תֿורָא וְאַרְבַּע

תֿורָא יִתָּן: כ"ק סו: כי יִגְנֹב אִישׁ
כ"ק סו סו: וְיִכְנִיגִיה: סס עו
כחִשְׁתֵּי לִגְדִּי וְיִכְנִיגִיה מִגְדִּי סח עח עכ עכ עט
חִמְשָׁה בְּקָר: כ"ק סו סח עח עכ עט: תחת
מחִשְׁתֵּי לִגְדִּי: וְאַרְבַּע צֶאֱן: חֲלָף: קלו:

רשבי

חצי נזק: (לו) חמשה בקר. אמרו חכמים שור שביטלו
מבולאכתו חמשה:

בעל הטורים

אפי' סיבין ה"ג בש"ס אמרינן אפי' סובין: (לו) המת יהיה
בג' הכנולים מעשין כנכילה:

רש"י

שפתי חכמים

הניזק נטל חלא הנכלה ואם אינה מגעת לחצי נזק ופסיד
או שור שזה מנה שנגח שור שזה חמש מחות וזו אינו נטל
חלא את השור שלא נחתיב החס לחייב את בעליו לשלם
מן העליה (כ"ק כו): (לו) או נודע. או לא היה חס
חלא ח נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי
שלשה נתיבות: שלם ושלם שור. נזק שלם: והמת
יהיה לו. מ לניזק ועליו ישלם המזיק עד שיסתלם ניזק
כל נזק: (לו) חמשה בקר וכו'. אמר רבן יוחנן בן
זכאי חס המקום על כבודו של בריית שור שהקריב כרגליו
ולא נחכוה בו הנגב לנישאו על כתפו משלם ה' שה שנישאו
על כתפו משלם ד' הואיל ונתכוה בו. אר"מ בא וראה
כמה גדול' כחה של מלאכ' שר שבעלו ממלאכתו משלם ה' שה
(כ"ק סו) שאלו הכתוב י לימר שאין מדת תשלומי ד' וה'
פירוש לתורת אלהים

נעם יעדער געקען הונדערט פינף אונ צוואנציג
גילדין אונ ויי נועלין שארין האבין צו פינף אונ
זיבעציג גילדין: (ו) או נודע צי שור נגח הוא מתמול
שנישום אויב עם איז דערנאקסט גינארין אז דער
אָקס איז געוואהנט צו שמויסיין בהמות צו הרגנן
וויא. היינט האט ער געשמויסיין אָקס אונ
געקמין האט ער געשמויסיין אָקס אונ פאר
געקמין האט ער געשמויסיין אָקס ורער אָקס
הייסט אבנער' ויא ישרט בעיני אונ דער בעל
הפיה נועם אים גיט היטען אונ ער נועם שמויסיין
אָקס אונ נועם אים הרגנן שנישום שור תחת
השור דארף ער בצאהלין אָקס פאר אָקס, ווי
פיל דער אָקס איז נוערם גינען נוען ער האט

מצות השם
(נד) [עשה נג] לדון דיני נגח שנאמר כי יגנוב איש שור או שה:
(נד) חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלֹם תַּחַת הַשׁוֹר וְכו'. אויב איינער
האט גענוגקט, אונ עם זענען דא עריות
פאר אַר האט גענוגקט דארף ער צאהלין קאפיל, פאר איינס,
דארף ער צאהלין צוויי, פאר דריי, אונ אונ
זייער, אונ אויב ער האט גענוגקט אָקס אָדער אַשעפֿס,
דארף ער צאהלין פאר איין אָקס צוויי אָקסין אונ פאר איין
שעפֿס צוויי שעפֿסין, אונ אויב ער האט פארקויפט דעם
אָקס אָדער דעם שעפֿס, אָדער ער האט זיי גיט פארקויפט
גאר ער האט זיי גישאכטן, דארף ער בצאהלין פאר איין
אָקס פינף אָקסין אונ פאר איין שעפֿס פיר שעפֿסין, אונ
אויב

כב א אִם־בְּמַחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגֵּב
וְהִכָּה וּמָת אִין לֹו דְּמִים : ב אִם־
זָרְחָה הַשְּׁמֵשׁ עָלֵיו דְּמִים לֹו שְׁלָם

עָנָא חֲדָף אִימָרָא : א אִם
בְּמַחְתֶּרֶת יִשְׁתַּכַּח גֵּבָא
וְיִתְמַחֵי נִימּוֹת לִית לִיה
דְּמָא : ב אִם עֵינָא דְּסַחֲרִיא
נִפְלַת עָלֵיהּ דְּמָא לִיה

תו"א אס במחחרת . יומא טה סנהדרין טב : וסכא ומת . סנהדרין טב : אס זרחה . סנהדרין טב :

רשבים

בעל המורים

(א) אם במחחרת . ובליילה או להרג או ליהרג בא
לפיכך : אין לו דמים . השלומי דמים אלא פטור ההורגו :
(ב) אם זרחה השמש . שיהיה גנוב ביום :

(ה) במחחרת . כל טבא ואידך לא במחחרת מלאכים שכיין טבא
במחחרת ודאי כל להרג כדכתיב גס ככופך נמלא דס נפשות
אכזריות נקיים לא במחחרת מה מחחרת דהתם על עסקי דס אף
ה"ז כן : (ב) זרחה . ד' הכל ואידך והשמש זרחה על המים וגו'
רש"י

שפתי חכמים

מידי אחרינא לא : ב לאפוקי שלא תפרסם אס ימלא הגנוב בחפירה
כי החפירה אינו מורה על מקום עד שיאמר בו אס ימלא בו
לפיכך פ' ימלא כעת החפירה : כלומר אס הסכרל מונחת
שם לו שלום וכו' כגון האב החותר לגנוב ממנו ככן וכו' הא אס
הסכרל מונחת טבא להרגו טהרי ידוע . שאין אדם מעמיד עצמו
על ממונו שנוטלים בפניו ושותק הכנס ופורגו רש"י : ב (הלא"ה)
כנגדו ירגנו : (ג) אם זרחה השמש עליו . (מכילתא
והדבר שיש לו שלום עמך ב כשמת הוא שהוא שלום בעולם
כך פטור לך שאינו כל להרגו אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אב
החותר לגנוב ממנו הכן בידוע שרמתי האב
על הכן ואינו כל על עסקי נפשות : דמים לו כתי

מוהנת אלא כשור וטה כללד : (ה) אם במחחרת .
(סנהדרין טב) כשהיה ב מחחרת אס הכית : אין לו
דמים . אין זו רצוה הרי הוא כמות משקרו כלל למחרת
מורה אס כל להרג השכם להורגו וזה להרג כל טהרי
ידוע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו
בפניו ושותק לפיכך ע"מ . כן כל טבא יעמוד בעל הממון
וסנהדרין טס) אין זה אלא כמין משל אס כדור ל כך
כך פטור לך שאינו כל להרגו אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אב
החותר לגנוב ממנו הכן בידוע שרמתי האב
על הכן ואינו כל על עסקי נפשות : דמים לו כתי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אם במחחרת . משמע דוקא כשבא דרך מחחרת
שחחר בבית ליכנס אבל נכנס דרך פתח דמים לו

דודאי אינו בא להרגו שאומר כלבו אס יבא בעל הבית
לעסוד לפני טבוגו שיברח הוא דרך הפתח :

פירוש להורח אלהים

אונ פאר דעם שעפס דארף דער גנב בצאהליון
פיר שעפסין ואין דער גמרא אין דא צוויי מעמים
אויף דעם דין . רבי יוחנן זאגט וייל דער אקס
איז אליין געגאנגען דער גנב האט אים גאר
געפירט צו זיך אדער ער האט אים געפירט צו
זיך . דריבער דארף ער בצאהליון פינף אקסין .
אדער דעם שעפס האט דער גנב געמוזט טראגן
אונ ער איז פארשעמט גינארין טראגענדיג .
דריבער האט די תורה גיזאגט ער זאל צאהליון
איינע ווייניגער . גאר פיר שעפסין . רבי מאיר
זאגט בייא אקס האט דער גנב גיטאהן דעם
בעל הבית צוויי שאדיגס . איין שאדין וואס ער
האט געגנבט דעם אקס . דאס אנדערע שאדין
דער בעל הבית האט גיט געהאט מיט וועמען
צו אקעדן אדער צו פארין . דריבער דארף דער
גנב בצאהליון פינף אקסין . אדער ביי אשעפס
האט דער גנב גיטאהן דעם בעל הבית גאר איין
שאדין דעם שעפס וואס ער האט געגנבט .
ווארום אשעפס ארבעט דאך גיט . דריבער דארף
דער גנב גאר בצאהליון פיר שעפסין : (א) אס
במחחרת ימצא הגנב אויב אנגב האט געמאכט אלאה
אין אונזנט ואדער ער האט גיעפינט אפגעקומען
אדער אמיר ביי נאכט אונ איז אדיין געקומען
אין אשטוב . אונ דער בעל הבית ואדער איין
אנדער מענטש וואס איז גינען אין שטובו האט
געחאפט דעם גנב וזקת וסת אונ מען האט

גישלאגן דעם גנב ביו ער איז גישלאגן אין זי
דסי דער וואס האט אים געהרגה האט גיט
אגעבירט פון בלוט פארניסונג . אונ מען דארף
אים גיט הרגנן . ווארום עס איז געווען דער גנב
איז געקומען אויב דער בעל הבית וועט אים גיט
לאזן גנבן זאל ער אים הרגנן אונ זאל געקען
וואס ער וועט קענען . דריבער האט דער בעל
הבית גימענט אים פריער הרגנן . ווארום דער
דין איז האב להורגה השכם להורגו . ווער עס
קומט דין הרגנן געקומט אים פריער הרגנן .
אונ אויב מען האט דעם גנב גיט געהרגה אונ
ער איז ארויס געגאנגען פון שטוב בשלום מיט
דער גנבה אונ נאכדעם איז געוואקס גינארין אז
ער איז דער גנב . דארף ער גיט בצאהליון פאר
די גנבה . וייל ער האט די גנבה געקויפט מיט
זיין לעבין . ווי דער דין איז לויט אונזער צינדט
אן זיין חכס שטוב אונ שבת בשונג . וייל ער
האט פארגעסן אז היינט איז שבת . דארף ער
גיט בצאהליון . ווארום אז ער וואלט געוואקס אז
היינט איז שבת אונ ער האט אנגעצונדן ריא
שטוב וואלט מען אים געדארפט הרגנן אונ וואלט
גיט געדארפט בצאהליון . אז ער האט גיטאהן
בשונג אפילו עס קומט גיט מיתה דארף ער אויך
גיט בצאהליון . ווא עס איז דא אדיין פון מיתה
דארף מען גיט בצאהליון : (ב) אס זקת השמש עליו
אויב די זקת האט געשיינט אויף אים . אויב עס

רֵשָׁבִים

רע"י

עניני חקים מצות ומשפטים

פירוש לתורת אלהים

מצות השם

מער

ידיה במא דמסר ליה במלאכת רעהו : ח על-פלד-דבר חברה : ח על פתגם חזק על תוד על חמר פשע על-שור על-חמור על-שה

חורא על כל . קידושין מב ד'ק נד סב סב מ'עמא מד נח מ'עמא מב : סל סור . ק"ק סב סב סב מ'עמא נח :

רשבים
(ח) על חמור . כי הכל ואיך עני ורובכ על חמור איירי במשח
כי יחכי דכתיב הכל אשר ירשעו הסם נמי איירי כמאן דכתיב
שלח ידו במלאכת רעהו אלא נגנבה הימנו ויפטר : (ח) על כל דבר פשע . אבירה שנגנב הפקרין בין שור

רש"י
לו שלא שלח ידו בשלח : (ח) על כל דבר פשע . שימאל
הקדן בשכונתו שיעידו עדים שהוא עשמו נגבו וירשעוהו אלהים על פי העדים : ושלם שנים לרעהו . למדך
הכתוב שהטעם בפקדון לומר נגנב הימנו ונמאל שהוא עשמו נגבו משלם תשלומי כפל ואימתי בזמן שכשכש ואח"כ
באו עדים עקד דרשו רבותיו והקדש כעל הכית אל האלהים . קריבה זו שבוטה היא . אחת חומר לשבוטה או
אינו אלא לדון שפיון שכל לדון וכפר לומר נגנבה מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא כידו . נאמר כלן שליח ת
יד נאמר למטה שליחות יד שבוטה ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו מה להלן שבוטה אף כן שבוטה :

רש"י
(ח) על כל דבר פשע . כדרש על כל דבר פשע כג' אהרן פשע
שפשע על שור על אחו פשעה . על חמור שעשו ערב
רב בפזרים שנקראו חמור כדכתיב אשר בשר חמורים
בשרם . על שה על שהחסיאו ישראל שנקראו שה פזורה
ישראל . על שלמה על צלם על ושרין וצרי מתחלפות . על
כל אברה נמי על צנאבר אבד חאברון . אשר יאמר בי
הוא זה שאבדו אלה אלהיך ישראל . עד האלהים זה משה
דכתיב ראה נחריץ אלהים לפניה יבא דבר שניהם ש
הקב"ה ושל אהרן . אשר ירשעו זה משה ושלם שנים שני
בני אהרן שמתו :

פרי משה
פרי משה : כדכתיב זה . ראונו משכיר כדכתיב לשמעון .
שם כדכתיב ללכו . או כדכתיב ראונו כדכתיב לשמעון לשמרה .

פירוש לתורת אלהים

במלאכת רעהו או ער האם גים געניצם מיט דעם
געלט אונ גים מיט דיא פלים פאר ויה ואונ ער
ועט שווערין או עס איז אמת ווי ער ואגט דיא
ואך איז פון אים געגנבט גיווארין . וועט ער גים
דארפין בצאהלין אפער או דער שומר האט יא
געניצם מיט די געלט אדער מיט די פלים פאר
ויה . אפילו עס איז טאקי אמת וויא דער שומר
ואגט אז די געלט אדער די פלים גענען פון אים
געגנבט גיווארין פון דעסמטענין דארף ער
בצאהלין דעם בעל הבית . ווארום באדן וויא
דער שומר האט געניצם מיט די זאכין אן דעם
וויסען פון בעל הבית . איז ער גיווארין אויף די
זאכין אנדלן . גענען שוין די זאכין ויגע . אונ אז
זיי גענען געגנבט גיווארין . גענען ויגע זאכין געגנבט גיווארין . אונ ער דארף פאר זיי בצאהלין
צום בעל הבית : (ח) על כל דבר פשע אויף אלע זאכין וואס דער שומר האט געניצט ער שור ער

מצות השם
(נח) [פסס כו] לזון כדון טוען זונטען שנאמר על כל דבר פשע על שור על חמור על שם על שלם על כל אכדס ונ' :

(ח) על כל דבר פשע ונ' . עס איז אפצוה אויף בית דין
וויא זאלין שפאנן אלע דין תורות וואס מענטשן
קאנען אייגער ביי דעם אנדערין . אונ זיי זאלין זעהן דער
שווערער נאל בצאהלין וואס מען קאנט ביי אים , סיי ער
קאנט אאקס אאיינל אשעפס אקלייד , פאר אלץ זאל
מען בצאהלין ווי פיל מען דארף בצאהלין . אונ אויב ראובן
קאנט ביי שפען הונדערט ריפא וסער אדער ווייניגער .
אונ שפען ואגט ער האט שוין בצאהלט אפסול , דהיינו
די העלקט האט ער שוין בצאהלט , די העלקט וואס ער

על אימר על פסו על פד
אבדיתא די יימר ארי
הוא גין קקדם בייניא
ייעוד דין פתניהון די
יחייבך בייניא ישלם על
חד תרין תכריה: * ארי
יתן גבר לתכריה חמר
או תור או אימר וכל
בעירא למטר ימות או

תריא טל כל אבדס. ב"ק קו פנימא ה:
כי הוא זכ. ב"ק קו פנימא ה:
פד כאלהס. ב"ק קו פנימא ה:

בעל המורים
כיה וכרזו שפתיו ימית רשע: יאמר. כנימטריא זכ מין טענה:
אשר יאמר כי הוא זכ. כנימטריא מודה במקלף טענה:
(ט) וכל כהמה. ג' הכא ואידך כהמה וכל כהמה וכל כהמה מפרסת
פרסת לומר שפתיא ככלל כהמה כמו חסד דכתיב כהמה וכל

לנשבר. שכל הכהמה הופסרת שהרגת ארי או חיה
רש"י

אשר יאמר כי הוא זכ. לפי ששטו אשר יאמר העד כי
הוא זכ שנשבעת עליו הרי הוא אלף. עד הדיינין יכא דכר
שניהם ויחקרו את העדות ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה
ישלמו הם שנים לשומר. ור"ל דרשו כי הוא זכ ללמד שאין מחייבין אותו שבעה חלף ח"כ הודה במקלף א לומר
כך וכך. אתי חייב לך והמותר נגנב ממני (ב"ק ק): (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. (כ"מ זר)
פרשה ראשונה גלמרה בשומר חסד לפיכך ב פטר בו את הגנבה כמ"ס גנוב מכית האיש חס לא ימלא הגנב וקרב כעל
הכית לשכונה למדת שטור עלמו בשכונה זו ופרשה זו אמורה בשומר שכל לפיכך חייב פטור חס גנבה כמ"ס חס גנוב.

עניני חקים מצות ומשפטים

דיני הישר ומדות שוות וחקים ומשפטים לדיקום:
(מ) אשר ירשיעון אלהים וגו'. ודרשו ר"ל פרט לומר בקנס
פטור. חיתא כוה"ק חד מקטרג קאים חזיר קמי קודשא
ברוך הוא לאדכרל חטאין דבני נשא ואלו בני נשא כעלמן מדכרי
ופרטי חטאי דלחון או לא יעלה האי מקטרג לפתוח פומיה.
וזוה ענין חזירי קודם המיתה:

פירוש לתורת אלהים

חמור על שם על שלמה אוף אקסם ארער אאייניל
ארער אשעפם ארער אקלירי על פי אברה ארער
אויף אלע אנדערע זאכין וואס נענען פארלארין
פון בעל הבית דרך דעם שומר, און קען נויים
ניט ווא די זאכין נענען ארער טייל רער שומר
האט ניט גוט געהיט האט קען ביי אים געגנבן.
ארער רער שומר אליין האט געגנבן ארער יאמר כי
הוא זה וואס רער בעל הבית נועם זאגין אויף דעם
שומר ער האט די זאך געגנבן ער האט יבא דבר

שניהם זאלין די טענות פון ניי ביינע קוקען פאר בית דין אשר ירשיעון אלהים וועמען וועמען בית דין וועלין
בעשולדיגען. דעם שומר נויי ער האט געגנבן. ארער רער גנב וועם געפונען ווערין ישלם שנים
גדולה זאל ער בצאהלין צוויי קאהל אזוי פיל ווי ער האט געגנבן צום בעל הבית: (ט) כי יתן איש
אל רעהו חמור או שור או שם וכל בהמה שטור ווען איינער וועם געבין צו זיין חבר אאייניל ארער
אקסם ארער אשעפם ארער אנדערע מינים בהמות ער זאל זיי היטען, און רער בעל הבית
בצאהלם דעם שומר פאר זיין היטען. נאכדעם זאגט רער שומר יפה די בהמה איז געפיינען:

מצות השם

(נח) [פסס כח] לדון כדון שומר שטר שאלמר כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שם וגו':
(נח) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שם וגו'. אויב ראובן האט גיגעבין
צו שקען זאגן צו היטען און ראובן בצאהלם צו
שקען זאגן צו היטען און ראובן פון ראובן און ער
בצאהלם

על שדמה על כל אבדה אשר
יאמר כיהוא זה עד האלהים יבא
דבר שניהם אשר ירשיעון אלהים
ישלם שנים לרעהו: * כי יתן
איש אל רעהו חמור או שור או
שה וכל בהמה לשומר ומת או

בין שם בין שלמה בין כל אבדה שיאמר המפקיד כי
זוה זה המון שנגב הימנו. או הגנב או השומר אשר
ירשיעון הריינים על פי עדים ישלם שנים לרעהו:
(ט) ומת או נשבר. שטור ארי או חיה רעה שבעה
שמת או נשבת מדבר שאברה כל הכהמה הוא הרין

שפתי חכמים
א דאשר יאמר כי הוא זכ וס משמע שאלמר לו לבעל הבית אין לך ידי
כי חס זכ: ב פי אלל לכה למימר חסדא שדרי מסכרל שכן הוא
שניהם ויחקרו את העדות ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה
ישלמו הם שנים לשומר. ור"ל דרשו כי הוא זכ ללמד שאין מחייבין אותו שבעה חלף ח"כ הודה במקלף א לומר
כך וכך. אתי חייב לך והמותר נגנב ממני (ב"ק ק): (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. (כ"מ זר)
פרשה ראשונה גלמרה בשומר חסד לפיכך ב פטר בו את הגנבה כמ"ס גנוב מכית האיש חס לא ימלא הגנב וקרב כעל
הכית לשכונה למדת שטור עלמו בשכונה זו ופרשה זו אמורה בשומר שכל לפיכך חייב פטור חס גנבה כמ"ס חס גנוב.

ליך למקום חסד ואין לו עוד טרחה כהמה לאכילה ולהטותה
ושאר זכרים. כי הכל על השומר לעשות. ושמשון השומר יס לו
הנאה שמקבל ממון עבור טרחתו וכיון שהתועלת לשניהם רחוי
שיקלוק הטקין כיניהם. ומקי גנבה ואכזה הרי סן לשומר שכל
ולשומר ולא לבעל הממון. וזקי כאלוהין כגון מת או נשבר או
כסכה הרי הם על בעל הממון ולא על שומר שכל ושומר. כל חס

לקושים על התורה

ער האט אפגעל קלאכה ארד'ה בצאהלם, ארער או ער
האט יא גיטאדן איינע פון דיא זאכין, וועם ער געוויס
שארין האבן זיין פארקענין, און אפילו על דבר פשע.
ער האט גאר געווינדיקט מיט ביידי, סיי וילענדריג וויא
א אקס, און סיי ניט וילענדריג ווי אאייניל, און סיי ער
האט גידעם ארער גיטאדן איינעם אשארין אן אקיינונג
שארין צו טאדן אזוי ווי אשעפם, ארער ער האט גענעם
זיין קלייט שארין גיטאדן, און זייער משפם וועם קוקען
פאר גאט, וועמען גאט וועם בעשולדיגען וועם ער
בצאהלין צוויי קאהל אזוי פיל:

שניהם זאלין די טענות פון ניי ביינע קוקען פאר בית דין אשר ירשיעון אלהים וועמען וועמען בית דין וועלין
בעשולדיגען. דעם שומר נויי ער האט געגנבן. ארער רער גנב וועם געפונען ווערין ישלם שנים
גדולה זאל ער בצאהלין צוויי קאהל אזוי פיל ווי ער האט געגנבן צום בעל הבית: (ט) כי יתן איש
אל רעהו חמור או שור או שם וכל בהמה שטור ווען איינער וועם געבין צו זיין חבר אאייניל ארער
אקסם ארער אשעפם ארער אנדערע מינים בהמות ער זאל זיי היטען, און רער בעל הבית
בצאהלם דעם שומר פאר זיין היטען. נאכדעם זאגט רער שומר יפה די בהמה איז געפיינען:

מצות השם
(נח) [פסס כח] לדון כדון שומר שטר שאלמר כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שם וגו':
(נח) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שם וגו'. אויב ראובן האט גיגעבין
צו שקען זאגן צו היטען און ראובן בצאהלם צו
שקען זאגן צו היטען און ראובן פון ראובן און ער
בצאהלם

יְשָׁלָם: פ י וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁכַּר אֹדֶמֶת בְּעַלְיוֹ אִין עֲמֹ שְׁלָם יִשְׁלָם: י אִם־בְּעַלְיוֹ עֲמֹ לֹא יִשְׁלָם אִם־שָׂכִיר הוּא בֹא

ר'נ' ו' ו' י' ש'ל' ש'ס ק' מ'ש'ל' ל' ל' ו' ו' נ'ש'כ'ר א'ו' מ'ת' ש'ס ל' ו' ע'ל'יו א'ין ע'מ'ו' ש'ס ל' ו' א'ם ע'ל'יו ש'ס: ש'ס ר'ש'ב'ר'ם

(יג) וכי ישאל. בהמה לעשות בה מלאכתו: ונשכר או נה. נשפרה או בת: בעליו אין עמו. במלאכת אותה הבהמה לפי הפשט. ובמדרש: חכמים אפי' במלאכה אחרת אם הוא עמו במלאכה פסור השואל מונשכר או בת: (יד) אם שכיר הוא. ששכר בהמת חבירו לעשות

שפתי חכמים

פ' המשיע אינו מותר ונשאל ל'ר' שני עדים עיין בח"מ סימן פ"ו: ו הרא"ם פ"ו מי נחש לך בחזק לחלק בין ארי לחתול הא' סתמא כתיב אס טרף טרף ואש"ל דכתיב העריפה כה"ל שכלה לחלק אכתי לילא למשמע כלזה מין עריפה חייב וכלזה מין טריפה פסור לפיכך הולכנו היקשא: ו הוסף מלת במלאכתו דלא חיתא עמו פירושו במקום אחד ל"ס במלאכתו בין ששין סכעלים מלאכתו של השואל במקום אחר בין כלוחו מקום בין שקול במלאכה אחרת דהואיל דכתיב אס בעליו עמו משמע בכל מלאכה שהוא עמו: ו' שהרי אומר וכי ישאל איש וגו' ונשכר או מח בעליו אין עמו וגו' משמע שאינו עמו לא בשעת שאלה ולא בשעת שכירה ומיתה שהרי בעליו אין עמו קאי אשניהם לך ש'לם י'ש'לם הא היה עמו כלומר מהם לא י'ש'לם וכתיב אס בעליו עמו לא י'ש'לם טעמא דליתא בתרומתו הא ליתא כחלה וליחא כחלה חייב א"כ סתרי להדרי אש"ל ל'ל הא דפטר לעיל אס היה כלחת מהו היינו אס היה עמו בשעת שאלה אש"ל הא היה עמו בשעת שכירה ומיתה ולא היה עמו בשעת שאלה ואיפכא לילא למימר דהכי מסתביל דשאלה עדיפא שכן חייב כמזונומיה על ידה: גמ' מ' הוסף השור להורות שהמחולל של שכיר הוא השור הנרמז כוכי ישאל כלעיל ואיך יהיה השור שאלו ושכיר

לקוטים על התורה

(יג) וכי ישאל איש מהם בעהו וגו'. דער באר מים חיים שרייבט די גשקה מיט דעם גוף זענען ווי צוויי פריינד, אז די גשקה דארף קאמאן תורה אז מצינו דעלוקט איד דער גוף, אז אז דער גוף דארף ארבעטן אויף פריינד, העלפט אים די גשקה, זאגט דער פסוק אז דער גוף וועט קאמאן דיא גשקה צו זיך, ווא נאל אים העלפטן ארבעטן, אויב דער גוף האט געארבעט מיט די גשקה אנעלעב זאמין וואס דיא גשקה איז וויך דעם צו קראמין גינארין, אדער די גשקה איז גישטאמאן, ער האט מיט די גשקה גישטאמאן געבירט, קליינע אדער גרויסע, געלוי אין עמו. אויב דער גוף בעל הבית איז גישטאמאן, ער זי עבירות זענען גאר גישטאמאן גינארין פון זיין הגוף וועגין אז ער האט גאר גיט אין זינען געראט פון גאטס וועגין וועט ער מוזין געאקלין, ער וועט גישטאמאן ווערין, אדער אז די עבירה איז גישטאמאן גינארין פון גאטס וועגין, דהיינו ער האט סתל' שבת גינארין צו ראטעווען אקענטש, אדער ער האט גינאט א"ינען פון וועגין צו מאכין ש"ס, וועט ער גיט גישטאמאן ווערין:

יא י'ש'לם דארף ער גיט געאקלין פאר די בהמה אם שכיר הוא בא בשכרו אויב ראובן האט געוונגען

מצות השם

(ס) (עשה כע) לדון דיני שולל שנאמר וכי ישאל איש (יג) וכי ישאל איש וגו'. אויב ראובן האט געקאמט ביי שקען אגהקה ער זאל מיט די בהמה אקערין אין פעלד, אדער ער האט געקאמט אכלי ער זאל מיט דיא גלי ארבעטן זיין ארבעט, אז אזוי ווי די בהמה האט געארבעט איז ווא געמאכט, אז געשיינערט, אדער ווא

האט צו קראמין אפוס, אז אזוי ווי ער האט מיט די פלי געארבעט איז די פלי צו קראמין גינארין, דארף ער שווערין אז עס איז אקט ווי ער זאגט אז ער האט גיט געגעדערט די ארבעט וואס ער האט גינאט צום בעל הבית ער וועט ארבעטן, דארף ער גיט געאקלין פאר די בהמה אז גיט

טו וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִּבְרָה
בְּתוֹכָהּ דִּי לֹא מֵאֲרָם
וְיִשְׁכּוּב עִמָּה קִיּוּמָה
יְקִיּוּמִינָה לִיה לֹאֲנִיתוּ:
תו"א נְסוּס. מְסוּבֹת כֵּס: אֲחֵר לֹא אֲרָם.
שֵׁס נֹחַ: מֵחֵר יִמְחֹרֵס. שֵׁס מ
קִיּוּמִינָה

רשב"ם

בבבא קמא : (טו) אשר לא ארשה , שאם ארשה חייב
 סקילה כדכתיב במשנה תורה : מהר ימתנה . כמורה
 רמב"ם

בשכרו ליד השוכר הזה י' ולא בשאלה שחילל הנאה שלו
שהרי ע"י שכרו נשתמש ואילו לו משפט ואילו להחייב
בזמנין. ולא פירש מה דינו אם כשומר הכס או כשומר
שכר לפיכך נתקלו בו חכמי ישראל שוכר כיצד תשלם ר"מ
אומר כשומר הכס ר"מ כשומר שכר: (עו) ובי פרתה.
ומדבר על זה כה שומעת לו וכן תרגומו וארי יסל.

עניני חקים מצות ומשפטים

עניני חקיקה בזהר וזהר

כבר נכתב ובייחוד איש בתורה אשר לא אירשנו וגו'. וכן מה"ר"א החזקוני יוסף המספיק הזה כי על הרוב אין אדם מפתה נער בתולה להוריה כפי כבודו המספיק לה כי אם היה כן היה שולל אותה מאביה לנשואין. אבל הנכבדים בעינינו

כבר נכתב ובייחוד איש בתורה אשר לא אירשנו וגו'. וכן מה"ר"א החזקוני יוסף המספיק הזה כי על הרוב אין אדם מפתה נער בתולה להוריה כפי כבודו המספיק לה כי אם היה כן היה שולל אותה מאביה לנשואין. אבל הנכבדים בעינינו

לְקוּמִים עַל הַתּוֹרָה

פירוש תורת אלהים
אברהם פון שמעון ער זאל מיט איר ארבעטן
אוי די בהמה עקעקען פאר דעם נעלם
וואס ראובן האט פאר איר באהאלט אונז דיא
הורה ראייבט נישט וואס זאל זיין אויב עס האט
גיטראפן אומקאליק ביי די בהמה וויא זאל זיין
דער דין, גאר אין דער גמרא קריינט רבי מאיר
מיט רבי יהודה איינער נאנט ער האט דעם דין ווי
אשומר תנח ווויא דער וואס הייז אומזיסט אונ
איינער נאנט ער האט דעם דין ווי אשומר שער
ווי דער וואס הייז פאר שקירות, אונ אויב די
בהמה איז געפיינערט אדער זיא האט צובראכן
פארט פון די ארבעט, זענען ביידע פטור פון צו

בְּצִוְהֶלֶן פֶּאֶר דִּי בְּהֵמָה. וְיִיכָר דְּעַר שׁוֹאֵל הָאֵם
בְּקִאָרָנָה דִּי בְּהֵמָה עַר נֶאֱלָ מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין. אֹנָה דְּעַר שׁוֹכֵר הָאֵם גְּעֵרֻנְעָנָה דִּי בְּהֵמָה עַר נֶאֱלָ
מִיֵּאִיר אֲרַבְעֵמִין. מַעֲגִין מִיֵּאִיר דָּאָה מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין: (טו) וְכִי יִפְתָּה אִשׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אִוְרְשָׁה
נָעֻנָה אֵינֶכֶר וְעַתָּה אֵיבָכֶר חֵידִין אֲבֻלָּהָ וְחָס מִעַן הָאֵם אִיר נָהָה גִּיט מְקַבֵּל גִּיטוֹעַן וְשִׁבְיָה מִסָּה
אֹנָה עַר וְעַתָּה מִיֵּאִיר אִיר צו גִּיטוֹעַן וְיִיכָר מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין. וְיִיכָר מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין. וְיִיכָר מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין.
בְּקִאָרָנָה דִּי בְּהֵמָה עַר נֶאֱלָ מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין. אֹנָה דְּעַר שׁוֹכֵר הָאֵם גְּעֵרֻנְעָנָה דִּי בְּהֵמָה עַר נֶאֱלָ
מִיֵּאִיר אֲרַבְעֵמִין. מַעֲגִין מִיֵּאִיר דָּאָה מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין: (טו) וְכִי יִפְתָּה אִשׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אִוְרְשָׁה
נָעֻנָה אֵינֶכֶר וְעַתָּה אֵיבָכֶר חֵידִין אֲבֻלָּהָ וְחָס מִעַן הָאֵם אִיר נָהָה גִּיט מְקַבֵּל גִּיטוֹעַן וְשִׁבְיָה מִסָּה
אֹנָה עַר וְעַתָּה מִיֵּאִיר אִיר צו גִּיטוֹעַן וְיִיכָר מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין. וְיִיכָר מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין. וְיִיכָר מִיֵּאִיר אִיר אֲרַבְעֵמִין.

מצות השם

(סא) [עשה ל] לקנוס המפתה שנאמר וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה וגו' :

[illegible]

ער האט מיט אים געארבעט, מוז ער האנדלען פאר די
העקע אדער פאר די גליי, אויב שפען וואס ער איז דער
בעל הבית פון די העקע שפען פון די בליים האט אויך
געארבעט מיין ראלדן, פאר די האט געארבעט די וועלכע
אדעס וואס די העקע אדער די גליי האבן געארבעט,

במזל

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחר תרינום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרנום והמפרח :

מז אסמאן ימאן אביה לתתה לו
בספ ישקל במחר הבתולת : ס
י מבשפה לא תחיה : יי כל-עשב

תרא אס מאל. כחובות לו עד קידושין מו : כסף יקל. כחובות סו לח : מכשפה. דכוס כח יכוספ ד מנהרין ס מו : כל שכן. דכוס סס יכוספ
ד מנהרין סו נר ס סו :

רשבים

(יו) מכשפה לא תחיה. לפי שדרך נשים כשפניות לעשות מעשיהם בסתר במחבואות במערות כמו שמצינו בשמונים נשים באשקלון שחלה שמעון בן שמוח. לכן הוא אומר לא תחיה. לא תחיהש מלהקור אחריהם לא תחיהם להיות ע"י עצלות אלא הקור אחריהם שמתקנים מכשפים היו ועשו עמלם כדמות כמות למלם עמלם ועד שה וגו' וכו' כשכל חכמה שהיה כהם וכו' להיות עמלם

שפתי חכמים

הפוך שהיו ראויו כשכרו כל כדי שיון מזה ולא כשאלה ומפני שכוונת כל כשכרו הנאמר בקרא לפוטרו מן האונסים הוא כל ולא להודיע משפטו לפיכך נחלקו חכמי ישראל מה משפטו אם כש"מ אם כשומר שכן : כ ס"י דלם לשון מהירות ה"ל ליקד כש"מ תחת המ"ס שהרי מהירות לא כל ככ"מ אלא ענין שועל הדגש : ל' ולא שיתנו לה מעשיו דרך קנסא דל"כ מלי אס מאל ימאל וגו' הא כבר נתן לה הקנס : כל ולא כמו לא תחיה כל נשמה שכל אדם מותר להורגו אלא תומח כד' ונחלקו בו חכמי ישראל י"א כס"יף כמו לא תחיה כל נשמה ויש אומרים כסקילה כמו אס בהמה אס איש לא יחיה : ב דהא בני חוב

עניני הקים מצות ובמשפטים

המפתח מהור ימנהגה לו ללשה ויקחה כשואין כאשר הכתיבה אע"פ שהוא לא בת גילה. ואביה לא יתן לה נדוניה כלל. אכל אס יקרב הדבר להפך שהיה הגערה נכבדת מן המפתח אותה ולכן מאלן ימאל אביה לתתה לו ללשה. כלומר אע"פ שהיא רלחה בו. הנה זה כסף יסקול האיש ללשה כמותר בהתולת הידוע אלל האונס לפי שסכל אותה כעניי הכחורים וייעקר אביה להרבות

פירוש לתורת אלהים

נעקען צו ויה פאר אנויב. ער נאל אפמאיהן פון איר די חרפה. (וארומס אז ויא נועם ויין אנויב ביי אים נועם די ואף מיט דער צייט פארנעסין נוערין. אונ צווייטיגס אז ער נועם ויא נים נעקען פאר אנויב. קען ויין ויא נועם נאר נים קענען מאהן אשירוף. האט ער ויא דאך אוקגליקליך געמאכט אויף אייביג. דריבער נאל ער ויא נעקען צו ויה פאר אנויב : (סו) ואם פאן נאמן אביה לתתה יו אונ אויב איר פאטער נועם נאנאן ער ויר ויא נים נעבין צו אים פאר אנויב כסף ישקיל במחר הבתולת דאך ער נאר איר געבין געלט וויא פיר מען נים אבתולת צו אבתולת. דאס איז חכמים כסף. מיר רעכענען דא חכמים כסף צוויי האנדערט גילדן : (יו) מבשפה לא תחיה אאשה וואס מצות השם

(סכ) [לאו] לכן שלא להחיות מכשפה לא תחיה :

ער האט דעם פאטער פארשעקט. אונ אויב ער האט דא אבתולת געבויט. אונ האט מיט איר קנאה געווען. מוז ער איר געבין די אלע געזאגלינג וואס דא שטייט פריער אונ ער מוז איר געבין פאר אינע שטענדיג וואס ויא האט געהאט :

(יו) מבשפה לא תחיה. אבשפה אדער אבשפה פאר מען נים לאזין געבין. נאר מען מוז זיין

תרגום

בְּעִירָא אֶתְקַטְּיָא יִתְקַטְּיָא יִתְדַבַּח לְמַעַתָּה עֲמִמְיָא יִתְקַטְּיָא אֶלְהוֹן לְשִׁמְאָא דִּי בְּחֻדְוָהּ יִתְקַטְּיָא וְיִנְיָרָא לָא תוֹנוֹן וְיִתְקַטְּיָא לְיָה אֲרִי דִּינִרִין

עֲסִיבְהֵמָה מוֹת יוֹמָת : ס יִתְזַבַּח לְאֱלֹהִים יִתְרָם בְּלִיתִי לִיהוֹתָ לְבָדוֹ : וְיִנְרָא לֹא־תוֹנָה וְלֹא תִלְחָצֵנוּ כִּי־

רשבים
להורגן : (יט) זבח לאלהים . פתח . אבל לאלהים משמע לשמו של הקב"ה : לאלהים . לאותו שאמרתי לך : לא יהיה לך אלהים אחרים : יתרו . יתרו : (כ) לא תונה . בדבריו . שחרי במבון כתיב לא תונה איש את עמיתו אחיו . וה"ה לכל ישראל אלא שדיבר הכתוב בהווה שיכול להונות את הגר במעשה אבותיו ועל מעשיו בניות : לא תלחצנו . לעשות מלאכתך . לפי שהוא בלא גואל כדכתיב וגם ראינו את הלחץ

בעל הטורים
(יט) זוכה . כ' כמסורה זוכה לאלהים . זוכה חודה יכבדני . זוכה ומודה להקב"ה מכבדו ויראה כיטע אלהים אבל זוכה לאלהים יתרו : יתרו . ג' הכה וידיך יתרו מן האדם לא יפדה . יתרו כל רכשו . זוכה לאלהים יתרו כל רכשו והיינו דלמרו הנושא איש את עמיתו אחיו . וה"ה לכל ישראל אלא שדיבר הכתוב בהווה שיכול להונות את הגר במעשה אבותיו ועל מעשיו בניות : לא תלחצנו . לעשות מלאכתך . לפי שהוא בלא גואל כדכתיב וגם ראינו את הלחץ

שפתי חכמים

רש"י

שוכב עם בהמה מות יומת . בסקילה רוכב כנרבעת שכתוב בהן דמיהם (כס) : (יט) לאלהים . לע"ז אלו היה נקוד לאלהים (הלמד' ביר"י) היה צריך לפרש ולכתוב אמרים עכשו שאמר לאלהים אין ל"ל אחרים שכל למ"ד וכו"ה וה"ה המשמשת כראש התיבה אם נקודה כחטף כנון לאיזה עיר וכן למלכים ולרגלים בחיר"ק צריך לפרש לאיזה ואם מלכים במשמע וכן לאלהים כל אלהים במשמע אפילו קדש אבל כשהיא נקודה פת"ח כמו למלך למדבר לעיר (פת"ח וקמ"ץ ענין אחד בענין זה וגם י"ל בדרך אחר כמ"ס בדקדוקי רש"י יענין בו) נודע . באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים לאותן שהזהירם עליהם במקום אחר כיולא בו (תהלים טו) אין כמוך באלהים לפי שלא פירש הוצרך להגיד פת"ח : יתרו . יומת . ומה נאמר יתרו והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר (דברים יז) והלאה את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' אלא לפי שלא פירש על איזה עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות במיתה בא ופירש לך כאן זוכה לאלהים לומר לך מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך שכן עבודה בפנים וחייבים עליהם לכל ע"ה בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה בכך אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרבץ והמנפץ והמנשק אינו במיתה אלא באזהרה : (כ) וגר לא תונה . חנינה דברים קוטרליר"ר בלעז (הההגה) כמו (ישעיה מט) והאכלתי את מונק את בשרם : ולא תלחצנו . בניית

עניני חקים מצות ומשפטים
מקום דבר לא תלה הכתוב הכשואין כס אלא באישים . ומפני שהאנשים על הרוב יפחו הכתולות ע"י נשים שאננות האומרות שהן מכשפות ופ"י חמקון ומעשיהן סתפפה וחרקה כהאיש . לכן סמך לזה מצות מכשפה לא תחיה . כי היא המכילה את האיש ואת הנפשה לנאוף . ואין ספק במשפט הזה שפ"ס למכשף הוכר שחייב מיתה אבל אמר מכשפה לפי שדרכה הכתוב כהויה . והנשים מפני קלות דעתן יפחו יותר לאומנות הכשף מן האנשים וכל שכן בסתמי הכתולות שפ"י הנשים נעשה ולא ע"י הגברים . והנה אמר לא תחיה ולא אמר מות יומת . לומר שלא תחיה אחרת אף רגע אחת וממחר עומך להסירה ככל היותר מוקדם :

פירוש לתורת אלהים

אין מונה מיט אבהקה ואם קען אים הרקנן . טייל דאם בריינגט אריין אין דעם קענקש אטוקאָה . און די ככשפים מוהען אוי . ווי די גקרא נאָגט בלעם קלענט אויף זיך ציהען שוקאָה פון זיין אייזיל וואס ער קלענט מיט איר מונה זיין : (יט) זוכה לאישים דער קענקש וואס שעקט קרבנות צו די עבומי' ויהם זאל דער קענקש ויין חרם צו אלע קענקשין . קען זאל זיך דערנווייטערין פון אים . קען זאל נים שטיין אין ניינע פיר איילין .

מצות השם
(סג) [לאו ג] שלא לטעות לגר דק כדכתיב שנאמר וגר לא תוסי : (סד) [לאו ד] שלא לטעות גר דק כממון שנאמר ולא תחלצנו :

(כ) [וגר לא תונה ולא תלחצנו] . דאם זענען צוויי זאָרין קען פאר נישט נאָרין אָנר אין זעקלט זאָרין . און קען פאר אים נישט דעקערענען מיט בייד , די צוויי זאָרין זענען ביי זכרים און נקבות :

גרים הייתם בארץ מצרים: כא כל-
אלמנה ויתום לא תענון: כב אם-
ענה תענה אתו כי אם-צעק יצעק
אלי שמע אשמע צעקתו: כג וחרה

רשבים

בעל הטורים

אשר מצרים לוחצים אותם: כי גרים הייתם. כמו
שנפרש לפנינו ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים
הייתם ולפי שצרתו כרובה עונשו כרובה: (כא) לא
תענון. כמו למען עונותיו בסבלותם ודובר הכתוב
סיוח: לא תענון. כנ"ל לשון רבים אם ענה תענה אותו לשון יחיד
זה כזה שאפי' אם ענה האחד כאלו ענו כולן. ענה תענה
לעק יצעק שמע אשמע הכל כפול לומר הכל כנדה שמעשה לו

רש"י

שפתי חכמים

יפחדו הגוים נפלא שכן כולם במיתה כמו שפרש"י בפרשת ראה
בפסוק אויב יפחדו וגו': צ וכי גרים הייתם שכ על לא חתנו
לכדו שהוא כחוננות דברים אבל אינו סבה למניעת לא תלחצו
שחול גזילת ממון: ק כא לפרש שכל ישראל גרים היו אף
אברהם יצחק ויעקב דלל ל' גר וכו': ר דכל כי נתינת טעם
הוא אשלמה וכו' צ"ל דמקרא קצר הוא וכללו אחר אם ענה
תענה אותו סופך ליעול את שך למה כי אם נעק וגו' כמו
(כב) אם ענה תענה אותו. הרי זה מקרא קצר גזס ולא פירש ר' עונשו
יעקב אבל כאם לא יצעק לא פי' וק"ל) כמו (בראשית טו) לכן כל הורג קין גזס ולא פירש עשו אף כאן אם
ענה תענה אותו לשון גזס כלומר סופך ליעול את שך למה כי אם נעק יצעק אלו וגו' אשמענו ונאמנו:

עניני חקים ומשפטים

(כא) כל אלמנה ויתום לא תענון וגו'. הנה חבת כלי' הנאמר
בפסוק זה נראה כמיותר. הנה יש שני מיני עושים.
המענה את חברו ע"ד הנקמה מחמת השנאה שיש בלבו עליו.
ועוד אסור לכל אדם וכו' אלמנה ויתום. או שמענה אותו
כדי להדניו בדרך ישרה. זה ודאי מותר אף אלמנה ויתום
אכל מנין נדע כונת המאנה את לענות המעונה או לרעהו. אם
פאיש הוא המענה הוא איש טוב ומטיב לכל אדם בכל מה שאפשר

פירוש לתורת אלהים

ג'ט צו דריקען אונ ג'ט מצער זיין כי גרים הייתם
בארץ מצרים וזען איר נענט גי'וען אין מצרים האם
איר דאך אויף געדיקט עבודה זרה, אונ ארויס-
גייענדיג פון מצרים האם איר ו'ך מגייר גי'וען.
אדער גר מיינט מען אפילו אנגעבארענער יוד
וואס קומט פון איין אנדער שטאט אונ וויל
וואהנען אין די שטאט, זאל מען אים ג'ט נארין
אונ ג'ט צו דריקען, נאר יעדער יוד האט געמענט
וואהנען אין ארץ ישראל אין וועלכע שטאט ער
האט ג'וואקט. ווארום איר נענט דאך גי'וען גרים
אין מצרים, האבן דיא מצרים אייך געפייניקט
ווייסקט איר דאך שוין ווי ש'לעכט עס איז צו זיין

מצות השם

(סה) [לאו] [לה] שלא לענות יתום ואלמנה שנאמר אלמנה ויתום לא תענון:

(כא) ק' אלמנה ויתום לא תענון. מען פאר ג'ט פייניקען
אין אלמנה אונ ג'ט איתום, וויי' אלמנה האט
ק'ין קאן אונ רער יתום האט ק'ין פאטער, האבן זיי ג'ט
ווער ג'ט זאל ו'ך אן געמען פאר זיי, דריקער וועלן זיי
ש'רייען צו ג'ט, זאגט ג'ט איר וועל הערן זייער ש'רייען
אונ וועל מ'ך אן געמען פאר זיי אונ וועל ש'טראפן די
מענטשן וואס וועלן זיי פייניקען, אדער דער רבי וואס

אם

לא תשיכון עליו נפש: כה אם חבל תחבל שלמת רעה עד-בא

עליו לא תשיכון כמותו פה: אם חבל. מניח לא קיב: עד בא השמש. מניח קיב: בעל השורים

גושה בשמניע הזמן בא לקחת משכון: לא תשיכון עליו: לא יחיה: (כד) לא תשיכון עליו נפש. כגו' אחר הלוח והמלוח עליו נפש. למען הרחוב את זמנו: (וכה) אם חבל תחבל. ע"י ב"ר. כרתיב בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה גושה בו יוציא אותו החוצה. אבל אתה לא

שפתי חכמים

אילו נוח ריבית אפי' עמי קודם: ר' ולפיכך כחייב אחריו עד בא השמש וכו' אבל כמשכנו בשעת הלואה אילו חייב להחזיר: שטנך חבורה קטנה כרגלו ואילו מרגיש ופתאום הוא מבלנך וטופח עד קדקדו כך רבית אילו מרגיש ואילו ניכר עד שהרבית מולה ומחסרו ממון הרבה: (כה) אם חבל תחבל. כל לשון חבלה אילו מכבדו בשעת הלואה אלא שממשכנין את ח' הלוח בשמניע הזמן ואילו פירע (חבל תחבל) כפל לך בחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי נפשך מולה אלא כל אדם ואדם וטתנת דין ותשכון ומתחייבת לפני ואילו מחזירה לך אף אתה טיל והשכ טול והשכ:

עניני חקים מצות ומשפטים

ירכה ויקנן על יד עד כדי מחיית עולמו ומחייית העני. אכל פלוקח רבית ענינו כהפך כי לשיטתו העני עם המעות שהלוח לו כעשירי הנה יעמוד עולמו להרויח מלכד כדי פרנסתו עד שיספיק לו לתת להעשיר מוהר הרוחני. וזהו אם כסף תלוו את עמי לא תהי' אתה מחזיק עם העני ככסף הפרנסה היינו שיעמוד הוא גם כעורך כ"א את העני עמך. כל לרכי העני היו משתפים עמך כעמך פרנסתך: רעה וקנים מבעלי התושבות

פירוש לתורה אלהים

ואלקסמו אים געוויס גיט. גאר אפילו שמועקסין מיט אים וועגן דעם חוב וואס ער זאל מיינען אז די קאנקסט אים קארקסט אויף גיט נא השיטון גיט נשך דו ואלקסט גיט מאהן אויף אים פראגענט טייר דו באקנקסט אים דאס געלט נדער עיקר פון דעם דין איז. ווארום גאך אנדער מיינענט דאס געדארפט זיין דיא קענקשין ואלין אלע גלייך געשפיינט ווערן פון הקב"ה, עס זאל גיט זיין איינער רייכער פון דעם אנדערין. וויא די גברא זאגט דור הסלה דאס גיטאנט צו הקב"ה ישוב עולם. ישוב עולם. געזען דיין געלט גלייך, דאס הקב"ה געגעבען חסד וחסד. מן ויגדוהו. ווער נעמט היסען צו מאהן חסדים. וועט דאך קיין חסד זיין אויף דער וועלט, דריבער דאס הקב"ה געמאכט עס ואלין ויין ארעכע אונ רייכע אונ הקב"ה ווייס וועקען ער זאל מאכין ריין אונ וועקען ער זאל מאכין ארעם. איז דאך דער חלק פון ארעם מאן ביי דעם רייכין. דאך דאך זיין ער זאל שיינקען דעם ארעם מאן פון זיין רייכקייט, גאר ווייניגסטונס פארבארגין דאך ער אים געוויס, אונ זאל אים גיט קאנען גאר ער זאל ווארקטן ביו ער נעמט האבין וועט ער אים בצאהלין אונ דאך גיט געקען ביי אים פראגענט: (כה) אם חבל תחבל שלמת רעה אויב דו וועסט טשקען דיין חביר קלייד וייל ער האט דיר צום זען גיט, בצאהלט דיין געלט ער ביי די זון פאר

משלי חכמים

גכירים גכירים, קען האט גיגען יעדער באקט זיין ארם ביי דעם טיש נאך זיין גבור, אונ זיין חלק, ארעכע לייט געקען אויך דאס גיגען, זיין שטייגן אדער פון ווייטן. קען גיט זיין חלק, וואס עס גלייבט אויף די טעלער פון די בעלי

מצות השם

(סח) ואלו לן שלא להסית יד בין מלוו כרית ללוו בצאהלין, קאר גיט ראובן גיין אקעגן דעם קענקש. ווייל דער קענקש וועט מיינען אז ראובן וויל אים שוין קאנען דאס געלט, וועט ער דערשטראקן אונ פארשעקט ווערן, אונ אזוי ווי דער מלוו קאר גיט קאנען דעם דאך ווען דער דאך האט גיט צו בצאהלין, אזוי איז דער דין אויב דער לוח נאמט דאס בצאהלין, קאר ער גיט האלטין דאס געלט ביי זיך, גאר דער דאך מוז באלד בצאהלין דעם מלוו

אויף

שְׁמִשָּׁא תְּחִיבִינָה לִיה: **הַשְּׁמִשׁ תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ: ט כִּי הוּא**
בְּחֻדְיָה הִיא תוֹתִיבָה **כְּסוּתָהּ לְבָדָה הוּא שְׁמִלְתוֹ לְעָרוֹ**
בְּמָה יִשְׁכָּב וְהִיא כִּי־יִצְעַק אֵלַי
וְשִׁמְעֵתִי כִּי־חָנָן אָנִי: רביעי חצי הספר
 וְאֶקְבִּיל קְבִילִיתִיה אֲרִי
 רש"י

עד בא השמש כל היום השיבונו לו כי חכמים פירשוהו בכסות יום: (כו) ושמעתי כי חנון אני. מע"פ שמן הרין יש לו כשכון ואינו חייב להחזירו אלא לפנים משורת הדין ולא היה לו לשמוע צעקתו אם לא ספני שרהם וחנן אני. אבל למעלה אצל אלמנה ויתום לא תענון כתוב שמוע אשמע צעקתו. הואיל ומן הרין שומע הקדוש כרוך הוא צעקתו לפיכך לא כתוב שם כי חנון אני:

שפתי חכמים

א (נח"י) מפני שכתוב כמה ישכב וגו' מוכן שכתוב לילה מדבר והא דכתיב עד כא השמש תשיבונו יהיה פירושו קודם כיתחש כמו עד כולי אליו לא עד כא השמש יסיה כדך ואח"כ

עד בא השמש תשיבונו לו. כל היום תשיבונו לו עד בא השמש וככול השמש תחזור ותסלנו עד שיבא כקר מל מחר א ובכסות יום הכתוב מדבר שאין לרדך לה כלילה (מכילתא): (כו) כי הוא כסותה. זו טלית: יעה וקנים סכעלי הרוספות

(כו) והיה כי יצעק אלי. פי' שהוא קור' תגר מפני ואומר והלא בראתני כסותו והוא שוכב על ססחו בהגאה ואני אין לי כסה לשכב ומיהו לישנא דרשמעתי כי חנון אני אינו מיושב דזה הפי' לכן נראה לפרש דקאי ארעיל עד בא השמש וגו' ואם אתה עושה כן והיה כי יצעק אלי ויתשלל עיניך על כל הטובה שעשית לו ושמעתי תפלתו כי העני יתגר ויבהל ויתכניס פן יתבע ממנו את הולאתו והוא לרד לכוור אלא אף כנוסה אסור. גם לא יאמר העשיר להעני לפחות ואילו היו המעוה כדי הייתי מרוח כספ. ע"ז הוסיפה התורה לא תשימון עליו נשך. ואולי יאמר המלוה להלוה תן לי משכונ

לקוטים על התורה

אָרַעם, און נוער געם האט געמאכט דעם קעניש אָרַעם נועם ער אים מאכין בייך. אויף דער נועלס איז גיטא גיין ערענע נאך ווי אָרַעקקייט, נוען דער שטן האט אָנגיקעט גאט ער נאך פֿרויבן אייב, האט גאט גיטאָס צו אייב נאָם ווילסטו בעקער יסורים אָדער אָרַעקקייט, האט אייב גיטאָס אייך געם אויף מיר אָלע יסורים נאָם נענען דא אויף דער נועלס, גאר גיט אָרַעקקייט, אז אייך נועל ויין הונגערדיג און נועל גיין אין גאט און נועל זעהן עסיגטונאָר און נועל גיט האַבין מיט נאָם צו קויפֿן, נאָם נועל אייך עסין, זעהן מיר אז אָרַעקקייט איז ערענער פֿון אָלע יסורים, די מדות פֿון גאט זענען גיט ווי די מדות פֿון אָרַעקקייט, אז אייךער קעניש האט אָרַעקקען קרוב, פֿאַר־יִיִקונט ער אים, אז דער רייכער זעהט דעם אָרַעקקען קרוב גיטגריג אין גאט, בעהאַלט ער זיך פֿאַר אים ווייל ער שטעמט זיך מיט אים צו שמועסן, און אייב דער קרוב נאָלט גיטונען בייך נאָלטין זיך אָלע בִּהַעֲשֵׁט צו אים און אָלע נאָלטין אים לויב געהאט, אָדער ביי גאט איז גיט אזוי, אז גאט זעהט אָרַעם מאן בִּהַעֲשֵׁט ער זיך צו אים, ווי דער נכיא ישעיה האט גיטאָס אזוי האט גאט גיטאָס צו דעם קעניש נועל אייך קוקען צו דעם נאָם איז אָרַעם און האט אָרַעקקענעם מוהם און האט כווא פֿאַר מיינע רייד, דער קעניש נאָם פֿאַר־בִּיִּיִקונט זיין געלט אויף פֿאַר־בִּיִּיִקונט איז גיט ווי ער נאָלט גיטאָס אָלע עבירות פֿון דער

משלי חכמים

פֿיש צו עסין. בעקער און פֿער סָזָה איז גיטונען אז ער נאָלט דיא סעודה גיטגריג צו אָרַעם בעקערשן, נוען עסין וייל דען

מצות השם

אויף דעם חוב, און קען טאר גיט שרייבן אָרַעקקייט פֿון זייער־פֿונעגין, און קען טאר גיט זיין אָרַעקקער אז דער סָזָה נאָל פֿאַר־בִּיִּיִקונט דעם לִיָּה געלט אויף פֿאַר־בִּיִּיִקונט, און קען טאר גיט זיין אָרַעכ, קען נאָל זאָגן צום סָזָה

אלהים

ס כִּי אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל וְנִשְׂיָא
בַּעֲמֹךְ לֹא תֹארֵךְ כִּי מִלֵּאֲתֶךָ וְדַמְעָךָ

הריא אלוסי לא . סאכדריין נו סו : ונשיא בעמך . יכמות כב כ'ק לז מליעא מח סב כמרא ד סאכדריין סב מטס ח : מלאך וועמך . **כסחוס ס**
ממורב ד י :

רעזב'ס

(כז) אלתיא לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור . דבר הכתוב בהווה לא יתקיים והדריינים דבר דינו מבוטא ונמשך עליון בני אדם לקללם . וכן הוא אמר גם במשעך סלך אל תקלל . וכח"א כי קללת אלהים תלוי בשמועיהו לא תאחד . זה הוא שכתוב ראשית דגנך וירושך ויזהדך . המלצה תרומת התבואה . כדכתיב המלצה הורע . ודמעך הוא תחירוש . ושמו יא יצחק שוועם צלילום וכעין דמלצה

שפתי חכמים

התשיבנו ל"פ בכסות יום וכו' לפי שבכסות לילה נחבא כפרת
האל ושבכ כסותו והא דמסוי' כמה ישבך לרבות גם כסות
(כ"ז ק"ד) ואל תחמר מ"מ עמשאנכי וחו' כיון שח"ד
לחזור לו משכט ככר כדמי' במגלה דכתי' ליה שחי' שביט
מחשבתו ופלא ישור מעלגין אלל כהני דמעלגי' ריחתי לא

מאחזקתיו בלילה ב' (נח"י) סנהדרין ס"ו סבר אלהים חול
וכן למ"ד חול וכן למ"ד קודם גמרין תרויסין מדלא כתיב לא תקל
יש בו סלכך דרשין תקלל אתרויסין ע"ש: ג לא שכל אדם לא יאמר
תקלל שמי קללות הנמשק אלהים לא כפשוטו

עניני חקים מצות ומשפטים

על מעותי כי חסל לי כחיה ומן. ע"ז הוהירם הסורה אלוהות
אור ויגבה ען הסמכון. ויחמר הקדוש ברוך הוא מנה סכל
אור העני הוה. ויפסח עלי. הלא חלי טוב ה' לי
אם לא ליה מן העשיר. רק ה' יועץ אמי שאלני אמן. לי

[illegible]

(כח) מלאךך דרמךך לא האחר וגו'. ואם אמור יאמר המלוח מחלל שגוי ובורח
לחכות ממנו שיחזיר לי חובי. ומשכנו להחזיר לו דברך ובערב איך כדאי לפני ישיבה. הלא כהנא זמן אחרך כל משכני.

לקוטים על התורה

תעלה, און עס איז נישט אין היסטעריע ווער עס זאל אויף אים לערנען זיכות, און דער מענטש וואס פארבראנט זיין לעבן צו זיין חבר און לעבט גוט פון אים פראצעס איז גלייך וויא ער וואלט געווען אלץ מקור פון דער תורה :

דיין תבואה ווערט צייטיג און פאר דאס קיינט מען ביזנערס וועגן און דיא תרומה וואס דו

משלי חכמים

ניגיד בארגס דאס געלד צו מאכן גרויסע נישעפין ער זאל
וואס אים פעלט ניש פונסט אן דעם געלד, און
ניגיד בארגס עפליכע רובל וואס ער זאל מיט זיי האנדלען און
אבער אז ער ארעם סאן וואלט געקענט

מצות השם

(סע) [לאו לא] שלא לברך השם. שגאמר אלהים לא תקלל :

(ע) [לאו לע] שלא לקלל לדיינים שנאמר אלהים לא תקלל :

(עא) [לאו מ] שלא לקלל נשיא או מלך שנאמר ונשיא בעמך לא תאור :

(עב) [לאו מא] שלא להקדים חרומה לזכורים ומעשר לתרומה שנאמר מלאהך ודמעך לא תאחר :

וְנִשְׂאָה בְּעַקֵּה לֹא תֵאָדָר . מִעַן מֵאֵר נִיט מְלִיכִין דְּעֵם מְלִיכָה ,
אִם אֵלֶּע שְׂרִים פֿון מְלִיכָה מֵאֵר מִעַן נִיט מְלִיכִין ,
אִם יַעֲדֵר מְעַשְׂשֵׁשׁ וְזֵאם הָאָם אֵינוֹעֲלִשְׁתִּיבִישׁ . מֵאֵר מִעַן
זֵאם נִיט מְלִיכִין :

שְׁמִיטָה או **הִכָּנָה** מַעֲנֵשׁ. זוּ סַעֲדָה רַבָּה נִהְיָה אוֹיֵף מִשְׁמִיטָה אוֹיֵף מִכָּנָה אוֹיֵף יִרְעָדָה צִיִּים: אוֹיֵף מִכָּנָה אוֹיֵף יִרְעָדָה אֲרָם אוֹיֵף יִרְעָדָה צִיִּים:

אונדערערט

לא תאחר בבור בניה תתן לי :
כס בן תעשה לשרך לצאנה שבעת
ימים יהיה עמאמו ביום השמיני
תתנו לי : ואנשי קדש תהיו לי

תנא נכור בנר חסן . כנר חסן . חסן פל בנרות כו נס : שבט ימים . נס מל : ואנשי קדש . פסחים כד קידושין פו חולין
קטו קטו כנרות י :

בעל הטורים

(כח) לא תאחר בבור בניה לא חסן מיד אחר לי יום : (ל) ואנשי
ד' ר"פ דין ואידך ואנשי חסן יכדילו . ואנשי סדום . ואנשי כנל
עשו את סוכות . כי אנשי סדום עבדו ע"ל כדכתיב עשו את
סוכות אבל אחס אנשי קדש תהיו לי ותמיר תכדילו העומתה

רש"י

לא תאחר . לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את
ד המוקדש ולהקדים את המאחר שלא יקדים תרומה
לכבדו ומעשר לתרומה : בכור בניה תתן לי .
לפדותי בחמש ה' שלשים מן הכהן והלא ככר ליה עליו
במקום אחר חלל כדי לסמוך לו כן תעשה ו לשורך מה
בכור אדם לאחר לי יום פודהו שנאמר (במדבר יח) ופדויו
מבן חדש חסדה אף בכור בהמה דקה מטעל בו לי יום
ואח"כ נותנו לכהן : (כט) שבעת ימים יהיה עם
אמו . זו אהרה לכהן שאם בא למחר את קרבנו לא
ימחר קודם שמונה ז לפי שהוא מחוסר זמן : ביום
השמיני תתנו לי . יכול יהא חובה לבו ביום לאחר
כאן שמיני ולאחר להלן (ויקרא כב) ומיום השמיני
ולהלן אף שמיני ואחר כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן ח משמעו וכיום השמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא) :
(ל) ואנשי קדש תהיו לי . אם אתם קדושים ופרושים משקולי מ כנלות וערפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי :

עניני חקים מצות ומשפטים

(ל) ואנשי קדש תהיו לי וגו' . ומחמת שהרגל עמך בענייתך
להיות מקנך וכל מאכל הנאכל אף כדוק מחמת קולנו
עכ"ל אכלנו . ומחמת זה כי יהי לך בשר בשדה ערפה חס
להשליכו ותחלה ללבו ע"ל ואידך ואנשי קדש תהיו לי מוכדלים
ומפורשים מכל חטאת ובשר בשדה ערפה לא תאכלו כלכל
תשליכו אותו :

פירוש לתורת אלהים

בדאקסמט געבין יא האחר נאלקטו גיט שפעקטען
אפ צו שיידין בלוקר דו נאלקט גיט אפ שיידין
הרוקה פריער פון בבורים בור דיא בבורים פון
דיינע קינדער תתן לי נאלקטו געבין צו מיר בלוקר
דו מוסט אויס לייזן ביי איין פהן מיט פינג
קלעים או ער נערט אלט דרייסיג טאג : (כס) פו
תעשה אוי נאלקטו טאהן לשורך צו דיין אקס
בלוקר צו דיא בבורים פון דיינע גרויסע בהמות
יגאנא אונ צו די בבורים פון דיינע שאף בלוקר

משלי חכמים

ואי פארדינען זיין ששקיל ברויט מיט בבור וויא נוס נאלקט
אם גינען . איי דיה פער מנה קען נאלקט דעם ארעקטן בארנין
איינער קען בארניט דעם כייבין . אונ שר נאלקט גיט בארנין

מצות השם

הונדערט , דאס איז הרוקה , צום פהן . נאכדעם גיט קען
צעהן פון היינטיק צום לוי , דאס איז מעשר ראשון ,
נאכדעם נעקט קען צעהן פון הונדערט דאס איז מעשר

וְכִשְׁר בְּשֹׁדָה טְרַפָּה לֹא תִאָּכְלוּ
 לְכָלֵב תִּשְׁלָכוּן אֹתוֹ : ס כג א לֹא
 תִּשָּׂא שְׁמַע שׁוֹא אֶל־תִּשֶׁת יֶדְךָ
 וְכִשְׁר בְּשֹׁדָה טְרַפָּה לֹא תִאָּכְלוּ
 לְכָלֵב תִּשְׁלָכוּן אֹתוֹ : ס כג א לֹא
 תִּשָּׂא שְׁמַע שׁוֹא אֶל־תִּשֶׁת יֶדְךָ

תרא' ובשר בשרה. מכות יח זכמים עב מנחם קא. חולין עב סח טג קב: לכלל פשלוטן. פסחים כא כב קית קידושין נח עוסט כג: לא תשא. פסחים קית סנהדרין: מכות כג שנוטוס לא: אל פשת ידך. יבמות כה ב'ק עב סנהדרין ט: ס:

בשר הטורים

רשבים

בי עם קרוש אתה: (א) לא תשא שמע שוא. כמו שהערך
 מוזהר לא תענה ברעך עד שקר. כמו בן הדיינים

שפתי חכמים

רש"י

סיקר המאמר שאין מונחו רק על הלאו: י שפתי חכמים אחר
 חלל שדיבר הכתוב כהוה מקום שדרך בהמות ליתרף וכן (דברים כב) כי בשרה מלאה וכן (שס כג) אשר
 לא יהיה טהור מקרה לילה הוא הדין למקרה יום חלל שדיבר הכתוב כהוה. וא"ת ובשר דחליש מן חיות חיתא
 כשר שנחלש ע"י טרפת וא"כ או ארי מן חיה כשרה או מכהמה כשרה בחיה: לכלב ת שלרכון אותו. (מכילתא) ק"י
 לטריפה שמוחקה ככל הגלות א"כ מה ת"ל לכלב למדך שאין הקב"ה מקשה שכן כל בריה שאל' (שמות יא) וכלל כנ"י
 לא יחרץ כלל לשון אחר הקב"ה חטו לו שכתו: (א) לא תשא שמע שוא. כתרגומו לא חקבל שמע דשקר אזכרה
 למקבל לשון הרע ולדין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חכירו: אל תשת ידך עם רשע.

עניני הקים מצות ומשפטים

דעת זקנים מכללי התוספות

(א) לא תשא שמע שוא. מזהרה לכל אדם שלא יתבע למכרו
 תכניה שהוא שוא ודבר כוזב. וזהו לא תשא שמע שוא.

לקוטים על התורה

(א) לא תשא שמע שוא וגו'. ר' זאלקס גיט מאכין הערין
 פון דיין מו"י אפאלשע נאך, און זאלקס גיט

פון איין ביהקה בשרה וואס זיא איז פאר צונקט גינוארין דרך אלייב אדער דרך אנואלף סיי אויף
 דעם פערל אדער אין הויז (עיון רש"י) נא האבני מארמט איר דיא ביהקה גיט עסקין נגלג נאר איר
 מוקט דיא ביהקה צו דיא היקט ארום ווארפן: (א) נא תשא שמע שוא ר' זאלקס גיט קאקל זיין גיין

משלי חכמים

דיין נעמט צדיק האבין, אויב רעד ארעם פאן נועם דיר גיט
 בצמקלין, נועם נאם דיר בצמקלין, ווארום ר' האקס קאך

מצות השם

(עג) [לאו מנ] שלא לאכול מנכמה טרפה
 (ער) [לאו מנ] שלא לשמוע לאחר מנכלי הדין

(י) וְכִשְׁר בְּשֹׁדָה טְרַפָּה לֹא תִאָּכְלוּ. אַבְהֵקָה אֲדַעַר אַחֲרֵיהּ
 און א עוף וואס קען קעג זיי עסקין, אויב זייא
 נענען צו ריקען גינוארין פון אַחֲרֵיהּ, פאר קען גיט עסקין
 זייער פלייש. און אַבְהֵקָה אֲדַעַר אַחֲרֵיהּ און א עוף וואס
 נענען קראנק, אדער זיי האבין א אייגנטיקסטין פערלער,
 נענען אויך פירט און קען פאר זיי גיט עסקין, און דער
 וואס עקט פון זייער פלייש אשטיקט וואס איז גרויס נוי
 א איינפירט, קוקט אים פירט, דער דין איז אויף נענער
 ארמט און צו נענער צייט, ביי זכרים און נקבות וואס דיא
 יודין נענען גיבאטין גינוארין זייא נאלין גיט עסקין פירט
 עסקינס, און נאלין גיט עסקין פלייש פון אַבְהֵקָה ביהקה,
 דער טעם איז, נוייז די נשקה פון דעם יוד איז אַחֲרֵיהּ פון
 תּקוּלָּה בְּרֵיחַ הָאֵשׁ, און ר' נשקה איז ביהקט צו דעם גוף
 אזוי ווי אפיער איז ביהקט אויף די לייב אדער אויף דעם
 האלץ, אז די חלב איז גוט און די קליץ איז טרוקען,
 פערענט דער פיער ליכטיג און ער האלט זיך פערענט אויף
 די לייבט אדער אויף דעם האלץ, אדער אז דיא חלב איז
 גיט גוט אדער דער האלץ איז גוט, קען גיט פערענען דער
 פיער, ביי דעם גוף מיט די נשקה איז אויך אזוי, אויב
 דער גוף איז ביין און געוונד, דיא פלוט זינגע איז ביין,
 פאן בייזע און געוונקע עסקין, האלט זיך די נשקה אויף
 דעם גוף, און דיא עסקינארק וואס דער פערענט עקט
 ביינענען אין אים אריין אפיער גאטור, אויב אפערענט נאל

(א) לא תשא שמע שוא. אויב רעד ארעם פאן נועם דיר גיט
 בצמקלין, נועם נאם דיר בצמקלין, ווארום ר' האקס קאך

דיין נעמט צדיק האבין, אויב רעד ארעם פאן נועם דיר גיט
 בצמקלין, נועם נאם דיר בצמקלין, ווארום ר' האקס קאך

חִיבָא לְמַהּוּ כִּיה סְחִיד
שְׁקֵר: ב' לֹא תִהְיֶה בֵּתֶר
סְגִיָּא לְאִבְיָא וְלֹא
תִּהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת וְלֹא

רשבים

כעל הטורים

אנחנו. וסמך לזה לא תשא שם שוא כל המספר לה' ראוי מזההוין שלא לקבל עדות ולשמוע שקר אלא ודרשת וחזקת ואפילו אם יש שני עדי שקר אל תצטרף צמחם להעיר כמותם ואצ"ל שיוגמר על פיהם כי אין כבתישם: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם הם

שפתי חכמים

רש"י

הטעם את חזקתו חביבת שקר ב שהבטיחו להוציא לו עד חנוס: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרש חכמי ישראל אבל אין לשון בהכרעת דין אחד וסוף המקרא דרשו: אחרי רבים להטות. שם יש שנים כמחייבין יותר על המזכין הטעם הדין על פיהם לחובה וכדיני נפשות הכוזב מדבר ואמלט המקרא דרשו: ולא תענה על רב. על רב שאין חולקין על מופלא שבב"ד לפיכך מתחילין כדיני נפשות מן הדל לקטלי שבהן שאלין תחלה שיאמרו את דעתם (סנהדרין מ) ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעות. לחייב מימה בשביל

רעת זקנים מבדלי התוספות

שכשיהיה קר מרשה שתשליכוהו איו בשכר ששטר' עד עתה שלא נשרפה וגם שומר עור האחרות כי כן דרך העולם להעביר כלבים לשומר הצאן מן הזאבים:

עליו אחריהם. וזהו לא תהיה אחרי רבים לרעות. ר"ל לעשות רע בדבר המספק. וכן הזהיר להמליץ וסמך בפי סדין שפ"ס שהכעל דין והעדים והדין הם רבים לא יהיו הוא גם כן טוען להטות דין ולעוהו. ולפי שלא יאמר כטוען סמך. כהוא חכמי למוכס התלונתי לסדר ולפאר אדם עני ודל שאין לו מה לפרוע חובו ע"כ טעמתי עכורו שליט חייב כלום לזה חמר ודל לא תהדר בריכו. אפילו שיה' דל ואינו לא תהדרו כמלנוחך וטעמתיך כריכו אכל כין שיה' עשיר או דל דק דק תרדו:

פירוש לתורת אלהים

פאלש הערונג בלוקר דו מארקט גיט מקבל זיין
ביין לשון הרע אונ דאם איז אויף איין אנהר
צו אדנין אז ער קאר גיט אויס הערין איין בעל
דין ביו דער אנדערער קוקט אי דו נאלקט דיין
האנט גיט טאהן מיט דעם רשע וואס קאנט דעם
מקר מיט פאלשקייט ליהיה צו זיין צו אים
אפאלשער עדות: (ב) יא הנה דו נאלקט גיט זיין
בלוקר גיט נאך ציהן אצרי נאך פיר קענטשין דעות וואס זייא גיינען אנועק דעם קשקש אויף
שלעקט אונ נאלקט גיט טראקטען טייל זיי נענען ארבים נועל איה זיי נאך ציהן יא אונ אויב דער

מצות השם

(טו) [לאו מד] שלא יעיד בעל עבירות שנאמר אל תשח ירך עם רשע להכות עד חמס:

(טז) [לאו מה] שלא להכות עד שיהיו כמחייבים יותר על כמחכים שנים שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות:

דיין קריער פאר דעם אנדערין, קאר גיט דער דיין הערין זינע טענות, ביו דער אנדערער נועט קוקען. אונ ער קאר גיט זאגין פאר דעם דיין זינע טענות ביו דער אנדערער בעל דיין נועט קוקען, דאמאלס נאלין דיא גיירע בעלי דנים טענין זייערע טענות סר דעם דיין, נאך זייסין מיר פון דעם פסוק קען קאר גיט ביידין לשון הרע, אונ קען קאר גיט זאגין וואס עס איז פאלש, נוארום מיר דינען צו אגאט וואס ער איז אקט אונ זיין תורה אונ מצות נענען אקט, דארפין מיר אויף זיין אקט, די גמרא זאגט די חתימה פון גאט איז אקט, אזוי דארף זיין ביי די יודין זייער חתימה אקט, אונ דיא ברקה פון גאט קוקט נאר אויף דעם קענטש וואס טוהט דעם ווינען פון גאט, אונ גאט. ווייל נאר אקט, דרייער גיט גאל זיין ברקה נאר אויף דעם קענטש וואס נאנט אלץ אקט, אונ אזוי וויא גאט האט נחמדות אויף דיא קענטשין אפייו נוען וויא זינדיגען, אזוי דארף איין קענטש האבין נחמדות אויף דעם אנדערין אפייו דער קענטש האט צו אים געזינדיקט, אונ אזוי וויא גאט טוהט חסד מיט דיא קענטשין, אזוי

מצד

תענה על־לב לנִטת אחרי רבים לְהַטִּית : י וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ : תחמנע מקאלפא מה דבעינך על דינא בְּתֵר פגיא אשלים דינא : ג ועל מסבנא לא תרחם

תרא ולא תענה על : לו : לנִטת : סכדדיון ג : אחרי רבים : מליפא נט סכדדיון ב ג חוין
יא : ודל לא תהדר : חוין קל :

רשבים

דין שלא כדון לפי דעהך ואע"פ שלא יאמינו לך כי
אם למרובים : ולא תענה על ריב לנִטות אחרי רבים
להטות : משפט ואפי' כשהם מוכים אדם ופוטרים
במיתה : (ג) ודל לא תהדר : ברכתיב לא תשא פני

שפתי חכמים

שקר קמוריר לעד זה של תשתתף עם אותו עד שקר שהוא
רשע : ר' ר"ל אל תאמר מה בכך אם אדון את הדין לאמתו
כיון שהם רבים ואני יחיד ולא ישמעו לי אלא עשה את

בעל המורים

להשליכו לכלבים : (ג) ודל : כי במסורה הכל ואידך ודל מרעטו
יפרד לומר אפי' הוא רעטו ויפרד ממנו ולא ישא לו פנים כדיונו :
כריכו : ד' דין ואידך לדיק הראשון כריכו : לא תענה משפט אכיונך
: ג ועל מסבנא לא תרחם

רש"י

דין אחד שירכו המחייבין על המוכין : ולא תענה על
רב. לנִטות מדכריו ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן :
אחרי רבים להטות. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם
ואימתי בזמן שהם שנים המכריעין יותר מן המוכין וממשמע שאל"ל לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני
אבל היה עמהם לטובה מכאן אמרו דיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחוב' ואונקלוס תרגם לא תחמנע
מאלפא מה דבעיך על דינא. ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש : לא תענה על ריב לנִטות. אם ישאלך
דבר למשפט לא תענה לנִטות ללד אחד ולסלק עמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמתו. ואני אומר ליטבו על
אופניו כפשוטו וכך פתרונו : לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם רחית רשעים מטין משפט לא תאמר הואיל
ורבים הם הגני נוטה אחריהם : ולא תענה על ריב לנִטות וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט
אל תענו על הריב דבר הטועה אחרי אותו רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט
כאשר הוא וקולר יהא תלוי ל כולל הרבים : (ג) לא תהדר. לא תהולק לו כבוד לזכותו כדון

לְקוּטִים עַל הַתּוֹרָה

איר אייך גיט מיט אונז איר נאמט דינען דעם נעלביגען
גאט וואס מיר דינען, האט רבי יהושע גינאגט צום בותי
האקטו אפעס קינדער, האט דער בותי גינאגט צו רבי
יהושע דו האקט מיר דערקאנט סיינע צרות, האט רבי
יהושע גינאגט וועלכע צרות, האט דער בותי גינאגט איך
האב סיי קינדער ווען זיי וועלן ביי דעם טיש צום אָסין,
דער צויבט ניין גאט אונ דער צויבט זיין גאט, אונ זייא
גיינען גיט אונעק פון טיש ביי זייא צו שפאלטן דיא קעפ
איינער דעם אנדערן, האט רבי יהושע גינאגט צום בותי
אונ דו פאר גלייכסט דיר מיט זיי, האט דער בותי גינאגט
זיין, האט רבי יהושע גינאגט צום בותי איידער דו גלייכסט
אונז פארגלייבן, פארגלייב דו דיר מיט דינע קינדער,
האט רבי יהושע ארויס געשטויסן דעם בותי פון שטוב :
(ג) וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ. אויב אַרעם מאן האט געקאנט
ביי אַגביר טויזענד רובל, אונ אלע ווייטן אז דער
אַרעם מאן האט קיין מאהל געהאט טויזענד רובל, וועלן דאך אַלע מענטשן פארשעקען דעם אַרעם מאן, אונ

מצות השם

(עו) [לאו מו] שלא ילמד חוכה מי שלמד זכות תחלה כדיוי נפשות שנאמר לא תענה על ריב לנִטות :
(עת) [עשה לב] לנִטות אחרי הרוב שנאמר אחרי רבים להטות :

(עט) [לאו מו] שלא לרחם על העני כדון שנאמר ודל לא תהדר כריכו :

קער, דארף קען אים גיט הרגנן, אפילו איינער פון דיא
צוועלף דינים איז דער גרעסטער לַמִּדָּה פון אלע דינים
פון דעסנוועגין הרגנן קען אים גיט, אָפער אז דיא
געשלידנער צום הרגנן וועלן מיט צוויי קער, דארף קען
אים יא הרגנן, דער דין איז גינען פארצייטן ווען די יודין
האבין געקענט משפטין דיגי נפשות :
וְלֹא תִעֲנֶה עַל רִיב לְנִטוֹת, דער דין וואס האט גינאגט
קען נאך דעם מענטש גיט הרגנן, פאר ער גיט הרגשה
האבין אונ זאגן קען זאך אים יא הרגנן, אָפער פארקערט
אז ער האט גינאגט קען זאך דעם מענטש יא הרגנן, בעג
דער דין יא הרגשה האבין אונ זאגן קען זאך דעם מענטש
גיט הרגנן :
אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטִּית, אויב צוועלף דינים האבין גינאגט
קען זאך דעם מענטש גיט הרגנן, אונ אַלף דינים

אֲבִינָךְ בְּרִיכּוֹ : י מְדַבֵּר שֶׁקֶר
 תִּרְחֹק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל־תִּהְיֶה בִּי
 לֹא־אֲצַדִּיק רָשָׁע : ה וְשׁוֹחֵד לֹא
 תִּקַּח בִּי הַשּׁוֹחֵד יַעֲזֹר בְּקִלְחִים וַיִּסְלַף

בְּדִינָה : י מִפְתָּנָא
 דְּשִׁקְרָא דְּנִי רְחִיק וְדִינָא
 וְדִי נִפְק וְכָאִי מִן דִּינָא
 לֹא תִקְטֹל אֲרִי לֹא אֲזַבִּי
 חִיבָא : ה וְשׁוֹחֵד לֹא
 תִקְבִּי אֲרִי שׁוֹחֵד
 מְעֹר עֵינֵי תִקְיִין

ת"א מדרש שקר . שטות ל לא : ונקי וצדיק . סכסרין לג מג : ושחד לא תקח . פלה יכ כחוסה קס : כי כחמד . סס : ויסוף . סס : רשבי

החומה . ואפס עצור ועזוב : (ז) מדבר שקר תרחק . לזכות אל תהרגנו עוד מאחר שכבר קבלת העדים
 ואם נראה בעיניך דין כרומה ועדים רמאים ואין אתה . וגמרת הדין ולא נחת לבר על זה עד לסוף שאם אחת
 יכול להכחישן התרחק מאותו הדין ואל תדין בו כלל . הצדקה אני לא אצדיקנו וחייב מיתה בדרכיב והאלהים
 מאעפ"ב אם הוא נקי וצדיק בדין שכבר נגמר הדין . אמת לידו : (ח) יעור פקחים . אצל פיקוח עין נופל

רש"י

המשא . מלחשקל ליה מלשול משאוי ממנו (כ"מ לב) : (ו) אבינך . לשון חוכה שהוא מדולדל וחלש לכל טובה :
 (ז) ונקי וצדיק אל תהרג . מניין ליואל מ"ד חייב ואמר א' יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו ת"ל
 ונקי אל תהרג ואפ"ס שאינו צדיק שלא נשדק ככ"ד מ"מ נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו . ומניין ליואל
 מ"ד זכאי ואמר א' יש לי ללמד עליו טובה שאין מחזירין אותו לכ"ד ת"ל וצדיק אל תהרגו וזה צדיק הוא
 שנשדק ככ"ד : כי לא אצדיק רשע . אין עליך להחזירו כי חזי לא אצדיקו כדני אס ולא מידך זכאי יש
 לי שלוחים הרבה להמיתו כמיתה שנחסיב כה : (ח) ושחד לא תקח . אפי' לשפות אמת וכ"ס כדי להטות
 את הדין שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא חטא משפט : יעור פקחים . (כ"מ קיא מכילתא)
 אפי' חכם בתורה וטעל שחד סוף שחטורף דעתו עליו וישחח לתלמודו ויכה מאור עיניו : ויסלף . כתרומו

לקוטים על התורה

פאנען פון דיא טויזענד רופל , חייל אלע קענשטין וועלן
 זיך פארשעקען און וועלן זיך האלשטן פאר קשונגע ,
 דאס פאר גיט נאכין דער דין , און פאר גיט וועלן שוין
 מאכין דעם ארעם פאן , נאר ער ואל אויסקערין זיין מענה
 גלייך ווי ער וואלט גינען זיך און עס וואלט געקענט זיין
 אמת אז אים קוקט טאקי ביא דעם גביר טויזענד רופל ,
 נוארום ווער היים וואס פארשעקעניונג דער ארעם פאן
 קאט אויף די טויזענד רופל , דריבער טויזן די דינגים גוט
 אויסקערין זיינע פאנען :

פון דיא דינגים האט גינאנט איה האב אויף אים קלמיר חוב צו זיין אי נאלקטמו גיט הרגנן זי נוארום
 איה גאט ווער גיט גירעכט מאכין דעם רשע האמפיש ער איז פון דעם בית דין ארויס גינאנט
 נכאי איז ביי סיר פאר האנדירן פיר שלוחים צו הארגענען אים מיט דער מיתה וואס עס קוקט
 אים : (ח) ושחד לא תקח און שוחד נאלקטמו גיט געקען אפילו צו משפטין אמת און קבל שכן
 פאלש צו פסקנן זי נוארום דער שוחד יער טוט מאכין בלינד דיא אויגען פון דיא קלוגע , ורשי
 שרייבט אפילו דער וואס איז אהקם אין דער תורה און געקט שוחד איז דער סוף אז ער פאר
 לירט זיין שכל און פאר געקט דאס לערנען און זיינע אויגען ווערין אים מונקעל יסלף און ער

מצות השם

(פס) [לאו טע] שלא לחתוך דיין כחומר קדשת אפילו ראהו רודף וזילו מרד וזה דס והסגור מפרפר עד שיראו פדים גוסס :
 דבר שנאמר ונקי וצדיק אל תהרגו :

(פס) [לאו ז] שלא ליקח שחד שנאמר ושחד לא תקח :
 דעם צדיק ער ואל גיט דארטין בנאחלין אזוי פיר געלט
 צום רשע , דאס פאר קען גיט , נאר ווער עס איז גירעכט
 טו קען אים גירעכט מאכן , און ווייל דער רשע איז ארעם
 אין מצות דריבער רוקט אים די תורה אביין :
 (ו) ונקי וצדיק אל תהרג וגו' . בית דין טארין גיט פסקנן
 אדין ווייל עס דאכט זיך וויא אז עס איז אזוי ,
 דמיינו קענטשין האבין גינען ווי ראובן האלט אשונער
 אין האנט און יאנט נאך אקענטש און ווייל אים הרגנן ,
 און דער קענטש איז אריין גילאפין אין אליידיגע שטוב
 און ראובן איז אויך אריין גילאפין אין די שטוב , און קען
 איז אריין געקוקט אין שטוב און קען זעהט דער קענטש
 גינט שוים , איז דאך געוויס אז ראובן האט דעם קענטש
 געהרגט , פון דעקטונגען פאר קען גיט הרגנן ראובן ,
 סידרין צדית גענען גינען דארטין און האבין פריער אג
 גינאנט ראובן ער ואל דעם קענטש גיט הרגנן נוארום קען
 וועט אים הרגנן , און ראובן האט גיט געפאלקט און האט
 אים געהרגט און די צדית האבין גינען ווי ער האט אים
 געהרגט , דאמאלס הרגת קען ראובן :
 (ח) ושחד לא תקח וגו' . ווען צוויי קענטשין קוקען צו
 דינגים האבין אדין תורה פאר גיט אדיין געקען
 געלט

דברי צדיקים: וְגַר לֹא תִלְחֹץ
וְאַתֶּם יִדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־
גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְשֵׁשׁ
שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֲרֶצְךָ וְאַסְפֹּתָ אוֹתָהּ
תְּבוֹאֶתָהּ: וְהַשְׂבִּיעַת תִּשְׂמַמְנָהּ
וְנִשְׂתֵּתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וְיִתְרֶם

וּמִקְלָק פְּתַנְמִין תִּרְיִצִין:
וְגִירָא לֹא תִלְחֹץ
וְאַתֶּן יִדְעֶתֶן יֵת נַפְשָׁא
דְּגִירָא אֲרִי דִּירִין
הָיִיתֶן בְּאֶרֶעַ מִצְרַיִם:
וְשֵׁשׁ שָׁנִין תִּזְרַע יֵת
אֲרֶעָךְ וְתִכְנוֹשׁ יֵת
עֲלֵיתָהּ: וְיִשְׂבִּיעֵתָא
תִּשְׂמַמְנָהּ וְתִשְׂתֵּתָה
וְיִתְרֵין מִסְבִּינִי עִמָּךְ

תר"א וגר לא תלחץ. מצינא כט ט' הוהר כדכרי הסנא ט' נפלא: והשביעית תשמיטתה. סוכה עד מועד קטן ג. מצינא ט: בעל הטורים

רשב"ם

(י) את תבואתה והשביעית. לאסור פירות ערב שביעית שנכנסו לשון עיוורין. ואצל צדיק מילוח: (י) ואספת את גשביעית: (יא) ויתרם. כ' דין וידיך ויתרם אכלה אש לומר שפירות תשמיטתה שלא תזרע ותשמיטתה שלא תאסוף תבואתה:

שפתי חכמים

רש"י

ומקלל: דברי צדיקים. דכריס המלודקיס משפטיו
ג' אמת וכן תרגמו פתגמין תריגין יסרים: (ט) וגר לא
תלחץ. כהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני
סמורו ס' רע (כ"מ נט): את נפש הגר. כמה קשה
לו כשלוהלים אותו: (י) ואספת את תבואתה. לשון
הכנסה לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל חוך. כיהך:
אחר זמן הכישר. ד"ל תשמיטתה מעבודה גמורה כגון חרישה וזריעה. ונעשה פ' מלכל ומלקשקש: ויתרם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ושש שנים תזרע וגו'. אחסר במדבר דאפי' אין לו
דארם אלא חורבה אחת בתוך גוו חייב לעבדה בכל יום
ונראה לה"ר דקא בארץ ישראל בדי הדרבות הפרשת
הרבות ומעשרות:

את תבואתה ולא תזרע להזכיר השדה כינחיס. רק כשהם השביעית לא תזרע. וכן תשזור את יום השבת וכל אשר
אמרתי אליכם תשמרו:

פירוש לתורת אלהים

פאר קריקט דגרי די גירעקטי בייד פלומר אקחין
משפט: (ט) וגר אונ אגר לא תלחץ ואלקטו גיט
פצווינגען ואתם אונ איר נויקט וואל דעם וויקען
פון גר וויא עס ארמ אים אז קען בצווינגט
אים די נוארום איר זענט דאך אויך גרים
גינען אין לאגד מצרים: (י) ושש שנים אונ זעקס
יאהר תזרע ואלקטו נייצן דיין לאגד ואספת אונ

מצות השם

(פז) [עשה לך] להשמיט כשהם השביעית מה שחליף הארץ שנאמר והשביעית תשמיטתה ונעשה:
געוויינט וייערע פערלדער זעקס יאהר, אונ דעם זיבעטן
יאהר האבין ניי גיט גיטארט וייען דיא פערלדער אונ גיט
אקערין אונ גיט פירען מיסט אויף די פערלדער, אינ וואס
עס האט געוואקסן אין פערלד פון זיך אליין, אין דעם
זיבעטן יאהר, אונ די פירקטין וואס וואקסן פון זיך אליין
אין די ניינגעקטער אין דעם זיבעטן יאהר, דאס האט
דער בעל הבית געמוזט פריי מאכין פאר אלע קענטשין
אונ פאר אלע קהמות אונ חיות, וועד עס נעמט וועלן
נאל אריין גיין אין פערלד אקער אין נויין גארטן אונ עסין
נאס ער נעמט וועלן, אונ קען פאר גיט האנדלען מיט
די פירות אונ תבואות וואס וואקסן אין דעם זיבעטן
יאהר אונ די סוף איז נהג ביי זקרים אונ גבבות:

וביום

ושארהון תיכוד היות
ברא פן מעבד לברכה
לעיקה: יב שימא וימין
מעבד עיבדה וביימא
שביעית העונה בדי
דיינות יתרה וחסרה
וישקום בר אמתה
וגיורא: ייבובך די אמרת
לכון תיסמרון ושום
פגעות עמימא לא

תריא ויפס כן יבמות מח: וכל אשר
אמרתי: שבת יח: וסם חלשים
חלשים: סכרין סק קט:

תאכל חית השדה בן-תעשה
לכרמך לזיתך: יב ששית ימים
תעשה מעשיך וביום השביעי
תשבת למען ינוח שורך וחמורך
וינפש בן-אמתך והגר: יב וכל
אשר-אמרתי אליכם תשמרו ושם
אלהים אחרים לא תזכירו לא

רשבים

שביעית אסורין בהנאה וחוספין את דמיהן וזרע נבער: (יג) וסם
חלשים אחרים: וסמך ליה שלם בגלים לומר לך כל המנוס
את המועדות כלנו עובד עילא וסמך סמא לעילא לומר מס
שברו. חורז ובוסל ושונה אוהרותיו. ורבותינו דרשו
רש"י

(יא) לכרמך לזיתך. כמו כן תבואה דרך המקרא
להזכיר דגן וחירוש ויצהר וה"ה לכל אוכלין שהן
גירולי קרקע ברבתיב כס' בהר סיני: (יג) ובכל אשר
אמרתי אליכם. מיום התחלת הרברות עד עכשיו:

שפתי חכמים

האכל חית השדה. (מכילתא) להקים מאכל אביין
למהכל חיה מה חיה היכלת צ בלא מעשר אף אביינים
חולכים בלא מעשר מכין אמרו חין מעשר בשביעית: בן
תעשה לכרמך. וחלתת הוקרל מוכר ק בשדה הלבן
כמו שאמר למעלה הימני תורע את ארנך: (יב) וביום
השביעי תשבת. (מכילתא) אף בשנה השביעית לא
העקר שבת בראשית ר מוקריה שלא תאמר הואיל וכל
השנה קרויה שבת לא תגובה בה שבת בראשית: למען
ינוח שורך וחמורך. חן לו ייית להחיר שיהא חולס
ואוכל עשבים ש מן הקרקע או חיו חלא חלא יחששו בך
הכית אמרת חין זה ייית חלא נער: בן אמרתך. (מכילתא)
(יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. (מכילתא)
לעשות כל מצות עשה ב באזהרה שכל שמירה אזהרה

יפקלק מחמת הקור: צ דאס לא כן למח נאמר ויתרס וגו'
סא לא שייך לומר להחיר ויכלתו חלום בשביעית דהא חסיה לא
ברשותו סא: ק פ"ה סא כן תעשה ארושא דקרא קאי כל' כמו
שביעית בשדה הלבן כן תעשה לכרמך וגו': ר דל"ל למח נסמכה
לשביעית אף שאלמנה לדכרים שנתחדשו כה דהעבד הערל והגר
חושב שהיו שבתים כיום שבת חס"ה יש ללמוד זה נמי מדכחה
פס: של דל"ל למח נאמר סא כבר נאמר בדברות אי משום
שלא תאמר הואיל וכו' הים די לומר וכוים השביעי תשבות:
ר דלעיל בעשרת הדברות דבר בעבד כעניי שהא ימוול וכלן
בעבד כעניי שהא ערל והא עדיין כחוך י"ב חדש משקנאו חכל
יחר מכן ואינו רוצה לימול אינו רשאי לקיימו ערל: א דאי גר
לדק סא כבר כתוב וגרד אשר בעשרך ח"ל דאי גר לדק סא יסאל
נמור סא: ב לכך אמרין ככ"ה דעשה דוחה לית לפי שכל עשה

בעבד ת הערל הכחוש מדבר: והגר. זה א גר חושב:
לעשות כל מצות עשה ב באזהרה שכל שמירה אזהרה

פירוש לו
נעשר גיט דער פון געבין אונ זייער איבעריגע
הבראה מאכ זאלין די חיות פון פערלד געסין זו
אוי זאלקטו טאהן דאס הייקט דו זאלקט דיר
גוהג ויין זקנד צו דיין טיין גארטין זיית אונ צו
דיין אייכלדיקטען: (יב) ששית ימים זעקס טאג אין
דער נואה תעשה זאלקטו טאהן דייגע נוערג וביים
השביעי אונ אין דעם זיבעטין טאג תשבות זאלקטו
רוהען קלומר אפילו אין דעם זיבעטין יאהר נואם
דאס נאנצע יאהר הייקט שבת זאלקטו דיר גיט

מצות השם

(סח) [עשה לה] לשבות כשבת שאלמר וכוים השביעי תשבות:
(מז) [לאו נא] סלא ליטע כסס עכודת כוכבים שאלמר וסם חלשים אחרים לא תזכירו:

(יב) וכוים השביעי תשבות וגו'. עס איז אמנה קען
נאלי ריהען שבת, אונ קען נאל קיין קלאכה
טאהן אום שבת, אונ אפילו די קהמות פון דעם יוד מוין
אוי ריהען שבת, אונ אויב ביי אייר איז דא אפגענישע
דיקט נואם ער האט זי געקויפט, אונ זי האט קינדער.
מוין דיא קינדער אויך ריהען אום שבת אונ טאהן גיט
טאהן איין ארבעט, אונ דער יוד נואם האט געקויפט
גנענישע קנעקט אונ דער קנעקט האט זיך פ"ה גינען אונ

(יג) [שם] אלהים אחרים לא תזכירו וגו'. אייר טאר גיט
שנעדין אונ טאר גיט אנדר טאהן בייא דעם
נאמען

תִּדְבְּרוּן לֹא יִשְׁמַע עֲרִי: יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ: יִי שְׁלֵשׁ רִגְלִים
 פּוֹמֶה: יִי תִלֵּת וְיִמְנִין
 תַּחֲנוּן קְדָמִי בְּשִׁמְעָא:
 מִי יֵת חֲנָא דְּפִמְיָרְיָא תִּמְרָא
 שְׂבָעָא יִמְיָן תִּיבּוֹר
 פִּמְיָרְיָא בְּמָא דִּי פִקְדָּתָךְ
 לְזִמְן יִרְחָא דְּאִבְיָבָא אֲרִי
 בִּיה נִפְקָתָא מִמְצָרִים
 וְלֹא יִתְחַזֵּן קְדָמִי רִיקָנִין:
 מִי וְחֲנָא דְּחִצְדָא בְּבוֹרִי
 פְּנִי רִיקָם: מִי וְחָג הַקְצִיר בְּבוֹרִי

תרי"א לא ישמע. מסבדין סג כבורות כ: שלש רגלים. חגיגה ב: ג: אם חג. חגיגה יח: ולא ילאו. חגיגה ז: וחג הקציר. חלה עד כיסרים פה חגיגה יח מנחות עד:

רש"י
 ע"א חסוריה כהנאס ואוסרת ככל שהוא חף חמץ כפסח חסור לרבות שביתת כלים: (טו) וחג הקציר. קרבנות שפתי חכמים
 ואמר לו שמור לי כדל ע"א ג סלונית או תעמוד עמי ביום ע"א סלונית ד"א וככל אשר אחרתי אליכם תשמרו וסם אלהים אחרים לא תזכירו ללמדך ששקולה ע"א כנגד כל המלות כולן והגזר כה כשומר את כולן: לא ישמע. מן הנכרי: ע"א פ"ך. שלא תעשה שחטות עם נכרי וישבע לך בע"א שלו נמלאת. שאתה גורם שזכיר על ידך: (יד) רגלים. פעמים וכן (כמדבר כב) כי הכיתני זה שלש רגלים: (טו) חרש האביב. שהתבוא' מתמלאת בו בלילה. חביב לשון אב בכור וראשון לבשל פירות: ולא יראו פני ריקם. כשתצאו לראות פני ד רגלים הביאו לי עולות (מגילה ז): (טו) וחג הקציר. הוא

עניני חקים מצות ומשפטים
 (יד) שלש רגלים תחוג די בשנה. מתחת סוכה כאל דני השמטה שלין בו חרישה וזריעה וקצירה ואסיפה. והשלש רגלים שלום התורה קבעה זמן הפסח בזמן האביב וסוכות בזמן קציר חטים וסוכות בזמן אסיפת התבואות. ובשנת השמטה פירוש לתורת אלהים
 לא תזכירו ואל תזכירו ד"א נ"מ דער מאנען: (יד) שיש רגלים קחוג די בשנה דריי קאהל אין ואהר נאלקטו צו מיר פיינער מאנען: (טו) את חג המצות דעם יום טוב פון מצות דאס איז פסח השטור נאלקטו היטען שבעה ויבען מאג נאלקטו עמין מצות פאשר אזוי ווי איה האב ריר גיבאטין פטער צו דער צייט חרש פון דעם חרש וואס די תבואה ווערט צייטיג דאס איז גיטן די ווארום דעם חרש בינאם ארויס גינאנגען פון כוצרים ויא אונ מיין פנים ואל גיט גינעקן ווערין ליידיג אז איר נועט קוקען עולה רגל זיין קיין ירושלים ואלט איר בריינגען עולות פון מיינעטנוענין: (טו) וחג הקציר אונ דעם יום טוב וואס איז אין חרש סיון וואס דענקטמאהל איז דער שנים בכרי פון דינע ערשטע

מדות השם
 (טו) [לאו נב] שלא להדיח אחר עבודת כוכבים שנאמר לא ישמע על פיך: (פס) [עשה לו] לחוג בשלש רגלים שנאמר שלש רגלים תחוג לי בשנה:
 נאמקען פון די עכומ"ז, אונ איזיד טאר גיט נאגין צו איינעם ווארט אויף מיר געבין די עכומ"ז, אונ איזיד טאר גיט בריינגען צו דער וואך אז עס נאל דורך אים דערמאנט ווערין דער נאמען פון די עכומ"ז, דהיינו ער טאר גיט האבין אגישעפט מיט אעכומ"ז, ווארום טאמער נועט אונ קוקען דער עכומ"ז נועט שווערין אדער ער נועט טאהן אנדער ביי זיין עכומ"ז, אונ דער יוד וואס שווערעט אדער ער טוהט אנדער ביי דעם נאמען פון די עכומ"ז קוקט אים פלקות, אונ די מצוה איז אויף צו יעדער צייט אונ אויף יעדער ארט ביי זיין זיין אונ נאבנות:
 לא ישמע ע"א פ"ך. אויב אקענטש האט אנגעקעט אנאנצע שטאט מענטשין ווי זאלין דינען עכומ"ז, אונ אפילו ער האט נאר אנגיקעט איין מענטש ער זאל דינען עכומ"ז, אונ דער מענטש אדער די נאנצע שטאט מענטשין האבין טאקי געדינט עכומ"ז, אפילו דער וואס האט אנגיקעט האט גיט געדינט עכומ"ז, פון דעקטנוענין דארף מען דעם אנדערער גענומען מיט שטיינער אונ אים תרגמן:
 (יד) שלש רגלים תחוג די בשנה, עס איז אמצוה די דריי ימים טובים ווס נגנן דא אין וואך פסח שבועות סוכות זיין אין דר ענהה וקם איז דר הויף פון בית המקדש גינעקן ווערין פאר גאט, אונ זאלין בריינגען קרבנות, ש"מים, וואס די תבואה ווערט גישאפטין אין דעם הויף פון

מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג
הָאֶסֶף בַּצֵּאת הַשָּׂנָה בְּאֶסְפָּךָ אֶת־
מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: יִשְׁלַח פְּעָמִים
בַּשָּׂנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי
הָאֶדֶן וְיִהְיֶה: יִלְאֵת זִבְחָה עַל־חֲמִין

עוֹבְדֵךָ דִּי תִזְרַע בַּחֲקֵלָא
וְחַגְא דְּכִנְשָׁא בְּמִפְקָא
דְּשִׁתָּא בְּמִכְנִשְׁךָ יִת
עוֹבְדֵךָ מִן חֲקֵלָא: יִשְׁלַח
זְמַנִּין בַּשָּׂתָא יִתְחַזֵּין כִּי
דְּכוּרְךָ קָדָם רַבּוֹן עֲלֵמָא
יִי: יִתְלָא תַפּוּס עַל חֲמִינַע
דְּרִיָּא וְחַג הָאֶסֶף. חֲמִינַע יִת רַבּוֹן הַשָּׂנָה
יִת קְנֻחוֹת עַד: יִרְאֵה. סִכְרֵינִין חַג הָאֶסֶף
כָּל זְכוּרְךָ. חֲמִינַע ז' כִּי הַעֲסֵר פ' שְׁלֹשׁ ע
לֹא מִזְכָּר. פְּעָמִים עַס עַס עַס

בעל המורים

כִּנְשָׁא וְזִכְרָא כָּל שָׁחַל: (טו) הָאֶסֶף. כִּי כָּסִי. דִּין וְאִירָךְ
הָאֶסֶף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה וְהֵיכָן דְּלִית' כָּסִי דְּסִכְרֵינִין חַג הָאֶסֶף
תְּקוּפַת הַשָּׁנָה שִׁיחַ חַג הָאֶסֶף כְּתוּבָה מְדֻשָּׁה וְהֵיכָן מִשְׁמַע
זֶה כִּכְלָן אִירָכָה לְאִזְרָה מִשְׁמַע כְּתוּבָה שִׁיחַ כְּתוּבָה שִׁיחַ
אִלָּא הֵיכָן חַג הָאֶסֶף מִתְחַל עַס כִּלְתָּה הַשָּׁנָה אִלָּא לִירָךְ
כּוֹלָם בְּפִירוֹת הָאֶרֶץ. אֲבִיב. וְקִצִּיר. וְאֶסֶף:
(יז) הָאֶדֶן ה'. וְהָאֶרֶץ שְׁלֹשׁ יָמִים אֶת אֶרֶץ כְּעִלְתָּךְ לְרִאוֹת כִּמּוֹ שְׁמֹרֶשׁ בְּפ' כִּי חֲשָׂא. שְׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׂנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הָאֶדֶן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְסִמִּיךְ לִיָּה כִי אִירָשׁ גִּיּוֹם מִפְּנִיךָ וְהִרְתִּבְתִּי
אֶת גְּבוּלְךָ וְלֹא יִתְמוֹד אִישׁ אֶת אֶרֶץ כְּעִלְתָּךְ לְרִאוֹת גִּיּוֹ. וְכֵן כָּל מִקְּוִם לִפִּי עֵינֵי הַמַּעֲשֵׂה (בְּהַקְבִּי) וְ
שְׁבִמְרֵשׁ קוֹרָא אֶת הַקְבִּי. וְגַם רְבוּתֵנו דְּרִישׁוֹ הִנֵּה הָאֶדֶן ה' צִבְאוֹת מִסְעָף פִּאֲרָה כָּל מִקְּוִם שִׁתֵּה מִצִּיּוֹן
אֶת הַלְשׁוֹן הַזֶּה מִצִּיּוֹן דְּיוֹרִין וּמִכְנִים דְּיוֹרִין: (יח) לֹא תִזְכָּר עַל חֲמִין. שְׁחָהּ הַשְּׁבִתָּה שְׁאוֹר קוֹדֶמָה לֹא יִרְאֵה
רְשִׁי

רשבים

הַבְּחוּבִים בְּפ' שׁוֹר אוֹ בִּשְׁבִי וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁהֵם מִנְחָה
תְּרִשָּׁה: בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ. לְהַתִּיר תְּרִשָּׁה בְּמִקְדָּשׁ: וְחַג
הָאֶסֶף. חַג הַסּוּכוֹת. כְּשַׁעַת הָאֶסְפָּה אֲשֶׁר מִלְּאֵן הַגִּרְנוֹת
בְּרִי וְהִיקְבִּים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר. וְצִיּוֹה הַכְּתוּב לִישָׁב בְּסִיכוֹת
לְזִכְרוֹן כִּי בְּמִדְבָּר יִשְׁבוּ בְּאֶהְלִים וְלֹא הָיָה לָהֶם קִרְקַע
וְלֹא דָגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר. הָרִי שְׁלֹשָׁה רִגְלִים חֲלוּיִם
(יז) הָאֶדֶן ה'. וְהָאֶרֶץ שְׁלֹשׁ יָמִים אֶת אֶרֶץ כְּעִלְתָּךְ לְרִאוֹת כִּמּוֹ שְׁמֹרֶשׁ בְּפ' כִּי חֲשָׂא. שְׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׂנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הָאֶדֶן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְסִמִּיךְ לִיָּה כִי אִירָשׁ גִּיּוֹם מִפְּנִיךָ וְהִרְתִּבְתִּי
אֶת גְּבוּלְךָ וְלֹא יִתְמוֹד אִישׁ אֶת אֶרֶץ כְּעִלְתָּךְ לְרִאוֹת גִּיּוֹ. וְכֵן כָּל מִקְּוִם לִפִּי עֵינֵי הַמַּעֲשֵׂה (בְּהַקְבִּי) וְ
שְׁבִמְרֵשׁ קוֹרָא אֶת הַקְבִּי. וְגַם רְבוּתֵנו דְּרִישׁוֹ הִנֵּה הָאֶדֶן ה' צִבְאוֹת מִסְעָף פִּאֲרָה כָּל מִקְּוִם שִׁתֵּה מִצִּיּוֹן
אֶת הַלְשׁוֹן הַזֶּה מִצִּיּוֹן דְּיוֹרִין וּמִכְנִים דְּיוֹרִין: (יח) לֹא תִזְכָּר עַל חֲמִין. שְׁחָהּ הַשְּׁבִתָּה שְׁאוֹר קוֹדֶמָה לֹא יִרְאֵה
שְׁפִתֵי חֲכָמִים

עוֹלָה כִּי אִינוֹ דִּין שִׁיחַ שְׁלֹחֵךְ מִלָּא וְשִׁלְחָן קוֹדֶשׁ רִיקָא. קִרְאָם:
דִּי כִמּוֹ שְׁמֹרֶשׁ רְשִׁי הַבּוֹלֵךְ שִׁחַל וְכִיּוֹם הַכְּבוֹרִים וְגִי' בְּשִׁנְעוּתִים
וְגִי' וְכִיּוֹן גִּי' כְּתִיב וְחַג הַקִּצִּיר כְּבוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ מִן הַכְּבוֹרִים דִּהֲחַס
חַג הַשְּׁנִיעוּת חַג הַכְּבוֹרִים דִּהֲחַס הוּא גִי' חַג הַשְּׁנִיעוּת: וְזִמְנִית
הַשְּׁמֹר הַקִּרְבָּה כְּט' כִיּוֹן הִתֵּה שֶׁל שְׁעוּרִים וְחַג מִנְחָה קִלְחוֹת
הַכֹּהֵן מִן הַשְּׁעוּרִים אִינֵה נִקְרָא מִן הַחֲדָשׁ קוֹדֶשׁ הַקִּרְבָּה שִׁתֵּי
הַלֶּחֶם הַכֹּהֵן מִן הַחֲדָשׁ: וְזִלָּא לֹא כֵן הֵא כְּכִי חֲמוֹר (נח"י)
וְזִלָּא דִּהֲחַס הוּא לְהַלֵּל וְהַגְלִים תְּלוּיִן כְּמִלְחָמָה הַחֲמוֹת חַג הַכְּבוֹרִים
חַג הַקִּצִּיר וְחַג הָאֶסֶף וּבְשִׁנְעוּתֵי אֲשִׁרִים קִרְבָּה וְאֶסְפָּה סִדְרָא
דְּהַגְלִים כִּי לֹא יִהְיֶה קֹא מִשְׁמַע לִי: וְזִלָּא חֲמוֹר הַכְּבוֹרִים לְהוֹרֹת
שְׁמֹרֶשׁ כְּמִלְחָמָה הוּא כִמּוֹ זְכֵר קִרְבָּה וְחֲמוֹר שְׁכָן לְהוֹרֹת שְׁכָנוֹ
שֶׁל זְכוּרְךָ הוּא כְּמִקְּוִם כִּי וְלֹא כְּמִקְּוִם שְׁכָן כִּי אִינוֹ הַכְּבוֹרִים קִיּוֹם
לִי כִמּוֹ יִתֵּךְ וְשִׁדְךָ רִק. תִּירוֹשׁ הַכְּבוֹרִים שְׁכָן כְּלִמְדָּה הַמִּלְחָמָה כִּי
זִכְעָמָךְ: וְזִלָּא חֲמוֹר חֲמוֹר כְּמִקְּוִם דִּם זְכָנִי לְהוֹרֹת שְׁכָן זְכָנִי
הַחֲמוֹר כִּלָּן אִלָּא הַפֶּסַח כִּלְדָּה לְהַטְוִי חֲמִינַע וְחֲמוֹר כִּיִּד כִיּוֹן

לקומים על התורה

אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְזִי עַם שְׁטִיט אִין פְּסִיק יִרְאֶה קֶל וְכוּרָה.
בִּינָע אֶלְעֵ זְכָרִים וְאֶלִּין גִּינְעָה וְעֶרְיָן פֶּאֶר גָּאֵט. דִּיא
גְּבִירָא זְאֵנָה דִּי תִזְרָה לְעֶרְיָנָה אִינוֹ אִזְוִי וְזִיא גָּאֵט קוֹמָט
דִּיה זְעָה מִיט זִינָע בִּידַע אִיגִין. אִזְוִי זְאִיִּטוֹ קוֹמָט
גִּינְעָה וְעֶרְיָן פֶּאֶר גָּאֵט מִיט בִּינָע בִּידַע אִיגִין. דִּיא
מִינָה קָעֵן יַעֲדֵר יִיד דִּיאָרְהָ הָאֶבֶן מִן גָּאֵט צִנּוּי מִכּוֹחַ.
אִינָה פֶּאֶר דָּעֵם גִּינָה אִינוֹ אִינָה פֶּאֶר דִּי נִשְׁמָה. אִזְ דִּי יִידִין
זְעָנָה זְעָקָטוֹן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גִּינְעָה וְעֶרְיָן פֶּאֶר גָּאֵט.
אִין דִּיין מִאָהֶן אִיין וְאִקְלָעֵן דִּיין וְעֶרְיָן פֶּאֶר דָּעֵם פֶּעֶלֶר: (יז) שִׁשׁ פְּעָמִים בַּשָּׂנָה דְּרִישׁוֹ מִאָהֶל אִין יִאָהֶר
בְּרָהֶה וְאֶל גִּינְעָה וְעֶרְיָן אֶלְעֵ בִינָע וְזָכָרִים אִין פֶּאֶר דָּעֵם הָעֶרֶךְ גָּאֵט קִיין וְרוֹשְׁלִים: (יח) לֹא תִזְכָּר עַל

מצות השם

(פט) [לאו ג] שֶׁלָּה לְשִׁמּוֹת הַפֶּסַח וְעִדִּין חֲמִין קִיִּים שְׁחָהּ לֹא חֲזָה עַל חֲמִין דִּם זְכָנִי:
מִן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אִינוֹ דִּי בִידָה שְׁפִירָצָה מִעַן אִינָה דָּעֵם
מִנְחָה. אִינוֹ דִּיא חֲלָב פֶּאֶרְקִיעֵנָה מִעַן אִינָה דָּעֵם מִנְחָה.
אִינוֹ דָּעֵם כִּלָּן גִּינָה מִעַן דִּי פֶּאֶרְקִיעֵנָה מִסִּים אִינוֹ דִּי בִידָה
אִינוֹ דִּי אִיבְעִרִינָה קִלְיִישׁ גִּינְעָה צוּם בְּעֵל הַבֵּית עַר זְאִי דָם
גִּמִּין אִין וְרוֹשְׁלִים אִינוֹ עַר דִּיאָרְהָ בִּינָעֵנָה קִרְבָּה עוֹלָה
וְזִיא זִי וְעֶרְיָן אִין גִּינְעָה פֶּאֶרְקִיעֵנָה אִינוֹ דָּעֵם מִנְחָה. אִינוֹ
אִינוֹ עַר הָאֵם גִּינְעָה אִינוֹ עַר זְאִי בִּינָעֵנָה אִינוֹ דָּעֵם.
עַרְשִׁינִין יוֹם מִכּוֹחַ וְזִיא אִינוֹ עַר דָּעֵם גִּינְעָה עַר בִּינָעֵנָה
וְזִיא

ולא

דַם פִּסְחִי וְדַם יִבְיָתוֹן פֶּרֶם
מִן מִדְבַּחַת פְּרָדִי נִכְסַת
חָנָא עַד צִפְרָא : יֵשׁ רִישׁ
בְּכֹרִי אֶרְעָה מִיֵּיתִי בֵּית
מִקְדָּשָׁא דִּי אֶלְהָהּ לָא
תִּיבְלִין בְּשַׁר בְּחֶלֶב :

ה' א' זכתי פסח' פו: ולא ילין חלב פסחים
פ' חגיג' : ראשית. כטו' ע' ע' פסחים פ' א' כנחל לא חסל. קידושין ד' חלין קיד:
רשבים

בעוים כדכתיב ודי חלב עוים ללחמך וגו'. היו רגילים
לבשלו כחלב האם ולפי' ההווה דבר הכתוב. וגנאי
הוא הדבר ובלויה ורעבתנות (אכילת חלב האם עם
הבנים. ודוגמא זו באותו ומה בנו ושילוח הקן ללמדך
דרך הרבות צוה הכתוב לפי שבגרל היו אוכלי' בהמות
הרבה. הוהיר בם' רגלים שלא לבשל ולא לאכול גדי
בחלב אמו. וה' לבל בשר בחלב כמו שפירשו רבותינו

שפתי חכמים

הסנה ואמר עד שחכמי החזקו על חמץ חמץ על חמץ
משמע על החמץ ממש לכן אמר עד שחכמי החזקו : י פירוש
כשמוקד דמו כיום חס' היו החללים על גבי הרצפה דהיינו חוץ
למזבח עד אחר שנה ע"פ נפסלו כליות (מנייה דף ט' ב' פ')
הוא שנה של הלילה לאו למשט' להקשר מן הכקר ואליך
אלא לומר שם העל על המזבח אפי' רגע אחר קודם אור
הבקר כשר להקריב אפי' אחר אור הבוקר. ואין להקשות אם
כן חרי קרי' ל' יל דעיקר קרא דעל מוקדם וגו' לא ללמד
שמהו להעלותן על המזבח ממש שקיעת החמה ויזנין שם כל
הליל כדי שיתעלה יפה ואזג לומר ג"כ שם היו על המערכה
כשרים להקטרה אפי' אחר אור הבוקר ונדמשהם הקרא דלא
ילין וכו' יתורלו קושיות של הראש' : ל' ונקל' נוסחאות חזו
רק כחכ' כבד' אדמתך אדם נכנס וכו' וכל' הראש' והג"ל דאין
השביעית חייב בכבדים דאין יכול לומר ועתה הסה הכתיב וגו'
אשר נתת לי דהא לו לא נתן חלב חלב חסד וגו' דהרן
היך הוא יודע אחזר ראשית חו' לא : כ' כדלפי' מנ"ש דהרן
הרן והולך לפרש זה משום דלא חקש' אפי' היה לרין כל הימים
לחפש כיערים וכשדות אחר כל המעשים חוזה פרי נחשבל כחמלה
כדי להביא חומס כבירים : כ' כדי שלא יקשה : ו' דלמא מה
עמנו גדי העוים כנין אכ הוא ללמדך ככמי שנאמר גדי היינו

שעות של ארבעה עשר שהוא זמן שהיטת הפסח משבע
ולמעלה : חלב חגי. הפסח. כתוב בו ולא תחידו ממנו
עד בקר. וה' לאימורין : (יש) ראשית בכורי אדמתך.
משבעת המינים האמורים כס' כי תבא ולקחת מראשית
כל פרי הארמה. בעלותך ברגלים או חביא ביכורך :
לא תבשל גדי בחלב אמו. דרך העוים ללדת שני גדיו'
יחד. ורגילים היו לשחוט אחד מהם ומתוך שרוב חלב
ריש'

(מכילתא פסחים סג) : ולא ילין חלב חגי וגו'
י חץ למזבח : עד בקר. יכול חף על המערכה יסל'
כלית ת"ל (ויקרא) על מוקדה על המזבח כ כל הלילה :
ולא ילין. חין לינה אלא כעמוד השחר שג' עד בקר
אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח :
(יש) ראשית בכורי אדמתך. חף השביעית חייבת
בכבירים לכך נאמר חף כאל' ל ככורי אדמתך. כיצד אדם
נכנס לתוך שדה ורואה חמלה שכרה כורך עליה גמי
מ לסיון ומקדישה ואין בכבירים אלא משבעת מ המיזין
האחריו במקרא (דברים ט) ארץ חסה ושעורה וגו' :
לא תבשל גדי. חף על וכבש ככלל גדי שאין גדי
אלא ל' ולד רך ממה שחתה מולא ככמה מקומות מ בחורה
שכתוב גדי והולך לס' אחריו עוים כנון (כראשית לה)
אכני אשלה גדי עוים אחר גדי העוים (סס כו) שני גדיו

שכתוב גדי העוים כנין אכ הוא ללמדך ככמי שנאמר גדי היינו

פירוש לתורת אלהים

האבין זיי גענארקט פֿעטין ביי גאט ער זאל זיי געבן עסין
און שרייבן. ער זאל פֿענשלין ראם זאגן ביי אַלע
ענדי' תבואה און מיט אַלע גרדי' פירוח, דער גוף זאל
האבין ראם זייניגע, און האבין גענארקט פֿעטין פאר דיא
נשמה, זיי זאלן גיט זיגן, און גאט זאל אויף זייא
געבן פון זיין הייליגקייט, זיי זאלן מורא האבן פאר גאט
און זאלן אים לייב האבן און זאלן לערנען תורה, און
זאלן מנצח און פֿעט' טובים, דאס הייבט זייא זענען
געקומען פֿר גאט ער זאל אויף זיי קוקען מיט גונוי אונזין.

אָרשטין צייטיג אונקסין אויף ריין ערד אין אָרץ ישׂראֵל תִּבְיָא דוּ וְאַלְקָם בְּרִיִּינְגֶען
בֵּית אֵין גִּאָמָם הוּיוּ אַרְיִין דָּאָם מִיִּינָט קֶען אֵין דָּעם בִּיהֶמְכִּי יא דו וְאַלְקָם גִּיט קאַכֶען אַצְקֶעלֶע
בְּחֶלֶב אִמִּי אֵין דָּער מִילָךְ פֿון זַיִן מוֹשָׁעֵר אונז הוא הדין קיין שום מין פֿלייש פֿאר קֶען גִּיט קאַכֶען מִיט
מצות השם

(ג) [לאו נד] שלא ללכין אמורי הפסח שנאמר ולא ילין חלב חגי עד בקר :
(א) [שם לו] להביא כבירים לבית הכמירה שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך :
(ב) [לאו נה] שלא לבשל כשר כחלב שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו :

האם קען זיי גענארקט בריינגען אין בית המקדש, ווען
דער בית המקדש איז געשטאנען :
לא תבשל גדי בחלב אמו. קען פאר גיט קאכען פלייש
מיט מילך. סיי די פלייש איז פון אפיקומא שיי פון
אחיה וואס קען קעג זיא עסין, און סיי פון אעוף, און
אז קען האט יא גקאכט פלייש מיט מילך אפילו קען האט

ולא ילין חלב חגי עד בקר. די חלב וואס קען קען ארויס
גענומען פון קרדן פסח האט קען געמונט מקריב זיין
אויף דעם מזבח. און קען קען זיי גיט גישארט לאוין ליגען
אויסער דעם מזבח ביי און דער פריה :
(יש) ראשית בכורי אדמתך וגו'. די פרוכטין און תבואה
וואס זענען צו גרשטין צייטיג זינאדיין.

כ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלַח מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ
לְשַׁמֵּר בְּדֶרֶךְ וּלְהַבְיֹאךָ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנֵתִי: כֹּה הַשְׁמַר
מִפְּנֵי וְשָׁמַע בְּקוֹל אֱלֹהִים בּוֹ
כִּי לֹא יֵשָׁא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׁמִי
בְּקִרְבִּי: כב כִּי אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע

רש"י

בשחיטת חולין: (כ) שולח מלאך וגו'. בדרכי' ביהושע
בי אני שר צבא ה' עתה באתי להושיע את ישראל:
(כא) אל תמר בו. מגזירת אם המר ומירנו. ואם הוא
דגש. הרי הוא מן וריחו לא נמר כמו אל תפל דבר

שפתי חכמים

הנאים כאלה ואין מלמדן לכ"ע: ע ואפי' שמש רכינו ע"ה
כעל חותה גזירה שאלמר פני ילכו וגו' מ"מ כימי יהושע חזר
שאלמר אני שר צבא ה' עתה באתי ע"י כהרמב"ן: פ דל"כ אשר

(כ) הנה אנכי שולח מלאך. כאן נתבשרו שפתינו
ע בקרבך: אשר הכנותי. אשר ומנתי לתת. לכס וזה
פ כנגדו זה א' מן המקרא' שומרים שבהמ"ק של מעלה
המראה כמו (יהושע א') אשר ימרה את פיד: כי לא ישא
לפשעכם. אינו מלמד בך שהוא מן הכת שאלו
מוטעין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבנו. מוכרז לראש המקרא השמר מפניו כי

ענין שליחת המלאך לפניכם

(כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו'. מלאך זה נמשך
למעלה לסוף סדר יתרו שאלמר ישראל נמשך דבר אלה
עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות. אמר הקב"ה
למשל ישראל חרדים מהתגלות אלהותי אליהם. ולכן הנה אנכי
שולח מלאך לפניך. ולא יהיה המלאך הזה לשלוח ומושל על ישראל
כדרך כל השרים של מעלה המושל כל אחד על אומתו וכן
האומה היא תחת הנהגת השר הממונה עליו. אלא כלכל לשמך
בדרך וזהו המדבר בעוד שילכו בו ולהניח אל המקום אשר
הכנותי והוא הארץ הקדושה והמתוה אשר הכין להשיבכם שמה.
והיתה אם כן ביד המלאך הנהגתו ושמירתו לישאל בעולם
בדרך במדבר עד שיבואו לארץ. לא עוד. כי לא ילך המלאך
עוד בפניהם כנזאם לארץ. ולא לענין הכנוש כי ילך לפניו
ה' ושמה מדבק השגחתו בהם לא ע"י שליח כמו שיעדו לאברהם
ולא המלאך. לפי שאלה היות הדבר ראוי והגון ושלל היה מן

לקוטים על התורה

מיט צנז'י ענז'י מובות, פאר דעם גוף אונ פאר די נשמה,
אבער דער יוד וואס האט גיט גינאמט פאר נארגין ויין
נשמה, ער האט נאר גינאמט פאר נארגין ויין גוף, נאט
נא' אים געבן א'ע מובות פון עולם תנה דאס הייקט
ער וויל נאר קוקען מיט איין אויג, מיט דעם גוף א'יין,
אונ גיט מיט די נשמה, אונ ער וויל נאט נא' אויף אים
אויף קוקען נאר מיט איין אויג, ער נא' אים נאר געבן
עולם תנה, דער קענש נא' נאר גיט קוקען אויף יום טוב
אין בית המקדש:

נאלקטו דיה הימען פאר אים ווארום די צאהל פון מיין נאמען שרי מרעפט אן אזוי פיל ווי די
צאהל פון דעם נאמען פון דעם מלאך דאס מיינט קען מטרורין: (כב) כי אם שמוע תשמע בקולו

מצות השם

וי גיט גינעטין קוקט אויף קען נא' אים ש'אגין פ'קוה, די פ'לייש וואס איז גיקאכט גינאמין מיט מילך, נאר קען
אונ אז קען עסט פ'לייש וואס איז געקאכט גינאמין מיט
מילך, קוקט פ'קוה, אונ קען פאר גיט הנאה האבין פון
יעדער צייט ביי נקרים אונ ג'קבות:

בקולו

כ הא אנא ש'לח מלאך
ק'דמך למטרך באורחא
ו'א'ע'ל'תך ל'א'תרא די
אתקניתי: כא אסתמר מן
קדמוהי וקבלי במימריה
לא תסרב לקבליה אבי
לא ישבוק לחוביכון ארי
בשמי מימריה: כב ארי
אם קבלי תקבלי
תרא: הנה אנכי, כ"ק ג' עקרי' מ'ד פ'לי':
אל תמר בו, מטהרין לת: כי שמי
עס עקריה עמר מן:

רש"י

עזים ללמדך ש"מ שאל' גדי סחם אף עגל וכנס במשמע
ובנ' מקומות נכתב בתורה א' ל'אסור אכילה וא' ל'אסור
הנאה וא' ל'אסור ביטול (פסחים כו חולין קטו):
לחטוא ושכינה אומרת להם (שמות לג) כי לא אעלה
ע בקרבך: אשר הכנותי. אשר ומנתי לתת. לכס וזה
פ כנגדו זה א' מן המקרא' שומרים שבהמ"ק של מעלה
המראה כמו (יהושע א') אשר ימרה את פיד: כי לא ישא
לפשעכם. אינו מלמד בך שהוא מן הכת שאלו
מוטעין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבנו. מוכרז לראש המקרא השמר מפניו כי

דעת וקנים מבעלי התוספות

(כ) הנה אנכי. בזכות עשרת הדברות שמתחילין באנכי
אני שולח מלאך לפניך לשמך. ד"א אמר לו הקב"ה
הנה אנכי אמר לו משה איני מבקש מלאך לידך עמנו אלא
אתה בכבודך ואם אין שכינתך תולכת עמנו אין אנו זזין
מכאן. אמר הקב"ה אפי' מלאך אינני שולח אלא הצרעה
דכתיב וגם את הצרעה ורואק לעולם הנה שולח צרעה אבל
לעתיד לבא הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא הה"ד
הנה אנכי שולח לכם מלאך:

(כא) כי לא ישא לפשעכם. כל מקום שהוא משולח עושה
שליחותי אבל אינו יכול לישא פניך כדכתיב ישא ה'
פניו וגו' ולא מלאך כי שמי בקרבנו לכן אני מוזהרך שלא

אכיל. ומשה רבינו לא נקט ע"י שהקב"ה נעלמו ילך לפניו
הדין שיעשה הקב"ה עמוס הפליאה פעלומה סה"ל מדשק

פירוש לתורת אלהים

קיון מילך: (כ) הנה איך וועל שיקען אסלאך פאר
דיר ש'מך ב'דך צו הישען דיה אין וועג ו'נ'נ'אד
אונ צו ב'יינגען דיה אי צו דעם ארט אשר וואס
איה האב אן ג'יב'ייט צו געבן דיה ישאל:
(כא) השמר מפניו הים דיה פאר דעם מלאך ישמע
בקולו אונ הער זיין קול אי דו נאלקט אים גיט
ווידער שפעניגען די ווארום דער מלאך האט גיט
ביכולת צו פאר געבן אייערע זינד די דרום

נאלקטו דיה הימען פאר אים ווארום די צאהל פון מיין נאמען שרי מרעפט אן אזוי פיל ווי די
צאהל פון דעם נאמען פון דעם מלאך דאס מיינט קען מטרורין: (כב) כי אם שמוע תשמע בקולו

בְּקִלּוֹ וְעֵשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר אָדָּבָר
וְאִיבִתִּי אֶת־אִיבִיךָ וְצִרְתִּי אֶת־
צִרְרִיךָ : כִּי יִיָּלֶךְ מִלֵּאכִי לִפְנֶיךָ
וְהִבִּיאֶךָ אֶל־הָאֹמֶר וְהַחֲתִי וְהַפְרִי
וְהִכְנַעְנִי הַחַי וְהַיּוֹסִי וְהַכְחַדְתִּיו :
כִּי לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא
תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם
כִּי הֵרֵם תְּהַרְסֵם וְשִׁבֵּר תִּשְׁבֵּר

בְּמִימְרֵיהֶם וְתַעֲבֹד כִּי דִי
אִימִלִּיל וְאִסְגִּי ית סְנֵאָה
וְאִעִיק לְדַמְעִיקוֹן לָךְ :
כִּי אֲרִי יִתֵּךְ מִלֵּאכִי
כְּדָמְךָ וְיַעֲלִינֶךָ לֵאמֹר אֲרִי
וְהַחֲתִי וְהַפְרִי וְהַכְנַעְנִי
וְהַיּוֹסִי וְהַכְחַדְתִּיו :
כִּי לֹא תִסְגֹּד לְמַעֲוֹתָהוֹן
וְלֹא תִפְלַחֲנִיוֹן וְלֹא
תַעֲבִיד כַּעֲבִידֵיהוֹן אֲרִי
כַּפְּרָא תִפְגְּרִינוֹן וְתִפְרָא
תִּתְּמֵר קַמְתָּהוֹן :
הַפְּלֹחֹן

רשבים

בעל המורים

סוּכָּה כְּתוּבָה שְׁנֵה מַדְּשָׁה : (כג) וְלִרְחִי . כִּי מַסְוִירָה דִּין (כג) כִּי יִלֵּךְ . שְׁהָרִי יִלֵּךְ : (כד) כִּי הֵרֵם וְהִרְסֵם .
וְאִדָּךְ וְלִרְחִי עֲלִיךְ מוֹלֵךְ וְהַקִּימוֹתִי עֲלִיךְ מוֹדוֹת מַלְמֵד שֶׁל מַדְּעִיתִי הַגְּהֵתִיו תְּהַרְסֵם מִשְׁקֵל דְּגֵשׁ מְנַעֲוִיר . וְשִׁבְשִׁיתִי
סְפָרִי צִרְפֹּת שֶׁנִּקְרָא בְּהֵם תְּהַרְסֵם . וְהוּא מִשְׁקֵל רִפִּי כִּמוֹ הֵרֵם תְּהַרְגֵנוּ . אֲבָל מֵאֲחֵר כִּי הֵרֵם מִשְׁקֵל דְּגֵשׁ צִל
כִּמוֹ כֵּן מִשְׁקֵל דְּגֵשׁ תְּהַרְסֵם דּוֹגְמַת שֶׁבֶר תִּשְׁכֹּר . וְשׁוּב מִצִּמְתִּי בְּכָל סְפָרִי אֲסַפְּסִי וְאִשְׁכֵּנוּ כִּמוֹ שֶׁהִגְהֵתִי מִשְׁקֵל דְּגֵשׁ .

שפתי חכמים

רש"י

שְׁמִי מִשְׁתַּחֲוֶה בּוֹ וּרְבוּתִיו אֲמָרוֹ זֶה מִטַּעַר"ן שְׁמִי כִּשְׁם
רֵבִי . מִטַּעַר"ן כִּנְיָ שְׁמִי : (כג) וְצִרְתִּי . כְּתַרְגֻּמוֹ
צִי וְאִעִיק : (כד) הֵרֵם תְּהַרְסֵם . לְאֹחֹס קֵץ אֵלֶיךָ : מַצְבֹּתֵיהֶם . אֲבָנִים שֶׁהֵם מְלִיכִין לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם :

ענין שליחת המלאך לפנייהם

דעת זקנים מבעלי התוספות

שְׁכִינָתוֹ בְּאֶרֶץ מִדְבַּר הַכְּלִיתִי מוֹכֵן אֱלֹהִי מְכַלִּי הַכֶּרֶת וְיֹדֵךְ רֵב .
וְחִשְׁבָה עִם זֶה עֲשׂוֹר מַעַט יָמִים חֹזֵר עֲשׂוֹר וְיִבְאֹו אֵל אֶרֶץ הַנִּבְחָרָה
וְיִרְאֶה אֱלֹהִים שֶׁם כְּבוֹד ה' . וְאִתָּה תִּרְאֶה שְׁלֹחַן הַנִּבְחָרָה לֹא
בְּקֶס מִהֲקִבָּה שִׁישַׁע כֶּסֶם גְּדוֹל מְכַלִּי הַכֶּרֶת רֵב כִּי הוּא לֹא בְּקֶס
עַל הַמֶּן יַעֲנִי כְבוֹד וְלֹא עַל הַכֹּחַ וְהַתְּנִלוֹת הַשְׁכִּינָה עַל כֶּרֶם סִינִי
לְכִלְתִּי מוֹכִינִים כְּעֵבֶס . וְכֵן מִה שֶׁנֶּשַׁע מוֹה הַקִּבָּה שְׁעָלוֹ
כְּחִסְדּוֹ הַמְּוֹחֵלֵן וְלֵכֵן שֶׁתֵּק הֵכֵה מִרְעֵה"ל וְלֹא בְּקֶס ע"ז עִם סִינֵה
שֶׁהִלִּיכֵת הַמִּלְאָךְ תִּהְיֶה מִדְּרַגְתּוֹ שְׁעָלוֹ כְּחִדְלוֹ כְּוֹחֹתוֹ מִמֶּנּוּ . אֵל
בְּלִיתִי מוֹכֵן אֵלֶּךְ מוֹכֵן כְּעֵבֶס לְדִבְקוֹת הַלֵּלִי וְשִׁבְחֵהֶם וְיִבְאֹו אֵל
הַמְּוֹחֵה וְאֵל הַנִּחָלֵף וְתַחֲוֹל כְּחֹכֶם הַשְׁכִּינָה כְּבִרְאִשְׁוֹה קֶבֶל הַעֲנִין הַזֶּה
וְהַמְּוֹכֵת אֱלֹהִים . וְלֵכֵן לְהִיּוֹת הַמִּלְאָךְ הַזֶּה הַשְׁלֹחַ לְמִשָּׁה מִנְּהִיג נְגִיד וְמוֹדֵה לְיִשְׂרָאֵל כֹּל יָמֵי הַיּוֹמָם בְּמִדְבַּר . הַיּוֹמָם הַקִּבָּה
הַשְׁמֵר מִסִּינֵי וְשִׁמְעוּ בְּקוֹלֹ אֵל תִּמְרָו . לֹא יִמְרָו אֵת סִינֵי . כְּעֵשׂוֹת דְּכֵר שִׁמְעוּ מִהֶם . אֲלֵלֹא לֹא תַעֲשׂוּ דְכֵר שִׁנְאוֹת שֶׁלֹּא
לַעֲשׂוֹת . וְשִׁמְעוּ בְּקוֹלֹ לַעֲשׂוֹת דְּכֵר שִׁנְאוֹת לַעֲשׂוֹת . כִּי אִם תִּמְרָו כֹּךְ לֹא יִשָּׁא לַעֲשׂוֹת . כִּי אִין לֹא רְשׁוֹת לְמַחֲוֹל וְלִסְלוֹת . וְתֵם
שְׁכֹחַ מִלֵּוֹ לֹא תִפִּי עֲלֵמוֹ מִלֵּוֹ . כִּי שְׁמִי בְּקִרְבִּי . כִּי כְשִׁמִּי יִדְבַר ע"כ תִּשְׁמַעוּ בְּקוֹלֹ וְתַעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר יִאמֹר לָכֶם . כִּי אִם
שְׁמַעוּ תִשְׁמַעוּ בְּקוֹלֹ וְעֵשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אָדָּבָר . כִּי אֲנִי הַמְּדַבֵּר רֵק מִתְּמַת שֶׁלֹּא תוֹכֵל לְשַׁמְעוּ בְּקוֹלִי . ע"כ תִּשְׁמַעוּ אֵת קוֹל הַמִּלְאָךְ .
ר"ל שְׁכִינָה מִדְּבַר ע"י גְּבוּרַת שֶׁל הַמִּלְאָךְ . שִׁיתְּבַשֵּׁם קוֹלִי בְּקוֹל מִלְאָךְ . וְכִנּוּס הַאֶרֶץ וְגִרְשׁוֹ הַכְּנַעֲנִים מִמֶּנֶּה לֹא יַעֲשֶׂה הַמִּלְאָךְ
הַשְׁלֹחַ לְפָנֵינוּ כִּי אִם עַל יְדֵי . וְלִיבִיתִי אֵת הַיּוֹבִיךְ וְלִרְחִי אֵת לִוְרִיךְ . אֲנִי כְעֲלָמִי אֲחַלֵּם בֶּסֶס . כִּי יִלֵּךְ מִלֵּאכִי לִפְנֵיךְ עַד
וְהַיּוֹסִי אֵל הַלְּמוֹרִי וְגו' וְאִתְּכִי וְהַכְחַדְתִּיו . אֵת הַמִּלְאָךְ . שִׁתְּוִיר לְמַקּוֹמוֹ כְּשִׁמֵּם מִמֶּלֶךְ . וְסִמְךָ לֹה אֲזִכָּרֶת עֲבוֹדַת הַלֵּלִיִּים מִתְּמַת
סִינֵי מוֹרְגִלִּים לְרִאֲוֹת הַמִּלְאָךְ הַהוּךְ לְפָנֵינוּ כֹּךְ יָמֵי הַלּוֹכָה בְּמִדְבַּר . כְּשִׁיבְאוֹ אֶל־יִי וְהַמִּלְאָךְ לֹא יִהְיֶה עוֹד יַעֲשֶׂה לָכֶם אֱלִילִים
לְרוֹת הַמִּלְאָךְ הַזֶּה . וְיִאמְרוּ הֵלֵל הֵיכֵן עַד עַתָּה מוֹנֵהֵם ע"י מִלְאָךְ כֹּךְ הַעֲבוּ"ם . וְכֹאשֶׁר לָכֶם לְרוֹת וְלִמְסָאוֹת כֵּן אֲעִשֶׂה גַם
כִּי ע"כ אֲנִי מִלֵּךְ לֹא דִי שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה אֱלִילִים חֲדָשִׁים עֲבוֹרֵךְ . רֵק אֵת הַלֵּלִיִּים שֶׁל הַעֲבוּ"ם תִּחַדֵּר גִּבֹּר וְהִרֵם וְשִׁבֵּר אֵת אֱלִילֵיהֶם
וְכֵן מִלְּכֹתֶם הַשְׁיִיבִים לְאֱלִילֵיהֶם :

פירוש לתורת אלהים

וְאֹמְרוּ וְהַכְחַדְתִּי אֹמֶר אֵיךְ נִעַל פֶּאֶרְמִינִינֵךְ רִיא
אֹמְרוֹת : (כד) לֹא הִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהֵיהֶם דִּין וְאֶלְקֵם דִּין
גִּיט בּוֹקֵעֵן צו וְיִיעָרֶע אֶפְנֵעִינֵךְ וְיֵא תִּשְׁבֵּר אֹמֶר
וְאֶלְקֵם וְיֵא גִיט דִּינֵךְ וְיֵא אֹמֶר וְאֶלְקֵם גִּיט מִתְּמַת
אֶעֱלֶכֶּה כְּעֵשִׂים וְיֵא וְיֵא מוֹהֲלֵן כִּי הֵרֵם נֶאֶר דִּין
וְאֶלְקֵם צו וְנִאֶרְפֵן וְיִיעָרֶע דְּמוֹת בּוֹקְבִים וּמִזְלוֹת
וְשִׁבֵּר אֹמֶר צו בְּרַעֲכִין תִּשְׁבֵּר וְאֶלְקֵם צו בְּרַעֲכִין
מִצִּבּוֹתֵיהֶם וְיִיעָרֶע שְׁעִינֵנִינֵךְ וְיֵא גִיט בּוֹקֵעֵן וְיֵא

כֹּה וְתַפְלִחוּן קָדָם
אֱלֹהֵינוּ וְיִכְרַח יִתְּ מִכְלָךְ
וְיִתְּ מִשְׁתַּחֲוִיָּה וְאַעֲדֵי מַעֲזָן
בְּיָשִׁין מִבִּינָה כִּי לֹא תִהְיֶה
מִתְּפִלָּה וְעֹקְרָא בְּאַרְעָה
יֵת מִנֵּן יִמְקֶה אֲשֵׁלִים
כִּי יֵת אִימַתִּי אֲשֵׁלֶח
קְדָמָךְ וְאַשְׁגֹּשׁ יֵת כָּל
עָמָא דִּי אֵת אֲחֵי לְאַנְחָא
קֶרֶב בְּרוּן וְאַיִמְסֵר יֵת כָּל
בְּעִלֵּי דְבִבְרָה קְדָמָךְ

הוֹיָא אַפּדעקט אַז . קאַז זב מײַנע קו :
 זכר אַז . זכרונע עז מירובין פּס
 זײַק זב מײַנע קו עקיר׳ מײַז ומײַז פײַז :
 עתלס . מײַנע קו : אַז מספר . ראש השנה
 יא יבמות מײַז סוסט יא מירובין לז : אַז
 אימתי . סוסט : ל

רשבים

[illegible][illegible]

שכדו: ד' כלומר כל המקרא מוסב על המאמר ועבדתם את ה' אלהיכם באלו אמר עבדו את ה' וכו' יברך לחמך ומימך וגו' ולא תהיה משכלה וגו' דל"כ לא יכון שלא יפרש הכ' החנאי

(כו) לא תהיה משכלה. אם תעשה ר' רזוני: משכלה.
מפלת נפלים או קוברת את בניה קריו משכלה:

(כ"ו) והחזיר. כמו והמחית והמרונו ואפסנ' וכן כל חיה
 ובה' י' מקומות טעול אות הכפולה והדגש את האות
 גנבל' עגלתי. וסבתי מגזרת (ש"א ז) ומבני בית אל.
 וקחתי קחתי מגזרת (שופטים י') תקיף לב (ש"א י')
 והחזיר והפסח וקחתי הוא שגלו מגזרת מיתה היה אין
 מלאפסו אלף והמתי (נעירי) כגון (מכדבר יד) והמתי
 נאחזת שגש' לפי שאין מיתה בלף תי' והאחרת משמשת
 אלה במקום שחיס לפי שהיה צריך שלשה תו"ץ שחיס
 היה והשלישי לשמות: ערף. שגיו מלשכר והפסח

שמועל שלה כפסל אות אחרונה כשהספוך לדבר בלשון וטוקדו במלפסום כגון והמויה מצורת (ישעיה כח) והסם דליתו מצורת (ישעיה יט) דללו ותרבו. (סם מען) על מלחמ ח' רלוחי מצורת (לויב כ) רלץ עוב דלס. והתקדס ה"ח שלה כפח"ה ולא מ"ס שלה מודגש" ולא תרבו חלל הסם הזה והת"י מודגש לפי שחבב במקום ב' וית"י" בלחמ אמרתי חטאית עשיתי וח' ונחתי וית"י מודגש שאל ליסוד כמו (הרשע יח) ביום חת ה' (הקלה ב) מחת

דעת זקנים מבעלי התוספות

שם שרי דבי ואמר ה"ר משה שלכך אני אומר עלי
ששמו כשם רבו לפי שנקרא שמו באלפא ביתא דר' עקיבא
ושם מונה ע"ב שמות שיש לו :

(כף) ועבדתם את ה' אלהיכם וגו'. עיקר הללחת האדם הוא שלשה ענינים בני חיי ומוזני. נגד מוזני אמר ובכך את לחמך ואח מימך. ונגד בני אמר לא תהיה מחבלה ועקרה. ונגד חיי אמר לא תמסר ימך לחמל. והסחיל כלשון רבים עבדתם וגו' וסיים כלשון יחיד לחמך וימימך. לא תהי' וגו'.

ר' נח. אה' מספר ימין חמלא. כי עבודת ה' מקובלת יותר
ת אלהים

פון דייעט טעג אפאט וועל איך דער פולען קלוקער
איר וועט לאנג לעבין: (כו) את אחי מין פארקם
ששחח וועל איך שיקען פאר דיר אז אלע פנענים
אלוין מורא האבין פאר דיר ופחית אונ איך וועל
פאר שילנען את גאר דאס פאלק אשר וואס דו
קוקסט קוקען גס מלחמה האלטן מיט ניי גנחתי
אונ וועל געווען אלע ריינע פונם צו רייני
וואר ואלוין אנגלויפן פאר דיר און זיך אום

צו וי'א : (כח) ויברכם און איר ואלט נאר רינען
נאנט איינער נאנט ויבר און נאנט ברך הוא וועט
געבן אברכה אין ביין ברויט וואס מ'פירט און אין
דיין טאשער וחסידות' איה וועל אפ טאקן
טאקן טאקן טאקן פון דיר : (כח) און דאס וועט
טאקן וויילען וועט גיט ויין מ'פירט אזוי איין
איש וואס וואס איז טפיל מ'פירט אברכה אברכה
אין אברכה אברכה אין דיין לאנד אט מספר די צאהל

קצרין

כח ושלחתי את הצרעה לפניך
וגרשה את החי את הפנעני ואת
החתי מלפניך: כס לא אנרשנו
מפניך בשנה אחת פן תהיה
הארץ שממה ורבה עליך חית
השדה: ל מעט מעט אנרשנו
מפניך עד אשר תפריה ונחלת
את הארץ: לא ושתתי את נבלך

מחורי קד: כח ושלחתי
את ערציתא קדמך
והמרדתי חיותי את
הפנעני ואת החתי מן
לפניך: כס לא אנרשינו
מן קדמך בשנה אחת
דיקמא תהא ארעא צדיא
ותסגי עליך חית ברעא:
ל געיר געיר אתריכינו
מן קדמך עד די תסגי
ותחסן ית ארעא:
לא ונאשני ית תחומך

תרא ושלחתי את שם:

רשבים

בעל המורים

קולי. בדכתיב וירעם ה' בקול גדול על פלשתים
ויהוסיס וכן ברק ויהוסיס. כמו מן סבב פכחתי. אבל
לשון מיתא יאמר והמתי כמו והמתתי. ושתי כמו
ורכס. ורכס מעט. ורכס הוא על האדם. וזהו שם
אבני השדה וסא כתיב כי עס אבני השדה כריתך ונו' אלא גלוי וידוע לפשו
האדם מה הוא ורכס מעטמה על כן ורכס העונה בקרב הארץ

ימיו או מראיו לו חלקו כנ"ע כמ"ש גי' ר' אבסו וגבי ר"א בן
סדה כהענית וזהו מספר ימיו אלא ואלוהיהם אלא. ופי
אמלא חוכמות אין לאדם להוכיח לחכמו אלא סמוך לפעירותו
כדי שלא יהא מוכיחו וחורר ומוכיחו וזהו ופי אמלא חוכמות
מתי את מספר ימיו אמלא: (כע) ורכס. ד'. דין. ואידך ורכס העונה
כמדרש וכן העלה על דעתך עוד שיהיו ידאים מחיות השדה וסא כתיב כי עס
שעתידין לחטוא ויופקדו לחיות וזהו יס רעם ונו' ורכס. הוא על האדם מה הוא ורכס מעטמה על כן ורכס העונה בקרב הארץ

שפתי חכמים

רש"י

אם תעשו רצוני לא תהיה מכללה אע"פ שמוכס אדלעיל: ש כדי
שלא תקש' לו מה שפירס והיתה מכה אוחס וכו' וסא מחס וסא
יהושע עשה מלחמה עמהם שכם שנים ועו"פ והלרעס לא עברה
וכו': ר ואל"ת ולמה לא פירש'י הכא כמו שפ' לקמן בפירש'.
עקב מן מכה עליך ונו' והלא אס עושים רצוני אין מתיראין מן
החיות וכו' אלא גלוי הים לפניו שעתידין לחטא וכל דכסא כתיב
מן תהיה הארץ שמה ורכס ונו' דמשמע דעמאס הוא משום
בכס כדי למלחמה אוחס: ורכס עליך. ותרבה ת עליך:
(לא) ושתי. ל' השתה והחילו מודגשת מפני שכלה תחת

לך ערס: (כח) הצרעה. מין שרץ העוף והיתה מכה
אוחס בעיניהם ומעילה בהם ארס והם מחס (סוטה לו)
והצרעה לא ש עברה את הירדן והמתי והכנעני הם ארץ
סיוון ועוג לפיכך מכל ו' אוחס לא מנה כאן אלא אלו.
וחיו אע"פ שהוא מעבר הירדן והלאה שט רבותינו במס'
סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:
(כע) שוממה. ריקנית מכני אדם לפי שאתם מעט ואין
(ל) עד אשר תפריה. תרכה ל' פרי כמו פרי ורכו:

עניני נתינת שכר הטוב

בדכתיב (בראשית ט) וירא חס אבי כנען את ערות אביו ולכן
נעשו מדה כמדה על ידי הצרעה. שסמחא את עיניהם
וחסרם אוחס:
(ג) כעס כעס אנרשנו שפירש'נו. מתמת שסקי"ה אינו
נפרע מהעובדיו עד שמתמלא סאתם לכן אמר מעט מעט
אנרשנו. מי שמתמלא סאתו קודם אכלה אותו קודם. מי שמתמלא
סאתו מיד אנרשנו מיד וכן יהי' עד שיכלו כולם. וזה ה"י ג"כ
לעונת ישראל דבין כך וכין כך עד אשר תפריה ותחפסע ככל יום
יותר ויותר עד אשר תחל כל הארץ. המה יאכדו מן הארץ
ואתם תשכו עליה:

כשרבים עושים המלות כזכור. הן כלמוד התורה הן כחפלה
וכעשיית שחר מלות. כי כרוכ עם הדת מלך. ועס כל זה
אינו דוקא כונת המלוא לכולם יחד. ע"כ כנתינת השכר יתן
הקב"ה לכל אחד כפי המגיע לחלקו. ואלא אשר טוב לזה יוכל'
היום. שאינו טוב לחברו ע"כ יתן ה' לכל אחד שכרו מה שיודע
הקב"ה שטוב לו:
(כז) ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה ונו'. כהנ מהרי"א
הנה חיתא כמדרש דהצרעה סימא את עיניהם למעלה
וסירס אותם למטה. והעעס הוא דהכנענים היו אז יושבי
הארץ וסמא של כנען הים דסירס את נח ודלח את ערותו

פירוש לתורת אלהים

לאנר וויקס פון מענש'שין מלחמה איר ושלחאל
וענט ווייניג איר קאנט גיט דער פילען דאס
גאנצע לאנר. ודךה אונ עם נועם ויך מערין אויף
דיר תיך השדה די חיות פון דעם פעלר: (ז) קעם
גאר בייסלאכטיי וועל איך פאר סרייבין דיא
אומות פאר דיר גיט דאס פאר דיר דעם פילען דיר
פרוכבארין אונ מערין דיר מערין ונחילת אונ דו
וועסט ארבין דאס לאנד: (יא) ושמתי אונ איך וועל
מאקן דיין גימארק פון ארץ ושלחאל כס סוף פון

קערין צו דיר מיט וייערע אקין: (כח) ושלחתי אונ
איך וועל שיקען אזוי אמין עוף פאר דיר וואס
דאס נועם שלאגין די עוקדי פוכבים ומלולות אויף
וייערע אויגין אונ וי וועלין שטארבין דער פון
תרשה אונ דאס נועם פאר סרייבין את החי דעם
חוי אונ דעם קנעני אונ דעם חתי קנעני פון צו
פאר דיר: (כס) יא אנרשנו איך וועל גיט פאר
סרייבין די אלע אומות בשנה אחת אין איין יאהר
אן תהיה הארץ קמכה ווארום מאמקער נועם ויין דאס

מימא דסוף ועד ימא
דפלישתאי וממך ברא עד
גדרא ארי אמר בידכון
יתבי ארעא ואתרבינו
מן קדמך: לא לא תיגור
דחון ודטענותחון קיים:
לא לא יתבון בארעך
דילמא יתיבון יתך
קדמי ארי תיפלת ית
פועותחון ארי יחון כך
תקלא: * ולמשה אמר

מים סוף ועד ימים פלשתים וממך ברא
עד הנהר כי אתן בידכם את
ישיבי הארץ וגרשתמו מפניה:
לא לא תכרת להם ולא להיהם
ברית: לא לא יישבו בארצך פן
יחטאו אתך לי כי תעבד את
אלהיהם כי יהיה לך למוקש: פ
כד * ואל משה אמר עליה אל

הולדות אהרן
לא יבנו: ואל משה:
לא עקרים פלי כח

רשבים

ושתי וכן ברתי ברית כמו כרתתי: (לא) מים סוף. שהלך תעוב מהם ורכה עליך חית השדה: יסיה לך למוקש. שהוא בתחלת מורח א"י כמו שמוכח בפ' אלה הדברים: ועד ים פלשתים. שהוא במערב כדרכיב ופלשתים מאחור: וממך ברא. שהלכו בו ישראל מדרום: עד הנהר. גדר פרח בצפון. כדרכיב בצפון תפתח הרעה כי בכל בצפון: (א) ואל משה אמר. משה נגש אל הערפל אשר שם האלהים ואמר ה' אל משה כה תאמר. כל הפרשיות הללו עד כאן. אל בני ישראל ביום ששבעו עשרת הדברים. ואל משה אמר לכדו בשעת יורדתו בו ביום עליה אל ה' למחר אתה ואחריו וגו' ואחר כך מיד ירד משה ויספר לעם את כל דברי ה' וגו'. (ואחר כך ירד) ולמחר בנה מוכח והקריב קרבנות וכו' ביום

בעל המורים

רש"י

שפתי חכמים

שוממות הארץ תרבה חית הארץ. וע"ל דהא כתיב הנה אנכי שולח מלאך וגו' וסירש"י כלן נחשכו שטחיהן לחטוא וכו' ומש"ס אין לר"י רש"י לפרש עוד: א' שהוא לשון עתיד ולשון רבים: ב' דק"ל הרי כי הינו משמש חלל כד' לשונות אי דלמא חלל דהא חבל לא משמש כגשון אשר ומתוך דכי זה משמש כגשון אי דהיינו אס דמלינו ככמה מקומות דאס משמש כגשון אשר כמו (ויקרא כ) אס תקריב מנחת כבורים שהיא חובה: (א) ואר משה אמר עליה. עניני עליית משה אל ה'

(א) ואר משה אמר עליה אל ה' וגו'. לעיל בפסוק כ' לא אמר הקב"ה הנה אנכי שולח מלאך. לעתיד. רק אמר הנה אנכי שולח. כדכינוני. ותיקף נעשה דבר ה' וירד המלאך

פירוש לתורת אלהים

דעם ים סוף ועד ים ביו דעם ים פון פלשתים
וממך ברא עד הנהר ביו דעם טייה
פנת כי ימין וארום איך נועל געבין אין אייערע
הענקט את ישיבי רי ויער פון דעם לאנד גרשקמו
אונ רי נועקט ויי פאר קרייבין פגניך פאר דיר:
(וב) לא הקרית אונ רי נאקטט גיט צו ויי אונ צו
דיר דמוקש צו איין שטרויקרונג: (א) ויי אונ צו

מצות השם

(ג) [לאו נו] שלא לזכות כרית עם אחד משבעה עממין שנאמר לא תכרות להם ולא להיהם ברית.
(ד) [לאו נו] שלא להשיב עבודת כוכבים בלחך ישראל שנאמר לא יסבו בלחך פן יחטאו אותך לי:
(ה) לא יתבון בארצך וגו'. ווען דיא יודין זענען אריין געגאנגען אין ארץ ישראל זענען זייא גיבאטין גינארין ויי זאלין גיט דאזין וואהנען אין ארץ ישראל דיא מענטשן וואס זיינען געבירט זעה, קען נאר זיך גיט אפלייגנען פון זייא צו זינען געבירט זעה, אפילו איריחט פארזינגען צו אפגעקושט וואס זיינען געבירט זעה האבין דיא יודין אויך גיט געקענט, אבער אין חוץ לארץ ואזער ארץ ישראל קען קען פקוקטן הייך אונ פלייך צו ארע עבומי:
ה'

יהוה אתה ואהרן נדב ואביהוא
ושבעים מזקני ישראל וזה שתחיתם
מרחק: ב ונגש משה לבדו אל-
יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו
עמו: ג ויבא משה ויספר לעם את
כל דברי יהוה ואת כל המישפטים
ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל-
הדברים אשר דבר יהוה נעשה:
ויכתב משה את כל דברי יהוה
וישכם בבקר ויבן מזבח תחת
ההר ושתים עשרה מצבה לשנים

סך קדם יי את ואהרן
נדב ואביהוא ושבעין
מסבי ישראל ותסגדון
מרחיק: ב ויתקרב משה
בלחודוהי לקדם יי ואיגון
לא יקרבון ועמא לא
יסקון עמיה: ג ואתא
משה ואשתעי לעמא ית
כל פתגמא דיי וית כל
דיניא ואתיבו כל עמא
קלא חד ואמרו כל
פתגמא די מליל יי
נעביד: ד וכתב משה ית
כל פתגמי דיי ואקדים
פצפרא וקנא מדפחא
פשוולי מורא ותרת
עשרי קמן לתרין עשר

שבטיא

רשבים

עלה ויכסחו הענן ששת ימים וגו': ואל משה אמר.
מלאך. עלה אל ה' מדלא כתב אלי במ"ש לפנינו עלה
אלי ההרה: (ד) לשנים עשר שבטי ישראל. לעד שכולם

משה מחיה לעלמו וכו': (ג) כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. ו'
תיבות וכן כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ו' תיבות והוא שמע ישראל ויעקב

שפתי חכמים

ואם תקריב וגו': ג מדכתיב אחריו ויספר לעם ופרש"י בו כיום
את כל דברי ה' זו מלות פרישה ומלות פרישה כל' בסיון היה
כדפרש"י בפרשת יתרו: ד מדכתיב אחריו וישכם בבקר ויבן
מזבח תחת ההר וגו' וע"כ זה היה בשם ה' כדפרש"י בפרשת
יתרו וזה הדבור שנדר לעם היה יום א' לפניו דהוא יום ד'
וכדפרש"י בסמוך. והקשה הרא"ם תימה דכפרק ר"ע [דף פז]

במרה: (ד) ויכתב משה. (מכילתא) מבראשית ועד מתן תורה וכתב מלות שנלעוו במרה: וישכם בבקר.

עניני עליית משה אל ה'

עמו. ר"ל לא יזיון ממקום מן המחנה. וס' דבר ה' עם משה
מה שדבר. ואח"כ ויבא משה אל המחנה ויספר לעם את כל
כל המשפטים וגו':

פירוש לתורת אלדים

אונ שבת אונ כיבוד אב ואם אונ דיא דיינים פון
פכה אדוקה אונ דיא דיינים וואס זענען גיבאמין
גינאמין אין פכה ויגן אונ גאר דאס פאלק האט
גינעקערט קי אחר איין קול ויאמרו אונ האבין
גינאמין די הדברים אלע רייד וואס גאט האט
גירעט געשע וועלין מיר מאהן: (ד) ויכתוב אונ
משה האט געשריבען את פי דברי אלע רייד פון
גאט וישכם אונ האט זיך גינעקערט אין דער פרי
דעם פינפטין טאג אין סיון ויבן אונ האט
גיבאהעט אמן אונקער דעם בארג סיני ושתים
אונ האט אויף גירעקט זענעלף שטייענדיגע

שטיינער

בער המורים

פס' שלא שכינה ומתו נדב ואביהוא: (ב) ונגש. ג' דין ואידך
וגש הכהן ונגש חורש בקולר כמו שנגש משה לכדו כך הכהן
נכנס לכדו לפני ולפנים להסתכל שם על השנה שתהא כתקונה
כדכתיב ונגש חורש בקולר: יגשו. ב' והם לא יגשו. אחד כאחד
יגשו לומר כל א' וא' נכנס לפניו יותר מחבירו כמו שאמרו

תיבות וכן כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ו' תיבות הרי י"ב כנגד י"ב שבטים שאמרו ו' תיבות והוא שמע ישראל ויעקב

רשי

ג בסיון נאמרה לו עלה: (ב) ונגש משה לבדו. אל
הערפל: (ג) ויבא משה ויספר לעם. בו כיום:
את כל דברי ה'. מלות ד פרישה והגבלה: ואת כל
המשפטים. (מכילתא בפ' יתרו) ו' מלות שנלעוו בני
נח. ושכת וככדו אז ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם
במרה: (ד) ויכתב משה. (מכילתא) מבראשית ועד

עניני עליית משה אל ה'

ונגש משה לכדו אל ה'. וס'. ר"ל אהרן נדב ואביהוא והקנים
לא יגשו. רק יעמדו מרחוק במקום השתחויתם. והעם לא יעלו
דכתיב ה' ואת

פירוש לתורת אלדים

משה האט געגאנגען צו אויף צו גאט
אתה ואהרן דו אונ אהרן נדב ואביהוא אונ זיבעציג
מענטשין סקני ישראל פון דיא עלצטע ישראל
והשתחויתם אונ איד זאלט זיך בוקען פון דער
טייטין: (ב) ונגש אונ משה זאל גינעקען צו גאט
והם אונ זיין זאלין ניש גינעקען והם אונ דאס
פאלק זאל ניש ארויף גיין מיט אים: (ג) ויבא וישה
אונ משה איז געקומען נוסף אונ האט דערציילט
צום פאלק את פי גאר דיא רייד פון גאט ואת פי
אונ אלע משפטים דאס מיינט מען דיא זיבען
ספזות וואס דיא בני נח זענען גיבאמין גינאמין

שכמא ד'ישראל' : הו'ש'לח
 ית' בוכרי בני ישראל
 ואסיקו עליו ויבאו
 נכסת קודשין קדם יי
 תורין : ו ונסים משה
 פלגות ד'מא ו'שני
 במזקא ופלגות ד'מא
 ורק על מדבא : ו ונסים
 סיפרא ד'קמא וקרא
 קדם עמא ואקרו כל די
 מלי יי געביד ונקבדי :
 ו ונסים משה ית ד'מא
 ורק על מדבא ד'כפרא
 על עמא נאמר הא ד'מא
 ד'קמא די גור יי עמכון
 על כל פתגמא האלון :

ת"א ויפלת את . יצא אל מנילח
 תינה . זכרים קטו כתיבות :

ויפלו פלות . מנינה ו : ויבאו זכרים . זכרים קטו : ויקח משה חיי . זכרים וזכרים : נכסת קודשין קדם :
 עקידה חפר מן : ויקח משה את הדם . ימסו מן כתיבות :

רשבים

נתרצו בקיום הכרית : (ה) את נערי . כבורות : (ו) ספר הכרית . רכבים למעלה וכתוב משה וגר' : נעשה
 ונשמע . נעשה מה שדבר וגם נשמע מה שיוצנו עוד מכאן ולהבא ונקיים :

רש"י

כחמשה ה כסיון : (ה) את נערי . ו הכרית :
 (ו) ויקח משה חצי הדם . (זכרים ו) מי חלקו
 מלחן ז כל וחלקו : באגנות . שמי אגנות אחד
 לחצי דם שלה ואחד לחצי דם שלמים להוות אותם על
 העם . ומכאן למדו רבותינו שכלם אבותינו לברית
 במילה וטבילה והוא דמים שאין הוזה כלל טבילה :
 (ז) ספר הכרית . מכרשית ועד מתן תורה ח ומלות
 שנגטו במרה : (ח) ויורק . ענין ש הוזה ותרגומו

אמר כהניא דלכ"ע מלות הנכלה בתלחא כירחא אמר להו וכו'
 כירחא עכ"ד פרישה ומדברי הרב משמע דתרווייהו כד' כירחא
 הו' ו'ע' (נ"א) ולא עיין דודאי האמירה היתה כג' כחדש אבל
 ספרישה עליו היתה כד' כחדש והכ"א רחיה על זה ע"ש : ה' כתב
 זה להודיענו שעליית משה להר עם נדב ואביהו וקנים לקבלת
 התורה היה ביום שאחריו שהוא ששה כסיון ולא כרבי יוסי דאמר ו'
 כו : ו' [נח"ל] לפי שהעבודה היתה בכבורות עד שהוקם המשכן
 ואע"פ שהלוי נכחו כחטא העגל ודלא כהר"ם ע"ש : ז' דאליכ
 ה"ל למכתב בתלחא שחלקו ואחר כך שלקח חליו : ח' לכך נכתב
 כה"ל הידיעה שהוא הנזכר לשלל בייכות משה : ט' לשון וירקתי

עניני זריקת הדם על העם

העם מפני שהיו פמלכות מורות על העם . ולא ענו כל העם יחיד
 כל אשר דבר ה' נעשה זו מלות עשה ונשמע זו מלות לא תעשה .
 או נעשה כל מה שאמר לך הקב"ה עד עתה . ונשמע עס
 שויסיף ה' לדבר עמך ללוות אלינו :

(ח) ויקח משה את הדם ויזרוק על העם וגר' . רבים מקשים
 אף ורק הדם הוזה על כל העם הרב שהיו שמה . ומסר"ל
 אמר שלא על העם ממש זרק רק על השנים עשר אכנים שהיו
 למשכר שכתי בני ישראל ורק הדם וע"ז אמר שזרק אותו על

פירוש לתורת אלהים

נעשריקען גיווען פון בראשית ביו דיא עשרת
 הדברות אונ דיא מצות וואס זענען גיבאמין אין
 קרה נקרא אונ ער האט געלייענט באזוי אין דיא
 אויערין פון דעם פאלק ישראל ויאמרו אונ וייא
 האבין גיזאמט כי אשר אלע זאכין וואס נאם האט
 גירעט געשח וועלין מיר קאהן נישמע אונ מיר
 וועלין הערין : (ח) ונקח אונ משה האט גענומען
 דאס בלוט ויזרוק אונ האט גישפערענט אויף דעם
 מןבם : (ו) ונקח אונ ער האט גענומען דאס ספר
 הברית דאס מייקט מען דאס וואס דארט איז

שטיינער געשן דער קענין די צנוועלף שבטים פון
 די ישראל : (ח) ויפלת אונ ער האט געשיקט א'
 געבי די כבורים פון די קינדער ישראל גענו
 ויי האבין אויף גיבראקט קרבן עולות ויבחי אונ
 ויי האבין גישאקטין שלמים צו נאם פרים אקסין :
 (ח) ונקח אונ משה האט גענומען האלב בלוט וישם
 אונ האט גימאהן אין בעקינים וחצי הדם אונ
 האלב בלוט זרק האט ער גישפערענט אויף דעם
 מןבם : (ח) ונקח אונ ער האט גענומען דאס ספר
 הברית דאס מייקט מען דאס וואס דארט איז

האלהים ויאכלו וישתו: ס יב ויאמר
יהוה אל-משה עלה אלי ההרה
והיה-עם ואתנה לך את-לחת
האבן והתורה והמצוה אשר
כתבתי להורדתם: יג ויקם משה
ויהושע משרתו ויעל משה אל-

הרא הכרס וזכר. ס' הוהר פ' שמיני: וזכר לך. ברכות ה פט:

רשבים

בעל המורים

בכרית בין הכתרים אשר עבר בין הגזרים האלה. וכתב שם ביום ההוא כרת ה' את אכרם ברית וגו' וכן לפנינו בכריתות ברית פ' כי תשא וראית את אחירי. וכתוב ויעבור ה' על פניו וגו' וכתוב בתורה הגה אנכי כורת ברית: ויאכלו וישתו: העולות הקריבו והשלמים אכלו. שכתב למעלה ויזכרו זבחים שלמים: (יב) אשר כתבתי. הלוחות שכתב אלהים שנתן לו כסוף ארכעים: חסלת ואלה המשפטים מפור רבינו שמואל בפירושי רבינו שלמה אבי אמי ז"ל:

שפתי חכמים

רש"י

ממחיתן: פ' מדכתיב אשר כתבתי להורדותם אם לא יתכן לפרש על ספר התורה דהא כתיב הספר לא היתה ע"י הקב"ה אלא ע"י משה דכתיב. ויהי כללות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ויאכל מן הרוח (ויחזקאל מה) שם אמות אכילה: (יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מכן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ' יוס: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורדותם. כל שם מלות ושלא עשרה מלות ל' ככלל עשרת הדברות הן ורבינו סעדיה פרש בחזקתו שיש לכל דבור ודבור מלות התלויות בו: (יג) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן ואומר ח"י שהיה התלמיד מלווה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו ראוי לילך משם ואלהה ומשם יעל משה לכדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ' יוס שכן מצינו כשירד משה וישמע ויהושע את קול העם ביאור נכון על פסוק ויראו כי

מלכות שמים כדרך קבלה לכד הם הם הנריכים אל כריתת ברית. ולכן נאמר ויקם משה את הדם ויזרוק על העם: שהדברים מוכנים שרלה לבאר שלא זרק על אהרן נדב ואכזיבוא ושנעים זקנים רק על העם. ואח"כ סיפר הראיה המוכנית אל הספנה המושלגת שהשיגו אהרן נדב ואכזיבוא ושנעים זקנים עם משה. שהשיגו שהוא יח' כרא כל אשר תחת גלגל הירח ואשר למעלה ממנו. ואמר הכתוב דרך משל שחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעלם השמים לעומר. ר"ל הקדוש ברוך הוא כרא החומר ההיולי שהמשיגו ללבנת הספיר המקבל כל הגוים. ומתוך זה השיגו באלהות כל מה שהיה אפשרי כחך כשר וזם להשיגו.

לקוטים על התורה

פירוש לתורת אלהים

האט גינאנט צו אים. משה דער זיין פון עמקם" ווי קוקסטו אהער צווישען מלאכים פון פייער, האט משה גינאנט גיט מיט מיין ווייזען פון איה אהער געקומען, נאר גאט האט געהייסן איה נאך אהער קומען געקען די תורה און זיא אראפשאקלן אויף די ערד, צו געבן די יודין, וויא דער מלאך קמואל האט גיט גילאזין משה'ן ער נאך גיין אויף דעם הימער, האט משה אים גיגעבן איין קלאפ ער נאך אים פארלענדן פון דער וועלט, און משה איז ווייטער געגאנגען אויף דעם הימער ביי דער מלאך דרגיאל האט אים גינאנטן, פון גאט איה דעם מלאך דרגיאל אז ער איז העכער פון אלע מלאכים מיט זעקס מאהל הונדערט טויזענד מייז, און פון געדער ווארט וואס גייט ארויס פון זיין מויל גייען ארויס צוועלף טויזענד פייערדיגע

פלעצער, ווי דער מלאך דרגיאל האט דער זעקן משה איז אין הימער, האט ער אויף אים אנגעשריגען און האט גינאנט צו משה וואס טוהסטו דא צווישען דא הייזיגע מלאכים, ווי משה האט גיהערט די שטימע פון מלאך דרגיאל, איז משה דערשקאקן גינאנטן פאר אים, און פון זיינע אויגן מאבין אנגעהויבן, גיין טרערן, און ער האט גינאנט אראפ פאר'ן פון וואלקין, האט פאלד גאט רוקמזת געמאט אויף משה, און ער האט גינאנט צום מלאך דרגיאל פון דעם טאג וואס איה האב אייך בשאפן האט איה אלץ געקריגט וועגן די מענטשן, פאלד אין

אנהייב

הָרַחֵם אֱלֹהִים: יְיָ וְאַל-הִזְקִינִי אָמֵר
שְׁבוּ-לָנוּ בֹזֶה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב
אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹר וְעִמְכֶם
מִי-בָעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֱלֹהִים: מַפְטִיר
סו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיְכַסּוּ הָעֲנָן
אֶת-הָהָר: סו וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-
הָר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הָעֲנָן שֵׁשֶׁת יָמִים
וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

דאֲתַגְלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי:
י וְלִסְבִּינָא אָמֵר אֲוִרִיכוּ
לָנָא הָבָא עַד דִּי נָתוּב
לְוִתְכוֹן וְהָא אֶהְרֵן וְחֹר
עִמְכוֹן מֵאֵן דְּאִית לֵיה
דִּינָא יִתְקַרֵּב לְקַדְמִיחוֹ:
סו וַיִּסְלִיק מֹשֶׁה לְמוֹרָא
וְחָפָא עֲנָנָא יַת מוֹרָא:
סו וַיִּשְׂרָא יִקְרָא דִּי עַל
מוֹרָא דְסִינַי וְחָפְהִי עֲנָנָא
וְשִׁיתָא יוֹמִין וְקָרָא לְמֹשֶׁה
בִּיּוֹמָא שְׁבִיעָתָא מְגו
ת"ר א' מ' כ"ק סו: וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד
יְהוָה ד' ד': וַיִּקְרָא אֵל יוֹמָא ד'
שְׁבִיעִית כח:

בעל המורים

וְשִׁיתָא שְׁבִיעִית לֵהּ אֲמֵר לֵהּ כְּבוֹדָא שְׁקֵר: (סו) וַיִּשְׁכֵּן ה' בְּמִסְכָּתוֹ דִּין וְאִידֵךְ וַיִּשְׁכֵּן הָעֵנָן כְּמַדְבַּר פֶּלֶאן וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל כְּעַם בְּדָד: וַיִּשְׁכֵּן כִּירוֹשָׁלַם כו' וַיִּשְׁכֵּן עִירִים נִכְחֹדוֹת לומר שְׁכִכְדָּר רש"י

שפתי חכמים

ספר עד תומס אפי' אֲשֶׁרֶת הַדְּבָרוֹת קָא: מ' דלִיכ הִיאךּ סו
הוֹקִינִים כֵּאֵן הָרִי לֹא יֵלֶּא מִן הַמַּחֲנֶה אֲלֵּא מִשֶּׁה וַיִּשְׁמַע כְּדַחְתִּיכ
וַיִּקַּשׁ מִשֶּׁה וַיִּשְׁמַע מִשְׁמֵרוֹ וְגו': ג' חִיקֵן כֹּהֵם עֲנִינִים וַיִּתֵּן
שְׁהִיבִינָה הַזֹּאת חֵינָה כְּמִשְׁמַעֲהָ אֲלֵּא מִל' עֵיכּוֹב בֶּס מֵלֶת כֹּהֵם מוֹרֶה
עַל מָקוֹם לֹא עַל דְּבַר הַרְמוֹז וְלֹא שִׁיבִינָה לְכַדֵּם רַק עַם שֶׁאֵר הָעַם
שְׁהִי לֹא יֵלֶּא הוֹקִינִים מִן הַמַּחֲנֶה וְלִהְיוֹדֵי שֶׁאֵין הַשְּׂכֵכָה הַזֹּאת
כִּיֹּא לְשִׁמּוֹס אֶת הָעַם כִּי בִּזְלוֹת הַמַּחֲנֶה הַזֹּאת שְׁתָּן לְהוֹקִינִים יֵיזוּ כֵּל
יִשְׂרָאֵל מִשְׁמֹתִים בֶּס: מ' דק"ל וְהָא שְׁמִים שְׁדִּינִים אֵין דִּינִינִים דִּין
וְלִמָּד שְׁדִּינִים דִּין מ' נְקִרָאן כִּד חֲזָף לֵכֵן פֶּרְשִׁי חוֹר בִּנָה
שֶׁל מִרִים הִיָּה בְּלוֹ ע"כ לֹא שְׁהִיבִינָה בִּיחָד הִיָּה וַיִּשְׁבִּינִים וְדִינִים דִּקָּא
קְרוּבִים הִיָּה שְׁהִי רִאשׁוֹן כְּשֶׁנִּי וְלִדְבָרִי הַכֵּל פְּסוּלִים הִם אֲלֵּא וְדִלִּי
כֵּל אֲחֵד הִיָּה דִן כְּפִי עֲלָמוֹ כִּיחָד מוֹמַחֶה שְׁהִי דִן יִחִידִי:
ע לֹא שְׁמֵלֶת מִי לְשׁוֹן שְׁלָלָה וְכֵס לֹא בְּעַל דְּבָרִים בְּעַל לְשׁוֹן וְלִדְבָרִי
לְהוֹסִיף כְּפִסְקוֹ מֵלֶת שְׁהִי הַרְמוֹז כְּמֵלֶת שִׁים כֵּאֵן אֲמֵר מִי שְׁהִי
בְּעַל דְּבָרִים: מ' וְלֹא לְמַשֶּׁה מִתְּנִי שְׁתִּקְרִי מִדְּ כְּתוּב וַיִּקְרָא אֵל
מִשֶּׁה לומר עֲשֶׂת הַדְּבָרוֹת וְלֹא יִתְכֵּן לומר שְׁהִי מִשֶּׁה מְכֻסֶּה
כֵּל הו' יִמִּים שְׁהִי מִשֶּׁה הִיָּה עוֹלָה וַיּוֹרֵד כֵּל יוֹם כְּמִשֶּׁ כְּמִשֶּׁ
כֵּל הו' יִמִּים שְׁהִי מִי יוֹם הָיָה מ' הִיָּה אֲלִיבָא דְכִּיִּעַ כְּדַחְתִּיכ רש"י לְעִיל חוֹר אֲחֵר זֶה וְכַתֵּב עַל הַסֵּדֶר וְכַתֵּב חֲתֻלָּה
צ' אָף עַל פִּי שְׁעֵלָה אֲלִי הִסְרָה לְאַחַר מ' הִיָּה אֲלִיבָא דְכִיִּעַ כְּדַחְתִּיכ רש"י לְעִיל חוֹר אֲחֵר זֶה וְכַתֵּב עַל הַסֵּדֶר וְכַתֵּב חֲתֻלָּה

כְּרַעַה לְמַדְנָה שְׁלָלָה הִיָּה יְהוֹשֻׁעַ עֲמַחֶס: (יד) וְאַל
הוֹקִינִים אָמֵר. מ' בְּלִאֲחוֹ מִן הַמַּחֲנֶה: שְׁבוּ לָנוּ
בֹּזֶה. וְהַתְּשַׁכְּבוּ כֵּאֵן עַם שֶׁאֵר הָעַם כְּמַחֲנֶה ג' לְהִיּוֹת
כְּכֻנִּים לְשִׁמּוֹס לְכָל אִישׁ רִיבּוֹ: חוֹר. בִּנָה שֶׁל מ' מִרִים
הִיָּה וְאִזְכִּיר לְכָל בֶּן יִפְנֶה שֶׁ' (ד"ה א') וַיִּקָּח לוֹ כֻּלָּב אֶת
אֶפְרַת וְחֵלֶד לוֹ אֶת חוֹר. אֶפְרַת וְזוֹ מִרִים כְּדִלְחִיתָא כְּסוּסָה:
מִי בָעַל דְּבָרִים. מִי עִיִּשׁ לוֹ דִּין: (סו) וַיְכַסֵּהוּ
הָעֲנָן. (יומָא ד') רְבוּתִינוֹ חוֹלְקִין כְּדַבֵּר. יֵם מִהֶם אֲוִמִּרִים
אֲלֵּא שְׁהִי יִמִּים שְׁמִרָתָא (עַד עֲלִיתָא יוֹם מִתָּן תּוֹרָה רש"י
יֵסֶן) וַיְכַסֵּהוּ הָעֲנָן. פ' לֵהר: וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לומר עֲשֶׂת צ' הַדְּבָרוֹת וְמִשֶּׁה וְכֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים אֲלֵּא שְׁחֵלֵךְ הַכְּתוּב כְּבוֹד לְמַשֶּׁה (יומָא סס)

יִתְרוֹ אֲבֵל לְמָד וַיִּקְרָא אֵל מִשֶּׁה לְאַחַר עֲשֶׂת הַדְּבָרוֹת: הִיָּה בְּחֻלָּתָא מ' הִיָּה אֲלִיבָא דְכִיִּעַ כְּדַחְתִּיכ רש"י לְעִיל חוֹר אֲחֵר זֶה וְכַתֵּב עַל הַסֵּדֶר וְכַתֵּב חֲתֻלָּה
צ' אָף עַל פִּי שְׁעֵלָה אֲלִי הִסְרָה לְאַחַר מ' הִיָּה אֲלִיבָא דְכִיִּעַ כְּדַחְתִּיכ רש"י לְעִיל חוֹר אֲחֵר זֶה וְכַתֵּב עַל הַסֵּדֶר וְכַתֵּב חֲתֻלָּה

ביאור נכון על פסוק ויורא בו

הַקִּבֵּץ. כְּלוֹמַר שְׁהִי מִתְּנִי מִתְּנִי מִן הָאֵין. וְעַל הַמַּמְשָׁלָה יִאמֵר
חֲתָם רְגִלּוֹ כְּמוֹ שְׁלֹמֹה אֲשִׁית חֲוִיכִי הַדּוֹס לְרַגְלִיךְ. וְכֵן וְחֻקִּי
מִבֵּין רְגִלּוֹ. וְכֵן תִּמְשָׁלִינִי כְּמִשְׁמַעֲהָ יִדִּיךְ כֵּל שְׁחָה חֲתָם רְגִלּוֹ.
וְלִחְמוֹתִים חֲתָם רְגִלּוֹ. וְאַחַר שְׁפִיטָר כֵּל זֶה כְּכֹר הִיָּה בְּלִיתִי מִתְּקַבֵּל
לומר שְׁכָל יִשְׂרָאֵל לֹא הִיָּה רִאשׁוֹן לְהַשְׁגָּה וְלַעֲוִין בְּלִיתִי וְלֹא

אֲסַד הַנֶּאֱמָר עַל הִיּוֹת כוֹנֵן הַדְּבָרִים כֵּן. מ' שְׁנִימָר כְּמִשְׁמַעֲהָ
לְכַנֵּת הַסִּפִּיר. וְלֹא אֲמֵר לְכַנֵּת הַסִּפִּיר שֶׁאֵין הִיָּה הַחוּבִין שְׁרָא
נוֹן לִזְכֹּן לְכַנֵּת הַסִּפִּיר. ר"ל כְּמוֹ הַמַּעֲשֶׂה שְׁעוֹשֶׂה לְכַנֵּת הַסִּפִּיר
שְׁהִי מְקַבֵּל כֵּל הַלְוִיּוֹת. כֵּן יַעֲשֶׂה הַחוֹמֶר הַיְּהוּדִי. וְאַחַר חֲתָם
רְגִלּוֹ כְּלוֹמַר שֶׁאֵין הַיְּהוּדִי קִדְמוֹן אֲבֵל הוּא חֲתָם מִמְּשִׁלְחוֹ שֶׁל

פירוש דרורתי אלהים

אֲרִיף גִּינְאִנְקֵנָן צוּם בֶּאֲרֵג פּוֹן גָּאָם: (יר) וְאֵי אֹנֵן
צוּ דִי וְקִנִּים הָאֵם מֹשֶׁה גִּינְאִנְקֵנָן שְׁבוּ פֶּאֶרְזִאָמֵס
אִיר דָּא אֵין דְּעֵר מִחֲנֶה מִים דְּעַם אִיבְּעִרִּינָעֵן
פֶּאֶלֶק צוּ וַיִּין אֵן גִּיבְרִיִּים צוּ מִשְׁפָּטִין אִיבְּלִיכָעֵן
זִיִּין מִשְׁפָּט עַד אֲשֶׁר בִּיז מִיר וְעֵלִין זִיךְ אֹם קִעֲרִין
צוּ אִיִּיה וְהִנֵּה אֹנֵן אֶהְרֵן אֹנֵן חוֹר עִסְכֶם אִיז דָּא מִיט
אִיִּיה מִי נוער עַם נועם הָאֶבֶן אֲמִשְׁפָּט יִגַּשׁ וְאַל
נִינְעִהֲנָעֵן צוּ וַיִּיא: (סו) וַיִּגַּשׁ אֹנֵן מֹשֶׁה אִיז אֹיף
גִּינְאִנְקֵנָן צוּם בֶּאֲרֵג גָּאָם אֹנֵן דְּעֵר נִוְאֶלְקִין הָאֵם
כְּנַעֲקָט דְּעַם בֶּאֲרֵג: (סו) וַיִּשְׁכֵּן אֹנֵן דְּעֵר כְּבוֹד פּוֹן גָּאָם הָאֵם גְּעֻרָהֵם אֹיף דְּעַם בֶּאֲרֵג וַיִּבְחִי
אֹנֵן דְּעֵר נִוְאֶלְקִין הָאֵם כְּנַעֲקָט דְּעַם בֶּאֲרֵג שְׁשֶׁת יָסִים וְעָקָם מֵאֵן וַיִּקְרָא אֵי מֹשֶׁה אֹנֵן גָּאָם הָאֵם
נַעֲרוּפֵעֵן

אֲרִיף גִּינְאִנְקֵנָן צוּם בֶּאֲרֵג פּוֹן גָּאָם: (יר) וְאֵי אֹנֵן
צוּ דִי וְקִנִּים הָאֵם מֹשֶׁה גִּינְאִנְקֵנָן שְׁבוּ פֶּאֶרְזִאָמֵס
אִיר דָּא אֵין דְּעֵר מִחֲנֶה מִים דְּעַם אִיבְּעִרִּינָעֵן
פֶּאֶלֶק צוּ וַיִּין אֵן גִּיבְרִיִּים צוּ מִשְׁפָּטִין אִיבְּלִיכָעֵן
זִיִּין מִשְׁפָּט עַד אֲשֶׁר בִּיז מִיר וְעֵלִין זִיךְ אֹם קִעֲרִין
צוּ אִיִּיה וְהִנֵּה אֹנֵן אֶהְרֵן אֹנֵן חוֹר עִסְכֶם אִיז דָּא מִיט
אִיִּיה מִי נוער עַם נועם הָאֶבֶן אֲמִשְׁפָּט יִגַּשׁ וְאַל
נִינְעִהֲנָעֵן צוּ וַיִּיא: (סו) וַיִּגַּשׁ אֹנֵן מֹשֶׁה אִיז אֹיף
גִּינְאִנְקֵנָן צוּם בֶּאֲרֵג גָּאָם אֹנֵן דְּעֵר נִוְאֶלְקִין הָאֵם
כְּנַעֲקָט דְּעַם בֶּאֲרֵג: (סו) וַיִּשְׁכֵּן אֹנֵן דְּעֵר כְּבוֹד פּוֹן גָּאָם הָאֵם גְּעֻרָהֵם אֹיף דְּעַם בֶּאֲרֵג וַיִּבְחִי
אֹנֵן דְּעֵר נִוְאֶלְקִין הָאֵם כְּנַעֲקָט דְּעַם בֶּאֲרֵג שְׁשֶׁת יָסִים וְעָקָם מֵאֵן וַיִּקְרָא אֵי מֹשֶׁה אֹנֵן גָּאָם הָאֵם
נַעֲרוּפֵעֵן

מִתּוֹךְ הָעֵנָן: "וּמֵרָאָה כְּבוֹד יְהוָה
כָּאֵשׁ אֲבִלָת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל: " וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ
הָעֵנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פ פ פ

קי"ח. עזיאל סימן. חגגי סימן. ומפסירין הדבר אשר היה. בירמיה סי' ל"ד :

ת"א ויבא משה . יומא שס חפנית שס
ס' הוזהר בדברי הספא בתחלת וואס
הפרשה וס' פקודי :

רמב"ם

הספור של עשרת הדברות ואחר כך הספור של הלוחות ויהי
 פסוק בפרק ו' ק' ואף ע"פ פסוק פסוקים ו' ימים קודם
 זה הכתוב היה לפני חשך עומת ביום. (מגדל צדק ד' 7)

(יח) בתוך הענן. ענן זה כמין ענן הוא ועשה לו הקב"ה למשה שכיב.
 חסלת פירוש משפטים

בואר נכון על מסוק ויראו כו'

[illegible]

פירוש לתורת אלהים

הָאֵם דָּאָס גִּיהוּרִים הָאָט עַר זיך גֶּעשְׂטאַרקט פֿאַר נאָט ,
און הָאָט גִּיהוּרִים רבֿונֿן שֶׁל עוֹלָם דער ווייסט בָּדָן אַז זיך
קאָם גִּיט גֶעוואָקסט אַז מֶשֶׁה אַז אַהער עקקענען ווײַל דער
הָאָט אים גֶעוואָקסן , אַינצם וועל אַז זיין זינער אַשכּוּרִית
און זיך וועט גִיין פֿאַר אים ווי אַפֿלִימִיר וואָס גִיט פֿאַר
זיין רבי . אַז דער מֶלֶךְ דִּרְנִיאל פֿאַרדִי אַשכּוּרִית צו מֶשֶׁה
און אַז גֶענאַנען פֿאַר אים זינגענבאָיען ווי אַפֿלִימִיר פֿאַר
זיין רבי , בִּיז ער איז געקומען צו דעם פֿיגור פֿון דעם
מֶלֶךְ סִבְלִימֶן , הָאָט דער מֶלֶךְ דִּרְנִיאל גִיהוּרִים צו מֶשֶׁה
קום צוריק ווײַל אַז ער מײַך גִיט אויפֿטאַלענען אױף דעם
כֶּסֶף וואָס אים האָב מורא ער זאל מײַך געפֿאַרענען
אָט , ווי מֶשֶׁה האָט גִייענען דעם מֶלֶךְ סִבְלִימֶן
אָט ווי פֿיגור , ווי מֶשֶׁה האָט גִייענען דעם מֶלֶךְ סִבְלִימֶן

[illegible]

נבואת ירמיה

א תִּדְבֹר אֲשֶׁר־הָיָה אֵלֶיךָ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי
פֶּת הַמִּלֵּךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֲתֶּכֶלֶתְהֶם

[illegible]

פירוש ע"מ

(א) **הַדָּבָר** אֲשֶׁר הָיָה דָּאָם אִינוֹ דְּיָא קְבוּלָה וְדָאם עִם אִינוֹ גִּינוּעָן אִי צוֹ יִקְטְלוּהוּ הַנְּכִיָּא מֵאָתָּה הָאָם פּוֹרֵת בְּרִית גִּינוּעָן אִתּוֹ מִיטָּה נָאָר דְּעִם פֶּאָלֶק פֻּן קָאָם אַחֲרֵי נֶאֱהָדְעָם בְּיוֹם אֵין דְּעֵר מִלָּה עֲדָקְלוּהוּ

ישראל

אשר בירושלם קרא להם דור: ג' לשלח איש את-עבדו ואיש את-שפחתו העברי והעבריה חפשים לבלתי עבדכם ביהודי אחיהו איש: ג' וישמעו כל-השרים וכל-העם אשר-באו בברית לשלח איש את-עבדו ואיש את-שפחתו חפשים לבלתי עבדכם עוד וישמעו וישלחו: ד' וישבו אחרי-כן וישבו את-העבדים ואת-השפחות אשר שלחו חפשים ויכבישום לעבדים ולשפחות: ה' והיה דבר-יהוה אל-ירמיהו מאת יהוה לאמר: ו' בזה-אמר יהוה אלהי ישראל אנכי פתתי ברית את-אבותיכם ביום הוצאתי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: ז' מקץ שבע שנים תשלחו איש את-אחיו העברי אשר יכבר לה ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא-שמעו אבותיכם אלי ולא תמו את-אונם: ח' ותשובו אתם היום ותעשו את-הישר

ועלם, אונ ער האם צוואתן נעושים ויניע שרים וזאם ונעמן ויניעו אין דער וועלט און האבן גייען און וויסן וואס פערנעניגען איז, יעדער זאל זאגן ויניע פערנעניגען וואס ער וויל און דאס פערנעניגען וועט מען זאלר געבן דעם אייגענען ווען ויניעט, אזוי איז גייען יעדער שר האט גיזאגט צוין פיינונג פון פערנעניגען און דאס איז אלץ פארשטייט גיטארין, און יעדער האט האט מען געמאכט דעם ווען איין אנדער פערנעניגען, עס האט זיך געקראפט אז פון דעם צו פיל פערנעניגען, איז דער ווען קראנק גיטארין, מען האט צו נאמען נערוסין אלע דאקטוירים, און האבן אלע דערקענט אז ווי קראנקט איז וויל ער האט קיין געשטויבן געמאכט ער האט נאר גינעט און געטוישט איז ער שטארק פער גיטארין, און מען בוז אים קאנערט טאקע, און וויל טאנענדיקט קען נישט אנדערש קומען פיינען ער זאל אלע טאג אפאר שעה פאר האלדן טאג און אפאר שעה נאך האלדן טאג ארבעטן אשווערע ארבעט, דער פלך האט געשיקט דערין צו זיך אפאציר פון אראקא און האט גינעט צו אים איה וועט דיר

ו יכבישום קרי

געבן מיין ווען צו דיר אהיים און דו זאלסט אים לערנען פערל ארבעט, גר זאל אקערן און גראבן ארום דיר בייפער און פירען מיטם אויף דאס פערלער, און ער זאל זיין ביי דיר אגאנץ יאהר, נאך דעם יאהר זאלסטו אים צוריק שיקן צו מיר, אזוי איז גייען דער פרייז איז געקומען אין דעם דארף, און האט אויסגעהאן ויניע בייקע קליידער און האט אנגעהאן דאס פארשעט קליידער און האט געארבעט פלייסן דא שווערע ארבעט און איז פריס דא ארבעט געווארעט גיטארין און איז אלע קאג געוויקער גיטארין און ער האט ביי זיך געטראכט אז דר יאהר וועט זיך ענדיגען און וועט קומען צוריק אהיים זאל ער זיך שוין נישט נאך ציהען צו אזוי פיל פערנעניגען, נאר ער זאל לעבן ווי געוויילד אלע שנים לעבן און זאל נישט ארויסגיין ליידיג נאר ער פירוש ע"ט

ו' דא נבואה פון נאם אי צו ירמיהו פאט יי פון נאם נאמר ער נאר צו דר ישראל אזוי נאמן: (ו) בה אזוי האט נאם גיזאגט איה דער נאם פון דא ישראל אנכי איה נאם בתי האב פורת ברית גייען מיט אייערי עלטערין ביום אין דעם טאג הוצאתי אז איה האב אויס גיזאגין וויא פון דעם לאנד מצרים מבית פון דעם הויז פון פרעה וואס זיי זענען צו אים גייען קנעכט נאמר אזוי צו נאמן: (ז) פמז פון עגר ויגען יאהר השלישי נאלט איר אנועק שיקען פרייא איש אימליקער קענעטש ווין ברודער איהודי אשר וואס ער וועט פאר קויפט ווערן צו דיר פאר אקנעכט געבד און ער זאל דינען דיר שש וועקס יאהר און דער נאך ושלחתי זאלסטו אים ארום שיקען פרייא פערט פון דיר ויא און אייערי עלטערין האבן נישט צו גיהערט צו מיר ויא הם און ויזא האבן נישט גיגיינט אה וייערע אויערין צו הערין צו מיר: (ח) ותשובו איר איר האט ווידער גיהערט היינט ויגשו און איר האט נא גיטאקאן אה וואס עס איז רעכט פארטיג אין מיינע אויערין בלוטר איר האט מיה נא גיטאלגט

ישראל וואס אין ירושלים קראו צו אום רופען דהם צו זיי אפרייאונג: (ב) גשח צו ארום שיקען איש אימליקער קענעטש ווין קנעכט ואיש און אימליקער קענעטש אה ווין דינקט מויד העברי איהודי והעבריה און איהודית חפשים צו שיקען פרייא זבלתי אקענעטש זאל שוין נישט ארבייטען מיט ווין ברודער וואס ער איז איהודי: (ג) וישקטו און ויזא האבן צו גיהערט און האבן גיפאלגט אלע הארין און נאר דאס פאלק וואס זיי זענען געקוקען אין בריתות ברית גשח אימליקער קענעטש זאל ארום שיקען ווין קנעכט און אימליקער ווין דינקט מויד פריי זבלתי נישט צו ארבייטען מיט ווי וישקטו און ויזא האבן גיפאלגט גיטאלגט ויזא האבן ויזא ארום גישיקט פרייא: (ד) וישבו און ויזא האבן זיך דער נאך ווידער גיהערט וישיבו און ויזא האבן גימאכט אום קערין אה די קנעכט און די דינקטין אשר וואס ויזא האבן גיהאט ארום גישיקט פריי ויגשו און האבן וי ווידער באצוונגען געבדים צו קנעכט וישפחות און צו דינקטין: (ה) והי און עס איז גייען דר

בְּעֵינַי לִקְרָא דְרוֹר אִישׁ לְרַעְהוּ וּתְכַרְתּוּ בְּרִית
לְפָנַי בְּבֵית אֲשֶׁר-נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: מ וְתִשְׁבּוּ
וּתְחַלְלוּ אֶת-שְׁמִי וְתִשְׁבּוּ אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת-שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר-שָׁלַחְתֶּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם
וּתְכַבְּשׁוּ אֹתָם לְהוֹיֹת לָכֶם לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת:
לְכֹן כֹּה-אָמַר יְהוָה אֲתֶם לֹא-שָׁמַעְתֶּם אֵלַי
לִקְרָא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרַעְהוּ הִנְנִי קֹרָא
לָכֶם דְרוֹר נֹאם-יְהוָה אֶל-הַחֹרֵב אֶל-הַדֶּבֶר וְאֶל-
הָרֶעִב וְנָתַתִּי אֲתֶכֶם לְזֹעֶה לְכָל מַמְלֹכוֹת הָאָרֶץ:
י וְנָתַתִּי אֶת-הָאֲנָשִׁים הָעַבְרִים אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר
לֹא-הִקִּימוּ אֶת-דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי
הַעֲגֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו:
יב שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַפְּרָסִים וְהַכְּהֹנִים
וְכָל עַם-הָאָרֶץ הָעַבְרִים בֵּין בְּתָרֵי הַעֲגֹל:
יג וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֲבִיהֶם וּבְיַד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם

ס' זעורה קרי

נִינְעוֹן, אֹנֶה הָאֵב דִּיר גִּינְאָמֶס עַר נָאֵל בִּי דִיר אַרְבַּעֶסֶן גָּאָר אִינִי גָאָר, אֹנֶה עַר הֶס אַפְנֵאֲרָבֶשׁ דָּס יֹאחֵר אֹנֶה דוֹ הָאָמֶס אִים פְּרִי
גִּילְאִין אֹנֶה אִיצֵט דִּינֶס עַר שׁוֹינִי בִינִי אַרְבַּעֶס, אֹנֶה דוֹ הָאָמֶס אִים צוֹ גִּעְנוֹמֶסֶן מִיִּשְׁאֲרָקִים מִן מִין אַרְבַּעֶס, וְעֵסֶס אִיצֵט וְעֵתָן
דָּעֶס שְׁטָרָאָה נִיִּס דוֹ עֵסֶס הָאָבִין, דָּס גִּעְלִינֶע זָאגֶס דָּעֶר גָּבִיא, נָאם הָאָם אַרְבִּין גִּעְלִינֶעס דִּיא יִירִין אִין אַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֹלִי
אֶלְאָנֶר וְהָאָם אִין אִיר אִין נִינְעוֹן אֶלֶס נִינְעוֹן אֶלֶס גִּעְנוֹמֶסֶן וְהָאָם אֶלֶס גִּעְנוֹמֶסֶן דָּאָרָה אֹנֶה וְיִיל הָאָבִין, גִּס גִּעְנֶען אַבֶּר נִינְעוֹן מִלִּל מִקְנֶשֶׁן וְהָאָם

פירוש ע"מ

גִּיפְאֶלְנֶס גִּקְרָא צוֹ רֹפְעֶן דְרוֹר פְּרִי אִישׁ אִישְׁלִיכְעֶר
מִעְנֶשׁ צוֹ נִין חֶבֶר וְהָאָם עַר אִין בִּי אִים אֶקְנַעְכֶּם
וְתִכְרְתּוּ אֹנֶה אִיר הָאָם בֹּרֶת בְּרִית גִּינְעוֹן לְפָנַי פֹּאָר
מִיר בְּבִיה אִין דָּעֶס הוּיִו וְהָאָם בִּינִי נִאֲמַעֶן אִין אוּיָה
דָּעֶס אִין גִּעְרֹפֶען מִינֶס מִעֵן אִין בִּית הַמִּקְדָּשׁ:
(ס) אֹנֶה הִינֶס וְתִשְׁבּוּ הָאָם אִיר וְיִדְעֶר גִּינְעֶרְמ
וְתִחַלְלוּ אֹנֶה אִיר הָאָם פֹּאָר שְׁוֹעֶכֶם אֶת שְׁמִי מִין
נִאֲמַעֶן וְתִשְׁבּוּ אֹנֶה אִיר הָאָם אֹמֶס גִּינְעֶרְמ אִישׁ
אִישְׁלִיכְעֶר מִעְנֶשׁ וִינִי גִנְעֶכֶם וְאִישׁ אֶת שִׁפְחָתוֹ אֹנֶה
אִישְׁלִיכְעֶר מִעְנֶשׁ וִינִי שִׁפְחָה אֲשֶׁר וְהָאָם אִיר
הָאָם וִינִי גִינְעֶכֶם אֹנֶה אִיר הָאָם גִּינְעֶשׁ צוֹ
וִינְעֶר וְיִדְעֶן תִּכְבְּשׁוּ אֹנֶה אִיר הָאָם וִינִי וְיִדְעֶר
בִּאֲצֻנְגֶּען לְהוֹיֹת צוֹ נִין צוֹ אִיָּה צוֹ גִנְעֶכֶם אֹנֶה
צוֹ דִּינְקֶסֶען: (י) לְכֹן דְרוֹם כֹּה אֹוִי הָאָם נָאֶם
גִּינְאָמֶס אֶתֶס אִיר הָאָם נִיִּס צוֹ גִינְעֶרְמ צוֹ מִיר
גִּקְרָא צוֹ אֹוִס רֹפֵעַ דְרוֹר פְּרִי אִישׁ אִישְׁלִיכְעֶר
מִעְנֶשׁ צוֹ נִין בְּרוֹדְעֶר וְאִישׁ אֹנֶה אִישְׁלִיכְעֶר
מִעְנֶשׁ צוֹ נִין גִּינְעֶלִין דְרוֹם תִּנִּי וְעֵל אִיָּה אִיָּה
אֹוִס רֹפְעֶן פְּרִי מִן מִיר בְּרוֹדְעֶר גִּלְיָה וְיִי אִיָּה
בֵּין אִיכְעֶר אִיָּה נִיִּס מִין הָאָר מִצִּיל צוֹ נִין אִיָּה
מִן פֹּרְעָנִיּוֹת אֹנֶה אִיר נִעֵם וִינִי הַפְּקָר אִי צוֹ
דָּעֶר שְׁוֹעֶרְד מִן דָּעֶס שְׁוֹנָא אִל תִּכְרֶר צוֹם מִאָרְד
וְאִי אֹנֶה צוֹם הַוְנְעֶר וְנָתַתִּי אֲתֶכֶם אֹנֶה אִיָּה וְעֵל

והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: יד ואת צדקתו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל העלים מעליכם: וס הנני מצוה נאם יהוה והשבתים אל העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין יושב: וס כה אמר יהוה אלהי בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתיו: גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאם מפתח מזרעו משלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב בראשוב את שבותם ורחמתיים:

סחיתור ו סאשיב קרי

האבין גיס גנקעם דערמאנן דאס פילע נוסס און נעמען גיטאבין ווי דער פסוק נאנט וישלח וישלח וישלח. דאס וידן נעמען פסעס גיטאבין האבין ויידא פארלאזן נאם, תאם נאם ויידא נעמען נאם, ווי דער פסוק נאם ויידא ויידא אהרן. ווען ביין ברודער וועט ארעס ווערן, און ווערן די ארעסות האם ער זיך פארקויפט פאר אקנעקס, האם נאם גיטאבין דער קנעקס ואל פארקויפט ווערן נאר אויף זעקס יאהר, דעם ויבעסין יאהר ואל ער ארויס גיין פריי, ווייל אין דאס זעקס יאהר וועט דער קנעקס פערמאכטן וויא שלעכט עס איז צו זיין אקנעקס ביי אקנעקס, עס איז אים בעסער ער זאל דינען נאם וועט ער צוריק האבן אלע נוסס וויא פריער, די שרים וואס האבן געהאט יידישע קנעקס האבן ויידא פריי נעמאכט צו די זעקס יאהר וויא נאם האט גיטאבין, און דער קנעקס האט שוין אקנעקט צוריק דינען נאם, און נאם איז שוין צו פרינען גיטאבין, איצט נעמען געקוקט די שרים און האבן געהאט די קנעקס און האבן ויידא אונזעם נעמען פון צו דינען נאם גאר ויידא ואלדן גיין צו זייער ארבעט, דריבער איז נאם ביין גיטאבין אויף די זאך און האט גיטאבין מיט וועלכע שפראך ער וועט ויידא שפראכן, וויא עס שפייט אין דאס ווייטערדיגע פסוקים:

פירוש ע"ט

פון אייה. היינט ווער איך אייה געבן אין ווייערע הענט דען ויידא וועלן ווידער קוקען צו אייה: (סח) הנני נון איך וועל גיבטען נאם יי ונאנט נאם ונשיבותים און איך וועל זיי ווידער אים קערין צו דער דאזיגער שפאט ונלחמו און זיי וועלן אויף איר מלחמה האלטן ויידא און ויידא וועלן זיא באצונגן ויידא און זיי וועלן זי פאר ברענגן אין פייגער וואו און דא שטעט פון יהודה וועל איך געבן וויסט עס וועט גיטאבין אין איר גיס ויצין:

און כדי די הפטרה ואל זיך אים לאזן מיט גחמה האבן דא חו"ל גישטעלט געליכע פסוקים פון גחמה פון דעם פריערדיגען קאפיטל:

(סח) כה אמר ה' אזוי האט נאם גיטאבין אס דאס איז דאך גוט מיגליך אז עס זאל גוט מקוים ווערן דער ברית וואס איך האב גימאכט מיט קאם און נאכט אז אישליכעס זאל זיין אין ויין צייט, און אויף דאס איז גוט מיגליך אז עס זאל בטל ווערן וטקת דא גינען פון היקער און ערד און עס זאל זיין נא שטתי גלייך וויא איך

לחם קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומוזמר ה' מלך נאות לבש לו מזמור שיר דיומ השבת וה' מלך יל"מ דברו משנה והלכה מסדר מהרות שהול נגד היסוד כמיתא היום:

[ח] פרה. וחזר לשמרו: [כ] שאם נפלו. ולפיכך חייבין שמה יפלו. וק' לפי לא ילכו בנדים ג"כ מה"ע ושור עד שנתחב למשקין עמלים נחוש לשאר טומאות שנגשו בסנדל ושור למח אחר המקדש ולא הטנוג והמזה לפיכך יל' דלא. חזו לשאר משקין אלא למי הקדוש שמה יפלו על הסנדל כשעת הקדוש ויפלו כהי"ס הדעו ויעמלו הסנדל ויעמלוהו ויזון שכן לא חשו ללכוש בנדים כשעת הקדוש מפני שאפשר להזהר משא"כ בסנדל. ה"ר"א. ועמ"פ: (ה) ואפי' הס טהורים לקדש הם עמלים לגבי חטאת

פרק ח א שנים שהיו שומרים את השוקת. שנתמלא לחטאת: פהר. אותו שנתמלא סהר מסומאחו: ונממא שני. היינו חכירו שהיה סהר: כשרים. המיס שנסוקת: עמד ועשה השני מלאכה. עמד הראשון ממלאכתו וכל השני ועשה מלאכה חתמיו: ב נממא וממאהו. נממא הסנדל וממא חת האדם לחטאת שכלים שנטמאו במשקים מעמלים את האדם לחטאת שאין מונין ראשון ושני בחטאת כדחנן לקמן (פ"י מ"ו) חף על פי שסם נפלו המשקים הללו על כשרו סהר שסעור לפיה חס נגעו משקין סמלים ככשרו הוא

פרק ח א שנים שהיו שומרים את השוקת. נממא אחד מהם כשרים מפני שהן ברשותו של שני. [ח] מהר ונממא שני כשרים מפני שהן ברשותו של ראשון. נממא שניהן באחת פסולין. עשה אחד מהן מלאכה כשרין מפני שהן ברשותו של שני. עמד ועשה מפני שהן ברשותו של ראשון. עשו שניהן באחד פסולין: ב המקדש מי חטאת לא ינעול את הסנדל [כ] שאם נפלו משקין על הסנדל נממא וממאהו. הרי הוא (נ"א זה) אומר מממאך לא ממאוני ואתה ממאתני. נפלו משקין על כשרו סהר. נפלו על כמותו נממאת וממאתו הרי זה אומר מממאך לא ממאוני ואתה ממאתני: ג השורף פרה ופרים. והשולח את השעיר מממא בנדים. פרה כמור כמו שהיה לכד חס נגעו כידיו לפי שהמשקין סמלים (ה) מעמלים את הידים וגבי טהרת חטאת קי"ל דחס נממא ידיו נממא גופו: מממאך לא ממאוני. משקים שנטמאו את הסנדל לא היו יכולים לסמא הסהר לחטאת חס נגעו ככשרו כדחמין והסנדל הכא מכחם מעמלו: ג השורף פרה. אדומה:

שאם נפלו משקין על הסנדל נממא נוארם אז סם נעמא ארויף גינאקסין נוערין אביסול נואקער פון דיא פרה אדומה אויף דעם שוך נועמ דער שוך קמא נוערין נפסאחי נועמ דער שוך קמא זיין דעם קענקש ברי הוא איפער זאגט דער קענקש צום שוך ספסאך לא ספסאני דיא נואקער וואס האבין דיה קמא גינען. אז זיא וואלקטין ארויף גינאקסין גינאקסין אויף מיר. וואלקטין זיי מיה נים קמא גינען ואתה ספסאני אונ דו וואס דו ביזמ קמא גינאקסין פון די נואקער האקטו מיה קמא גינען נפיו משקין על כשרו אויב דיא נואקער פון די פרה אדומה איז ארויף גינאקסין גינאקסין אויף זיין לייב סהר איז ער סהר נפיו על כשרו אויב די נואקער פון דיא פרה אדומה איז ארויף גינאקסין גינאקסין אויף זיין קלייד נפסאח נועמ דער קלייד קמא נפסאחי אונ דיא קלייד איז קמא דעם קענקש וואס גייט אין איד ברי זה אומר זאגט דער קענקש צו די קלייד ספסאך לא ספסאני דיא נואקער וואס האבין דיה קמא גינען. אז זיא וואלקטין ארויף גינאקסין גינאקסין אויף מיר. וואלקטין זיי מיה נים קמא גינען ואתה ספסאני אונ דו וואס דו ביזמ קמא גינאקסין פון די נואקער. האקטו מיה קמא גינען: ג השורף פרה דער קענקש וואס פאר-קרענט דיא פרה אדומה יפרים אונ דער קענקש וואס פארקרענט אלע פרים וואס דארפין נוערין פארקרענט אלע שעירים וואס דארפין נוערין פאר-קרענט והמשנה את השעיר אונ דער קענקש וואס פירט אונעק דעם שעיר לעזאזל ספסא בנדים דיא אלע קענקשין וענען קמא ויערע קליידער וואס זיא גינען אין זיי אגניקאהן פרה דיא פרה אדומה

פרק ח א שנים שהיו שומרים את השוקת צנוייה קענקשין האבין געהיט דיא קאקעטע נואקער וואס איז אן גישעפט גינאקסין צו די אש פון די פרה אדומה נפסא אחד מהן אונ איינער פון זיי איז קמא גינאקסין גשרים וענען די נואקער קשר ספני שהן ברשותו של שני נוייל דיא וואקעטע וענען געקליבען אין דעם רשות פון דעם אנדערין שומר וואס ער איז סהר פהר דער דער נאך איז דער קמא גינאקסין סהר. אונ איז געקוקען היקען דיא נואקער נפסא שני איז דער אנדערער שומר קמא גינאקסין גשרים וענען די נואקער קשר ספני שהן ברשותו של ראשון נוייל זיי וענען איצט אין רשות פון דעם ערשטין שומר וואס ער איז סהר נפסא שניהם באחד אויב ביידע שומרים וענען גלייך קמא גינאקסין מיט איין מאהל פסיון איז דיא נואקער פסול. אויב ביידע היקערס וענען גינען סהר. גאר עשה אחד מהן מלאכה איינער פון זיי האט גיטאהן אקלאכה כשרין איז די נואקער קשר צו שפריקען מיט זיי אויף אקמא ספני שהן ברשותו של שני נוייל זיי וענען אין דעם רשות פון אנדערין שומר עמד דער ערשטער שומר האט זיך גישעלט היקען אונ האט אויף גיהערט צו מאהן אקלאכה ועשה השני מלאכה האט דער אנדערער שומר גיטאהן אקלאכה כשרין וענען די נואקער קשר ספני שהן ברשותו של ראשון נוייל זיא וענען אין דעם רשות פון ערשטין שומר עשו שניהם באחד אויב ביידע שומרים האבין גיטאהן אקלאכה אין איין מאהל פסיון איז די נואקער פסול: ב הקנש מי חטאת דער וואס שים ארויף די אש אויף די נואקער לא ינעול את הסנדל נאל ער נים אן מאהן דיא שיה נאר ער זאל גיין באקוועם

ופרים. הנשרפים כגון פר יו"כ ופר כהן משיח ופר העלם דבר של זכור: מטמאים בגדים. דכחלא כתיב יכנס בגדיו ולא שנה בגדים שהוא נוגע. וה"ה לכל שאר כלים ללא ממעטי חלל אדם וכלי חרס כללד הוא שאין מטמאין חס נוגעים בהן: ופרה ופרים עצמן ושעיר המשתלח. חס נגשו כנגדים הרי הן טהורים והיו דאמרן ליה כנגדים לאדם מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: דר האובל מנבלת עוף טהור.

פר"מ: [ג] ופרים. וה"ה דה"מ [ג] ופרים ושעיר וכן שעיר יו"כ [ד] בגדים. חסל חולין ומשקין פרה ופרים מטמאין [ג] ופרים ושעיר המשתלח עצמן אינן מטמאין [ד] בגדים. הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: דר האובל מנבלת העוף טהור והיא בבית הבליעה מטמא בגדים ונבלת עצמה אינה מטמאה בגדים הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: ה' כל ולד הטומאות אינו מטמא כלים אלא משקה. נטמא משקה טמא. הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: ו אין כלי חרס מטמא חבירו אלא משקה. נטמא משקה טמאני: הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: ו כל הפוסל את התרומה. מטמא את המשקין להיות תחלה. לטמא אחד כראשון ושני מטמא כלים גזירה משום משקה וזוהי כגון רוקו וזכור ומימי רגליו שהן אב הטומאה: ו אין כלי חרס מטמא חבירו. שאין כלי חרס נטמא אב הטומאה לעולם. ואין כלי חרס מקבל טומאה חלל מאב הטומאה. אלא שאין כלי חרס מטמא חסר: אלא משקין. אכל מטמא הוא משקין והמשקין חוזרים ומטמאים חבירו גזירה משום משקה וזוהי כדאמרן: ו כל הפוסל את התרומה. כגון ידים שניות עשויות משקין תחלה לעמל חולין

פר"מ: [ג] ופרים. וה"ה דה"מ [ג] ופרים ושעיר וכן שעיר יו"כ [ד] בגדים. חסל חולין ומשקין פרה ופרים מטמאין [ג] ופרים ושעיר המשתלח עצמן אינן מטמאין [ד] בגדים. הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: דר האובל מנבלת העוף טהור והיא בבית הבליעה מטמא בגדים ונבלת עצמה אינה מטמאה בגדים הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: ה' כל ולד הטומאות אינו מטמא כלים אלא משקה. נטמא משקה טמא. הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: ו אין כלי חרס מטמא חבירו אלא משקה. נטמא משקה טמאני: הרי זה אומר מטמאין לא טמאוי ואתה טמאני: ו כל הפוסל את התרומה. מטמא את המשקין להיות תחלה. לטמא אחד כראשון ושני מטמא כלים גזירה משום משקה וזוהי כגון רוקו וזכור ומימי רגליו שהן אב הטומאה: ו אין כלי חרס מטמא חבירו. שאין כלי חרס נטמא אב הטומאה לעולם. ואין כלי חרס מקבל טומאה חלל מאב הטומאה. אלא שאין כלי חרס מטמא חסר: אלא משקין. אכל מטמא הוא משקין והמשקין חוזרים ומטמאים חבירו גזירה משום משקה וזוהי כדאמרן: ו כל הפוסל את התרומה. כגון ידים שניות עשויות משקין תחלה לעמל חולין

אדוקה פרים און די אלע פרים וואס ווערן פאר-
ברענט ווערן געשטעלט און דער שיעור וואס ווערט
אונזער געשיקט לעצאל געצט ווי אליין אינן שפאטן
בגדים ווערן גיט מטמא דיא קליידער וואס וויא
רייען אן די הרי זה אומר וואס וואס וואס
מענטש שפאט די וואס האבן דיא מטמא גיווען
נדי אלע פרים און פרה און שעיר המשתלח או
זי וואלטן אונז אנגעריקט יא שפאטן וואלטן זיי
אונז גיט מטמא גיווען וואס און די וואס די בויז
טמא גיווארן ווייז די האסט ויך אן געריקט אן
דיא פרים אדער אן דיא פרה אדער אן שעיר
המשתלח שפאטן וואלטן אונז יא מטמא וויין:
ד האבן מנבלת העוף טהור או איינער עקט אעוף
וואס מען מעג אים עסין נאר ער איז געפיינעקט
וואס בבית הבליעה שפאטן בגדים דיא קליידער וואס
ער גייט אן גיטאקן ווען ער שלינגט אראפ דיא
גבלה ווערן גיווארן טמא דורך דעם מענטש
וואס ער ער איהן שפאטן בגדים אויב די גבלה אליין
ריקט אן קליידער ווערן די קליידער גיט טמא
הרי זה אומר וואס וואס וואס וואס וואס וואס
דער וואס האט דיא מטמא גיווען ודיא שטיקול
גבלה או ער וואלט מיה אן געריקט יא שפאטן
וואלט ער מיה גיט מטמא גיווען וואס און די
וואס די בויז טמא גיווארן פון די גבלה שפאטן
וואלט מיה מטמא וויין: ד' די וואס האט אעוף
קליידער פון די טומאה. ודי טומאה אליין אשער
אדער אנבלה הייבט אב הטומאה. דער פאטער
פון די טומאה. און די וואך וואס וואס וואס
שרץ אדער די גבלה הייבט וואס וואס וואס
קינר פון דיא טומאה איז שפאטן בגדים דער וואס
הטומאה קען גיט מטמא וויין דיא פרים וואס ווי
רייען אן אלא שפאטן נאר או דער וואס וואס וואס

מטמא

וידים ענמן שנגעו באוכלי (ב) חולין סהורים שאין שני עושה שלשים בחולין: חוץ משובל יום. שלא העריב שמו
שאל"ס שהוא פוסל את התרומה אינו מעמל המסקין להיות תחלה. ואפי' משקין של תרומה (ג) אם נגע בהן ס"י
אין אלא פסולים בלבד לא עמלים: ד' כל הימים במקוה. לכל הקד מילי דקתני כסיפא וגם אין מעהרין בוחלין
דאין מקוה מטהר בוחלין אלא מכוונסין דכתיב אך מעין מעין מטהר בוחלין ואין מקוה מטהר בוחלין: ופסולין לזבח.

ד' ב' מי מים חיים דכתיב: ורמז את בשרו במים חיים: ולמצורע. דכתיב אל כלי חרס על מים חיים: ולמי חמאת. דכתיב מים חיים אל כלי: הים הגדול במקוה. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול דכתיב

משתעי קרא כמעשה בראשית ששם נקוו כל מימי בראשית: ולא נאמר ימים. כללון רבים: אלא מפני שמעורבים בו מיני מים הרבה. שכל החלים הולכים אליו: ר"י אומר כל הימים. ויש הגדול תורת מעין עליהן לעין שהן: מטהרין בוחלין. מפני שהחלים הולכין ווחלין עליהן אכל פסולין הן לתורת מים חיים (ד) שכתוב קוראן מקוה. והלכה כר"י: מ' מים המוכים. המזיקין (ה) כגון שהן מלוחין ופושטין: פסולין. למי חמאת:

מטמא ויין איינא. אויב דיא משקה ריקט אן תרוקה נוערט דיא תרוקה טמא. אונ אויב דיא תרוקה נועט אגריקען אנדערע תרוקה נועט די אנדערע תרוקה נוערין פסול ופסול אהר אונ דיא משקה מאכט פסול איינא. אויב די משקה ריקט אן חולין נוערט דיא חולין פסול וטמא היינט אונ זיא קען מטמא ויין איין אנדערין. אונ פסול היינט אונ זיא איז נאר טמא פאר זיך אונ קען נישט מטמא ויין איין אנדערין. חוץ משובל יום נאר אונ איינער איז טמא אונ איז זיך מובל אונ איידער דיא ווען גייט אונטער. אונ ער ריקט אן תרוקה נוערט זיא פסול. אונ אונ ער ריקט אן משקה נוערט זיא אויך נאר פסול אונ קען נישט מטמא ויין איין אנדערין דריי יום אונ די תרוקה נאם איז טמא גינארין פון די משקין זאגט צו די משקין פפסאיד די הענט נאם האבין דיה מטמא גינען לא פפאיד אונ דיא הענט וואלטין מיה אן ריקען וואלטין זיי מיה נישט מטמא גינען זיי וואלטין מיה נאר פסול מאכין נאכה אונ דו משקה נאם דו ביזט טמא גינארין פון די אוקינוואשענע הענט פפאיד וואלטין מיה קענען מטמא ויין וואג דיא חולין נאם נענען פסול גינארין פון די משקה זאגין צו דיא משקה דיא הענט נאם האבין דיה מטמא גינען אונ זיי וואלטין מיה אנדערע וואלטין זיי מיה נישט פסול מאכין אונ דו משקה נאם דו ביזט טמא גינארין פון דיא הענט נאלסטו מיה קענען פסול מאכין: ח' גי' תמים פסקה אלע ימים האבין דעם דין אזוי וויא אמקוה שגאט ווארם עם שמיים אין פסוק ויטקנה הפים קרא ימים נוערט מקנה גערופען ים אונ ים נוערט גערופען מקנה דגרי רבי מאיר אונ זאגט רבי יהודה אייר רבי יהודה זאגט ים הגדול פסקה דער גרעסטער ים פון דער נועלט האט דעם דין וויא אמקנה אבער נישט אנדערע ימים. ווארם דאס נאם עם שמיים אין די תורה. קרא ימים. מיינט

ה'ר"מ ועמ"ס: (ב) כלו מאלו: (ג) היינו לכ"ע אכל לחמים דפי"א מ"ד אפי' דקדוש נמי: (ד) שהרי אינם נובעים בלכך מסתבר עפי' מה שהכתוב קוראן מקוה היינו לפסולן ממ"מ חיים. חו': (ה) ובגמ' י

מ' מים המוכים. המזיקין (ה) כגון שהן מלוחין ופושטין: פסולין. למי חמאת:

מען דעם גרעסטן ים נאר פאר וואס רופט מען דעם גרעסטן ים. ימים. דער ווארט ימים איז דאך טייטש פיל ימים. האט דאך ברארשט שטיין ים. וואס דאס מיינט מען איין ים. זאגט די משנה יא נאמר ימים דריבער רופט מען דעם גרויסן ים ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה נוייל אין דעם גרעסטן ים איז דא וואסער פון אלע ימים. ווארם אלע ימים קוקען אריין אין דעם גרויסן ים דריבער נוערט ער גערופען ימים. פיל ימים רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט גי' תמים פסקה דעם דין וויא אמקנה פסקה דעם גרעסטער ים אויך נענען מטמא מענטשן פון ויין טמא נוען די וואסער גייען נאכט דיא וואסער פון ים האט זיך פאר שפרייט אויך דעם גרעם אפילו אין די וואסער איז נישט דא פערציג קאה פארנאמלעט אויך איין ארט מעג מען אין זיי מובל ויין. דער דין איז אמקנה איז אנדערש נישט מטמא סיידן דיא וואסער איז אין אגרום נאם דיא גרוב איז ארייל די גרייט אונ ארייל דיא זייגן אונ דריי איילין די טיף. צו זאמען איז די וואסער פערציג קאה. אונ אקנואל איז מטמא אפילו עם איז נישט דא פערציג קאה וואסער אונ אפילו ער איז נישט מובל אין דעם קנואל נאר אין דיא וואסער נאם רינט פון קנואל איז אויך דעם קנואל אונ קעגן דער נאך האט דער ים דעם דין ווי אקנואל. נוייל די קנואלין ציהען זיך אריין אין דעם ים. אבער דער ים אריין איז נישט אקנואל. דריבער יססין איז די וואסער פון ים פסול ימים צו אונ ופסוקים אונ צו קרעציע. אונ אונ אונ אמצורע טארין זיך נישט מובל ויין אין ים. נוייל זיי מווינ זיך מובל ויין אין אקנואל ויגדש פון מי חמאת אונ קען טאר נישט נעמען וואסער פון ים אריין צו שיטען אין ויין די אש פון די פרה ארוקה. נוייל צו די אש פון דיא פרה ארוקה דאך מען אויך וואסער פון אקנואל: מ' תמים המוכים פסולין וואסער נאם נענען

מים המכזבין. המוסקין כמו אשר לא יכזבו מימיו: פסולין. דמים חיים בעינין: אחד בשבוע. אבל אחד כיוכל (ו) שפיר מיקרו מים חיים: בפולמסיות. חילול' של גייסו' שמתין ומקלקלין כהן: ובשני בצרון. שנים של עזרת גשמים: רבי יהודה פוסל. אפי' אותן שאין מכזבין אלא בפולמסיות ובשני בצרון ואין הלכה כרבי יהודה: י מי קרמיון ומי פיגה. נהרות שכל"י הן: מי בצים. לשון היגה נומא בלא בלא כלומר מים שחומר וטיט מעורב בהן ורחמנא

מוזקין וימי המוכים כדגש ככ"ף: (ה) המלוחים כו'. משום שיש לו שם נזיל ככ"ף: (ו) וק' דלוחין שנים שנים הסובע ליוכל מה חסא עליהן ולסון הכ"ס לשנים רבות יותר משבע ונ"ל דר"ל דכל שכן יותר ונ"ל מקרי שנים רבות: (ז) ועוד לפי שאין דרסין מחמת שתערבין בלגמים ואין חיותן חיות גמור. חו': (ח) אדם. דהוי כמו המפנה

אלו הם המוכים (ה) המלוחים והפושרים. המים המכזבים פסולין אלו הם המים המכזבים. המכזבים אחד בשבוע. המכזבים בפולמסיות ובשני בצרון כשרים ר' יהודה פוסל: י מי קרמיון ומי פיגה פסולין. מפני שהם מי בצים. מי הירדן ומי ירמוך פסולין. מפני שהם מי תערובות. ואלו הן מי תערובות אחד כשר ואחד פסול שנתערבו. שניהם כשרים ונתערבו כשרין רבי יהודה פוסל: יא באר אחאב. ומערת פמייס כשרה. המים שנשתנו ושנוין מחמת עצמן כשרין. אמת המים הבאה מרחוק כשרה. וכלכך שישמרנה שלא יפסקנה (ו) אדם רבי יהודה אומר הרי היא בחזקתה ומותרת. באר שנפל לתוכה חרסית או ארמה ימתין לה עד שתצל

הוא והא קמ"ל דמים חיים הן: ומערת פמייס. מערה הממול' לעיר דן שמש ירדן ונאל' וכל' ישמעאל קורין לכן פמייס: רבי יהודה אומר הרי היא בחזקתה ומותרת. ואין הלכה כרבי יהודה: עד שתצל. עד שיחזרו המים ללולים כדמטיקרא ואין הלכה כרבי ישמעאל:

וענין גיט גומ' צום מדיקען וענין פסול צו דיא פרה אדוקה אלו הם המוכים די נואסער וענין גיט גומ' צום מדיקען המלוחים גיטאצענע והפושרים אונ' ווארעמע תפיס הקבצים פסולין נואסער פון אזוי אקנואל נואס ווערט אקמאל אויסקעמדיקונג אוי פסול אלו הם תפיס הקבצים דאס הייבט אקנואל נואס די נואסער מדיקונג אויס הקבצים איד' בשבוע או עס פעלט נואסער אין קנואל אין מאהל אין זיבען יאהר הייבט דאס גיט אקנואל. אבער המכזבים בפולמסיות אויב אח' מדיקען פון דעם קנואל פעלט אין אים נואסער ובשני בצרון אונ' אין איהר נואס אין דא ווייניג רעגין פעלט אויך נואסער אין דעם קנואל כשרים די נואסער פון די ביידע ערליי קנואלין וענין כשר רבי יהודה פוסל רבי יהודה ואגם די נואסער פון די ביידע ערליי קנואלין וענין אויך פסול: י מי קרמיון ומי פיגה פסולין די נואסער פון דעם טייך קרמיון אונ' די נואסער פון דעם טייך פיגה וענין פסול צו דיא פרה אדוקה מפני שהם מי בצים נוייל דיא נואסער איז נישט ביין זיי וענין אויסקעמישט מיט גיים מי מירב די נואסער פון ירדן ומי ירמוך אונ' די נואסער פון טייך ירמוך פסולים וענין פסול צו דיא פרה אדוקה מפני שהם מי תערובות נוייל אין זיי אריין געמישט נואסער נואס איז פסול: ואיזו מי תערובות דאס הייבט צו מישט נואסער איד' כשר ואחד פסול שנתערבו אין קריגול כשרה נואסער אונ' אין קריגול פסולה נואסער נואס וענין צו מישט ניווארין. איז פסול צו דיא פרה אדוקה שנייה כשרים ונתערבו ביידע קריגולאך נואסער וענין גיטען כשרה אונ' זייא וענין צו מישט ניווארין

כשרים וענין זיי כשר צו די פרה אדוקה רבי יהודה פוסל רבי יהודה ואגם אפילו ביידע ערליי נואסערין וענין כשרה אויב זיי וענין צו מישט ניווארין וענין זייא פסול צו דיא פרה אדוקה: יא באר אחאב דער כרונען פון אחאב המלך ויפסד פמייס אונ' דיא נואסער פון דעם קעלער נואס איז ביי די שטאט פמייס כשרה די נואסער איז כשר צו דיא פרה אדוקה תפיס שנתערבו נואסער נואס וייער קאלער איז געגנערט ניווארין ושינוי תפיס ענין אונ' זייא וענין געגנערט ניווארין פון זיך אליין כשרין וענין זייא כשר צו דיא פרה אדוקה אמת תפיס הבאה מרחוק אקנואל נואסער נואס ציהט זיך פון אנווייטן ארט עס גייט אלענגע ריגע פון קנואל ביז דעם ארט כשרה דיא נואסער נואס ער שעפט אן פון דיא ריגע איז כשר צו דיא פרה אדוקה ובגד שישכנה שאל יפסקנה אדם נאר ער נאל היטען או אקענקש ואל גיט פארשטעלין די ריגע אין מיטען. נוארם או דיא ריגע וועט אין מיטען פארשטעלט ווערין וועט דאך די נואסער נואס אין ענדע ריגע גיט זיין קנואל נואסער כרי יהודה אומר רבי יהודה ואגם הרי היא בחזקת מיתר אפילו ער היט גיט מעג ער אויך געמען נואסער פון די ענדע ריגע צו די פרה אדוקה. נוארם מיר זאגין מן התם האם מען די ריגע גיט פאך-שמעלט אין מיטען. סידין ער ווייס גענוים אז מען האט איר אין מיטען פארשטעלט. מאר קען גיט געמען נואסער פון די ענדע ריגע נאר שפני תיבת תפיס אז עס איז אריין גיפאלין אין אברונען שעקלאך או אדמא אדער ער יאפין נח ער שפני נאל ער נוארמין ביז דיא נואסער וועט

ד"ר ישמעאל ד"ע אמר אינו צריך [ו] להמתין :

את המעין דספ"ו : [ז] להמתין .
ול"ד לנ"י בליס שבטענן הס
מעורבים כ"ל :

תועט קלאהר ווערן נאכדעם וועט גרענען
פון די וואסער צו די פרה אדומה דבר רבי ישכאל
אזוי זאגט רבי ישכאל רבי עקיבא אומר רבי

תוספות

גמרא נדה דף י"ז ע"א

ר' זצ"ל

שורפן חסיד. דלויבא למויטש שטא
יחגלו ובערויך ערך שלש
פירש שטרייט פטורן מווקא לארס
וכן כל דבר הבא מן הארס כדאמר
בס"פ כלל גדול (דף ע"ה) גבי
ד"ס הנדס איידי דחלש"ל מלנשי
לשונא ולכך הוא חסיד שמחמיר
לשורפן ואף על גב שמויק לו :

חסיד. חסיד עדיף מלדיק כקובינר איזט למישה דהדרי ומגלו: וייתקן. תלמי: בעלי ראות. הש יותר מדלי שיש להס שרן כמחוס כדלמר כחכות:	ת"ר ג' דברים נאמרו בצפרנים שורפן חסיד קוברן צדיק וורקן רשע והמקין דם ומשמש מסתו דאמר רב מקין דם ומשמש מסתו הווין לו בנים ויתקון הקוץ שניהם ושמשו הווין להו בנים בעלי ראות. אמר רב ולא אמרן אלא דלא שעים מידי אבל שעים מידי לית לן בה:
--	---

קנו רבנן ריא רבנן האבין גילערוגטן שלשה דברים
נאמדי בצפרנים דריי ואבין איז גיאונגט גיטארין
בוי ריא געניג שולן הייד דער וואס פאןברענט
די געניג איז ער אהסיד קובן צדיק דער וואס
בגראבט וויי איז אצדיק וויבן דשע דער וואס
טארקט וויי אנוועק איז אדלשע והפקין דם וכשש
פסחא אונ דער קענטשט וואס מען האט אים
גיגעניגט אדער עס זאל אפגיין פון אים אביסל
בלוט. (אנדערע האט ער קוששט המטה גיטוען,
איז אסקנה דאסער פון ווארשם דער פאגא האט
גיאונגט פון דם וכשש פסחא דער קענטשט וואס
מען האט פון אים אפגעשפריצט בלוט פון

זוהר יתרו דף ס"ח ע"א

הא חזי בכל שיתא יומא דשבתא כד מטא שעתא ללולתא דמנחה **ללא** תקיפא שלטא וכל דינין מתערין אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן ללולתא דמנחה רשוו דרעיון אשתכח ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה וכל דינין מתכסיין ומשתבח רשותא וחזו בכלא ובהאי רצון אסתלק משה בניהם מהימנא קדישא מעלמא בנין למנדע ולא ברבנא אסתלק והויא שעתא ברצון דעתיקא קדישא נפק בשמייה ואשתמר ביה בג"כ ולא ידע איש את קבורתו כתיב **מה** עתיקא קדישא עמידא מכל עומירין ולא ידעין עליון ותחתיו אוף הכא האי בשמתא דלתעמר בהאי רצון דלתגליא בשעתא ללולתא דמנחה דשבתא כתיב ולא ידע איש את קבורתו והוא עמיר מכל עומירין דשלמא ודינא לא שלטא ברבנא וכלא תוקליה דמשה :

מן השלשה שפס רשאי תיבות שפע הנאמרים כי נכד ש"ן רומ
לשבת כי השומר שבת כהלכתו נמחשכס דכר ומעט אפי'
מכר עכודס זרס כלוטס מוחלן לו וכולל שמועיל לחקן פנס
הכרית דפסוף דריקא כשיעשה אחר ומעליס עליו כללו קיים כל
החורס כלס וכוחר לריד ליזכר מדכור של חול וקל וחומר מדכור
לסור וזכר מדכרי ככלס דכתיב וזכר דכר ומקומו סוף
מוכרס דכתיב סוף שבת מדכור כי כדכר ה' שמים נעשו
ולאחרי אשר זכינו שר כדכמי הנחלנו השבת. לריד לשכור נס

(א) ישראל שאמר לבכרי לעשות לו מלאכה
זו בשבת אף על פי שעבר וסבין אותו
מכר מרדות מותר לו ליהנות מאותה מלאכה
לערב אחר שימתינ בכרי שיעשה ולא אמרו בכל
מקום שימתינ בכרי שיעשה אלא מפני דבר זה
שאם תאמר יהא מותר מיד שמה יאמר לעבד
לעשות לו וימצא הרבה מוכן מיד ובין שאמר
עד שימתינ בכרי שיעשה לא יאמר לבכרי לעשות
לו שהרי אינו משתכר כלום מפני שהוא מתעבב

לערב בכרי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת :

(א) וישראל שאמר לעשות לו מלאכה זו בשבת
אויב איור האם גיואנט צו אעכרס

מן השלשה שפס רשאי תיבות שפע הנאמרים ריא כריי
ואכין וואס ויי נענען אנהייב ווערשער פון
נוארט שפע ושבת פוזר עננה) ה' נכד ש"ן רומ
לשבת איז דער בעקסער דער ש"ן וואס ער וויינט
אויף די מצוה שבת כי השומר שבת כהלכתו
ידבר ויפגש ווארום דער בעקסער וואס היט שבת
ווי דער דין איז מיט טראכטונג אונ מיט ריידן
אונ מיט מאהן, וער טראכט ניש פון וואקערדיגע
ואכין, גאר פון די הייליגקייט פון שבת, אונ
ער רעט ניש פון וואקערדיגע ואכין גאר פון תורה
אונ מצות, אונ ער טוהט ניש וואס מען טאר
גיס טאהן אים שבת, אפי' ער עבדוה ויהא קאנט
מחלן לו אפילו ער דינט עבדוה ויהא אונ וויא
אנוש האט געדינט, פון דעקסוועגן איז מען
אים מוחל ויבדאי שמועיל לתקן פנס הברית אונ אז ער
נועם היטען שבת נועם געוויס העלפין מען נאל
אים מוחל ויין די עבירות וואס ער האט גיטאהן
מיט דעם ברית קורש דהוא צריקא בשבתא אחי
ווייט דער צדיק האלט די מצוה פון שבתות ופון
ויבעטין טאט ויפגש עליו כאילו גיט פל תורה כלס
אונ מען רעכנט אויף אים גלייך ווי ער וואלט
קנייט גינען דא גאנצע תורה יבית צירי יתד
מכור ש' חזי אונ צום בעקסטין דארף ער ויה
היטען פון וואקערדיגע רייד ופל וחוסר מדכור אסור
אנעלכע רייד וואס מען טאר גיס ריידן דארף
ער ויה געוויס היטען ער נאל וי'א גיס ריידן
שבת ויה מדכרי גלגל דאס האבין דא גביאים
געאסרע דכתיב ודבר דבר ווי עס שטייט אין פסוק
דו ואלקט גיס ריידן שבת דא ואכין וואס דוא
רעדט אונ דער וואכין ויפסקומו הוא מוכרע אונ
דאס ווייטן מיר פון דעם ארס וואס דא יודין
נענען גיבאטין גינארין אויף דעם שבת דכתיב
היא שבת מרבוי ווארום גאט האט אויף גערוהט
שבת גאר פון ריידן כי דכר ה' שפיט געש ווארום
די היטלען ונענען דאך גיבאכט גינארין מיט
דיא רייד פון גאט אונ אז גאט האט גערוהט
שבת האט ער דאך גערוהט פון ריידן ואחרי אשר
זכינו ש' כדכמי הנחלנו השבת נאכדעם וויא מיר
קאבין ויה גינען אז גאט מיט ויינע רחמנות האט אונ גינעפין דעם טאט שבת צירי השבת נס

ער נאל טאהן פון ויינעטוועגן דא מלאכה אונ
שבת אף על פי שעבר ויפין אותו פנות מרדת אפילו
ער האט עובר גינען אויף די רייד פון די חבקים
אונ מען שלאנט אים מלקות, פון דעקסוועגן
מוקר לו ליהנות מאותה מלאכה לערב אחר שימתינ בכרי
שיעשה מען דער יוד הנאה האבין פון די מלאכה
וואס דער עכרס האט גיטאהן, גאר גיס אונ
שבת, גאר מוצאי שבת, אונ ער דארף מוצאי
שבת ווארטין אזוי לאנג אז די מלאכה זאל קענען
גיטאהן ווערין מוצאי שבת פון אנהייב ביו צום
סוף ויהיננו דא מלאכה דארף דארין רייד
שעה, דארף ער ווארטין מוצאי שבת רייד שעה
אין דער נאכט) דא אפילו גלי מקום שימתינ בכרי שיעשה
ווא דא חבקים האבין גינאנט מען זאל ווארטין
מוצאי שבת ביו דא וואך וואלט קענען גיטאהן
ווערין מוצאי שבת אלא מפני דבר זה דאס איז
גינאנט גינארין גאר וועגן די וואך שאם יאמר יהא
מותר מיד אויב דו וועסט ואגין אז מוצאי שבת
באלד וי'א עס ווערט גאר נאכט מען מען שוין
הנאה האבין פון די וואך וואס דער עכרס האט
גיטאהן אונ שבת שמה יאמר לעכרס געשען לו טאכער
וועט ער ואגין צום עכרס ער נאל טאהן די וואך
אונ שבת וימצא הרבה מוכן מיד ער זאל האבין דא
נאך גרייט מוצאי שבת באלד ווי עס וועט גאר
ווערין נאכט זכיון שאמר עד שימתינ אז מיר ואגין
אכער ער טאר גיס הנאה האבין פון דא וואך
אפילו מוצאי שבת ביו ער וועט ווארטין בכרי שיעשה
די וואך זאל קענען גיטאכט ווערין מוצאי שבת דא
יאמר גכרי געשען לו וועט ער שוין גיס ואגין צום עכרס
ער זאל טאהן פון ויינעטוועגן די מלאכה אונ
שבת שהרי אינו משתכר כלום ווארום ער וועט גאר
גיס פארדינען פון דעם וואס דא מלאכה וועט
גיטאהן ווערין אונ שבת מפני שהוא מתעבב לערב
בכרי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת וייל ער דארף
ווארטין מוצאי שבת אזוי לאנג ביו עס זאל
קאבין ויה גינען אז גאט מיט ויינע רחמנות האט אונ גינעפין דעם טאט שבת צירי השבת נס

(ב) דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת והוא שיהי' שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה :

מדבור ויעגל השבת כמה שהוא מונג שבת ולאכול לנכור שבת דוקא וללבוש בגדי שבת לכבוד השבת לקנות לימוד בשבת כי לא ניתן השבת אלא לעסוק בחוריה ואם ככה יעשה נמחלים עונותיו וככלל אשר חטא בפנים סגרי' וסג' ורפא לו :

קענען גיטאהן ווערין מוצאי שבת די זאך וואס איז גיטאהן גיטוארין אום שבת רורף דעם עכרים : (ב) דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות די זאך וואס איז קיין ארבעט, אונג גאר די רבנן האבין גיטאנט מען זאל דאס גיט מאהן אום שבת מותר לישראל דאס גיטאנטו בשבת מעג אידן זאגן צו א עכרים ער זאל מאהן די מלאכה אום שבת ודא שיהיה שם מקצת חולי גאר אוב די מלאכה איז פאר אזא אפגעטש וואס איז אביסול קראנק או יהיה צריך דבר צורך הרבה אדער ער ראף דיא זאך זייער גיימיג או מפני מצוה אדער מען ראף די זאך צו אפזנה, מעג מען :

סדבור דארף מען רוקען פון ביידן אדף ויעגל השבת בשבת שהוא עיגל שבת אונג ער זאל זיך מאכין פערקענענען אום שבת מיט די זאכין וואס זענען ביי אים אפערקעניגען אום שבת זאכין קבוצ שבת זקא ער זאל עסין גאר וועגין קבור שבת זקבאש בגדי שבת קבוצ השבת אונג ער זאל אנטאהן שבתריגע קליידער צו קעבין קבור דעם שבת זקבאש דיסיד בשבת אונג ער זאל אויסקעצין אלערנונג וואס ער זאל לערנען שבת בי זא שבת אלא לעסוק בתורה ווארום דער שבת איז גאר גיגעבין גיטוארין צו לערנען אין אים תורה אם כה יעשה נמחלים עונותיו אונג אויב ער וועט אזוי מאהן וועט מען אים מוחל זיין דיא עבירות ויכילי אשר חטא בפנים הבית אונג אין קלל פון אלע עבירות וועט מען אים מוחל זיין דיא עבירות וואס ער האט געזינען מיט דעם ברית קודש ושב ורפא לו אונג ער וועט מאהן השוכה אונג וועט געהיילט ווערין :

אין קלל פון אלע עבירות וועט מען אים מוחל זיין דיא עבירות וואס ער האט געזינען מיט דעם ברית קודש ושב ורפא לו אונג ער וועט מאהן השוכה אונג וועט געהיילט ווערין :

שער ראשון

באור התשובה ועקרית

א מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואי, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני-שחת ולהשיב מעליהם אפוא, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרב טובו וישרו, כי הוא ידע יצרם, שנאמר (תהלים כה ח) טוב-וישר יי על-כן יורה חטאים בדרך. ואם הרבו לפשוט ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה, שנאמר (ישעיה לא ו) שובו לאשר העמיקו סרה. ונאמר (ירמיה ג כב) שובו בנים שובבים ארפה משובתיכם. והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה, והתבאר, כי התשובה מקבלת גם כי ישוב החוטא מרב צרותיו, כל-שכן אם ישוב מיראת-השם ואהבתו, שנאמר (דברים ד ל) בצר לה ומצאונה כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד-יי אליה ושמעת בקלו. והתבאר בתורה, כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהרה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר (שם ל ב) ושבת עד-יי אליה ושמעת בקלו ככל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל-לך בך ובכל-נפשך. ואומר בגוף הענין (שם שם ו) ומל יי אליה את-לך ואת-לך רע, להשיג אהבתו. והנביאים והכתובים דברו תמיד על דבר התשובה, עד כי באו עקרי התשובה כלם מפרשים בדבריהם כאשר יתבאר.

ב ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו, יכבד עציו מאד עגשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עציו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו

בְּרַעְתּוֹ, וּבְיָדוֹ לְצֹאת מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה, וְלֹא יָגוּר מִפְּנֵי הָאֵף
 וְהַחֲמָה, עַל כֵּן רָעַתוֹ רַבָּה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה
 עַל הָעִנְיָן הַזֶּה (קו"ר 10), מִשֶּׁלֹּכַת שֶׁל דְּסָטִים שֶׁחֲבָשָׁם הַמֶּלֶךְ
 בְּבֵית-הָאֲסוּרִים, וְחִתְּרוֹ מִחֲתָרַת, פָּרְצוּ וַיַּעֲבֹרוּ, וְנִשְׁאַר אֶחָד
 מֵהֶם. בָּא שָׂר בֵּית-הַסֵּהר וְרָאָה מִחֲתָרַת חֲתוּרָה וְהָאִישׁ הַהוּא
 עוֹדְנָו עָצוּר, וַיֵּךְ אוֹתוֹ בַּמַּטֵּהוּ. אָמַר לוֹ, קִשְׁה-יוֹם, הֲלֹא
 הַמִּחֲתָרַת חֲתוּרָה לְפָנֶיךָ, וְאֵיךְ לֹא מִהֲרַת הַמֶּלֶט עַל נַפְשֶׁךָ.
 וְלֹא יִמָּצָא אַחֲרֵי הַתְּשׁוּבָה זִוְלָתִי בַּעֲמִי-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר הֵם
 יֹשְׁבֵי שׁוֹכְבִּים, וְלֹא יֵשִׁיבוּ אֵל לְבָבָם, וְלֹא יַעֲזֹב וְלֹא תִּבּוֹנֶה
 לָהֶם לְמַהֵר לְהַמְלִיט עַל נַפְשָׁם. וַיֵּשׁ מֵהֶם נְדָחִים מֵעַל הַשָּׁם
 בְּרוּךְ-הוּא, לֹא יֵאֱמִינוּ לְעֹנֶשׁ הַחֲטָא. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם
 לְבִרְכָּה (בְּרֻכּוֹת יט א) אִם רָאִיתָ תִּלְמִיד-חֹקֵם שֶׁעָבַר עֲבָרָה
 בְּלִילָה, אַל תִּהְרַהֵר אַחֲרָיו בַּיּוֹם, כִּי (בְּאַמֶּת) [וְנֹדֵא] עָשָׂה תְּשׁוּבָה.
 וְעוֹד, הַתְּבוּנָן בְּרַעַת הַמִּתְאַחֵר מִן הַתְּשׁוּבָה כִּי רַבָּה הִיא,
 כִּי לֹא-הִתְמַהֵּמָה, כִּי עָתָה שָׁב נֶאֱנַח בְּמִרְיֹת לֵב, בְּרִגְזָה
 וּבִדְאָגָה, וְדִלְפָּה עֵינָיו מִתּוּגָה, כִּי יִפְגְּשֶׁהוּ יִצְרוֹ שְׁנִית וַיִּזְדַּמֵּן
 הַחֲטָא לְיָדוֹ, יִכְבוֹשׁ אֶת יִצְרוֹ, וַיִּזְכּוֹר אֲשֶׁר עָבַר עָלָיו כּוֹס
 הַמִּרְיֹת וְלֹא יוֹסִיף לְשִׁתּוֹתוֹ עוֹד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ד ה)
 רִגְזוּ וְאַל-תִּחַטְּאוּ. בְּאוּרוֹ, רִגְזוּ וְהִצִּטְעֲרוּ עַל אֲשֶׁר חֲטִאתֶם
 וְאַל תִּחַטְּאוּ עוֹד, כִּי הַזְכִּיר חֲטָאִים לְמַעַלְהָ בְּאָמְרוֹ (שִׁם שם ד)
 תִּבְקָשׁוּ כְּזָב סֵקָה. וַיַּעֲזִיד עַל זֶה הַפְּרוּשׁ אָמְרוּ, רִגְזוּ, מִלְּשׁוֹן
 (בְּרֵאשִׁית מו כד) אַל-תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ, (חֲבִקוּק ג טו) וְתִחַמְתִּי אֶרְגֹּז,
 וְעִנְיָנִים הִצְעֵר עַל הַדְּבָר שֶׁעָבַר וְעַל הַהוּא, וְלֹא אָמַר יִרְאוּ
 אוֹ גִּוְרוּ. וְכַאֲשֶׁר יֵאָחַר לְשׁוֹב, בָּבֵא הַחֲטָא לְיָדוֹ, יִפּוֹל בְּמוֹקְשׁוֹ
 כְּנִפּוֹל בַּתְּחִלָּה, וַיִּגְדֵּל עוֹנֵוֹ הָאֲחֵרוֹן מְאֹד, וְתַעֲלֶה רָעַתוֹ לְפָנֶי
 הַשָּׁם, כִּי מִרְאשִׁית לֹא חָשַׁב כִּי פִתְאוֹם יִבּוֹא הַיִּצָּר הַשּׁוֹרֵר
 עָלָיו. אֵךְ אַחֲרֵי אֲשֶׁר רָאָה דְּלוֹת-כַּחוֹ וְאֲשֶׁר גָּבְרָה יָד יִצְרוֹ
 עָלָיו וְכִי עָצוּם הוּא מִמֶּנּוּ, הָיָה עָלָיו לְרֹאוֹת כִּי פְרוּעַ הוּא,

וְלִשְׁתִּי עֲצוֹת בְּנִפְשׁוֹ לְהוֹסִיף בָּהּ יִרְאֵת-הַשֵּׁם וּלְהַפִּיל פַּחַדוֹ
עָלֶיהָ, וּלְהַצִּיָּקָהּ מִמַּאֲרֵב יִצְרוֹ, וּלְהַשְׁתַּמֵּר מֵעוֹנוֹ. וְאָמַר שְׁלֹמֹה
עָלָיו הַשְּׁלֹום (מסלי כו יא) כְּכֹלֵב שָׁב עַל-קֶאוּ כְּסִיל שׁוֹנָה
בְּאוֹלָתוֹ. בְּאוֹרוֹ, כִּי הִכְלֵב אוֹכֵל דְּבָרִים נִמְאָסִים, וְכֹאֲשֶׁר יִקְיֹאם
נִמְאָסִים יוֹתֵר וְהוּא שָׁב עָלֶיהֶם לְאָכְלָם, כֵּן עֲגִין הַכְּסִיל, כִּי
יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה מְגִנָּה, וְכֹאֲשֶׁר יִשְׁנֶה בּוֹ, מְגִנָּה יוֹתֵר, כֹּאֲשֶׁר בְּאֶרְנוֹ.
וְ הַ שְׁנִית, כִּי הַשׁוֹנָה בְּחֻטָּאוֹ, תִּשׁוּבָתוֹ קִשָּׁה, כִּי נַעֲשֶׂה לוֹ
הַחֻטָּא כְּהֵמָר, וּבָזָה כְּבֹדָה מְאֹד חֻטָּאתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ג ה)
הִנֵּה דְבַרְתָּ וַתַּעֲשִׂי הִרְעוֹת וַתּוֹכְלִי. בְּאוֹר וַתּוֹכְלִי, כִּי הִרְעוֹת
נַעֲשׂוֹת לָךְ כְּהֵמָר וּכְדֹבָר שֶׁהוּא בִּיקְלָתָךְ וּבִרְשׁוּתָךְ, מִלְּשׁוֹן
(דברים יב יז) לֹא-תוֹכֵל לְאָכֹל בְּשַׁעְרֶיהָ, שְׁתַּרְגּוּמוֹ, לֵית לָךְ
רְשׁוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה (יומא פו ב) כִּיֹּן שֶׁעֲבַר
אָדָם עֲבָרָה וְשׁוֹנָה בָּהּ, נַעֲשִׂית לוֹ כְּהֵמָר. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה עַל אִישׁ שֶׁעֲבַר עֲבָרָה וְשׁוֹנָה בָּהּ, כִּי מִכָּאֵן
וְאֵילָךְ אִם יִחְשׁוֹב לַעֲשׂוֹת הָעֲבָרָה וְנֶאֱנָס וְלֹא עֲשָׂאָהּ, מַחֲשַׁבְתּוֹ
הִרְעָה מִצְטַרְפֹּת לַמַּעֲשֶׂה, וְעָלָיו נֶאֱמַר (ירמיה ו יט) הִנֵּה אֲנִכִּי
מִבִּיא רָעָה אֶל-הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחֲשַׁבּוֹתָם.

וְ וַעֲתָה, בִּינָה שְׁמַעָה זֹאת, כִּי הוּא עֶקֶר גְּדוֹלָה. אֲמַת הַדְּבָר
כִּי יֵשׁ מִן הַצַּדִּיקִים שְׁנֵכְשָׁלִים בְּחֻטָּא לַפְּעָמִים, כְּעֲגִין שֶׁנֶּאֱמַר
(קהלת ז כ) כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-טוֹב וְלֹא
יִחֻטָּא, אֲכֵן כּוֹבָשִׁים אֵת יִצְרָם מֵאֵת-פַּעַם, וְאִם יִפְלֹו בְּחֻטָּא
פַּעַם אַחַת, לֹא יִשְׁנֹו לוֹ, וְנִקְוָטוּ בַּפְּגִיָּהֶם, וְחוֹזְרִים בְּתִשְׁבּוּבָה.
אֲךָ כֹּל אֲשֶׁר אֵינוֹ נִזְהָר מִחֻטָּא יִדּוּעַ וְאֵינוֹ מְקַבֵּל עַל נִפְשׁוֹ
לְהִשְׁמֵר מִמֶּנּוּ, גַּם אִם הוּא מְהַעֲוֹנוֹת הַקָּלִים, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁהוּא נִזְהָר מִכָּל הָעֲבָרוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, קָרְאוּהוּ חֲכָמִי יִשְׂרָאֵל
(חולין ד ב) מוֹמֵר לְדֹבָר אֶחָד, וְאֵת פּוֹשְׁעִים נִמְנָה, וְגְדוֹל עוֹנוֹ
מִנְשֵׂא כִּי, אִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד לְרַבּוֹ, כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי
אֶעֱשֶׂה וּלְתִי דְבַר אֶחָד, כְּבֵר שֶׁבֵר עַל אֲדוֹנָיו מַעֲלִיו, וְהִישָׁר

בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה. וְעַל הָעֵנִין הַזֶּה נֶאֱמַר (דברים כו כו) אָרוּר אֲשֶׁר
לֹא-יָקִים אֶת-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה-הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם. בְּאוּרוֹ, אֲשֶׁר
לֹא יִקְבֹּל עַל נַפְשׁוֹ לָקִים כָּל-דְּבָרֵי-הַתּוֹרָה מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף,
וַיּוֹרֶה עַל זֶה אָמְרוּ, אֲשֶׁר לֹא יָקִים לַעֲשׂוֹת, וְלֹא
אָמַר אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָם.

ד' וְעוֹד מִדַּע, כִּי הַשּׁוֹנֶה עֲבָרָה אַחַת עֲשָׂר פְּעָמִים, אֶף-עַל-פִּי
שְׁנוֹזָהּ מִכָּל הָעֲבֵרוֹת, הֵנָּה הוּא נִחָשֵׁב כְּעוֹבֵר עַל עֲבֵרוֹת
חֲלִיקוֹת. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרְכָה (מכות כא א) כִּי
אִם יֹאמְרוּ לְנֹזֵר אֶל-תִּשְׁתֶּה וְהוּא שׁוֹתֶה, אֶל-תִּשְׁתֶּה וְהוּא
שׁוֹתֶה, לֹקֶה בְּאַחֲרוֹנָה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כִּמְשַׁפֵּט הָאוֹכֵל
טֶרֶף, וּבִהְמָה טְמֵאָה, וְחֹלֵב וְדָם.

ה' וְרֹאה רְאִינוּ כִּי רַבּוֹ עוֹנוֹת הַדּוֹר עַל זֹאת, כִּי יֵשׁ אֲנָשִׁים
רַבִּים מְקַבְּלִים עַל נַפְשָׁם לְהִזָּהֵר מֵעֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת,
וְכָל יְמֵי חַיֵּיהֶם אֵינָם נֹזְקִים בָּהֶן, אֲבָל הֵן אֹצְזִים
כְּהֵמָּה. וְאֵלּוּ לֹא הָיוּ נוֹהֲגִים כֵּן רַק עַל עֲבָרָה אַחַת, חֲלִי רָע
הוּא בְּנַפְשָׁם, כְּאֲשֶׁר בְּאַרְנוֹ, אֶף כִּי נוֹהֲגִים כֵּן עַל אֲזָהָרוֹת
רַבּוֹת, וּבִהְנֶה מִן הַחֲמוּרוֹת, כְּמוֹ שְׂבוּעַת חֲנָם, וּמִקְלָל אֶת חֲבֵרוֹ
אוֹ אֶת עַצְמוֹ בַּשֵּׁם, וְהִזְכָּרַת שֵׁם-שָׁמַיִם לְבִטְלָה אוֹ בְּמָקוֹם
שְׂאִינוֹ טָהוֹר אוֹ בְּיָדַיִם לֹא נְקִיּוֹת, וְהַעֲלָמַת עֵין מִן הָעֵנִי,
וְלִשׁוֹן הָרֵעַ, וְשִׁנְאַת חֲנָם, וּגְבָהוּת הֶלֶב, וּנְתִינַת חֲתִית, וְהִסְתַּכָּל
בְּעֵרִיּוֹת, וּבִטּוֹל תְּלִמּוּד-תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל, וְרַבּוֹת כְּאֵלֶּה. כְּתִבְנוּ
מִקְצָתָן (אצ"ל) [א"ל] בְּגִי-הַדּוֹר לְהִזְכִּירָם וּלְהִזָּהֵרָם. וְכֵן רְאוּי לְכָל
בְּעֵלֵי-תְשׁוּבָה לְכַתּוֹב בְּמַגֵּל־תִּסְפָּר הַדְּבָרִים אֲשֶׁר נִכְשְׁלוּ בָהֶם
וְהִמְצוֹת אֲשֶׁר קִצְרוּ בְּקִיּוּמָן, וְלִקְרֹא בְּסֵפֶר זְכוֹרֹנוֹתָם בְּכָל יוֹם.
וְהֵנָּה מִדְּרָגוֹת רַבּוֹת לְתִשְׁבּוּבָה, וְלִפִּי הַמְּדֻרָּגוֹת יִתְקַרֵּב
הָאָדָם אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְאִמָּנָם לְכָל תְּשׁוּבָה תִּמְצָא
סְלִיחָה, אֶף לֹא תִטְהַר הַנֶּפֶשׁ טָהַר שְׁלֵם לְהִיּוֹת הָעוֹנוֹת כִּלֹּא
הָיוּ, וְזִלְתִּי כְּאֲשֶׁר יִטְהַר הָאָדָם אֶת לְבוֹ וְיִכְיִן אֶת רוּחוֹ כְּאֲשֶׁר

יִתְבָּאֵר. וְכֵן כָּתוּב (תהלים לב ב) אֲשֶׁר־אָדָם לֹא יִחְשַׁב יֵי לֹו עוֹן
וְאִין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה. וְכַעֲנִין הַבֶּגֶד הַצָּרִיךְ כְּבוֹס, כִּי הַמַּעַט מִן
הַכְּבוֹס יוֹעִיל בּוֹ לְהַעֲבִיר הַגֶּעֶל מִמֶּנּוּ, אֲךָ לְפִי רֹב הַכְּבוֹס
יִתְלַבֵּן. וְכֵן כָּתוּב (שם נא ד) הָרֹב כְּבִסְנִי מַעֲוִנִי. וְהַפֶּסֶס הַנֶּפֶשׁ
מִן הָעוֹן, כְּפִי אֲשֶׁר תִּכְבֵּס אֶת לְבָבִי, שְׁנֹאֲמַר (ירמיה ד יד) כְּבִסִּי
מַרְעָה לְבַבִּי יְרוּשָׁלַּיִם. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָּה (ע"ו יט א)
אֲשֶׁר־אִישׁ יֵרָא אֶת־יְיָ (תהלים קיב א), בְּעוֹדוֹ אִישׁ. רוֹצֵה לִּזְמַר,
כִּי תִשׁוּבַת הָאָדָם הַמַּעֲלָה, בִּימֵי בַחֲרוּתוֹ, בְּעוֹד כּוֹחוֹ עָלָיו
וַיִּתְגַּבֵּר עַל יָצְרוֹ. אָכֵן כָּל תִּשׁוּבָה מוֹעִילָה, כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר
(שם צ ג) תָּשֻׁב אֲנוֹשׁ עַד־דָּכָא וְתֵאמַר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם.
וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָּה (ירושלמי חגיגה פ"ק ב הלכה א)
עַד דְּכִדּוּכָה שֶׁל נֶפֶשׁ.

עֵתָה נִבְאֵר עֲקָרֵי הַתִּשׁוּבָה.

ר' הַעֲקָר הָרִאשׁוֹן, הַחֲרָטָה. יֵבִין לָבּוֹ כִּי רַע וְמָר עָזְבוּ
אֶת הָשֵׁם, וַיֵּשִׁיב אֶל לְבּוֹ כִּי יֵשׁ עֲנָשׁ וְנָקָם וְשִׁלָּם עַל
הָעוֹן, כַּעֲנִין שְׁנֹאֲמַר (דברים לב לה) לִי נָקָם וְשִׁלָּם, וְנֹאֲמַר
(איוב יט כט) גִּירוּ לָכֶם מִפְּנֵי־חֶרֶב כִּי־חָמָה עֲוֹנוֹת חֶרֶב. וַיִּתְחַרֵּט
עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַיֹּאמֶר בְּלָבּוֹ, מָה עָשִׂיתִי, אֵיךְ לֹא הָיָה
פֶּחַד אֱלֹהִים לְנִגַּד עֵינִי, וְלֹא יִגְרָתִי מִתּוֹכָחוֹת עַל עוֹן וּמִן
הַשְּׁפָטִים הָרָעִים, כִּי רַבִּים מְכַאֲבִים לָרָשָׁע, לֹא חֲמַלְתִּי עַל גּוֹפִי,
וְלֹא חָסָה עֵינִי עָלָיו מִשְׁחַתּוֹ מִפְּנֵי הַנָּאֵת רָגַע אֶחָד, וְנִמְשַׁלְתִּי
לְאִישׁ שִׁיגְזוֹל וַיִּחְמוֹס וַיֹּאכַל וַיִּשְׂבַּע, וַיּוֹדַע כִּי אַחֲרֵי אָכְלוֹ
וְאַחֲרֵי שָׁתוֹ יִגְרַס הַשּׁוֹפֵט בְּחֶצֶץ שְׁנִי, כַּעֲנִין שְׁנֹאֲמַר (משלי
כ יז) עָרֹב לְאִישׁ לָחֶם שֶׁקֶר וְאַחֵר יִמְלֹא־פִיהוּ חֶצֶץ. וְרָצָה
מִזֹּאת, כִּי הֵייתִי עַל הַנֶּפֶשׁ הַיְקָרָה אֲכֹזֵר, וְנִטְמָאָה בְּגִדְלִי
יָצְרִי, וְמָה הוֹעִילָה בְּכָל קִנְיָנִיהָ אִם רָצָה בְּעֵינִי אֲדוֹנִיָּה, וְאֵיךְ
הַחֲלָפְתִּי בְּעוֹלָם חוּלָף עוֹלָם עוֹמֵד לְעַד לְעוֹלָם, אֵיךְ נִמְשַׁלְתִּי
כְּבִהּמוֹת נְדָמִיתִי וְהִלָּכְתִּי אַחֲרֵי יָצְרִי כְּסוּס כְּפָרֵד אִין הִבִּין

ותעיתי מדרך השכל. והנה הבורא נפח באפי נשמת-חיים
 חכמת-לב וטובת-שכל להפירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף
 וכל תולדותיו, כאשר המשיקה על שאר בעלי-חיים שאינם
 מדברים, מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור
 זאת גבראתי ויהי בי הפך מזה, קמה לי חיים, כענין שנאמר
 (משלי כא טז) אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח.
 ועוד, כי כמשפט הבהמה לא עשיתי, אבל שפלתי ממנה,
 כי ידע שור קוניהו וחמור אבוס בעליו, ואני לא ידעתי ולא
 התבוננתי, ושללתי נפשי לחפשי מאדוניה. טעמתי צופי,
 ונשיתי סופי, וגזלתי וחמסתי, ועל דל בוססתי, ולא זכרתי
 יום המות אשר לא ישאיר לפני נשמתי בלתי אם גויתי
 ואדמתי. והענין הזה אשר בארנו, הוא אשר דבר ירמיה עליו
 השלום (ירמיה ח ו) אין איש נחם על-רעתו לאמר מה עשיתי.